

T.C
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

RIFKI SALİM BURÇAK'IN SİYASİ HAYATI
(1950-1961)

Hazırlayan
ASLI GÜLBEN DAĞDELEN

Tez Danışmanı
YRD. DOÇ. DR. ORHAN AVCI

KIRIKKALE - 2014

T.C
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

RIFKI SALİM BURÇAK'IN SİYASİ HAYATI
(1950-1961)

Hazırlayan
ASLI GÜLBEN DAĞDELEN

Tez Danışmanı
YRD. DOÇ. DR. ORHAN AVCI

KIRIKKALE - 2014

Kişisel Kabul Sayfası

Yüksek Lisans Tezi Dönem Projesi olarak sunduğum ‘‘Rıfıkı Salim Burçak’ın Siyasi Hayatı (1950-1961)’’ adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

Tarih: 30.12.2014

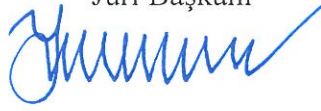
Adı Soyadı: Aslı Gülben DAĞDELEN

İmza:

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Aslı Gülben DAĞDELEN tarafından hazırlanan “Rıfkı Salim BURÇAK’ın Siyasi Hayati (1950-1961)” başlıklı tez, jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU ile kabul edilmiştir.

Yrd.Doç.Dr. Yüksel ÖZGEN
Jüri Başkanı

Yrd.Doç.Dr. Orhan AVCI
Üye
(Danışman)

Yrd.Doç.Dr. Erdal ÇETİNTAŞ
Üye

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının konusu 1950-1961 yılları arasında görev yapan Rıfki Salim Burçak'ın siyasi hayatıdır. Bu çalışmayı seçmemdeki amaç Rıfki Salim Burçak'ın 1950- 1961 yılları arasındaki siyasi hayatını incelemektir. Burçak'ın siyasi hayatı çerçevesinde o dönem Demokrat Parti'nin çalışmaları ve kendisinin de bizzat yer aldığı 27 Mayıs 1960 İhtilali ile Yassıada'ya değinilmiştir. Rıfki Salim Burçak'ın önemi ve Demokrat Parti içerisindeki konumu buradan gelmektedir. Bu araştırmanın sonucunda ise Rıfki Salim Burçak derinlemesine araştırılarak kendisinin öncülüğünde 11 yıllık siyasi bir serüvende Demokrat Parti'nin geçirmiş olduğu evrelere ulaşılmıştır.

Yapılan çalışmada izlenen yöntemlerden ilki Rıfki Salim Burçak'ın Ankara'nın Gaziosmanpaşa Mahallesi adresinde ikamet eden kızı Zeynep Burçak ile yüz yüze görüşmek olmuştur. Zeynep Burçak, babası Rıfki Salim Burçak ile ilgili genel bilgiler vermiştir. Bu bilgiler; aile hayatı, Demokrat Parti'de ve kamu kuruluşlarında aldığı görevler ile Yassıada geçirdiği günlerdir. Verilen bilgiler tezde yer alan bilgilerle hemen hemen paralel olmuştur. Zeynep Burçak, babasının Demokrat Parti'de saygın ve önemli bir siyasi kişiliğe sahip olduğunu belirtmiştir. Babası Burçak'ın siyaset anlayışını, Demokrat Parti'de ülkenin yararına olabilecek faaliyetlerde yer almak, eğer ülkenin çıkarına ters düşecekse, kendi partisi de olsa onay vermediği görüşleri savunmamak ve uygulamamak olarak özetlemiştir. Yine bu görüşmede Zeynep Burçak, babasının fotoğraflarını benimle paylaştı ancak kendisinden bu fotoğrafları alma imkanım olmadı. Dolayısıyla kendisinden görsel ve yazılı herhangi bir belge alamadım. Görüşme sonucunda Rıfki Salim Burçak ile ilgili öğrendiğim ve aklımda en çok kalan konu, onun görev yaptığı sırada ve ev hayatında sürekli günü gününe notlar tutması olmuştur. Bu notları Rıfki Salim Burçak, yıllar sonra bir araya getirerek *On Yılın Anıları* adlı kitabını yazmıştır. Böylelikle *On Yılın Anıları* tez çalışmamda bana en çok yardımcı olan bir kitap olmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde Rıfki Salim Burçak'ın Erzurum Milletvekilliği yer almıştır. Milletvekilliği sırasında kendisinin kaleme aldığı kitaplardan ve TBMM Zabıt Cerideleri'nden yararlanılmıştır. İkinci bölümde Tekel ve Gümrük Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı'na değinilmiştir. Burçak'ın görev aldığı Bakanlıkları araştırılırken öncelikle Ankara Milli Kütüphanede gazeteler taranmıştır. Kanunlarda ise Resmi Gazeteden yararlanılmıştır. Sonrasında çeşitli kitaplar ve yine TBMM Zabıt Cerideleri ile desteklenmiştir. Son bölümde

Rıfıkı Salim Burçak'ın 27 Mayıs 1960 İhtilali ile Yassıada'ya nakliyle birlikte yargılanması yer almıştır. Bu bölümde başta kendisinin Yassıada ile ilgili kaleme aldığı kitaptan, diğer yazarların Yassıada günlüklerinden ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri'nden yararlanılmıştır.

Tez çalışmamla ilgili aydınlatıcı engin görüşleriyle bana yol gösteren, ilgisini esirgemeyen, bu çalışmanın hakkını verebileceğim konusunda bana her zaman güvenen ve her yönüyle yardımcı olan tez danışmanım Sayın Orhan Avcı'ya, tez çalışmamın başlangıcında beni bu konuda cesaretlendiren Sayın İsmail Özçelik'e, Bayram Soy'a, Resul Ay'a, Hakan Doğan'a ve Erdal Çetintaş'a, araştırmam esnasında beni destekleyen Ankara Milli Kütüphane çalışanlarına, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde görev yapan arkadaşım Filiz Eşli'ye ve Yüksek Lisans aşamasında baştan sona beni her türlü destekleyen değerli eşim Kemal Dağdelen'e ve aileme sonsuz teşekkür ederim.

KIRIKKALE - 2014

ÖZET

Bu tez, 1950- 1961 yılları arasında Demokrat Parti Dönemi'nde görev yapan Rıfki Salim Burçak'ın siyasi hayatını incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışma Rıfki Salim Burçak'ın DP'deki Milletvekilliği ve Bakanlık görevleriyle DP tarihine nasıl bir katkıda bulunduğu sorusunu cevaplamaktadır. Böylelikle Rıfki Salim Burçak, detaylı araştırılırken çalışma sonucunda DP Dönemi'ndeki olaylara da ışık tutulmuştur.

Rıfki Salim Burçak, öncelikle 1950 seçimlerinden sonra Erzurum Milletvekili olarak göreve başlamıştır. 9 Mart 1951'de Adnan Menderes'in kabinesinde görev alarak Tekel ve Gümrük Bakanlığı'na getirilmiştir. 26 Ekim 1951 tarihleri arasındaki Tekel ve Gümrük Bakanlığı görevinden sonra 8 Nisan 1953'te Milli Eğitim Bakanlığı'na getirilmiştir. Sonrasında Burçak, 17 Mayıs 1954 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı görevinden ayrılmıştır. Siyasi hayatını DP Genel Kurul Üyesi ve Erzurum Milletvekili olarak devam ettirmiştir. Burçak, 27 Mayıs 1960 İhtilali ile tutuklanarak Yassıada'ya gönderilmiştir. Yargılanmasının ardından 1 buçuk yıl Yassıada'da, bir buçuk yıl da Kayseri Cezaevi'nde kalmıştır. Sonraki yıllarda Süleyman Demirel Hükümeti'nin birinci döneminde, 1966 yılında, siyasilerin memuriyetlere dönüş yasasıyla birlikte Burçak diğer görevlerine geri dönmüştür.

Anahtar Sözcükler

1. Rıfki Salim Burçak

2. Demokrat Parti

3. 27 Mayıs

4. Yassıada

ABSTRACT

Rıfki Salim Burçak had concerned with politics between 1950 and 1960 during the Rule of the Democrat Party. The subject emphasized in this study is Rıfki Salim Burçak's Erzurum Deputyship, Ministry for Monopoly and Customs and the Ministry of Politic Education. His political life ended via the Coup of May, 27th 1960. He was put on tried in Yassıada after the coup. For this reason, the events and his life in Yassıada were mentioned. Therefore, the progresses which took palace between 1950 and 1960 during the Power of the Democrat Party were also examined.

Rıfki Salim Burçak's Erzurum Deputyship is mentioned in the first section of the study. While Burçak was the deputy, he served in the General Assembly of the DP and also he made contributions to adopt some laws. There were some regulations concerning the DP especially towards the end of 1957. Because, according to Burçak, the DP displayed a restrictive and limiting party image until that year. Through new policy, the relationships between the potical parties would be removed from the atmosphere of fight, lasting several years. However, the DP lost a significant amount of votes in the 1957 elections. Burçak attributed this situation to that the party organization had not followed completely the studies carried out and also the committments, given periously, had not been fulfilled sufficiently.

His Ministry of Monopoly and Customs was mentioned in the second section. While Burçak was on duty in 1951, the situation, come to the forefront, was his positive relations with the Tekel workers, measures taken for developing the carpet transit trade and also the support purcases made in tobacco products. Burçak was appointed as the Minister Politic in 1954. The studies concerning the autonomy were added to the univerisites which were defined according to him as the institution which determines the country's future and the country needs at most. Besides this, his views on religious schooling, regulations concerning the village institutes, studies concerning the primary teacher education schools and teachers gave a new directorion to the education in the DP period. While researching these studies, the newspapers and Minutes of the Turkish Grand National Assembly were a guide.

The proceedings of Rıfkı Salim Burçak after the Coup of May, 27th is mentioned in the last section. Burçak was interrogated due to many cases in Yassıada. However, he was put on trial for breaking the Constitution. His life in prison had began with the coup of May 27th, 1960 and ended on October 12th, 1962. This period was illuminated through the books written by the deputies, members of the DP and who were tried together with him, memories written by him in Yassıada and archive documents.

Rıfkı Salim Burçak reflected significantly the policy and characteristics of his party through his works and assignments during the period of the DP which remained in power for many years in the the process of transition to a multiparty life.

Key Words

1. Rıfkı Salim Burçak

2. Democrat Party

3. 27 May

4. Yassıada

KISALTMALAR

a. g. e: Adı geçen eser

a. g. m: Adı geçen makale

BCA: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Bkz: Bakınız

BM: Birleşmiş Milletler

C: Cilt

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DP: Demokrat Parti

DR: Doktor

MP: Millet Partisi

NATO: Kuzey Atlantik Paktı (North Atlantic Treaty Organization)

PROF: Profesör

TBMMTD: Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi

TBMMZC: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi

T.C: Türkiye Cumhuriyeti

O: Oturum

S: Sayı

s: Sayfa

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR.....	VI
İÇİNDEKİLER	VII
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: MİLLETVEKİLLİKLERİ.....	7
A) 1950- 1954 Erzurum Milletvekilliği	7
1) Demokrat Parti'ye Girişi ve Milletvekili Seçilmesi.....	7
2) Faaliyetleri	8
a) Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Faaliyetleri	8
a-a) I. Adnan Menderes Kabinesi ve Rıfık Salim Burçak'ın I. Kabineyi Değerlendirmesi.....	8
a-b) Milliyetçiler Derneği'nin Kapatılması	9
a-c) Gensorular.....	11
a-c.a) CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün 5 Ekim 1952 Tarihli İzmir'deki Nutku ile Manisa ve Balıkesir hadiseleri ve Bu Hadiseler Hakkındaki Gensoru Önergesi.....	11
a-c.b) Dışişleri Bakanlığı 1951 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bütçe Komisyonu Raporu	13
a-d) NATO'ya Türkiye Cumhuriyeti'nin Katılmasına Dair Kanun Tasarısı	16
a-e) Rıfık Salim Burçak'ın Üniversitelerin Muhtariyetlerine Dair Sözlü Sorusu.....	19
a-f) Rıfık Salim Burçak'ın Saffet Kahyaoğlu'nun Emekliye Sevki İle İlgili Dilekçe Komisyon Raporu	20
a-h) CHP İle İlgili Görüşleri	22
b) Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışındaki Faaliyetleri	23
b-a) Tortum Şelalesi.....	23
b-b) Türk-Fransız Dostluk Cemiyeti Meclis Grubu İdare Heyeti'ne Seçilmesi.....	23
B) 1954- 1957 Erzurum Milletvekilliği	24
1) Faaliyetleri	24
a) Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Faaliyetleri	24
a-a) Rıfık Salim Burçak'ın 2 Mayıs 1954 Seçimlerinde Kabine Dışı Kalması	24
a-b) İkinci Adnan Menderes Kabinesinin Özelliği, Politikası ve Rıfık Salim Burçak'ın İkinci Kabineyi Değerlendirmesi	25
a-c) Turhan Feyzioğlu Olayı ve Bakanlık Emri	26
a-d) 6-7 Eylül Olayları.....	26
a-e) İspat Hakkı	28

a-f) Dördüncü Büyük Kongre ve Rıfık Salim Burçak'ın Genel Kurul Üyeliği	29
a-g) Dördüncü Menderes Kabinesi, Genel Kurul Toplantıları ve Milletvekilleri	30
a-g.a) Parti'den İhraçlar	31
a-g.b) Siyasi Hadiseler	32
a-g.c) Menderes-Köprülü - Ökmen Gerginliği ve İstifalar	33
a-h) Kıbrıs Meselesi	34
a-ı) 24 Şubat 1955 Tarihli Türkiye-İrak Arasında İmzalanan Karşılıklı İş Birliği Antlaşmasının Onayına Dair Kanun Tasarısı	36
a-l) CHP İle İlgili Görüşleri	37
b) Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışındaki Faaliyetleri	38
b-a) Erzurum Şeker Fabrikası'nın Açılışı	38
C) 1957- 1960 Erzurum Milletvekilliği	39
1) Faaliyetleri	40
a) Türkiye Büyük Millet Meclisindeki Faaliyetleri	40
a-a) 1957 Seçimleri	40
a-b) Beşinci Menderes Hükümeti, Toplantılar, Alınan Kararlar ve Faaliyetler	40
a-b.a) On Birinci TBMM ve Mecliste Güvenoyu	41
a-b.b) Anayasa Değişikliği Meselesi	41
a-c) Üniversite Olayları ve Hüseyin Nail Kubalı Olayı	42
a-d) Parti İçi Huzursuzluklar	44
a-e) Vatan Cephesi	45
a-f) Batı Seferleri ve Uşak Olayları	47
a-g) Son Meclis Başkanlığı Seçimi	49
a-h) Siyasal Bilgiler Fakültesi Olayı	50
a-ı) 18 Nisan 1960 Tarihli Tahkikat Komisyonu ve Tahkikat Komisyonuna Yetki Veren Kanun Teklifi: Yetki Kanunu	51
a-k) Harp Okulu Öğrencileri	55
a-l) 27 Mayıs İhtilali Öncesi DP'nin 24 Mayıs 1960 Tarihli Genel Kurul Toplantısı	57
a-m) CHP İle İlgili Görüşleri	59
b) Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışındaki Faaliyetleri	60
b-a) Rıfık Salim Burçak'ın Yurt Gezileri	60
II. BÖLÜM: BAKANLIKLARI	62
A) Tekel ve Gümrük Bakanlığı	62
1) Bakanlar Kuruluna Girişi ve II. Menderes Kabinesi	62
2) Faaliyetleri	63

a) Türkiye Büyük Millet Meclisindeki Faaliyetleri.....	63
a-a) Rıfıkı Salim Burçak'ın Göreve Başlaması.....	63
a-b) Dış Politika: Orta Doğu Savunması	63
a-c) 1951 Ara Seçimleri	67
a-d) Üçüncü Büyük Kongre	68
a-e) Tütün ve Alkollü İçeceklerden Alınacak Müdafaa Vergisi Kanun Tasarısı ve Gümrük- Tekel ve Bütçe Komisyonları Raporları	70
a-f) Halı Transitinin Canlandırılması ve Tekel Mamulâtı İçin Verilen Satma Payının Uygunluğu Hakkında Sözlü Soru.....	70
a-g) Katıldığı Oylamalar	72
b) Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışındaki Faaliyetleri	73
b-a) Erzurum'un Kurtuluş Şenlikleri	73
b-b) İşçilerin Hafta Tatili Konusunda Kabul Edilen Ziyaret	73
b-c) Gümrük Tarife Kanunu, Kaçakçılarla Mücadele ve Tütün Piyasası Hakkında Beyanatı	73
b-d) Tütün Mahsullerinin Islah Edilmesi	74
b-e) Tütün Piyasasının Tabii Halde Olması Demeci	75
b-f) Rıfıkı Salim Burçak'ın Sanayi Kongresi'ne Katılması	76
b-g) Karadeniz Bölgesinde Tütün Satışları Durumu	76
b-h) Rıfıkı Salim Burçak'ın Tütün ve Tütün İhisarı Kanunu Hakkında Beyanatı.....	77
b-i) Paşabahçe'deki Asit Karbonik Tesisatının Sökülmesi	78
b-k) Tekel Bakanının İstanbul'da Basın Toplantısı ve İncelemeleri.....	81
b-l) Rıfıkı Salim Burçak'ın Karşılara Hitabesi	82
2) Tekel ve Gümrük Bakanlığı'ndan İstifa Etmesi	82
B) Milli Eğitim Bakanlığı.....	84
1) Milli Eğitim Bakanı Oluşu	85
2) Faaliyetleri	86
a) Türkiye Büyük Millet Meclisindeki Faaliyetleri.....	86
a-a) Milli Eğitim Teşkilatı	86
a-b) Üniversitelerin Siyaset Yasağı - Milli Selamet Kanunu.....	87
a-c) Rıfıkı Salim Burçak'ın Dini Tedrisata Dair TBMM'de İzahatı	89
a-d) Atatürk Üniversitesi'ni Kurma Çalışmaları	91
a-e) Köy Enstitüleri İle İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi.....	95
a-f) Öğretmenlerin İntibak Kanunu	96
a-g) Sözlü Sorular	98

a-h.a) Devlet Tiyatrosunun Manevi Şahsiyeti.....	98
a-g.b) Devlet Tiyatrosunun Islahı hakkındaki Sorulara Milli Eğitim Bakanı Rıfki Salim Burçak'ın Sözlü Cevabı.....	99
a-h) Komisyon Raporları	100
a-h.a) Üniversiteler Kanunun 46. Maddesinin d Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Milli Eğitim Komisyon Raporu	100
a-h.b) Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Milli Eğitim ve Bütçe Komisyon Raporları.....	102
a-h.c) Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce ve Erzurum Milletvekili Bahadır Dülger'in, Dilekçe Komisyonunun 27.II.1953 Tarihli Haftalık Karar Cetvelindeki 5398 Sayılı Kararın Genel Heyette Görüşülmesine Dair Takrirleri ve Dilekçe Komisyon Raporu.....	103
a-h.d) Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce'nin, Dilekçe Komisyonunun 20.IV.1953 Tarihli Haftalık Karar Cetvelindeki 5751 Sayılı Kararın Genel Heyette Görüşülmesine Dair Takriri ve Dilekçe Komisyon Raporu.....	104
a-h.e) Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce'nin, Dilekçe Komisyonu'nun 20. IV. 1953 Tarihli Haftalık Karar Cetvelindeki 5751 Sayılı Kararın Genel Heyette Görüşülmesine Dair Takriri ve Dilekçe Komisyon Raporu.....	106
a-h.f) Milli Eğitim Bakanlığı Bütçe Komisyon Raporu	106
a-ı) Katıldığı Oylamalar	112
b) Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışındaki Faaliyetleri	115
b-a) İstanbul Üniversitesi Sitesi'nin Kurulması	115
b-b) Kadın-Erkek Sanat Kurslarının Açılması.....	115
b-c) Rıfki Salim Burçak'ın Teknik Öğretmen Okulu Töreninde Bulunması.....	116
b-d) İstanbul Namık Kemal İlkokulu Sergisinin Açılması	116
b-e) Milletlerarası Üçüncü Beden Eğitim Kongresi'nin Açılışı	117
b-f) İstanbul Teknik Üniversitesi'nin 1953-1954 Eğitim-Öğretim Yılı'nın Açılış Töreninde Bulunması.....	118
b-g) Milletlerarası Talebe Kongresi	119
b-h) İzmir'de Müzik Okulunun açılması	119
3) Milli Eğitim Bakanlığı'nın Sona Ermesi.....	119
III. BÖLÜM: 27 MAYIS İHTİLALİNDEN YASSIADA ve KAYSERİ CEZAEVİNE RIFKI SALİM BURÇAK..120	
A) 27 MAYIS VE RIFKI SALİM BURÇAK	120
B) TUTUKLANMA ve HARP OKULU GÜNLERİ	122
1) Yassıada'da Günlük Hayat	127
a) Rıfki Salim Burçak'ın Diğer Tutuklularla İlişkileri ve Yaşantısı.....	128
b) Rıfki Salim Burçak'ın Ada'daki Askeri Yönetimle İlişkileri.....	135
c) Rıfki Salim Burçak'ın Yassıada'da Ailesiyle İlişkileri	138

d) Rıfki Salim Burçak'ın Yassıada'da Avukat Görüşmeleri	140
2) Yargılanma	143
a) İlk Sorgusu: Anayasayı İhlal Davası	144
b) İkinci Sorgusu: Uşak, Topkapı, İstanbul ve Ankara Olayları.....	147
c) Üçüncü Sorgusu: Başbakan'ın Parti Teşkilatına Gönderdiği Bildiri	147
d) Dördüncü Sorgusu: Vatan Cephesi Davası	148
e) Beşinci Sorgusu: Genel Kurul Üyeliği	149
f) Altıncı ve Yedinci Sorgusu: Et ve Balık Kurumu	150
g) Haksız İktisaplar Davası	151
3) Kayseri Cezaevi ve Tahliye	153
SONUÇ	154
KAYNAKLAR.....	157
EKLER	167

GİRİŞ

Rıfkı Salim Burçak, 2 Nisan 1913 tarihinde Erzurum'un Ali Paşa Mahallesi'ndeki evinde dünyaya gelmiştir¹. Babası, Hacı Şamlızade Mustafa Efendi'nin büyük oğlu Salim Bey'dir². Ailesinin Şam'la bir ilgisi yoktur. Babasının dedesi Mehmet Efendi, 18. yüzyılın sonlarında Hunut'tan Erzurum'a gelip oraya yerleşmiş ve Erzurum'da tabak rafı imalatçılığını öğrenmiştir. O tarihlerde Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisindeki Şam ise tabak rafı imalatında önemli bir yerdir. Bu sanatı ilerletmek için Şam'a gidip gelmiştir. Bu yüzden kendisine Hacı Şamlı lakabı verilmiştir. Bu lakap giderek ailesinin bir adı olmuştur. Annesi Rukiye Saniye Hanım ise Tortum'un Yukarıödük Köyü'nden ve ünlü din bilgini Hoca Hüseyin Efendi ailesindendir³. Rıfkı Salim Burçak, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu mezunu Dilşat Hanım (1922) ile evlenmiştir. Çocukları; Yalçın Burçak (1945), Zeynep Burçak (1947) ve Zehra Burçak (1952)'tir⁴.

Burçak, ilk, orta ve lise öğrenimini Erzurum Sultanisi'nde tamamlamıştır⁵. Bu okul, o tarihlerde ilk, orta ve lise kısımlarından oluşmuş, birkaç yıl sonra adı liseye dönüşmüştür⁶. 1934 yazında lisenin Edebiyat Şubesi'nden mezun olmuştur⁷. O tarihlerde birçok yüksekokul ve fakülte imtihansız öğrenci aldıkları halde Burçak, bir yıl önce Mülkiye'ye girmeyi hedeflediği için bu okuldan başka bir yere müracaat etmemiştir. Mülkiye'nin kuruluşunda göz önünde bulundurulmuş, memlekete yüksek düzeyde idareci yetiştirme gayesi kuşaktan kuşağa intikal ederek Burçak'a kadar gelmiştir. Bu durum Burçak'ın da amacı olmuştur. Rıfkı Salim Burçak, Mülkiye'nin ilk iki yılını İstanbul'da okumuş, okul 1936 Ekim'de Ankara'ya nakledilmiş böylece son sınıfı Ankara'da okuyarak⁸ 1937 yazında Mülkiye'nin Siyasi Şubesi'nden mezun olmuştur⁹.

¹ Rıfkı Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, Nurol Matbaacılık, Ankara, 1998, s. 9; Osman Nebioğlu, **Kim Kimdir**, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1961-1962, s. 167; Erdoğan Başar, **Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2004, s. 489; Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem (1950-1954)**, TBMM Vakfı Yayınları, No:18, Cilt: VII, s. 357

² Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 357

³ Rıfkı Salim Burçak, **a.g.e**, s. 9; Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 357

⁴ Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 357

⁵ Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 357; Erdoğan Başar, **a.g.e**, s. 489, Mustafa Yazıcı, **Tanzimat'tan Bu Yana Milli Eğitim Bakanları Başbakanlar ve Atatürk (1838-1973)**, Emel Matbaacılık, İstanbul, 1973, s. 136

⁶ Rıfkı Salim Burçak, **a.g.e**, s. 13

⁷ Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 357

⁸ Rıfkı Salim Burçak, **a.g.e**, s. 13

⁹ Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 357 ; gazetebayrak.com/milli-eğitim-bakanlarımız-20. htm

Mezun olduktan sonra Burçak'a ve Burçak'ın arkadaşlarına okul müdürü, memurluk vazifeleri vermiştir. Burçak ilk görevine 31 Temmuz 1937'de Başbakanlık Evrak ve Levazım Müdürlüğü'nde başlamıştır. Daha sonra 31 Ağustos 1937'de Erzurum'da Maiyet Memurluğu Namzetliğine tayin edilmiş, Üçüncü Umumi Müfettişliği¹⁰ Köy bürosunda görev almıştır¹¹.

Gerek Başbakanlıkta gerek Maiyet Memurluğunda çok kısa sürelerde görev almış ve 1 Kasım 1937'de yedek subay okuluna girmiş, 6 ay yedek subay okulunda, altı ay kıtada görev yapmıştır. Okul dönemini İstanbul Harbiye Binası'nda tamamlamıştır. 1 Mayıs 1938'de ise Topçu Yedek Asteğmen olarak Sarıkamış'ta 9'uncu Topçu Alayında askerliğini tamamlayarak 1938 Ekim sonunda terhis edilmiştir¹².

Burçak, askerliğini bitirdikten sonra bir müddet sonra Erzurum Lisesi'nde Fransızca Öğretmenliği yapmıştır¹³. Erzurum Lisesi'ndeki hocalığı sırasında Siyasal Bilgiler Okulu'nda bir İktisat-Maliye, bir de Siyasi Tarih için asistanlık sınavlarının haberini almıştır. Mülkiye'de o tarihe kadar asistanlık kurumu yoktur. Siyasi Tarih asistanlığına başvurmuştur. Rıfki Salim Burçak ile birlikte sınava dört kişi girmiştir; üçü Mülkiyeli, biri de İstanbul liselerinde tarih öğretmenliği yapmakta olan biridir. Burçak, 31 Aralık 1938'de açılan sınavı kazanarak Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne Siyasi Tarih Asistanı olarak atanmıştır¹⁴. İktisat-Maliye asistanlığını kazanan arkadaşı, asistanlıkta kalmamış, Maliye Müfettişliğini tercih ederek okuldan ayrılmıştır. Bu nedenle Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin ilk asistanı Rıfki Salim Burçak olmuştur¹⁵.

Burçak, Hocası Ahmet Şükrü Esmer¹⁶ ile üç yıl çalıştıktan sonra Mayıs 1939'da "doktora" eğitimi için Fransa'ya Paris'e gönderilmiştir. Fakat Fransa'ya varmasından üç

¹⁰ Genel Müfettişlikler, Cumhuriyet Döneminde Doğu ve Güney Doğu Anadolu'daki az gelişmişliği, fakirliği ve ulaşım imkansızlıklarını ortadan kaldırmak için kurulmuştur. Genel Müfettişlikler bu bölgede Hükümetin gözü kulağı olarak kamu düzenini ve asayişini koruyacak ve bölgeyi geliştirmek için çalışacaktı. Genel Müfettişliklerin merkezi Erzurum'dur. Başbakan İsmet İnönü döneminde Bakanlar Kurulu 1935 yılında 1164 numaralı ve 25 Haziran 1927 tarihli kanun gereğince belirtilen bölgelerde Üçüncü Genel Müfettişlik kurulmasını ele almıştır. 6 Eylül 1935'te Üçüncü Genel Müfettişlik resmen kurulmuştur (Bkz: Erdal Aydoğan, "Üçüncü Umum Müfettişliğinin Kurulması ve Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer'in Bazı Faaliyetleri", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 33-34, Mayıs- Kasım 2004, s. 1-14, pdf).

¹¹ Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 357

¹² Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 358; Rıfki Salim Burçak, **a.g.e**, s. 21

¹³ Kazım Öztürk, **a.g.e**, s.358; Rıfki Salim Burçak, **a.g.e**, s. 25

¹⁴ Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 358

¹⁵ Rıfki Salim Burçak, **a.g.e**, s. 27; "Siyasi Tarih Kürsüsünün Tarihçesi", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı**, siyasitarih.politics.ankara.edu.tr/yeni-sayfa-8. htm

¹⁶ Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer için düzenlenen törendeki konuşması: "Merhum hocamızın ilk asistanı ben oldum ve onun kürsüsünde ders okutma mazhariyetine eriştim.." www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/37/1/cevatgeray.pdf

buçuk ay sonra İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine Türkiye'ye dönmek zorunda kalmıştır¹⁷.

İkinci askerliğini, 1943 yazında, Çankırı'da, 72. Topçu Alayı'nda yapmıştır¹⁸. Üç ay askerlik görevinden sonra terhis edilmiştir¹⁹.

1878 Berlin Antlaşması'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Avrupa Devletlerinin Dış Politikaları Üzerine Bıraktığı Tesirler konulu araştırması ile 9 Haziran 1942'de Siyasal Bilgiler Okulunda doçentliğe yükselen Burçak, 31 Mayıs 1947 yılında ''Türk-Rus-İngiliz Münasebetleri (1791-1941)'' kitabıyla profesör olmuştur²⁰. Burçak, Siyasal Bilgiler Okulu'ndaki görevinin yanı sıra 1941 yılından itibaren İstanbul'a nakledilinceye kadar harp akademisinde ve 1941-1950 yılları arasında da Polis Enstitüsünde siyasi tarih dersleri okutmuştur²¹.

Rıfık Salim Burçak, hocalığı devam ederken 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan IX. Dönem milletvekili seçimlerinde DP listesinden 90.240 oyla Erzurum milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir. Dışişleri Komisyonunda çalışmıştır ve bu komisyonun katipliğini yapmıştır. İmar ve Kalkınma Bankası, Akaryakıt ve Harçlar Kanunu, askerlerin zat işleri ve Pasaport Kanunu konularında kurulan geçici komisyonlarda görev almıştır²².

9 Mart 1951 yılında kurulan II. Menderes Kabinesi'nde Tekel ve Gümrük Bakanlığı'na getirilmiştir²³. Bu bakanlıktan, DP İdare Genel Kurulu Üyeliğine seçildiğinden 26 Ekim 1951'de ayrılmıştır²⁴.

8 Mayıs 1953 tarihinde Tevfik İleri'nin istifa etmesi ile boşalmış bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na getirilen Burçak (DP döneminin dördüncü Milli Eğitim Bakanı), 17 Mayıs 1954 tarihine kadar bu görevini sürdürmüştür²⁵.

Burçak, DP'de çeşitli idari görevlerde de bulunmuştur. 1951-1960 yılları arasında DP'nin Genel İdare Kurulu üyeliğini yapmıştır. DP Meclis Grubunda Kore'ye asker

¹⁷ Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 358

¹⁸ Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 358; Rıfık Salim Burçak, **a.g.e**, s. 32

¹⁹ Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 358

²⁰ Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 358

²¹ Erdoğan Başar, **a.g.e**, s. 489

²² Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 358

²³ www.gazetebayrak.com/milli-egitim-bakanlarimiz-20.htm

²⁴ Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 358; Erdoğan Başar, **a.g.e**, s. 489; Mustafa Yazıcı, **a.g.e**, s. 136

²⁵ Erdoğan Başar, **a.g.e**, s. 489; Kazım Öztürk, **a.g.e**, s. 358; Kazım Öztürk, **Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları**, Ak Yayınları, İstanbul, 1968, s. 369, 370; Cafer Demiral, **Türkiye'nin 42 Hükümeti (25 Nisan 1920-15 Nisan 1973)**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973, s. 142, 157

göndermek için Meclisten izin alınması gerektiğini savunmuştur. X. ve XI. dönemlerde de Erzurum'dan Milletvekili seçilen Burçak, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden sonra tutuklanmış, bir buçuk yıl Yassıada'da, ardından da bir yıl Kayseri Cezaevinde kalmıştır. 1966 yılında DP dönemi siyasilerinin kamu hakları iade edilince öğretim üyeliği görevine dönmüştür²⁶. 30 Eylül 1966'da Gazi Eğitim Enstitüsü Devrim Tarihi Öğretmenliği'ne getirilmiştir. Bu arada Başkent İktisadi ve Ticari İlimler Özel Yüksek Okulu'nda Müdürlük ve Devrim Tarihi, Başkent Gazetecilik Özel Yüksek Okulu'nda Siyasi Tarih, Adana İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde Siyasi Tarih ve Devrim Tarihi, Adana Mühendislik ve Mimarlık Yüksekokulu'nda Devrim Tarihi, Sosyal Hizmetler Akademisi'nde Devrim Tarihi, Ankara Mali Bilimler Yüksek Okulu'nda Devrim Tarihi, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde Siyasi Tarih, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde Siyasi Tarih Öğretmenliklerinde bulunmuştur²⁷.

1983 yazında Gazi Üniversitesinden emekliye ayrılmıştır. 1984-1988 yılları arasında Yüksek Öğretim Kurulu Üyeliği'nde bulunmuştur. Türk Tarih Kurumunun asli üyeliğini yapmıştır. Demokratlar Kulübünün Başkanlığını yürütmüştür. Bilimsel etkinlikleri sürdürerek yeni yapıtlar vermiştir. Mesleki dergilerde ve günlük gazetelerde yayınlanmış birçok makale ve inceleme yazıları vardır²⁸.

29 Ağustos 1998'de vefat etmiştir. Ankara'da Cebeci'de Asri Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir²⁹.

Yayınlanmış Eserleri Şunlardır:

1. Türk-Rus-İngiliz Münasebetleri ve İkinci Cihan Harbi'nde Türkiye'nin Durumu, İstanbul, 1946
2. İnönü ve Demokrasi, Ankara, 1950.
3. Yassıada ve Öncesi, Çam Matbaası, Ankara, 1976.
4. Türkiye'de Demokrasi'ye Geçiş, Olgaç Yayınevi, 1979.

²⁶ Erdoğan Başar, **a.g.e**, s. 489; Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem (1950-1960)**, s. 358; “295 Eski DP’li Siyasi Haklarına Tekrar kavuştu”, **Milliyet**, 18.12.1974, s. 7

²⁷ Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem (1950-1960)**, s. 359

²⁸ Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem (1950-1960)**, s. 359

²⁹ Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem (1950-1960)**, s. 359

5. Moskova Görüşmeleri ve Dış Politikamız Üzerinde Tesirleri, Ankara Üniversitesi, Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınevi, Ankara, 1983.
6. Türkiye’de Askeri Müdahalelerin Düşündürdükleri, Ankara, 1987.
7. 27 Mayıs Üzerine Görüşler, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 1998.
8. İdamların İçyüzü, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 1997.
9. On Yılın Anıları (1950-1960), Nurol Matbaacılık, Ankara, 1998³⁰.

Bu çalışmayı yaparken öncelikle bana en çok yardımcı olan hiç şüphesiz, Rıfki Salim Burçak’ın kendi kalemile ele aldığı kitapları olmuştur. Şimdi bunların bazılarını değerlendirecek olursak, *On Yılın Anıları* kendisinin siyasi hayatta bulunduğu yıllarda önemli olaylarını ve anılarını günü gününe not alması, o dönemin tarihine yakından ışık tutması açısından yararlandığım çok önemli bir kaynaktır. Diğer önemli bir kaynak Rıfki Salim Burçak’ın Yassıada’daki yaşantısını anlatan *Yassıada ve Öncesi* isimli kitabıdır. Burçak burada şahit olduğu olayları, olaylar karşısında kendi görüş ve düşüncelerini anlatması açısından kitap bu niteliğiyle Demokrat Parti üzerinde çalışacak araştırmacılara yardımcı olan birçok bilgiyi içermektedir. Kendisi bu eseri yazarken gerçeklere bağlı kalmaya çalıştığını ifade etmektedir. Demokratlar Kulübü Yayını olan Rıfki Salim Burçak’ın bir diğer eseri *Türkiye’de Milli İradenin Zaferi* ise kendisine göre, Türk Demokrasisindeki gelişmelere ışık tutması, toplumun temel yapısında demokrasiye bir yatkınlığın olduğunu 1960’larda açıkça ortaya çıkması, bakımından benim için önemli kaynak olmuştur. Öne çıkan bir diğer önemli kitap Rıfki Salim Burçak’ın *Türkiye’de Askeri Müdahalelerin Düşündürdükleri*’dir. Bu kitap Türkiye’de rejimlerin darbelerden dolayı sekteye uğrayıp tekrar böyle müdahalelerin yaşanmasını önlemek için milletçe bir fikir zemininde birleşmeyi anlatmıştır. Yine, ortak amaçlarda milleti birleştirmeye çalışması, müdahale konusunda yanlış görüşe sahip olanları aydınlatması, uyarması ve konu üzerinde düşündürmesi açısından önemlidir.

Rıfki Salim Burçak’ın öne çıkan kitaplarından sonra diğer yazarların önemli çalışmalarından biri *Şevket Süreyya Aydemir’in İhtilal’in Mantığı* isimli eseridir. Bu çalışma bana öncelikle 27 Mayıs İhtilali’nin problemlerini zıt açıdan anlatması yönünden yardımcı olmuştur. Devamında, ihtilali tüm yönleriyle farklı açıdan incelemesi, bu ihtilalin hatırasını ve hikayesini tarihinde daima yaşatması ve anılması bakımından önemlidir. Rıfki Salim Burçak’ın siyasi hayatını çalışırken elbette mensubu olduğu Demokrat Parti’nin tarihi

³⁰ Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem (1950-1960)**, s. 359

konusunda beni aydınlatan önemli bir diğer kaynak *Cem Eroğlu'nun Demokrat Parti'nin Tarihi ve İdeolojisi* isimli kitabıdır. Bu kitap Demokrat Parti'nin kuruluşunu, tüzüğünü, programını ve siyasetini, yükselmesinden duraklamasına kadar ışık tutması bakımından önemli olmuştur. Yararlandığım araştırmalardan öne çıkan diğer bir kitap *Mustafa Albayrak'ın Türk Siyasi Tarihi'nde Demokrat Parti (1946-1960)* adlı eseridir. Bu kitap ise Demokrat Parti döneminde aktif siyasetin içinde yer alan Rıfık Salim Burçakla ilgili görüşmelerin yapılması, Demokrat Parti'nin muhalefet-iktidar dönemlerini birçok önemli kaynaklara dayanarak objektif olarak ele alması açısından önemli olmuştur. Rıfık Salim Burçak'ın Yassıda'da ortamında, yaşantısında ve yargılanma sürecinde önemli olarak yararlandığım bazı diğer önemli çalışmalar; *Samet Ağaoğlu'nun Marmara'da Bir Ada, Yassıda Kayseri ve Cezaevi Günlükleri*, *Nejat Gülen'in Anılarında 27 Mayıs ve Yassıda*, *M. Kemal Biberlioğlu'nun Yassıda Kararları ve Tahkikat Komisyonu'nun Bilinmeyen Gerçekleri*, *Tekin Erer'in Yassıda ve Sonrası*, *Sinan Demirebilek'in Demokrat Partililer'in Anılarında Yassıda*, *Rasim Ekşi'nin Yassıda Çılgılığı* adlı kitapları olmuştur.

Yararlandığım diğer kaynakların başında ise *TBMM Zabıt Cerideleri* ve *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri* gelmektedir. Bir diğeri *Ayın Tarihi Dergisi* ile *T.C. Resmi Gazete*, *Ulus* (*Yeni Ulus*, *Halkçı*), *Akşam*, *Zafer*, *Milliyet* ve *Cumhuriyet* Gazeteleridir. *Ulus* gazetesi Rıfık Salim Burçak'ın mensubu olduğu Demokrat Parti'nin CHP ile ilişkilerini öne çıkarması açısından önemli olmuştur. *Zafer* Gazetesi ise Demokrat Parti'nin sesi olması bakımından ve parti konularına doğrudan ışık tutması, Rıfık Salim Burçak'ın Milli Eğitim, Tekel ve Gümrük Bakanlıkları ile faaliyetlerine geniş yer vermesi açısından önemli olmuştur. *Akşam*, *Milliyet* ve *Cumhuriyet Gazeteleri* ise Rıfık Salim Burçak'ın TBMM'deki ve TBMM dışındaki faaliyetlerine, yurtiçi ve yurtdışı bağlantılarına yer vermesi bakımından önemlidir.

I. BÖLÜM: MİLLETVEKİLLİKLERİ

A) 1950- 1954 Erzurum Milletvekilliği

Bu bölümde Rıfki Salim Burçak'ın ilk olarak siyasi hayata girmesi ele alınacaktır. Siyasi hayata girmesi 14 Mayıs 1950 seçimleriyle başlamıştır. Rıfki Salim Burçak'ın TBMM'deki siyasi çalışmaları genelde Meclis Grubu toplantıları üzerinde yoğunlaşmıştır. Daha sonra kendisinin, CHP Genel Başkanı ve Malatya Milletvekili İsmet İnönü'nün İzmir'de söylemiş olduğu nutku ile Manisa ve Balıkesir Hadiseleri karşısında alınan tedbirler hakkında Başbakan'dan açılmasına dair verdiği gensoru önergesi yer almıştır. Devamında Dışişleri Bakanlığı'nın 1951 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bütçe Komisyon Raporu, Kuzey Atlantik Antlaşması'na Türkiye Cumhuriyeti'nin katılmasına dair kanun tasarısı, üniversitelerin muhtariyetlerine tecavüz edilip edilmediğine dair Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'ye sözlü sorusu ve cevabı, Saffet Kahyaoğlu'nun emekliye sevk muamelesi hakkında dilekçe komisyon raporu, Kuzey Atlantik Antlaşması'na Türkiye Cumhuriyeti'nin katılmasına dair kanuna verilen oylamalar yer alacaktır. Ayrıca CHP'nin Demokrat Parti'ye karşı tutumu ve politikası konusunda Burçak'ın görüşlerine yer verilmiştir. TBMM dışındaki faaliyetlerinde ise Erzurum'da Tortum Şelalesi'nin açılışındaki katkısına ve Türk-Fransız Dostluk Cemiyeti Meclis Grubu İdare Heyeti'ne seçilmesine değinilecektir.

1) Demokrat Parti'ye Girişi ve Milletvekili Seçilmesi

Demokrat Parti İl İdare Kurulu Başkanı Mustafa Zeren 11 Mayıs 1950 günü idare kurulunun 8 Mart tarihli kararını Rıfki Salim Burçak'a getirmiştir. Yazıda 14 Mayıs 1950'de yapılacak olan büyük seçimler için kendilerine milletvekilliği adaylığı teklif edilenlerin adları vardır. Burçak, Mustafa Zeren'in başkanlığı altında Rıza Topçuoğlu, Ömer Arı, Cemil Bekiroğlu, Memiş Yazıcı, Avni Başar, Şaban Dilaver, Enbiya Kurşunoğlu ve İhsan Cinisli'den oluşan yönetim kurulunun örnek bir feragat gösterdiğini belirtmiştir. Adaylıkları kendi aralarında paylaşma yoluna gitmeyerek, memleketi temsil edecek olan kişileri daha çok aydınlar arasında seçmek istemiş ve kendi ifadeleriyle *“Erzurum ili çevresinde temsil kabiliyeti bulunan fakat memuriyet ve vazifeleri gereği partilerine girmemiş olan”* kişilere başvurulduğunu ifade etmişlerdir. Rıfki Salim Burçak, Mustafa Zeren'in teklifine teşekkür ederek, eğer siyasete girmeye karar verirse Demokrat Parti safında politikaya atılmayı şerefli bir hizmet sayacağını söylemiştir. Burçak, kararını vermiş ve bunu 26 Mart 1950 tarihli bir mektupla DP Erzurum İl İdare Kurulu'na bildirmiştir. Kendisi, seçime Demokrat Parti listesinde gireceğini ancak seçildiği takdirde milletvekilliğinden ayrılıp ayrılmamak

hususunda kendisini tamamen serbest bırakmak şartına bağlı olan onayını kabul buyurdıkları takdirde listelerinde yer alarak memlekete hizmette bulunmayı kabul etmiştir³¹.

14 Mayıs seçimlerine Erzurum'da CHP ile DP katılmışlardır. Millet Partisi o tarihlerde Erzurum'da teşkilatını henüz kurmamıştı. DP'nin adayları şunlardır: Sait Başak, Rıfkı Salim Burçak³² Fehmi Çobanoğlu, Bahadır Dülger, Enver Karan, Sabri Erduman, Emrullah Nutku, Rıza Topçuoğlu, Memiş Yazıcı ve Mustafa Zeren. Demokrat Parti adaylarının yarısı Erzurumlu vekillerden oluşuyordu. CHP'nin listesinde ise şu kişiler vardı: Orgeneral İzzettin Çalışlar, Abdülkadir Erener, Şevki Erker, Naim Eşrefoğlu, Şakir İbrahimhakkıoğlu, General Vehbikocagüney, Hikmet Kümbetoğlu, Ömer Olgun, Edip Tokalp, Kazım Yurdalan. Seçimlere 18 kişi de bağımsız olarak katılmıştır³³.

14 Mayıs 1950 seçimlerinde Erzurum'da Demokrat Parti'nin oylarının, ülke genelindeki % 53.33 oranından da üstünde olmuştur. Burçak'a göre Erzurum'daki bu başarı, Demokrat Parti'nin Doğu Anadolu'da güçlü bir kaleye sahip olduğu anlamına gelmiştir. CHP'nin Erzurum'daki oy oranı % 35.7'de kalmıştır. Böylece Erzurum seçimleri büyük farkla kazanan 6 il arasında yer almıştır. Seçimleri kazanan milletvekilleri seçimden hemen sonra Ankara'ya gelmişlerdir. Böylece Rıfkı Salim Burçak'ın on yıl sürecek olan politika hayatı başlamıştır³⁴.

2) Faaliyetleri

a) Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Faaliyetleri

a-a) I. Adnan Menderes Kabinesi ve Rıfkı Salim Burçak'ın I. Kabineyi Değerlendirmesi

Demokrat Parti Meclis Grubu, Cumhurbaşkanı ve meclis divanı için kendi adaylarını tespit etmek üzere 20 Mayıs 1950 Cumartesi günü toplanmıştır. Meclis Grubu, Cumhurbaşkanlığı'na Parti'nin genel başkanı Celal Bayar'ı Meclis Başkanlığı'na partinin dört kurucusundan biri olan Refik Koraltan'ı aday göstermiştir. TBMM, 22 Mayıs 1950 Pazartesi günü toplanarak Cumhurbaşkanını ve Meclis Başkanını seçmiştir³⁵. Demokrat Parti'nin ilk hükümetini 22 Mayıs günü, İstanbul milletvekili Adnan Menderes kurmuştur³⁶.

³¹ Rıfkı Salim Burçak, **a.g.e**, s. 36-38

³² Süleyman Çoşkun, **Türkiye'de Politika (1920-1995)**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 152

³³ Rıfkı Salim Burçak, **a.g.e**, s. 41

³⁴ Rıfkı Salim Burçak, **a.g.e**, s. 48-49

³⁵ Hulusi Turgut, **Yassıada'da Yaptırılmayan Savunmalar**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2007, s. 23

³⁶ Adnan Menderes'in ilk kabinesi şöyledir: Adalet Bakanlığı'na Halil Özyörük, Milli Savunma Bakanlığı'na Refik Şevket İnce, İçişleri Bakanlığı'na Rükneddin Nasuhioğlu, Dışişleri Bakanlığı'na Fuat Köprülü, Maliye

Burçak, 1951 yılının baharından 1954 yılının Mayısına kadar iki defa kabinede bulunmuştur. 1951 Ekimden partilerinin silah gücü ile iktidardan düşürüldüğü tarihe kadar da Genel İdare Kurulu Üyeliği yapmıştır. Tabiatıyla Adnan Menderes ile yakın temasları olmuş, onu yakından tanıma imkanları olmuştur. Menderes, Türkiye’de çok partili serbest demokratik hayatın ilk başbakanı olarak geniş halk kitlelerine ulaşmıştır³⁷. Burçak, DP Meclis grubu içinde son günlere kadar Menderes’ten başka bir başbakan adayı ciddi olarak hiç düşünmediğini belirtmiştir. Daha doğru bir ifadeyle Menderes’i değiştirme yolundaki ayrı istekler iktidar partisi grubunda hiçbir zaman bir akım niteliği kazanamamıştır³⁸.

Rıfki Salim Burçak’a göre I. Menderes Hükümeti, kendinden önceki ve kendi dönemi olarak ikiye ayrılıyordu: Adnan Menderes’ten öncekiler, tek partili rejimin gereği olarak, halkla ilişkilerinde hep mesafeli kalmışlardır. Menderes ise, halkın içine girmiş ve onunla beraber olmuştur. Burçak, halkın bir devlet adamına bu derece bir sevgi ve heyecanla yaklaşmasını Türkiye’de nadir görülebilir bir durum olarak değerlendirmiştir³⁹.

a-b) Milliyetçiler Derneği’nin Kapatılması

Demokrat Parti’nin iktidara geldikten sonra meclis grubu çalışmasındaki faaliyetlerden biri, Milliyetçiler Derneği’nin⁴⁰ kapatılması olmuştur. 26 Ocak 1953 Pazar günü DP Meclis Grubu toplantıya çağırılmıştır. Zira o günlerde gündemdeki konu Milliyetçiler Derneği olmuştur. Hükümet son zamanlarda aşırı sol ve aşırı sağ hareketlere karşı bir mücadele açmış ve Başbakan bir hafta önce Gaziantep’te Milliyetçiler Derneği’nin siyasi bir mahiyet taşıdığına işaret etmiş ve meseleyi gündeme getirmiştir. Başbakanın Gaziantep konuşmasından birkaç gün sonra, 22 Ocak 1953 tarihinde, Ankara savcılığı Türk Milliyetçiler Derneği’nin tüzüğünü ve faaliyetlerini Cemiyetler Kanununun 33. maddesine aykırı görerek

Bakanlığı’na Halil Ayan, Milli Eğitim Bakanlığı’na Avni Başman, Bayındırlık Bakanlığı’na Fahri Belen, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı’na Zühtü Hilmi Velibese, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na Dr. Nihat Reşat Belger, Gümrük Tekel Bakanlığı’na Nuri Özsan, Tarım Bakanlığı’na Nihat Eğriboz, Ulaştırma Bakanlığı’na Tefik İleri, Çalışma Bakanlığı’na Hasan Polatkan, İşletmeler Bakanlığı’na Muhlis Ete getirilmiştir. Kabineye 5 Haziran 1950’de Samet Ağaoğlu ve devlet bakanı ve başbakan yardımcısı, 11 Temmuzda da Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu devlet bakanı olarak katılmışlardır (Bkz: Rıfki Salim Burçak, **a.g.e**, s. 50; Hulusi Turgut, **a.g.e**, s. 23).

³⁷ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, Çam Matbaası, Ankara, 1976, s. 15

³⁸ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 16

³⁹ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 773

⁴⁰ Milliyetçiler Derneği: Bu tür derneklerin ilki 1908’de kurulmuş olan Türk Derneği’dir. Ardından 1911’de Türk Yurdu Cemiyeti, 1912’de Türk Ocağı kurulmuştur. İlki kısa ömürlü olmuş, Türk Ocağı günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Türk Ocağı, 1931’de kendini feshetmiştir. 1945’te Türk Cemiyetler Kanunu değişince dernekleşme sürecine girilmiştir. 1 Nisan 1951’de Türk Milliyetçiler Derneği Federasyonu’nun kararı ve dört Milliyetçi Derneğinin onayıyla kurulmuştur. Kurulma amacı Türk Milliyetçiliği alanında hizmet eden gönüllü toplum kuruluşu olarak bilinir. Kurulmasıyla bütün milliyetçiler bir bayrak altında toplanmıştır (Bkz: Necmettin Sefercioğlu, **Türk Milliyetçiler Derneği ve Kapatılış Davası**, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2012, s. 12 ve 65)

dernek hakkında kovuşturma açmış ve mahkemeden bir karar alıncaya kadar, tedbir olmak üzere, derneğin mevcut 80 kadar şubelerini kapatmıştır⁴¹.

Türk Milliyetçiler Derneği'nin oluşumuna yönelik sürecin ilk adımı 1946'dan başlayarak İstanbul'da kurulan 3 milliyetçi gençlik kuruluşunun; Türk Kültür Ocağı, Türk Kültür Çalışmaları Derneği ve Türk Gençlik Teşkilatı'nın "*Milliyetçi dernekleri birleştirmek, aralarındaki bağları kuvvetlendirmek, milliyetçi Türk gençliğinin haklarını müdafaa etmek*" amacıyla bir birlik oluşturmalarıyla atılmıştır⁴².

Necmettin Sefercioğlu'na göre, 14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra büyük bir yenilgi ile çıkan Cumhuriyet Halk Partisi ve genel başkanı İsmet İnönü, bu yenilginin acısını milliyetçi ve muhafazakar kitleye yönelik hücumlarla dindirmeye çalışmıştı. Bu işte de başlıca müttefikleri her renkten solcu gençlik kuruluşlarıydı. Ülkenin her yerinde şubeler açan Türk Milliyetçiler Derneği'nin gelişme ve etkinlikleri, sol cepheyi tedirginleştirmiştir. Bundan dolayı da dernek yıpratılmaya ve çökertilmeye çalışılmıştır. Yine ona göre Demokrat Parti'nin de bu derneğe karşı tutumu Cumhuriyet Halk Partisi ile farksızdı. Yukarıda belirtildiği üzere DP lideri Adnan Menderes derneğe karşı bu tedirginliğini Gaziantep konuşması sırasında Türk Milliyetçiler Derneği'nin yöneticilerine ve mensuplarına "*Ya oldukları gibi görünsünler, ya da göründükleri gibi olsunlar*" sözlerini söylemiştir. Sefercioğlu'na göre, onlar, milliyetçi ve muhafazakar görüşlü bir parti görünümünü vermelerine rağmen, Türk Milliyetçiler Derneğini kendilerine muhtemel ve ciddi bir rakip olarak görüyorlar, bu nedenle solcularla aynı safta yer almaktan çekinmiyorlardı. Bu derneğin en önemli etkinliği 14 Aralık 1950 Cuma günü düzenlediği Mehmetçik Günü olmuştur. Bu toplantıda Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri de konuşmalar yapmıştır. Derneğin genel başkanı DP Isparta milletvekili Sait Bilgiç'tir. Diğer yandan dernekle ilişkisi olduğu, para vs. suretlerle derneğe yardım ettiği ileri sürülen Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin de adı geçmekteydi⁴³.

Toplantıda Milliyetçiler Derneği görüşülürken Rıfki Salim Burçak söz almıştır, derneğin savcılıkça kovuşturmaya geçilmesinden önceki safhası ile ondan sonraki safhasının birbirinden ayrı görüşülmesi gerektiğini söylemiştir ve konuşmasına devam etmiştir. Burçak, birinci rapora göre derneğin tüzüğüne göre aykırı faaliyetlerinin olduğunu ve ırkçı bir yola saptığına dair faaliyetlerin hoş olmadığı fikrini söylemiştir. Bunların onaylanamayacağını ancak bütün bunlardan Sait Bilgiç'i de sorumlu tutmanın doğru olmadığını belirtmiştir. İkinci

⁴¹ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 139

⁴² Necmettin Sefercioğlu, **a.g.e.**, s. 15

⁴³ Necmettin Sefercioğlu, **a.g.e.**, s. 55

safhada ise Sait Bilgiç'in gazetelere dernekle ilgili demeç verdiğini ifade etmiştir. Ancak buradaki önemli noktanın Sait Bilgiç'in gazetelere verdiği demecinde ırkçı ve dinci olmadığını söyleyerek suçlamaları reddetmesidir. Bu durumda kendisini dinlemeden Haysiyet Divanına verilemeyeceğini beyan etmiştir⁴⁴.

Rıfkı Salim Burçak'ın bu görüşüne katılanlar olmuş ve görüşünü delillerle desteklemişlerdir. Tevfik İleri'nin de durumu görüşülmüş ve İleri, Türk Milliyetçiler Derneğine Bakanlıkça 1951 yılında yalnızca 4 bin lira yardım yapıldığını derneğe kendisince özel ve şahsi bir korumanın söz konusu olmadığını söylemiştir⁴⁵. Müzakereler sonunda Sait Bilgiç ve Dernek Kurul Üyesi Tahsin Tola'nın Haysiyet Divanına verilmesi kararlaştırılmıştır. 31 Ocak 1953 günü Haysiyet Divanı, Bilgiç ve Tola'yı partiden çıkarmıştır ve konu da kapanmıştır.⁴⁶

a-c) Gensorular

a-c.a) CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün 5 Ekim 1952 Tarihli İzmir'deki Nutku ile Manisa ve Balıkesir hadiseleri ve Bu Hadiseler Hakkındaki Gensoru Önergesi

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü 5 Ekim 1952 tarihinde İzmir'e düzenlediği miting⁴⁷ Düzenlemiştir. İnönü burada, iktidarın çıkardığı bazı kanunlara karşı eleştirilerde bulunmuştur. İsmet İnönü, iktidarın çıkardığı kanunla birçok sayıda eğitim, öğretim, halk için toplanma yerinin çöle çevrildiğini söylemiştir. Yine İnönü, kendi zamanlarında çöl olan halkevlerinin bugün, millet ve memleket işlerine ayrıldığını belirtmiştir⁴⁸.

İsmet İnönü, bahsedilen kanunun, halkevlerinin kapanması⁴⁹ ve milli kültürde büyük yeri olan kurumun kapatılmış olmasıyla ilgili olduğunu dile getirmiştir. Ona göre birçok kültür kurumu çöle çevrilmiştir. İnönü, okuldan ayrılanların olduğunu, resmi dairelere

⁴⁴ Rıfkı Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 141

⁴⁵ Necmettin Sefercioğlu, **a.g.e**, s. 55; ‘‘Tevfik İleri İsnatlara Karşı Müdafasını Yaptı’’, **Milliyet**, 27.01.1953, s. 1

⁴⁶ Necmettin Sefercioğlu, **a.g.e**, s. 53; ‘‘Sait Bilgiç ile Tahsin Tola DP'den ihraç edildiler’’, **Milliyet**, 01.02.1953, s. 1

⁴⁷ İsmet İnönü: ‘‘Cumhuriyet'in büyük ıslahatı tehlikededir. Halkevlerinin kapanması büyük bir yıkımdır, ilk halledilmesi gereken meselelerden birinin memlekette siyasi emniyetin fiilen kurulmasıdır. Hakikat şudur ki, muhalefet partisinin hayatı mevcut kanunların teminatı altında değildir. Siyasi emniyetimize kastedilmesini kabul etmeyiz, haklarımızı koruyacağız...’’ (Bkz: Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1968, Cilt:3, s. 122) ; (Bkz: **İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları 1920-1973**, TBMM Kültür ve Yayın Kurulu Yayın Sanatları, Ankara, 1993, No:57, C:2, s. 110)

⁴⁸ TBMMTD, Dönem XI, On Yedinci Birleşim, 15.12.1952, Cilt:18, O:2, 264 sayılı gensoru önergesi

⁴⁹ ‘‘Resmi Daire ve Müesseselerin Siyasi Partilere Bedelsiz Mal Devredemeyeceklerine ve Bu Daire ve Müesseselerle Münfesi Derneklere Ait Olup Siyasi Partilere Terk Edilmiş Olan Gayrimenkul Mallarla Bu partiler Tarafından Genel Menfaat İçin Yaptırılmış Olan Binaların Sahiplerine ve Hazineye İadesine Dair Kanun’’, **T.C. Resmi Gazete**, S. 7882, 11 Ağustos 1951, s. 1781-1782

ayrılanlar olduğunu söylemiştir. Hazineye geçen devlet binalarının kamu hizmetlerine ayrılacağını ifade etmiştir. İnönü, halkevlerinin gerçekleştirmekte oldukları halk eğitimi görevinin yetişmiş insanlara halk eğitimi vermek üzere kurulduğunu ve 20 yıl başarıyla tecrübe geçirdiğine değinmiştir. İnönü bu konuyla ilgili, son olarak, bir okulun kapanıp bir okulun açılabilceğini, yerine başka kurumların da ihtiyaçlara göre açılabilceğini belirttikten sonra bu kapatılma olayını geriye gitme, irtica olarak yorumlamıştır⁵⁰.

Burçak, CHP Genel Başkanının, 5 Ekim 1952 tarihinde, İzmir’de düzenlenen mitingte, bugünkü iktidarı ağır ithamlarda bıraktığını belirtmiştir. CHP Genel Başkanı, halk tarafından partizan zihniyete karşı vatandaş haklarının korunması için açılmış bir çetin gayretin olduğunu ve geçirmekte oldukları buhranın bu durumdan ibaret olduğunu beyan etmiştir. Genel Başkan, vatandaş haklarını iptal etmenin zulüm olduğunu, zulüm yoluna sapan kudret sahibi kişinin kendini kanun dışına atmış olacağını söylemiştir⁵¹. Bununla birlikte Türklerin sürekli zulme boyun eğeceklerini zannetmenin yanlış olacağını savunmuştur. İç politikada biran önce kanunun, vicdanın gösterdiği yola girilmesi gerektiğini ifade etmiştir⁵².

Yine Rıfık Salim Burçak, CHP Genel Başkanının bu sözlerinde bugünkü idarenin kanun, akıl ve vicdan yollarından ayrılmış olduğu açıklıkla ifade edilmiş ve böylece mevcut iktidar artık daha ileri gidebilmesine imkan olmayan bir surette, toptan suçlandırılmış olduğunu söylemiştir. Burçak açıklamasında, demokratik düzen içerisinde idare edilen ülkelerde bir hükümet için kanun dışına çıkarak zulüm yoluna sapmış olmaktan daha ağır bir iftira ve kabahat tasavvur edilemeyeceğini, miting meydanlarında, zulüm yollarına saptığı söylenen iktidara karşı halkın ayaklanmasından ve anlaşmazlık çıkarmak ihtimallerinden bile bahsedilmiş olduğunu belirtmiştir⁵³.

Rıfık Salim Burçak, İnönü’nün İzmir nutku ve onu takiben Manisa ve Balıkesir’de baş gösteren hadiselerin⁵⁴ memleketin gelecek zamanlarda huzur ve emniyeti bakımından üzerinde çok ciddi bir surette durularak mutlaka halledilmesi gereken meseleler ortaya çıkarılmış olduğunu belirtmiştir. Adı geçen nutkun bugünkü mevzuatta kanuni bir kovuşturmaya imkan verip vermemesi keyfiyetinin ise onun ortaya koyduğu meselelerin siyasi bakımdan arz ettiği ciddiyet ve önemini küçültmeyeceğinin açık olduğunu söylemiştir.

⁵⁰ TBMMTD, Dönem XI, On Yedinci Birleşim, 15.12.1952, Cilt:18, O:2, 265 sayılı gensoru önergesi; **İsmet İnönü’nün TBMM’deki Konuşmaları 1920-1973, s. 110**

⁵¹ Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 120

⁵² TBMMTD, Dönem X, Altıncı Birleşim, 17.11.1952, Cilt:17, s. 232; Şevket Süreyya Aydemir, **a.g.e.**, s. 122

⁵³ TBMMTD, Dönem X, Altıncı Birleşim, 17.11.1952, Cilt:17, s. 232

⁵⁴ **İsmet İnönü’nün TBMM’deki Konuşmaları 1920-1973, a.g.e.**, s. 103

Gensoru gerekçesini Rıfık Salim Burçak, Cumhuriyet Halk Partisi lideri tarafından bir miting meydanında bu ithamlar karşısında hükümetin neler düşünüp ne gibi tedbirler aldığını açıkça görüşülmesini istemesi olarak belirtmiştir. Bu kanunun, iddia sahipleri de dahil, bütün milletvekillerinin katılımıyla genel bir görüşmede halkın aydınlatılmasını istediğini zaruri gördüğünü beyan etmiştir⁵⁵.

Meclis Başkanı, Rıfık Salim Burçak'ın söz konusu sebeplerle Başbakan'dan gensoru açılmasına ilgili olan önergesini Meclise arz etmiştir. Önerge çoğunluğun oyuyla reddolunmuştur⁵⁶.

a-c.b) Dışişleri Bakanlığı 1951 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bütçe Komisyonu Raporu

1951 yılı bütçe görüşmelerinde Meclis Başkanı, Erzurum Milletvekili Rıfık Salim Burçak'a söz hakkı vermiştir. Burçak, dünya barışının genel durumu hakkında konuşma yapmıştır. Öncelikle, dünya barışının ne kadar ağır ve ne derece ciddi bir tehdit altında bulunduğu herkesçe bilinen bir gerçek olduğuna işaret etmiştir. Devamında, dünyanın her tarafında, yeni bir dünya savaşının arifesinde bulunma hissini veren büyük ölçüde askeri ve siyasi hazırlıklar yapılmakta olduğunu, bugünün harp ve barış anlayışları, sadece geçmiş asırlarla değil hatta İkinci Dünya Savaşındaki şartlarla dahi kıyaslanamayacak derecede büyük görüşler kaydettiğini ifade etmiştir. Tarihin bu gibi buhran devirlerinde her devletin harici siyasetinde tutulacak yolu ve ana istikameti açıklık ve kesinlikle tespit etmesi onun başlıca vazifelerinden biri olması gerektiğini, bu yolda tereddüt ve kararsız bulunmanın, vatanı, telafisi imkansız kayıplar ve felaketlerle karşı karşıya bırakılabileceği için son derece tehlikeli sayılması gerektiğini belirtmiştir⁵⁷.

Rıfık Salim Burçak, Hükümetin dış siyasetini işte bu fikir çerçevesi içinde tahlil etmeye çalıştığını söyleyerek, kısa sunumunu üç kısma ayırmıştır; Birinci kısımda, parti farkı gözetmeksizin dünkü ve bugünkü politikalarının ana niteliklerini, ortak karakteristiklerini belirtmiştir. İkinci kısımda; Demokrat Parti iktidarının dış politikasının ana hatlarını göstermiştir. Üçüncü kısımda; Halk Partisi iktidarıyla Demokrat Parti iktidarı arasında dış siyasetteki farkları belirtmiş ve bu farkı iyice belirtebilmek için sırf bu türlü bir maksatla Kore meselesine temas ettiğini ifade etmiştir⁵⁸.

⁵⁵ TBMMTD, Dönem X, Altıncı Birleşim, 17.11.1952, Cilt:17, s. 232

⁵⁶ TBMMTD, Dönem X, Altıncı Birleşim, 17.11.1952, Cilt:17, s. 233

⁵⁷ TBMMTD, Dönem IX, Ellinci Birleşim, 24.2.1952, Cilt:5, s. 685

⁵⁸ TBMMTD, Dönem IX, Ellinci Birleşim, 24.2.1952, Cilt:5, s. 685

Rıfkı Salim Burçak, kendilerinin bugün milli sınırlar içindeki ülkeyi kendilerine yeterli gördüklerine işaretle, bu vatani çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırmak için bütün gayretlerinin dahildeki kalkınma ve imar faaliyetlerine ayırmak istediklerini söylemiştir. Bu itibarla, Türk dış politikasının gerçek ve samimi bir barışçılığa dayanması dünkü ve bugünkü siyasetimizin devamlı ve ortak karakterini oluşturduğunu, onun dış siyasetinin başlıca niteliğinin bu olduğunu ifade etmiştir. Burçak, siyasetlerindeki bu barışçılık ilkesinin büyük Atatürk tarafından konulduğunu ve bugüne kadar bütün hükümetler tarafından sadakatle uygulandığını belirtmiştir. Fakat Rıfkı Salim Burçak, bir milletin barışçı olması onun barış ve huzur içinde yaşamasını sağlamaya yeterli gelemeyeceği de her günkü gözlemlerine şahit olan açık bir gerçek olduğuna değinmiştir. Ona göre, bir devlet ne kadar barışçı ve ne kadar kuvvetli olursa olsun kendisine gelecek bir tecavüzü tek başına karşılamak imkanına her zaman sahip olmazsa, zira kendisinden daha kuvvetli bir mevcut olmasa dahi, kendisinden daha kuvvetli bir devletler grubu daima bulunmuştur ve bulunacaktır. Bu itibarla her devletin uluslararası siyasette aynı görüş ve kanaate sahip olan ve faydaları arasında ortak bulunan devletlerle ortak bir cephe kurmak ihtiyacında ve mecburiyetinde bulunduğunu söylemiştir⁵⁹.

Burçak, Türkiye'nin kendi çıkarını, dünya barış ve güvenliğini ortak bir gayretle korumak amacıyla bir araya gelmiş bulunan batı devletlerinin safında görmüş ve Türkiye'nin o tarafa katıldığını beyan etmiştir. Türkiye'nin gerçekten her devlette olan münasebetlerini tam bir eşitlik ve istiklal içinde yürütmeye gayret ettiğini ve bundan sonra da aynı yolda azimle yürüyeceğini belirterek, buraya kadar söylediklerinin şu veya bu hükümetin değil ve fakat Türkiye Cumhuriyeti'nin, milli bir özellik kazanmış olan dış siyasetindeki ana ilkelerini oluşturduğunu ifade etmiştir⁶⁰.

Demokrat Parti iktidarının dış politikasına da değinerek, yukarıdaki ilkelerden hareket eden Demokrat Parti Hükümetinin uzak yakın, büyük küçük bütün milletlerin istiklal ve toprak bütünlüklerine hürmetkar olduğu şeklinde belirtmiştir. Ona göre, Demokrat Parti, hiçbir kimsenin toprağında emel beslememek ve hiçbir kimseye bir karış toprak vermemek hususundaki kararda da azimkardır. Demokrat Parti, Birleşmiş Milletler idealine ve bu ideali gerçekleştirmeye çalışan Birleşmiş Milletler teşkilatına yürekten bağlıdır. Son olarak, Demokrat Parti, İngiliz - Fransız ittifakına sadık, Birleşik Amerika Cumhuriyeti ile olan

⁵⁹ TBMMTD, Dönem IX, Ellinci Birleşim, 24.2.1952, Cilt:5, s. 685

⁶⁰ TBMMTD, Dönem IX, Ellinci Birleşim, 24.2.1952, Cilt:5, s. 686

dostluğa taraftar ve onun kendisine yaptığı yardımlardan dolayı teşekkür borcu olan bir partidir⁶¹.

Burçak, Halk Partisi iktidarı ile Demokrat Parti Hükümeti arasında dış siyasette mevcut olan farkları izah etmiştir. Ona göre, Halk Partisi muhalefeti, son cihan savaşına nazaran, bugün dünya şartlarında meydana gelen büyük değişikliği gereği gibi kavrayamamış ve o devirde uygulanması mümkün ve belki de en kolay olan akışkan bir siyaseti bugün takip etmediklerinden dolayı iktidarı adeta eleştirir gibi bir durum takınmıştır. Burçak, şu noktaya bilhassa dikkat edilmesi gerektiğine değinerek, İkinci Dünya Harbinde kuvvetler dengesinin üç esaslı unsur üzerine dayanmakta olduğunu, bu kuvvet unsurlarından birinin batı demokrasileri, ikincisi mihver devletleri, üçüncüsü de Sovyet Rusya olduğunu söylemiştir. Bu üç kuvvet arasında kalan Türkiye'nin o zamanlar bir denge politikası uygulamasına imkan bulabildiğini, kendilerinin kanaatine göre İkinci Cihan Harbinde güdülmüş olan dış siyasetin en doğru izahatını işte bu noktada aramak lazım geldiğini izah etmiştir. Burçak; ancak bugün, değil yalnız Avrupa hatta bütün dünya birbirinden kesin hatlarla ayrılan iki birbirine düşman tarafa bölünmüş olduğunu söylemiştir. Devamında, Orta Avrupa yıkıldığı için batı ile doğunun birbirlerinin karşısına amansız bir surette dikildiklerini, her devletin, taraflardan birine veya diğerine kati ve mutlak şekilde bağlanmak ısrarında olduğunu, kendilerinin bugün dış politikada hiçbir devletin dünkü denge oyunlarını, kendi emniyet ve selameti bakımından, artık başarıyla uygulanabileceğine inanmadığını belirtmiştir. Rıfkı Salim Burçak, kendilerinin görüşüne nazaran dünkü iktidarla bugünkü iktidar arasında zihniyet bakımından mevcut olan büyük farkın bu belirttiği düşüncelerden ibaret olduğunu söylemiştir. Halk Partisinin kendisini hala İkinci Dünya Harbinin atmosferi içinde zannederek bugün için sadece zor değil aynı zamanda olması imkansız olan bir denge politikasının peşinde gibi olduğunu, İki parti arasında mevcut farklardan biri de dış siyasetin yürütülüş şeklinde gözüktüğünü ifade etmiştir. Gerçekte, Demokrat Parti iktidarının dış politikayı tutma ve yürütme tarzının eskisinden tamamen farklı olduğunu, Atatürk'ün atılgan ve cesur politika devrine döndüğünü, bu sözlerini açıklamak için Kore meselesine zorunlu temas etmek istediğini belirtmiştir⁶².

Burçak, Halk Partisi muhalefетinin Kore harbinde⁶³ Hükümete karşı takınmış olduğu tavrı açıklamıştır. Hükümetin Kore savaşına yardım kararını vermesi üzerine⁶⁴ Millet

⁶¹ TBMMTD, Dönem IX, Ellinci Birleşim, 24.2.1952, Cilt:5, s. 686

⁶² TBMMTD, Dönem IX, Ellinci Birleşim, 24.2.1952, Cilt:5, s. 686

⁶³ Türkiye, 14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimler sonucunda CHP yerine DP iktidara gelmiştir. Yeni iktidar, kendisinden önce başlatılan NATO'ya girme çabasına hız vermiş ve bu amaçla Kore Savaşı'ndan yararlanmak istemiştir. Nitekim Türkiye, BM Genel Sekreterinin 28 Haziran 1950 tarihli kararlarını kendisine resmen

Partisi'nin kendi fikrini açık ve belirgin bir şekilde bildirdiği halde, Halk partisinin kararın şekli üzerinde ısrarla durduğunu fakat Kore Harbi'ne yardıma gidip gitmemek hususunda açık bir fikir beyanından uzak kaldığını söylemiştir. Türk Hükümetinin Kore Savaşına yardım kararı ve vatanın⁶⁵ hali hazırdaki ve istikbaldeki menfaatleri bakımından doğru mu yanlış mı olmuştur noktasında Halk Partisinin açık bir şey söylemekten kaçınmış olmasının, bu derece ciddi bir meselede ciddi bir muhalefet partisine yakışacak işlerden olmadığını ifade etmiştir. Rıfık Salim Burçak, Halk Partisi'nin bu tereddüt ve belirsizliğinin asıl sebebinin bu belirsiz, dış siyaseti iç politikada bir koz olarak kullanmak maksadından ileri geldiğini belirtmiştir. Burçak, Kore Harbine yardım kararının hükümetin prestij ve itibarını daha da artıracak olursa o zaman Halk Partisi'nin kararın sadece şekline taraftar olmadığını, aslı hakkında hiçbir itirazının da olmadığını düşündüğünü söylemiştir. Eğer bu karar memleketin yükümlülüklerini çoğaltacak olursa o taktirde de Halk Partisi'nin *"ben bu işe ta başından itibaren muhalifim"* demek imkanlarını elinde tutmak istediklerini söylemiştir. Burçak bu durumu açık ve samimi olmayan bir politikanın icapları olarak değerlendirmiştir. Ona göre, Halk Partisi'nin, kendi hesaplarına göre Türkiye'nin Kore Harbi'ne katılımını memleketin menfaatlerine ve uzak görüşlü bir politikanın icaplarına uygun karşıladıklarına işaret etmiştir. Zira ortak barışın ortak bir gayretle korunması yolunda her devletten ziyade toplu emniyet sistemine ihtiyaç hisseden devletin Türkiye olduğunu belirtmiştir⁶⁶.

a-d) NATO'ya Türkiye Cumhuriyeti'nin Katılmasına Dair Kanun Tasarısı

4 Nisan 1949 tarihinde Washington'da imzalanan NATO'ya; Birleşik Amerika, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İtalya, İzlanda, Kanada, Lüksemburg, Norveç ve Portekiz devlet temsilcileri katılmıştır. Bu devlet temsilcilerinin 14 Eylül 1951'de Ottawa'da yaptıkları toplantı sonunda Türkiye'yi bu antlaşmaya katılmaya davet etmeyi kararlaştırmışlardır⁶⁷.

göndermesi üzerine, Genel Sekreter'e 29 Haziran 1950'de, BM Kurulu üyesi sıfatıyla üstlendiği yükümlülükleri yerine getireceğini ve Ankara Hükümeti'nin BM kararlarını ve bununla Güney Kore'ye yardım yapacağını ilke olarak kabul etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, 25 Temmuz 1950'de Güney Kore'ye yardım etmeye ve bu amaçla 4500 kişilik bir Türk savaş birliğini Kore'deki BM Gücü'ne göndermeye karar vermiştir (Bkz: Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-1999)**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 732).

⁶⁴ (TBMM'de Kore kararı üzerine genel bir müzakere açılmıştır. İnönü gensoru müzakerelerine katılmamıştır. Müzakereler sonunda CHP 30, Millet Partisi 1 olmak üzere aleyhte 31 oya karşı, 311 lehte oyla Hükümetin Kore'ye asker gönderme kararı, TBMM tarafından onaylanmıştır. Bkz: Tekin Erer, **On Yılın Mücadelesi, Türkiye'de Parti Kavgaları**, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul, 1965, C:2, s. 55)

⁶⁵ TBMMTD, Dönem IX, Ellinci Birleşim, 24.2.1952, Cilt:5, s. 686

⁶⁶ TBMMTD, Dönem IX, Ellinci Birleşim, 24.2.1952, Cilt:5, s. 687

⁶⁷ TBMMTD, Dönem IX, Kırk Birinci Birleşim, 18.2.1952, Cilt:18, O:1, 110 Sayılı Kanun Tasarısı; Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s. 735

NATO'ya göre, üye devletlerden birine veya birkaçına yapılacak bir silahlı saldırının bütün taraflara yönelik bir saldırı sayılacaktı. Böyle bir saldırının olması halinde anlaşmayı imzalayan her devlet silahlı kuvvet kullanması da dahil olmak üzere gerekli görecektir, tek başına hareket edecek ve diğer taraflarla anlaşma halinde hemen harekete geçmek suretiyle saldırıya uğrayan taraf ve taraflara yardım edecektir. Türkiye Cumhuriyeti bu anlaşmaya katılınca önemli bir gelişme kaydetmiştir. Ayrıca, devletlerin tam eşitlik ve bağımsızlık içinde gelişmeleri prensibi de böylece büyük ölçüde pekiştirilecektir⁶⁸.

Demokrat Parti Meclis Grubu adına Erzurum Milletvekili Rıfık Salim Burçak, memleketin NATO'ya katılmak üzere bulunduğu sırada bu büyük hadisenin öncelikle dünyanın barış ve güvenliği bakımından, yurdun dış emniyeti bakımından önemini incelemek ve sonra NATO konusunun iç politikalarında bıraktığı tesirlere kısaca değinmek istemiştir. Burçak, İkinci Dünya Savaşı'nın demokrasiler tarafından kazanılmasını takiben dünyanın artık devamlı bir barış ve huzur devrine girmiş olacağı ümit edilirken bunun aksine olarak her gün biraz daha artan tehlikeli bir emniyetsizlik havasının bütün dünyayı kuşattığına işaret etmiştir. Bugün hemen bütün dünya milletlerinin, birbiri karşısında kuvvetli dikilen iki cepheye ayrılmış bulunduğunu, bu iki cephe arasındaki ilişkilerin, İkinci Dünya Savaşı'nın fiilen sona erdiği tarihten bugüne kadar çeşitli buhranlardan geçerek her gün biraz daha gerginleştiğini dile getirmiştir⁶⁹.

Burçak, İkinci Dünya Savaşı henüz sona ermeden, gelecek nesilleri yeni bir savaşın yıkıcı tesirlerinden korumak devamlı ve değişmeyen bir barış devri açmak maksadıyla kurulmuş olan Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın kendisine bağlanan ümitleri haklı çıkaracak bir durumda olmadığını söylemiştir⁷⁰. Birleşmiş Milletlerin, dünya barışını kuvvetli bir güvence altına alma hususunda yeterli derecede etkili bir teşkilat olmadığı anlaşıncaya ilk önce Batı Avrupa devletleri kendi aralarında başka bir müdafaa sistemini kurmak zorunluluğunu hissetmişlerdir. Buna rağmen diğer bazı Avrupa devletleriyle Kanada ve Birleşik Amerika'nın da katılmasıyla *Atlantik Misakı* denilen daha geniş bir savunma cephesi ortaya çıktığını söylemiştir. Demir Perde arkasındaki devletler⁷¹ topluluğuna karşı Batı Avrupa'nın hürriyet düzenini ve varlığını koruyabilecek dünya yüzünde bulunan bugün en kuvvetli teşkilatın

⁶⁸ TBMMTD, Dönem IX, Kırk Birinci Birleşim, 18.2.1952, Cilt:18, O:1, 110 Sayılı Kanun Tasarısı

⁶⁹ TBMMTD, Dönem IX, Kırk Birinci Birleşim, 18.2.1952, Cilt:13, s. 319

⁷⁰ TBMMTD, Dönem IX, Kırk Birinci Birleşim, 18.2.1952, Cilt:13, s. 319

⁷¹ Demir Perde Ülkeleri: Polonya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan, Doğu Almanya, Arnavutluk ve Yugoslavya. Demir Perde, soğuk savaş döneminde Sovyetler Birliği ve onun Doğu Avrupa ve Merkez Avrupa'daki ittifak kurduğu ülkeleri tanımlamak için kullanılmış bir terimdir. Bahsedilen ülkeler, Moskova'dan yönetilen bir blok haline gelmiştir. Demir Perde tanımı Winston Churchill tarafından kullanılmıştır. Bu terim; Doğu Bloku, Varşova Paktı ve Comecon yerine de kullanılır (Bkz: Rıfat Uçarol, **a.g.e**, s. 666-667).

Atlantik Misakı olduğunu, barış zamanında barışı korumak amacıyla dünya tarihinde kurulmuş olan milletlerarası ilk ordunun Atlantik ordusu olduğunu izah etmiştir. Rıfkı Salim Burçak, Türkiye'nin *Atlantik Misakı*'na katılmasıyla Batı Avrupa müdafaa sisteminin bir kat daha kuvvet kazandığının herkesçe bilinen barışçı siyasetiyle, antlaşmalarına bağlılığı ve daima hesaba katılan kuvvetiyle, bugüne kadar Yakın Doğu'nun barış ve kararlılığında önemli roller yerine getirdiğini belirtmiştir. Ortak barış idealine yürekten bağlı Birleşmiş Milletler davasına inanmış ve bu dava uğrunda kahramanca hizmetlerde bulunmuş⁷² olan böyle bir devletin Atlantik Müdafaa sistemine Orta Doğu ve Yakın Doğu'nun ve dolayısıyla bütün dünyanın barış ve huzuruna elbette ki büyük ölçüde hizmet edeceğini ifade belirtmiştir⁷³.

Rıfkı Salim Burçak, Atlantik Paketi'nin hudutlarını Adriyatik kıyılarından Türkiye'nin Kars hududuna kadar uzatmakla Batı Avrupa müdafaa sistemi büyük ölçüde kuvvetlendiği gibi Türkiye'nin dış emniyetinin de artık sağlam bir güvenceye bağlanmış bulunduğunu ifade etmiştir⁷⁴.

Rıfkı Salim Burçak, bugün elde edilen bu büyük başarının gerçekten Halk Partisi zamanında başlamış olan bir eserin ihmalinden mi ibaret, diğer bir deyişle önceki iktidar zamanında başlamış olan bir girişimin bir miktar ilerledikten sonra bunun verimlerini toplamanın şimdi kendi iktidarlarına mı nasip olduğu düşüncelerine açıklık getirmiştir⁷⁵.

Ona göre, Halk Partisi iktidarı *Atlantik Paketi*'nin memleketleri bakımından arz ettiği önemi başlangıçta gereği gibi kavramıştır. Ancak gerçekten Gönaltay Hükümeti, dünyayı tehdit eden malum tehlikeye karşı Batı Avrupa'da ortak bir müdafaa cephesi kurulurken yurdun bu cephenin dışında bırakılmasının kendileri için ne derece tehlikeli bir durum yaratacağını göz önünde tutmuştur. Gönaltay Hükümeti⁷⁶, Atlantik Paketi henüz hazırlık aşamasında iken, buna katılmak için girişimlere geçmiş, elinden gelen bütün gayreti ile çalışmış ve fakat bu girişimlerinde başarılı olamamıştır. İşte bu başarısızlık, Gönaltay Hükümeti'ni ümitsizliğe düşürmüştür. Bu nedenle Burçak, önceki iktidarın bu türlü bir ruh hali içerisinde artık Türkiye'nin Atlantik Paketine giremeyeceğine, bunun imkansız olduğuna kanaat getirerek girişimlerinden tamamen vazgeçtiğini açıklamıştır. Burçak, bu sözlerinin

⁷² TBMMTD, Dönem IX, Kırk Birinci Birleşim, 18.2.1952, Cilt:13, s. 319

⁷³ TBMMTD, Dönem IX, Kırk Birinci Birleşim, 18.2.1952, Cilt:13, s. 320

⁷⁴ TBMMTD, Dönem IX, Kırk Birinci Birleşim, 18.2.1952, Cilt:13, s. 320

⁷⁵ TBMMTD, Dönem IX, Kırk Birinci Birleşim, 18.2.1952, Cilt:13, s. 321

⁷⁶ Şemsettin Gönaltay Hükümeti 16.01.1949-22.05.1950 tarihleri arasında görev yapmıştır (Bkz: Kazım Öztürk, **Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları**, s. 336).

tarihte yüzleşirken bu türlü bir hükmü kesinlikle düşürürken soyut bir iddiayı öne sürdüklerinin zannedilmemesini rica etmiş, zira bu hükmü bizzat eski Başbakan Şemsettin Günaltay ile Dışişleri Bakanı Sadak'ın verdiğini söylemiştir⁷⁷.

Rıfkı Salim Burçak, bugün Türkiye'nin Atlantik müdafaa sistemine Batı devletleriyle eşit haklar ve eşit vazifelerle giriyorsa bunda Kore kararının ve orada bütün dünyanın takdirini kazanan kahraman ordunun şerefli hizmetlerinin payının çok büyük olduğunu belirtmiştir. Burçak, sözlerine, Kore'de vatan müdafaası uğrunda canlarını vererek Türkiye'nin emniyeti davasına hizmette bulunmuş olan aziz şehitlerin ruhlarını anarak bütün Kore kahramanlarına ve Türk Ordusuna minnet ve şükran borçlarını da ekleyerek son vermiştir⁷⁸.

NATO'ya Türkiye Cumhuriyeti'nin katılmasına dair kanuna verilen oylarda, Rıfkı Salim Burçak, kabul oyu vermiştir.

Üye sayısı 487, oy verenler 410, kabul edenler 409, reddedenler 0, çekimserler 1, oya katılamayanlar 74, Açık Milletvekillikleri 3 (Kanun kabul edilmiştir)⁷⁹

a-e) Rıfkı Salim Burçak'ın Üniversitelerin Muhtariyetlerine Dair Sözlü Sorusu

TBMM'de üniversite muhtariyetleri ile ilgili konu görüşülmüş ve Erzurum Milletvekili Rıfkı Salim Burçak'ın, üniversitelerin muhtariyetle ilgili sözlü sorusuna, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri cevap vermiştir.

Rıfkı Salim Burçak, şimdiye kadar üniversitelerin muhtariyetine tecavüz edildiğine, muhtariyet kurumunun ihlaline dair gerek basın ve gerekse Büyük Millet Meclisinde en ufak bir şikayet olmadığını belirtmiştir. Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'ye, üniversite muhtariyetlerine hangi amaçla, hangi yollarla yapıldığına ve hangi makama karşı açıldığına dair sorular yöneltmiştir⁸⁰.

Bu sözlü sorulara Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri de, konuyla ilgili Ankara Üniversitesi Rektörü Ekrem İzmen'e, dilekçe gönderdiğini ve bu dilekçenin cevabında üniversite muhtariyetine dair bir olay olmadığının bilgisini vermiştir. Yine Tevfik İleri, İstanbul Üniversitesi Rektörü Kazım İsmail Gürkan'a da gönderdiği dilekçenin cevabında da

⁷⁷ TBMMTD, Dönem IX, Kırk Birinci Birleşim, 18.2.1952, Cilt:13, s. 321

⁷⁸ TBMMTD, Dönem IX, Kırk Birinci Birleşim, 18.2.1952, Cilt:13, s. 322

⁷⁹ TBMMTD, Dönem IX, Kırk Birinci Birleşim, 18.2.1952, Cilt:13, s. 344

⁸⁰ TBMMTD, Dönem IX, Beşinci Birleşim, 17.11.1952, Cilt:17, s. 178

üniversite muhtariyetiyle ilgili herhangi bir mücadele halinde olmadıklarını ve bir olay olmadığını söylemiştir⁸¹.

Rıfki Salim Burçak da tekrar sözü alarak, o tarihte Cumhuriyet Halk Partisi Başkanının İstanbul’da yapmış olduğu bir basın toplantısında üniversitelerin muhtariyetlerini kurtarmak için mücadeleye geçtiklerini ve bu mücadelelerin safhalarını, iktidarın bundan sonra takip edebileceğini söylediklerini ifade etmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi Başkanının bu beyanatına gelinceye kadar ne Büyük Millet Meclisinde ne de basında ve ne de üniversiteler çevresinde üniversiteler muhtariyeti hakkında en ufak bir şikayet duyulmamış olduğunu belirtmiştir. Beyanatta ise üniversitelerin muhtariyetleri için mücadele haline geçmiş bulunduklarını gayet açık bir şekilde ifade edilmekte olduğunu beyan etmiştir⁸².

Rıfki Salim Burçak, Demokrat Partinin üniversite muhtariyetine son derece saygılı olduğundan bu dikkate değer iddianın niteliğinin neden ibaret bulunduğunu öğrenme ihtiyacı duyduğunu söylemiştir. Burçak, üniversitelerin rektör ve profesörlerinin vermiş oldukları izahattan büyük bir memnuniyetle, üniversitelerin muhtariyetine herhangi bir tecavüz olmadığını ifade etmiştir. Ona göre, muhtariyete tecavüz edildiği ve üniversitelerin muhtariyetlerini kurtarmak için mücadeleye geçtikleri yolundaki sözler tamamen gerçek dışıdır. Burçak özetle, particilik amacıyla her tarafa sokulmak istenilen huzursuzluk ve arabazuculuk olduğunu, üniversitelerin bünyeleri ile görevleri itibarıyla tam bir huzur isteyen yüksek kurumlar olduğunu izah etmiştir. Huzur içinde çalıştıkları taktirde kendilerinden beklenen ve memleketin çok muhtaç bulunduğu vazifelerini kemaliyle başarabilirlerdi. Yine Burçak’a göre ülkenin istikbalini hazırlayan bu yüksek kurumlara huzursuzluk girdiği gün, birer hırsız örgütü haline gelecekleri kesindir. Bu bakımdan politikacıların çok dikkat etmeleri gerektiğine değinmiş, aşırı istekleri uğruna hiç olmazsa üniversitelere kıymamaları gerektiğini izahatını vermiştir⁸³.

a-f) Rıfki Salim Burçak’ın Saffet Kahyaoğlu’nun Emekliye Sevki İle İlgili Dilekçe Komisyon Raporu

Emekli Sandığı Kanunu’nun 39. Maddesi⁸⁴ gereğince emekliye sevk edilen bir memurun, TBMM’ye şikayet hakkını kullanıp kullanamayacağına dair yani Dilekçe

⁸¹ TBMMTD, Dönem IX, Beşinci Birleşim, 17.11.1952, Cilt:17, s. 179

⁸² TBMMTD, Dönem IX, Beşinci Birleşim, 17.11.1952, Cilt:17, s. 179

⁸³ TBMMTD, Dönem IX, Beşinci Birleşim, 17.11.1952, Cilt:17, s. 180

⁸⁴ ‘Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu’, T.C. Resmi Gazete, S. 7235, 17 Haziran 1949, s. 16398

Komisyonunun böyle bir şikayeti inceleyip karara bağlamakla görevli olup olmadığına dair konu TBMM’de görüşülmüştür⁸⁵.

20 Ocak 1921 tarihli anayasanın 82. Maddesinde Türkler kanuna aykırı hallerde TBMM’ye ihbar ve şikayet haklarını kullanabileceklerdi. Yine bu kanunun 51. Maddesinde “*Meclis Başkanı şikayet evrakını Dilekçe Komisyonuna havale eder*” ve 53. Maddesinde de “*komisyon, yürütmenin son kararına karşı olan itiraz ve şikayetleri gündeme alır*” denilmektedir. 56. Madde de “*havale olan bu işe karar verir*” ve “*haftalık cetveline geçirir*” denmektedir. İşte bu maddeler böyle bir şikayeti incelemeye Dilekçe Komisyonunu görevlendirmiştir. Türk Medeni Kanununun 2. Maddesinde “*bir hakkın kötüye kullanımını kanun himaye etmez*” şeklinde belirtilmiştir. Bu maddenin yorumunda “*devletin yönetim organlarına müracaat edilemez*” yolundaki yorum gerekçesinde Bütçe Encümeni, bu maddenin kimler hakkında uygulanacağını, manevi güçsüzlüğü, fikri güçsüzlüğü gerçekleşen ve kendisinden asla yararlanmanın mümkün olmadığına kanaat getirilen kimseler hakkında incelemenin yapılacağını belirtmiştir. Bundan dolayı bu kanunda “*kurullarınca gerekli görüldüğünde*” denmiştir. Bu yönde kendisinden faydalanılması mümkün olmayan kimseler hakkında bu maddenin incelenmesi zorunludur. Bu halde uyumsuzluğu devletin yönetim organları çözemeyeceğine göre, TBMM çözecektir. 20 Ocak 1921 tarihli anayasanın 46. Maddesi uyumsuzluğun Meclis adına görev yapan Dilekçe komisyonu tarafından halledilmesi gerekliliğine tabidir. Ayrıca yine bu maddede vekillerin yetkisi dahilinde olan faaliyetlerinden dolayı şahsen ve tek başına sorumlu olduğu bildirilmiştir⁸⁶.

Burada adı geçen devlet memuru Saffet Kahyaoğlu hakkında, Rıfkı Salim Burçak, TBMM’de konuya dair görüşlerini dile getirmiştir⁸⁷.

Rıfkı Salim Burçak, Saffet Kahyaoğlu’nun emekliye sevkinin kendisinin Tekel Bakanlığı’nda bulunduğu zamana rastladığını Meclis’e bildirmek istemiş, bunun için yeterli oylamanın reddini rica ettiğini belirtmiştir. Meclis Başkanı ise yeterli oylama hakkındaki önergeleri reye arz etmiştir, oylama sonucu önergeleri reddedilmiştir⁸⁸.

Rıfkı Salim Burçak, Saffet Kahyaoğlu’nun bir kez emekliye sevk edilip, sonra devletten bir bildiri getirildiğini, yeniden vazifeye alındığı bilgisini Meclis’e izah etmiştir. Bu durumun kendisinin Tekel ve Gümrük Bakanlığı sırasında meydana gelmediğini söylemiştir.

⁸⁵ TBMMZC, Dönem X, Altmış Yedinci Birleşim, 25.04.1955, Cilt:6, s. 455

⁸⁶ TBMMZC, Dönem X, Altmış Yedinci Birleşim, 25.04.1955, Cilt:6, s. 456

⁸⁷ TBMMTD, Dönem IX, Otuz İkinci Birleşim, 26.1.1953, Cilt:19, s. 442

⁸⁸ TBMMTD, Dönem IX, Otuz İkinci Birleşim, 26.1.1953, Cilt:19, s. 442

Fakat ikinci defa göreve alındıktan sonra Burçak zamanında emeklilik işlemleri yeniden yapılmış ve Emekli Sandığı Kanunun 39'uncu maddesine göre Meclisçe yorumlandıktan sonra, bakanlıklar tamamen bu türlü idari yetkilerde bulunmak hakkına sahiplerdi. Bu itibarla Burçak, bakanlığın 30 yıllık hizmetini dolduran bir memuru emekliye sevk edeceği zaman artık bunun için sebep göstermek mecburiyetinde olmaması gerektiğini söylemiştir. Yani 39. maddenin yorumundan dolayı da hala 30 senesini doldurmuş bir memurun emekliye sevk muamelesi karşısında bunun sebeplerini araştırarak olurlarsa bu açıklamaya bir sebep ve gerek bulunmayacağını anlatmak istemiştir. Burçak, Bakanlıkça o zaman 30 yıllık fiili hizmetini doldurmuş olan bütün memurları eşit olarak emekliye sevk etmek gibi bir prensip kararı alınmadığını vurgulamıştır. Özetle, Otuz yılını doldurmuş olan Saffet Bey'in emekliye sevkine gerekli olduğunu düşünen vekil, bunun memuriyette devamını istememiş ve emekliye sevk etmiştir. Burçak, 39. maddenin bakanlığa vermiş olduğu yetkiyi hakkıyla kullandıkları kanaatinde olduğunu ifade etmiştir⁸⁹.

a-h) CHP İle İlgili Görüşleri

Rıfki Salim Burçak, 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin ağır bir yenilgiye uğrayıp iktidarı Demokrat Parti'ye devretmesini, 27 yıldan beri Türkiye'yi rakipsiz bir surette idare etmiş ve iktidarı kendi tekeline görmeye alışmış olan bu partinin hiç beklenmeyen bir zamanda muhalefete çekilmesini CHP saflarında büyük bir şaşkınlık ve şiddetli bir şok yaratması şeklinde yorumlamıştır⁹⁰. Ona göre, gerçek şudur ki CHP tek partili hayata son vermiş ancak bu memlekette iktidarın gerçek sahibinin kendisi olduğu yolundaki görüşünden bir türlü ayrılamamıştı. Başbakan Günaltay'ın *''altı ay oturamazlar; altı ay sonra biz onlara gösteririz''* yolundaki sözleri de CHP'de ihtiras ve zihniyeti bütün açıklığı ile ortaya koymuştu. Burçak, demokrasinin, yurdumuzda daha ilk günden böylesine elverişsiz bir ortamda, hoşgörü, uzlaşma ve diyalogdan çok uzak bir atmosferde başladığını, bu durumun Türk demokrasisi için de bir talihsizlik olduğunu belirtmiştir⁹¹.

Yine Burçak'a göre CHP'nin tesellisi şuydu: Türk milleti 14 Mayıs günü aldanmış, CHP'yi bir kaza eseri olarak iktidardan uzaklaştırmış, Türk milleti bir sonraki hatasını düzeltecek ve ülkenin esas sahibini iktidara getirecekti. Muhalefete göre memlekette yapılan her şey vatana ve millete hizmet için değil, oy avcılığı için yapılmaktaydı⁹². Bu durum

⁸⁹ TBMMTD, Dönem IX, Otuz İkinci Birleşim, 26.1.1953, Cilt:19, s. 442

⁹⁰ Rıfki Salim Burçak, **27 Mayıs Üzerine Görüşler**, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 1991, s. 16

⁹¹ Rıfki Salim Burçak, **27 Mayıs Üzerine Görüşler**, s. 17

⁹² Rıfki Salim Burçak, **Türkiye'de Milli İradenin Zaferi**, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 1994, s. 23

Türkiye'nin geleceği açısından şimdiden düşünüldüğünde demokrasinin sonucu aslında görülebilmekteydi⁹³.

Rıfkı Salim Burçak, Milliyet Gazetesi'nde ''Yanlış Görüşler'' başlıklı makalesinde, bütün meselenin partiler arası mücadeleye son vermek değil, onu memleketin hayrına ve faydasına olacak şekillerde yapmak, şahsi ihtiras ve kinleri bir tarafa itip, sadece memleket menfaatlerini ön plana almaktan ibaret olduğunu yazmıştır. Ona göre, yoksa çok partili demokratik nizamda partilerin mücadelesini bertaraf etmeğe ne imkan ve ne de lüzum vardı. Burçak, o günkü durumda iç politikanın gidişi hakkında Ankara'nın, muhalif ve uygun çevrelerinin büyük bir iyimserlik içerisinde olduğu bilgisini vermiştir⁹⁴.

b) Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışındaki Faaliyetleri

b-a) Tortum Şelalesi

Rıfkı Salim Burçak, 1950 seçimleriyle demokrasiyi tesis eden halkın, kendini seçip işbaşına getirdiği yeni iktidardan beklentileri olduğunu belirtmiştir⁹⁵.

Erzurum'da beklentilerin başında, Tortum Şelalesi gelmiştir. Tortum Çayından elektrik üretilmesi işi yıllardan beri bütün Erzurumluların isteği olmuştur. Tortum Şelalesi, enerji gücü bakımından o zamanlar dünyanın dört büyük şelalesinden biri olarak tanıtılmıştır. 1950 yılının yazında Rıfkı Salim Burçak arkadaşlarıyla birlikte seçim çevresine çıkmışlardır ve herkesin dilinde Tortum Şelalesi'nin olduğunu görmüşlerdir. Burçak, Adnan Menderes⁹⁶ Hükümeti'nin, yoğun temaslar sonucunda, Erzurum'un yeni iktidardan ilk beklentisini benimsediğini belirtmiştir. Tortum elektrik santrali yoluna girmiştir. Döviz sıkıntısı sebebiyle işler ağır yürümüş, işi hızlandırmak için Başbakan'ı 1954 Eylülünde Ilıca Şeker Fabrikasının temelini atmaya geldiği zaman, şelaleye kadar götürmüşlerdir. Elektrik santralinin yapımı yine uzun sürmüş, ama Burçak'ın deyimiyle sonunda Erzurum'un eski bir rüyası gerçekleşmiştir⁹⁷.

b-b) Türk-Fransız Dostluk Cemiyeti Meclis Grubu İdare Heyeti'ne Seçilmesi

Türk-Fransız Dostluk Cemiyeti, Ocak 1934'te Fransız Meclisi'nde kurulmuştur. Bu heyetin başında kurulduğu sırada M. Heryo bulunmuştur. Kurulduğu gün bu cemiyete

⁹³ Rıfkı Salim Burçak, **27 Mayıs Üzerine Görüşler**, s. 17

⁹⁴ Rıfkı Salim Burçak, ''Yanlış Görüşler'' **Milliyet**, 6 Ocak 1952, s. 7

⁹⁵ Rıfkı Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 58

⁹⁶ Halit Tanyeli-Adnan Topsakaloğlu, **İzahlı Demokrat Parti Kronolojisi 1950-1958**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1959, c:2, s. 155

⁹⁷ Rıfkı Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 60

100'den fazla milletvekili girmiştir. Cemiyetin kuruluş amacı Türk-Fransız ilişkilerini geliştirmek ve dostluğu pekiştirmektir⁹⁸.

Nitekim cemiyetin ilerleyen yıllarında da Türk-Fransız Dostluk Cemiyeti Meclis Grubu İdare Heyeti'ne Fethi Çelikbaş (Burdur), Selim Ragıp Emeç (Bursa), Rıfkı Salim Burçak, Necip Bilge (Niğde), Firuzan Tekil (İstanbul), Fuad Hulusi Demirelli (İstanbul), Avni Başman (İzmir), Vasfi Menteş (İzmir), Celal Said Siren (Hatay- CHP), Zihni Betil (Tokat- CHP), Osman Bölükbaşı (Kırşehir- MP), Kemal Türkoğlu (Mardin) seçilmiştir⁹⁹.

B) 1954- 1957 Erzurum Milletvekilliği

Bu kısımda Rıfkı Salim Burçak'ın yeni bir dönem seçimiyle kabine dışında yine milletvekili olarak ve sonra da genel kurul üyesi olarak çalışmalarına yer verilmiştir. 1954 Seçimleri Demokrat Parti'nin zirveye ulaştığı dönem olmuştur. Dolayısıyla iktidardayken yeni kanunlar çıkarmışlar ve kabinenin ve partinin yeni düzeni için kısmen de olsa partiden ihraçlar gerçekleşmiş, grup toplantılarında zaman zaman gergin günler yaşanmıştır. Burçak'ın ise milletvekili olarak Meclis'te çıkan kanunlarda katkısı olup, ülkenin dış politikasındaki meselelerinde görüşleri olmuştur. Zaten Burçak, Genel Kurul üyeliği nedeniyle de bizzat çalışmalar yapmıştır. Yine, TBMM'de Türkiye ile Irak arasında 24 Şubat 1955 tarihinde imzalanan karşılıklı İşbirliği Antlaşmasının onayına dair kanun tasarısı olmuş ve bu kanunla ilgili de oylamaya katılmıştır. Son olarak ise muhalefetin 1954 seçimleriyle de iktidara gelememesi nedeniyle iktidar-muhalefet ilişkilerinin ısınması hakkında görüşlerine yer verilmiştir. TBMM dışındaki faaliyetlerinde ise Erzurum Şeker Fabrikasının açılışına katılması yer almıştır.

1) Faaliyetleri

a) Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Faaliyetleri

a-a) Rıfkı Salim Burçak'ın 2 Mayıs 1954 Seçimlerinde Kabine Dışı Kalması

Genel seçimler 2 Mayıs 1954 Pazar günü yapılmıştır¹⁰⁰. DP oylarını %55.22'den %58.42'ye çıkarmış, CHP ise %39.59'dan, %35.11'e düşmüştür¹⁰¹.

Demokrat Parti 1954 seçimlerinden oylarını daha da artırarak çıkmış ve 14 Mayıs günü ilk toplantısını yapmıştır¹⁰². Celal Bayar yeniden Cumhurbaşkanlığına, Refik Koraltan

⁹⁸ “Fransa’da Bir Dostluk Cemiyeti Kuruldu”, **Cumhuriyet**, 14 Ocak 1934, s. 3

⁹⁹ “Türk-Fransız Dostluk Cemiyeti Meclis Grubu İdare Heyeti”, **Cumhuriyet**, 30 Mayıs 1952, s. 1

¹⁰⁰ Mehmet Arif Demirer, **Demokrat Parti İktidarının Günlüğü (1950-1960)**, Demokrat Parti Yayınları, Ankara, 1995, s. 10

¹⁰¹ Mustafa Albayrak, **a.g.e**, s. 258

da Meclis Başkanlığına getirilmiştir. II. Menderes kabinesi çekilmiş ve yeni kabineyi kurmaya yeniden Menderes memur edilmiştir¹⁰³.

Demokrat Parti Milletvekili aday listesi ilan edildiği zaman, daha önce milletvekili olan 150 kişinin bu listeye giremedikleri, ancak 256 milletvekilinin yeni listede yer aldıkları görülmüştür¹⁰⁴. Rıfki Salim Burçak ise Maarif Vekili olarak aday listesinde yer almış¹⁰⁵ ancak yeni kabinede yani üçüncü kabinede yer alamamış, tekrar Erzurum'dan Milletvekili seçilmiştir¹⁰⁶.

a-b) İkinci Adnan Menderes Kabinesinin Özelliği, Politikası ve Rıfki Salim Burçak'ın İkinci Kabinayı Değerlendirmesi

Yeni kabine, programını 23 Mayıs 1954 Pazar günü grupta okuyarak oy birliğiyle güvenoyu almıştır. Program 24 Mayıs günü TBMM'de okunmuştur¹⁰⁷ ve 26 Mayıs Çarşamba günü müzakeresi yapılmıştır. Meclisten 491 lehte, 27 aleyhte, 2 oy da çekimser çıkmıştır¹⁰⁸.

Rıfki Salim Burçak, hükümet programında dikkate çarpan tarafın, Menderes kabinesinin son dört yılda demokrasiyi kötüleştiren şartların devamına artık müsaade etmeyerek yeni bir politika izleyeceğini ve bunu da programında açıkça ifade ettiğini izah etmiştir. Ona göre zira bu dönem iktidar-muhalefet ilişkileri bakımından demokrasinin hiç de iyi bir örneğini sergilememiş, aksine, çok partili demokratik hayatın güzel geleneklerini kurma yönünden kötü bir örnek oluşturmuştur¹⁰⁹.

Yine Burçak'a göre, yeni politika 1954 yılından önceki aşırılıkları ve taşkınlıkları elbette ki bertaraf edici bir istikamette olacaktı. Burçak yeni programı bu kimliği içinde bir takım kısıntılar, bazı yasaklamalar getireceği şeklinde yorumlamıştır. Ancak 1946'dan 1954 yılına kadar sekiz yıllık bir süre içerisinde politikayı sınırsız bir serbesti sayıp siyasi partiler arasındaki münasebetleri de devamlı bir döğüş havası içinde görmeğe alışmış olan Türk toplumu bu yeni düzenlemeyi acaba nasıl karşılayacağı sorusunu kendisine sorduğunu belirtmiştir. Bu sebeple Burçak, yeni düzenlemenin hem çok dikkatli yapılması ve bilhassa Demokrat Parti iktidarını kimlikleri kısıt ve daraltan bir iktidar görünümüne sokmaktan itina ile sakınmak gerekeceğini ifade etmiştir. Ona göre, yeni düzenlemeye böyle bir görünüm

¹⁰² ‘DP Meclis Grubunda Adaylar Tespit Edildi’, **Yeni Ulus**, 13 Mayıs 1954, s. 1

¹⁰³ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 220

¹⁰⁴ Mustafa Albayrak, **a.g.e.**, s. 255

¹⁰⁵ ‘DP’nin Aday Listesinin İlan Edilmesi’, **Milliyet**, 23 Nisan 1954, s. 7

¹⁰⁶ ‘Seçimleri Kazananlar’, **Milliyet**, 3 Mayıs 1954, s. 7

¹⁰⁷ Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 235

¹⁰⁸ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 220

¹⁰⁹ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 220-222

verilecek olursa bu, Demokrat Parti için, altından kalkamayacağı bir ağırlık teşkil eder, partilerini bünyesine ve geçmişine hiç yakışmayan birtakım suçlamaların hedefi haline getirirdi¹¹⁰.

a-c) Turhan Feyzioğlu Olayı ve Bakanlık Emri

Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Turhan Feyzioğlu¹¹¹ 1956 Kasım'ın başlarında fakültede yukarıda bahsettiğimiz Emekli Sandığı kanununda sözü geçen bir konuşma yapmış¹¹² ve bu konuşma muhaliflerce kendilerine yönelik olumsuz bir ifade olarak yorumlanmıştır. Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı, Dekanı bakanlık emrine almak için üniversite senatosunun mütalaasını sorunca senato, oy birliğiyle olumsuz görüş bildirmiş, ama Bakan, Feyzioğlu'nu bakanlık emrine almıştır¹¹³. Bu mesele DP Meclis grubunda görüşülmüştür. Milli Eğitim ve Adalet Bakanı ile Başbakan geniş izahat vermişlerdir. Başbakan Menderes, Feyzioğlu'nun üniversitede politikada yaptırdığı, öğrencileri devamlı olarak iktidar partisi aleyhinde tahrik ettirdiği için Bakanlık emrine aldıkları açıklamıştır. DP Meclis Grubu, verilen izahatı onaylamış ve bildiri yayınlamıştır¹¹⁴. Bu olaydan sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Muammer Aksoy, Siyasal Bilgiler Fakültesi Asistanı Çoşkun Kırca, Siyasal Bilgiler Fakültesi Hukuk Doçenti Münici Kapani, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Turhan Feyzioğlu ve Siyasal Bilgiler Fakültesi Asistanı Şerif Mardin, bulundukları görevlerinden çekilmişlerdir¹¹⁵.

a-d) 6-7 Eylül Olayları

6-7 Eylül olayları, Türkiye ile Yunanistan'ın Kıbrıs meselesindeki gerginliğin yansıması sonucunda meydana gelmiştir. Ağustos 1954'te Kıbrıs meselesi iyice alevlenmeye başlamıştı. Yunanistan bir yandan Ada'yı ilhak için Birleşmiş Milletlere başvurmuş, diğer yandan da bir takım mitinglerle kamuoyunu bu yolda seferber etmiştir. Türk Hükümeti ise konuyu yakından takip etmekle birlikte henüz kamuoyunu harekete geçirmeyi gerekli görmemiştir. Konunun gün geçtikçe büyümesi üzerine 14 Aralık 1954'te Birleşmiş Milletler

¹¹⁰ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 223

¹¹¹ Bkz: Gürcan Bozkır, "*Cumhuriyet Dönemi Türk İdare*

Hukukçuları", www.kisi.deu.edu.tr/gurcan.bozkir/Prof.Dr.TurhanFeyzioğlu'nun Siyasi Kişiliğicit2_sayı6-7_gurcanbozkir.pdf

¹¹² (Turhan Feyzioğlu'nun '*Nabza göre şerbet vermeyin*' gibi sözleri iktidara karşı tepkilere yol açmıştır. Bkz: Şevket Süreyya Aydemir, **a.g.e**, s. 251)

¹¹³ Mehmet Arif Demirel, **a.g.e**, s. 22

¹¹⁴ Tekin Erer, **a.g.e**, s. 282

¹¹⁵ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 306

de Yunanistan'ın talebi üzerine Kıbrıs'ın geleceği görüşülmüştür. Bu görüşmeler sırasında Türk Hükümetince Ada'nın Yunanistan'a verilemeyeceği savunulmuştur¹¹⁶.

Nitekim 1955 yılının Mart ayından itibaren Yunanlılar faaliyete geçmiştir. Gösteriler ve kanlı olaylar hızlanmıştır. İngiltere, Ada'daki Yunan halkını ezen bir sömürgeci devlet konumunda bulunmaktan rahatsız olmuştur. İngiltere bu durumdan kurtulmak için Türkiye'yi de meselede taraf haline getirmeyi yararlı bulmuştur. 1955 yılının Haziran ayının sonunda İngiltere; Türkiye'yi ve Yunanistan'ı Kıbrıs konusunda bir konferansa davet etmiştir. Türkiye, bu daveti kabul etmiştir. Davada kararlılığını göstermek için bir süre sonra Yunanistan'a sert bir nota vererek Kıbrıs konusundaki kışkırtmalarına son vermesi konusunda onları uyarmıştır. Böylece birkaç ay içinde Kıbrıs, İngiliz camiasının bir iç meselesi iken uluslararası bir mesele haline gelmiştir¹¹⁷.

Türkiye, İngiltere ve Yunanistan heyetleri arasında Kıbrıs'la ilgili olarak Londra'da müzakerelerin yapıldığı, Türk-Yunan münasebetlerinin fevkalade gergin bulunduğu bir sırada, 5 Eylül 1955 Pazartesi günü Selanik'te Atatürk'ün eviyle Türk konsoloshanesi arasında patlatılan bir bomba, Türk halkını tahrik etmiştir¹¹⁸.

Taksim alanında, saat 19:00'da başlayan gösteriler büyümüş, olaylar Ankara ve İzmir'e sıçramıştır. Hükümet, anayasanın 86. maddesi gereğince, 7 Eylül günü sıkıyönetim ilan etmiş, gece saat 23:00 ile 00:05 arası sokağa çıkma yasağı kararı almıştır¹¹⁹.

Hükümet, bir bildiri yayınlarak, bu olayları tahrikçilerin de etkisiyle, büyük kitlelerin meydana getirdikleri gösteri hareketleri olarak nitelendirmiş ve zarar görenlerin zararlarının ödeneceğini söylemiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar da, yayınladığı bildiride, TBMM'yi 12 Eylül 1955 tarihinde olağanüstü toplantıya çağırmıştır¹²⁰.

Milli Savunma Bakanlığı da olaylarda ihmali olduğu gerekçesiyle, 9 Eylül'de Korgeneral Vedat Garan, Korgeneral Fazıl Bilge ve Tuğgeneral Vedat Erensoy'a işten el çektirerek, haklarında soruşturma açmıştır. İçişleri Bakanı Namık Gedik istifasını vermiş ve

¹¹⁶ Cem Eroğlu, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Kitabevi, Ankara, 1998, s. 172; Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 254

¹¹⁷ Cem Eroğlu, **a.g.e.**, s. 173

¹¹⁸ Rıfık Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 313; Nejat Gülen, **Anılarımda 27 Mayıs ve Yassıada**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 87; Mehmet Arif Demirel, **a.g.e.**, s. 15; Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 254

¹¹⁹ Mustafa Albayrak, **a.g.e.**, s. 433; Mehmet Arif Demirel, **a.g.e.**, s. 17

¹²⁰ Mustafa Albayrak, **a.g.e.**, s. 434

yerine vekaleten Ethem Menderes getirilmiştir¹²¹. Sıkıyönetim Mahkemesi de olaya el koymuş; İstanbul, Ankara, İzmir’de her türlü gösteri ve yürüyüş yasaklanmıştır¹²².

Rıfkı Salim Burçak bu olayı, devlet hayatında pek nadir görülebilecek bir otorite boşluğu olarak yorumlamıştır. Ona göre, bu kadar olan olaylara güvenlik güçleri acaba neden mani olmamıştı. Burçak’ın aklına bu noktalar takılmıştır. Burçak, olayın iç yüzünü öğrenmek için bir an önce sorumlu devlet adamlarıyla görüşme ihtiyacını duyduğunu belirtmiştir¹²³.

Meclis Grubu, sıkıyönetimi görüşmek üzere 12 Eylül 1955 Pazartesi günü saat 10:00’da toplanmıştır. Menderes sıkıyönetimin gerekliliğinden bahsetmiştir. Başbakan olayların ayrıntılarına inmeden sıkıyönetimin grupça onaylanmasından yana olmuştur; çünkü durumu “*milli bir felaket*” olarak değerlendirmiştir. Daha sonra Meclis Grubunda diğer milletvekilleri söz almış uzun konuşmalar gerçekleşmiştir ve sonunda hükümetin bir yıl için istediği sıkıyönetim 6 aya indirilmiştir¹²⁴.

a-e) İspat Hakkı

Demokrat Parti’nin 1955’e kadarki iktidarı döneminde parti içinde bazı anlaşmazlıklar olmuş ancak bunlar büyümeden önlenmişti. DP içindeki asıl sorun ispat hakkını ortadan kaldırmayı amaçlayan yasa nedeniyle çıkmıştır¹²⁵.

Rıfkı Salim Burçak’a göre bu mesele memleket bakımından önemli olduğu kadar Demokrat Parti açısından da hayati derecede önem taşıyan bir konuydu. Zira memleketin siyasi şartları ispat hakkı kanunun çıkarılmasını kesin bir zorunluluk haline getirmişti. Bundan faydalanacak olan, ilk anda sanıldığı gibi muhalefet değildi. Bundan yararlanacak olan, memleketti, rejimdi ve iktidar partisiydi. Demokrat Parti bu kanunu çıkarmadığı takdirde çok büyük bir fırsat kaçırmış olacaktı. Başbakan Genel İdare Kurulunun 10 Şubat 1956 Cuma günü yaptığı toplantıda İspat Hakkı konusunda görüşlerini belirtmiştir. Kendisi bu durumun anayasaya aykırı olduğunu söylemiştir. Menderes; İtalya gibi Komünist partisinin varlığına müsaade edilen bir memlekette bile bakanların genel mahkemelerde değil, ayrı bir yüce divanda yargılandıklarını söyleyerek, kendilerinde ise Anayasa’nın açık hükümleri karşısında

¹²¹ Rıfkı Salim Burçak, *On Yılın anıları (1950-1960)*, s. 316

¹²² Mustafa Albayrak, *a.g.e.*, s. 434

¹²³ Rıfkı Salim Burçak, *On Yılın anıları (1950-1960)*, s. 318

¹²⁴ Rıfkı Salim Burçak, *On Yılın anıları (1950-1960)*, s. 321

¹²⁵ Mustafa Albayrak, *a.g.e.*, s. 277

bakanların genel mahkemelerin önüne çıkarılmalarının Anayasaya açıkça aykırı olduğunu anlatmıştır¹²⁶.

İktidar uygulamalarının basın tarafından eleştirilmesi, bazı yolsuzluklar olduğu iddiaları, hükümetin basına kısıtlamalar getiren bir yasa tasarısı hazırlamasına neden olmuş ve 9 Mart 1954 tarihinde kabul edilen 6334 sayılı “*yayın yoluyla veya radyo ile işlenecek bazı suçlar hakkında*” yasa¹²⁷ kabul edilmiştir. 6334 sayılı yasa basına kanıtlama (ispat) hakkını ortadan kaldırıyordu¹²⁸.

Hürriyet Partisi milletvekilleri tarafından verilmiş olan ispat hakkı kanun teklifleri 1956 Nisan’ında Adalet komisyonunda¹²⁹ hararetli müzakerelere yol açmış, 20 Mayıs 1956 tarihinde İspat Hakkı Kanunu Adalet Komisyonunca reddedilmiştir. Burçak, böylece muhalefetin iktidara karşı merhametsizce yönelttiği yıkıcı propagandasına şimdi çok elverişli bir zemin bulduğunu, iktidarın ise kendini savunmada çok zor şartların içine girmiş olduğu şeklinde yorumlamıştır¹³⁰.

a-f) Dördüncü Büyük Kongre ve Rıfki Salim Burçak’ın Genel Kurul Üyeliği

Demokrat Parti içinde, büyük fırtınaların yaşandığı günlerden sonra 15 Ekim 1955’te, 1.300 delegenin katılımıyla Ankara’da, Büyük Sinemada, DP Dördüncü Büyük Kongresi toplanmıştır¹³¹. Kongre Başkanlığı’na Tevfik İleri seçilmiştir. Kongre’nin en önemli konusu, DP içinde oluşan ve bir süre içinde tasfiye edilen İspatçılar olmuştur¹³². Menderes konuşmasında, ispat hakkı bahanesi ile partiden bir ayrılık hareketi olduğunu belirtmiştir. Başbakanın konuşmasından sonra görüşmelerin yeterliliği hakkında önerge verilmiştir. Faaliyet raporu oya konmuş ve rapor, delegelerin oy birliğiyle kabul edilerek seçimlere geçilmiştir¹³³.

Seçimlerde genel başkanlık için tek aday olan Adnan Menderes, oylamaya katılan 1284 delegeden 1247’sinin oyuyla genel başkanlığa seçilmiştir¹³⁴. Genel Kurul üyeliklerine ise oy sırasına göre İstanbul Milletvekili Fuat Köprülü, İçel Milletvekili Refik Koraltan (986),

¹²⁶ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın anıları (1950-1960)**, s. 325-326

¹²⁷ “*Neşr Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Suçlar Hakkında Kanun*”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 8660, 9 Mart 1954, s. 8653

¹²⁸ Mustafa Albayrak, **a.g.e.**, s. 277; Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 274-275

¹²⁹ “*İspat Hakkı Tasarısı Yine Görüşülecek*”, **Milliyet**, 27.04.1956, s. 1

¹³⁰ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın anıları (1950-1960)**, s. 326

¹³¹ Cemal Anadol, **Türk Siyaset tarihinde Demokrat Parti**, Yeni Kuvayi Milliye Yayınları, İstanbul, 2004, s. 98; Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 259

¹³² Mustafa Albayrak, **a.g.e.**, s. 274; “*DP Büyük Kongresi Toplanıyor*”, **Milliyet**, 15.10.1955, s. 1

¹³³ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın anıları (1950-1960)**, s. 349

¹³⁴ “*Başvekil Umumi Seçimlerin Yenilenmesini Teklif Etti*”, **Milliyet**, 17.10.1955, s. 1

Manisa Milletvekili Samet Ağaoğlu (967), Balıkesir Milletvekili Sıtkı Yırcalı (935), Samsun Milletvekili Tevfik İleri (852), Çanakkale Milletvekili Emin Kalafat (845), Erzurum Milletvekili Rıfki Salim Burçak (809), Kayseri Milletvekili Kamil Gündeş (631), Yozgat Milletvekili Atıf Benderlioğlu (624), Konya Milletvekili Remzi Birant (569), Ankara Milletvekili Osman Şevki Çiçekdağ (556), Celal Ramazanoğlu (408), Edirne Milletvekili Mükerrerem Sarol (399), İzmir Milletvekili Rauf Onursal (391), seçilmişlerdir¹³⁵. Yeni genel kurulda başbakanıdan başka beş bakan bulunmuştur: Fuat Köprülü, Samet Ağaoğlu, Sıtkı Yırcalı, Emin Kalafat, Osman Şevki Çiçekdağ¹³⁶.

Dördüncü büyük kongre dört gün çalışmıştır. Kongrenin dördüncü günü, 18 Ekimde dilekler üzerinde konuşmalar yapılırken İstanbul delegelerinden 50 kişinin imzasıyla bir önerge verilmiştir. Partiden ayrılanların milletvekilliği sıfatlarının kaldırılmasını sağlamak üzere bir kanun çıkarılması öngörülmüştür. Kongre başkanı, müzakere açmadan önergeyi oylayıp kanunu kabul ettiğini açıklamıştır¹³⁷.

a-g) Dördüncü Menderes Kabinesi, Genel Kurul Toplantıları ve Milletvekilleri

1955 yılının son dört ayı Demokrat Partinin hayatında büyük dalgalanmaların görüldüğü bir buhran dönemi olmuştur. 6-7 Eylül olayları, DP Meclis Grubunun ayaklanması, Dördüncü Büyük Kongre ve Hürriyet Partisinin kurulması gibi büyük hadiseler meydana gelmiştir. Bu olaylar partide derin izler bırakarak, sarsıntılar geçirmesine neden olmuştur. Hürriyet Partisi her gün bir vilayette teşkilat kurarak DP tabanını ele geçirmeye çalışırken milletvekilleri arasında da ayrılanlar olmuştur. Bu durum partinin geçirdiği en büyük kriz olarak adlandırılmıştır.

Genel Kurul 22 Aralık 1955 ve 24 Aralık 1955'te yaptığı toplantılarda milletvekilleri söz hakkı vererek görüşleri ve amaçları dinlenmiş, DP'nin durumu görüşülmüş, Rıfki Salim Burçak'ın da bizzat olduğu bu grup toplantılarında önemli kararlar alınmıştır.

Cumhurbaşkanı Bayar'ın 1 Aralık 1955 tarihinde yeni kabineyi kurması için görev verdiği Menderes, yedi günlük bir çalışma sonucunda, Dördüncü Menderes Hükümeti'nin listesini belirlemiş ve 8 Aralık günü açıklamıştır. Bu kabinede¹³⁸, Üçüncü Menderes

¹³⁵ “Yeni Genel İdare Kurulu”, **Milliyet**, 17.10.1955, s.1; Cemal Anadol, **a.g.e.**, s. 98

¹³⁶ “DP Büyük Kongresinde Dilekler, Tenkitler”, **Cumhuriyet**, 18 Ekim 1955, s. 1 ve 5

¹³⁷ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın anıları (1950-1960)**, s. 351

¹³⁸ Dördüncü Menderes Kabinesi: Başbakan Adnan Menderes; Devlet Bakanları Fatin Rüştü Zorlu, Emin Kalafat, Celal Yardımcı, Şemi Ergin, Fahrettin Ulaş, Mehmet Cemil Bengü; Adalet Bakanı Hüseyin Avni

Kabinesindeki Bakanlardan 10'una görev verilmemiş ve yeni kabinede 9 kişi yer almıştır. Üçünü Kabinde yer alanlardan bazılarına da daha sonraki aylarda görev verilecekti. Başbakan Menderes Hükümet Programını, TBMM'de 13 Aralık 1955 tarihinde, DP Meclis Grubuna okunmuştur. Gruptaki konuşmalardan sonra güven oylamasına geçilmiş, oylamaya katılan 385 üyeden; 37'si red, 7'si çekimser oy kullanırken, Dördüncü Menderes Kabinesi Grup'ta 341 oy ile güven alabilecekti¹³⁹.

a-g.a) Parti'den İhraçlar

DP Grup İdare Kurulu ile parti merkezinde yapılan toplantılara 26 Aralık 1955 günü devam edilmiş, Genel Kurul üyeleri kendi aralarında, partiden ihraç edilecek kişileri belirlemiştir. Tevfik İleri teklifini yenilemiştir. Teklifteki kişiler; Selahattin Toker (Elazığ) , Hüseyin Balık (Zonguldak), Hamit Şevket İnce (Erzurum) ve Muzaffer Tanöver (Kastamonu) olmuştur. Rıfki Salim Burçak, Tanöver'i hariç tutmak gerektiğini, kuvvetli gerekçe bulamayacaklarını ancak diğer üçünün ihracına taraftar olduğu söylemiştir. Daha sonra Bayar'la görüşmeden sonra bütün ihraç kararlarını grup tekrar gözden geçirmeye karar vermiştir. Ertesi sabah Çankaya'da yapılan toplantıda, Selahattin Toker, Hüseyin Balık ve Muzaffer Tanöver'in 28 Aralık 1955 günü Haysiyet Divanına verilmesine karar verilmiştir. Divan; ertesi gün Toker ve Balık'ı partiden çıkarmıştır. Tanöver için ise tahkikatın genişletilmesine karar verilmiştir¹⁴⁰.

15 Ocak 1956'da DP Genel İdare Kurulu Fuat Köprülü'nün başkanlığında toplanmıştır. Burada hemen hemen bütün üyeler kurulun çalışmalarından şikayette bulunmuştur. Kurullarda bir takım kararlar alındığı ancak uygulanmadığı, alınacak tedbirlerin yapılmadığı konusunda şikayetler belirtilmiştir. Bir de hükümetin kendi işlerinden genel kurulu haber etmediği yolunda şikayet olmuştur. Bu görüşmelerde Rıfki Salim Burçak, söz alarak, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2 Mayıs 1954 seçimlerinde haksız yere eleştiriye uğradığını, başta Koraltan olmak üzere birçok kimsenin kafasında yanlış intiba ve kanaatin belirmiş olduğunu beyan etmiştir. Burçak devamında, bütün muhaliflerin Milli Eğitim Bakanlığında toplanmış oldukları yolundaki iddianın geçerli olmadığını, Milli Eğitim merkez teşkilatından adaylık koyan büyük memurların hemen hepsinin de, adaylıklarını DP'den

Göktürk; Milli Savunma Bakanı Adnan Menderes; İçişleri Bakanı Ethem Menderes; Dışişleri Bakanı M. Fuat Köprülü; Maliye Bakanı Nedim Ökmen; Milli Eğitim Bakanı Ahmet Özel; Bayındırlık Bakanı Muammer Çavuşoğlu; Ekonomi ve Ticaret Bakanı Fahrettin Ulaş; Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Nafiz Körez; Gümrük ve Tekel Bakanı Hadi Hüsmen; Tarım Bakanı Esat Budak; Ulaştırma Bakanı Arif Demirel; Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan; İşletmeler Bakanı Samet Ağaoğlu (Bkz: Mustafa Albayrak, **a.g.e.**, s. 283; Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 261).

¹³⁹ Mustafa Albayrak, **a.g.e.**, s. 283

¹⁴⁰ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın anıları (1950-1960)**, s. 386-388

koymuş olduklarını anlatmış ve onların Muhittin Akdik'in Hürriyet Partisi'ne girme konusunda Fevzi Lütfi (Manisa) gibi bir insanın DP'den ayrılıp başka bir partiye girmesinden sonra bu gibi hadiselerle şaşmamak gerektiğini belirtmiştir. Burçak, Genel Kurulun, çalışmalarını düzen içerisinde devam ettirebilmesi için her şeyden önce, toplantılarının düzenli olarak yapılması, haftanın belli gününde kurulun davetsiz olarak toplanması ve merkezde öngörülen teşkilatın kurulması gerektiği görüşünde olduğunu söylemiştir¹⁴¹.

a-g.b) Siyasi Hadiseler

22 Ocak 1956 Pazar günü saat 10:00'da Cumhurbaşkanı Bayar'ın başkanlığı altında Çankaya Köşkü'nde DP Genel İdare Kurulu toplantısı yapılmıştır. Toplantının birinci bölümünde "siyasi hadiselerin genel görünüşü" başlığı altında; iktidarın karşısında bulunduğu hücum ve taarruzların mahiyeti, basın durumu, sebepler yer almıştır. İkinci bölümünde; genel idarenin durumu, parti teşkilatı, hükümet çalışmaları, muhalefetin durumu, basın, alınacak tedbirler yer almıştır¹⁴².

DP Genel Kurulu, ertesi gün başbakanlıkta toplanmış, aralarında yeni bir düzenleme yapmış, birkaç faaliyet kolu tespit ederek, her kolu bir veya birkaç arkadaşlarının yönetimine vermiştir. Yeni teşkilatın yapısı şöyle idi: Teşkilat-muamelat-kütük-arşiv işlerine Kamil Gündeş, Celal Ramazanoğlu ve Osman Şevki Çiçekdağ bakacaklardı. Teftiş, Tevfik İleri ile Hüseyin Fırat (Mersin)'ındı. Haber alma, basın ve propaganda Remzi Briant, Atıf Benderlioğlu ve Emin Kalafat'a verilmiştir. Üniversitelerden de Rıfki Salim Burçak sorumlu olacaktı¹⁴³.

31 Ocak 1956 Salı günü Başbakanlık binasında Kamil Gündeş, Celal Ramazanoğlu, Osman Şevki Çiçekdağ, Tevfik İleri, Hüseyin Fırat, Remzi Briant, Atıf Benderlioğlu, Emin Kalafat ve Rıfki Salim Burçak'tan oluşan DP Genel Kurulu toplanmıştır. Hükümet tarafından hazırlanıp Meclis'e sunulan seçim kanunu tasarısında karma listeye¹⁴⁴ de yer verilmişti. Burçak, bunun sakıncaları¹⁴⁵ üzerinde durarak görüşlerini belirtmiştir: Güçlü isteklerin hakim olduğu bir ortamda karma liste usulünün kötü sonuçlar vereceğine inandığını, memleketin siyasi istikrarı bakımından bunun uygun görülmemesi gerektiğini söylemiştir. Şimdiki muhalefet partilerinin iktidarı devirmek için kendi görüş ve kanaatlerine bakmanın,

¹⁴¹ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın anıları (1950-1960)**, s. 395-396

¹⁴² Rıfki Salim Burçak, **On Yılın anıları (1950-1960)**, s. 397

¹⁴³ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın anıları (1950-1960)**, s. 398

¹⁴⁴ Karma Liste: Nispi temsil esaslı seçim sistemidir. Meclisi küçük yerlerden çoğunluk oranına, diğer kısmı da ülke genelinden nispi temsil esasına dayanarak milletvekilleri belirleyip meclise göndermektedir (Bkz: <http://www.siyasaliletisim.org/index.php/sie-modul/128-sie-modul/304-secim-sistemleri.html>).

¹⁴⁵ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın anıları (1950-1960)**, s. 399

seçimlerde tek cephe halinde karşılarına çıkacaklarını söyleyerek bundan vazgeçilmesi gerektiğini belirtmiştir. Genel Kurul ise Burçak'ın bu görüşlerini benimsemiştir. Başbakan, yapılan görüşmeleri özetledikten sonra sözü Cumhurbaşkanı'na bırakmış ve Cumhurbaşkanı, kendilerinin nispi temsil sistemini bile kabul etmemiş olduklarına işaret etmiş, karma listenin nispi temsilden ¹⁴⁶ de zararlı olacağını belirtmiştir. Bayar sonra, Kırşehir kanunun değiştirilmesiyle ilgili beyanlara temas ederek bunun yersiz olacağını, Kırşehir'in yeniden vilayet yapılmasının karşısında bulunduğunu sylemiřtir¹⁴⁷.

a-g.c) Menderes-Köprülü - kmen Gerginliği ve İstifalar

Dördüncü Menderes kabinesinde başbakanın bazı bakanlarıyla münasebetlerinin iyi olmadığı, hatta bu ilişkilerin gittikçe artan bir gerginlik içerisine girdiği yolundaki söylentileri Rıfkı Salim Burçak'ın da şahit olduğu hadiseler arasında yer almıştır. Burçak, Başbakanın Dışışleri Bakanı Fuat Köprülü ve Maliye Bakanı Nedim kmen'le olan geimsizliğinin 1956 yılının başlarında artık saklanamaz hale geldiğinden bahsetmiştir. İlk kabinede Dışışleri Bakanlığına getirilmiş olan Köprülü, 1955 Nisan'ında Devlet Bakanlığı'na, aynı yılın Temmuz'unda Başbakan Yardımcılığına, yine 1955 yılının aralığında yeniden Dışışleri Bakanlığına getirilmişti. Bir yıldan daha kısa sürede yapılan bu yer değiştirmelerin, ortada bir rahatsızlığın varlığının olduğunu göstermeye şeklinde algılanmıştır. Anlaşmazlıkları genel kurulun şubat 1956'daki toplantılarına da yansımıştır. Yine Başbakanın, Tarım Bakanlığından dördüncü kabinede Maliye Bakanlığına getirmiş olduğu Nedim kmen'le ortaya çıkan anlaşmazlığı kısa zamanda gelişmiş, 1956 yılı bütçe müzakereleri arasında çok şiddetli bir krize dönüşmüş bulunuyordu¹⁴⁸.

Adnan Menderes'le Fuat Köprülü'nün ilişkileri üzerinde Fuat Bey'in oğlu ve DP İştambul İl Başkanı Orhan Köprülü'nün durumu da zaman zaman tesirler bırakmıştır. Orhan Köprülü İştambul'da Mkerrem Sarol'un ekibini bertaraf ederek partinin idaresini ele geçirmişti. İki taraf arasında mücadele devam etmiştir. Orhan Köprülü, 1956 baharında beş hafta kadar süre görevine devam etmemiş, hakkında görevinden ayrılıp, üniversitedeki görevine döneceği yolunda söylentiler oluşmuştur. Orhan Köprülü ise gazetelere, hakkında çıkan haberlerin kendi fikri olmadığını yazmıştır. Genel kurulun 9 Mayıs 1956'daki

¹⁴⁶ Nispi Temsil Esaslı Seçim Sistemi: Oy kullanacak kişiler siyasi partiler için oy kullanırlar, adaylar da siyasi partilerin elde ettikleri oylara göre milletvekili seçilme olanağı bulurlar. Bu sistemde ülke seçim bölgelerinde birden fazla milletvekili çıkarabilir. Liste usulü nispi temsil sisteminde ise siyasi partiler aldıkları oylar sayesinde milletvekili sayıları arasında genellikle orantılı bir sistem vardır. Oy oranı az olan siyasi partilerin Meclis'te halkı temsil etmesi sağlanır (Bkz: <http://www.siyasaliletisim.org/index.php/sie-modul/128-sie-modul/304-secim-sistemleri.html>).

¹⁴⁷ Rıfkı Salim Burçak, **On Yılın anıları (1950-1960)**, s. 400

¹⁴⁸ Rıfkı Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 407-410

toplantısında ise Orhan Köprülü'nün istifası görüşülmüştür ve Köprülü, Genel Kurula istifasını sunmuştur. Ardından Fuat Köprülü'nün de dışişleri bakanlığından istifa edeceği haberleri yayılmıştır. Aradan fazla geçmeden Köprülü 19 Haziran 1956'da dışişleri bakanlığından ayrılmıştır¹⁴⁹.

18 Şubat 1957 Pazartesi günü meclis gazinosunda, Rıfki Salim Burçak, Fuat Köprülü ile 4 saat süren bir konuşma yapmıştır. Köprülü, şikayetlerde bulunmuş, memleket ve parti ile ilgili çok ciddi endişelerini dile getirmiştir. Bu endişeler; hayat pahalılığı, adliye karşı girişilen baskı, 6-7 Eylül İstanbul hadiselerinden dolayı mahkemeye verilmiş kişilerin beraati ve suçluların kimler olduğudur. Devamında yine bu hadiselerde zarar görenlere karşı çıkarılan tazminat ödeme yasasının uygulanmadığı ve kimseye henüz on para dahi verilmediği, devletin yalancılıkla suçlanamayacağı, partinin yıpranmış olduğu ve gelecek seçimlerde adaylığını koymama niyetinde olduğu gibi düşünceler olmuştur. Burçak-Köprülü görüşmesine Sıtkı Yırcalı da katılmış, Yırcalı Köprülü'ye şikayetlerde bulunmasının doğru olmadığını, köşede sessiz oturmak yerine çaba saf edip hatalı bulduğu şeyleri düzeltmesi gerektiğini, zamanla her şeyin unutturulabileceğini ifade etmiştir. Burçak ise Yırcalı'nın sözlerine katıldığını bildirmiştir. Ancak Burçak, Köprülü'ye istekleri anlatmanın imkansız olduğunu düşündüğünü belirtmiş; çünkü ona göre Köprülü tam tersi fikirleri savunmuştur¹⁵⁰.

Rıfki Salim Burçak, anılarında, 19 Mayıs 1957'de Ankara'nın Kızılay Caddesi'nde Fuat Köprülü'ye rastladığını anlatarak, Köprülü'nün önlerindeki seçimlerde iktidarı yüzde yüz kaybedeceklerini, iktisadi buhranın arttığını, başbakanın etrafında çıkarıcıların toplandıklarını söyleyerek dünyada prestijlerinin sarsıldığını söylediğini, ifade etmiştir. Fuat Köprülü'de aradan geçen zamanda yumuşama olmamış, 5 Eylül 1957'de seçimlerin yenilenmesine karar verilmesinden iki gün sonra partiden de istifa etmiştir¹⁵¹.

a-h) Kıbrıs Meselesi

DP Meclis Grubu'nun 5 Temmuz 1956 tarihli olağanüstü toplantısında Kıbrıs politikası üzerinde görüşmeler yapılmıştır¹⁵².

Başbakan Menderes, Kıbrıs politikası üzerinde, bu meselenin nasıl ve ne maksatla çıkarıldığını, bugüne kadar geçirdiği aşamalar ve meselenin son vaziyeti hakkında genel grup

¹⁴⁹ Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 412-416; Tekin Erer, *ag.e*, s. 294

¹⁵⁰ Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 419-420

¹⁵¹ Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 421; Mehmet Arif Demirel, *ag.e*, s. 24

¹⁵² “DP Grubu Kıbrıs Meselesini Görüştü”, *Milliyet*, 06.07.1956, s. 1

heyeti tarafından karşılanan onayla açıklama yapmıştır. Başbakan'ı takiben Rıfki Salim Burçak da söz alanlar arasında yer almıştır¹⁵³.

Demokrat Parti Meclis Grubu'nda Kıbrıs Politikası hakkında Rıfki Salim Burçak, bugünkü şekliyle Kıbrıs meselesinin İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden itibaren başladığını ve seneden seneye gelişme kaydederek günümüze kadar geldiğini söyleyerek sözüne başlamıştır. Burçak, Doğu Akdeniz'e "*Bizim Deniz*" adını takarak eski Roma İmparatorluğunu canlandırmaya çalışan Faşist İtalya'nın bütün büyüklüğüyle ayakta dururken Yunanistan'ın bir takım istilacı emeller beslemesinin aslında mümkün olmadığına değinmiştir. Yunanistan o tarihlerde sadece kendi varlığını koruma endişesi içinde yaşamıştı. Balkan Antantı¹⁵⁴ nın bir siyasi üyesi olarak Türkiye ile ilişkileri düzgündü. O derece ki İkinci Dünya Savaşı'nın başlarında Türkiye, İngiltere ve Fransa ile üçlü ittifak anlaşmasını¹⁵⁵ imzaladığı zaman, müttefikleriyle beraber Yunanistan'a tek taraflı bir garanti vermiş, Yunanistan bir tecavüze uğrayacak olursa onun yardımına koşmayı taahhüt etmişti. Yunanistan iki harp arasında statükonun korunmasına taraftar bir siyaset gütmüş ve saldırgan komşusuna karşı Türkiye'den kuvvet almak yolunu tutmuştu. Fakat harp sonunda bu durum tamamen değişmiştir. İtalya'nın tasfiyeye uğraması sırasında Yunanistan on iki adayı eline geçirmiştir. Bu adaları savaşa girmesinin bir nevi mükafatı olarak alıyordu. Burçak, işte o günden itibaren Yunanistan bakımından bir Kıbrıs meselesinin orta çıktığı bilgisini vermiştir. Yunanistan Şarki Akdeniz'deki hakimiyetini takviye etmek için bu defa Kıbrıs meselesini eline almaya başlamış, Korfu ve Yedi Adadan sonra Girit'e, daha sonra da 12 Adaya ve şimdi sıra Kıbrıs'a gelmiştir. Kıbrıs meselesi başlangıçta sadece bir halk hareketi gibi gösterilmiş, Yunanistan, Ada'daki ilhak cereyanını içeride geliştirmeye çalışırken bir taraftan da dünya kamuoyuna karşı bu davayı benimsetmeye gayret etmiştir¹⁵⁶.

Yine Burçak, 1950'de iktidar değişikliğini takiben Türkiye'nin dış politikasında Kore kararıyla birlikte esaslı bir değişikliğin meydana geldiğine değinmiştir. Yeni Türk hükümeti, Türkiye'nin dış politikası hakkında Batı devletlerinde İkinci Dünya Harbinden kalma bir

¹⁵³ "Kıbrıs Hakkında İzahat", **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1956, s. 1 ve 5; **Milliyet**, s. 1

¹⁵⁴ Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında 28 Şubat 1953'te imzalanmıştır. Resmi adı "Dostluk ve İşbirliği Antlaşması"dır. Üç devleti birbirine yakınlaştıran ve işbirliğini öngören bir belgedir. Buna göre taraflar; ortak savunma konusunda işbirliği yapılacak, sorunlar barışçı yollardan çözülecek, birbirleri aleyhlerinde ittifaka girmeyeceklerdir. (Bkz: Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s. 737)

¹⁵⁵ 19 Ekim 1939'da Ankara'da Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında yapılan "Üç taraflı Karşılıklı Yardım Antlaşması"dır. Antlaşmanın amacı, İkinci Dünya Savaşı öncesi saldırıya karşı koymak için Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında gerektiğinde karşılıklı yardım ve destek sağlamaktır. Antlaşmanın yürürlük süresi on beş yıldır (Bkz: Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s. 636).

¹⁵⁶ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 438-439

takım şüpheleri ve tereddütleri ortadan kaldırmış, ortak barış ve emniyet uğrunda en cesur kararları vererek ağır fedakarlıkları göze aldığını ispat etmişti. Böylece Türkiye, dış siyasette içinde yaşadığı kompleksten çıkıyor, artık kurtuluyordu. Burçak, bu nedenle yeni iktidarın genel dış siyasetinde ve bu arada Kıbrıs meselesinde takip edeceği hareket tarzının başka türlü olacağını söyleyerek, 12 Ada'ya karşı gösterilen ilgisizliği Kıbrıs'a karşı göstermenin imkanı olmadığını belirtmiştir. Nitekim, Kıbrıs meselesinin Türkiye için hayati derecede önemli bir mesele olduğu yolundaki tezinin de kendileri tarafından ortaya atıldığını ifade etmiştir¹⁵⁷.

Son olarak Burçak, Türkiye için birinci derecede önemli olan Kıbrıs'ta mevcut durumun devamını temin etmekten ibaret olduğunu izah etmiştir. Kıbrıs meselesinin herhangi bir sureti halledilebilmesi için her şeyden önce Yunanistan'ın yıldırma hareketlerine bir son vermek gerektiğini söylemiştir. Kıbrıs işinde bir başarının ancak açık tekliflerle ortaya çıkıp kararlı ve azimli bir politika takibi suretiyle elde edileceğine inandıklarını söylemiştir¹⁵⁸.

a-1) 24 Şubat 1955 Tarihli Türkiye-İrak Arasında İmzalanan Karşılıklı İş Birliği Antlaşmasının Onayına Dair Kanun Tasarısı

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Irak Hükümeti arasında 24 Şubat 1955 tarihinde Bağdat'ta imzalanan karşılıklı işbirliği antlaşmasının onayı Dışişleri Bakanlığınca hazırlanmıştır. Bu antlaşmanın Yüksek Meclise sunumu bakanlık heyetince 25 Şubat 1955 tarihinde kararlaştırıldığını, kanun raporunu kullanma yetkisine sahip olan kişiler gereğince, ilişkileriyle birlikte sunulduğunu Başbakan Adnan Menderes TBMM'ye arz etmiştir¹⁵⁹.

Türkiye ile Irak arasında bulunan dostluk münasebeti, hükümetin Orta Doğu emniyetinin teşkilatlanması amacına yönelik devamlı çabalarının bir sonucunu oluşturan bu antlaşma ile emniyet sahasında sıkı bir iş birliği yapılmasını oluşturacak bir seviyeye çıkmıştır. Bu işbirliği ile aynı zamanda Orta Doğu barış ve emniyetinin devamına büyük ölçüde yardım edeceği amaçlanmıştır. Antlaşma ile tarafların menfaatlerine uygunluğu gözetilmiş, Orta Doğu'nun barış ve emniyetine hizmet edeceği ve hür milletler cephesinin kuvvetlenmesine yardım edeceği umulmuştur¹⁶⁰.

Rıfkı Sakim Burçak, Demokrat Parti İktidarının ikinci devresinin ilk bütçesi görüşüldüğü sırada yukarıda bahsedilen Türk-İrak İttifakının önemi üzerinde konuşma yapmıştır. Burçak, DP'nin iktidarı devraldığı zaman yeni hükümetin karşısına önemli bir dış

¹⁵⁷ Rıfkı Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 439-440

¹⁵⁸ Rıfkı Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 441

¹⁵⁹ TBMMZC, Dönem X, Ellinci Birleşim, 26.2.1955, Cilt:5, s. 225

¹⁶⁰ TBMMZC, Dönem X, Ellinci Birleşim, 26.2.1955, Cilt:5, s. 225

politika meselesi çıktığını Türkiye'nin kendi sınırları içerisinde hür ve bağımsız bir devlet olarak yaşaması için lazım olan emniyet şartlarını hazırlamanın yeni iktidarın en başta gelen vazifeleri arasında olduğunu belirtmiştir. Hükümetin işbaşına geldiğinin daha ikinci ayında meydana gelen Kore savaşı karşısında herhangi bir tereddüte düşmediğini, Türkiye için, ortak barış ve emniyet sistemine, dünya barışının bölünmez bir bütün teşkil ettiği yolundaki teze bağlı bulunduğunu söylemiştir¹⁶¹.

Yine Burçak, Türk ordusunun, Kore'de kazandığı büyük zaferlerle bu milletin şanını ve şerefini yükselttiğini ve aynı zamanda Hükümetin dış siyasetteki gayretlerinin sonuçlarını verimli kılacak şartların hazırlanmasına büyük ölçüde yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Yakın ve Orta Doğu'nun en önemli stratejik mevkilerinden birinde bulunan bir devlet cesur ve kahraman ordusuyla takip ettiği yine cesur ve istikrarlı siyasetle¹⁶² ortak barış ve emniyet sisteminin en hararetli taraftarlarından biri olduğunu ilan ettiğini belirtmiştir. Rıfkı Salim Burçak, dış politikada Hükümetin bu defa yine Doğu'daki devletlerle mevcut dostluk ve ittifak ilişkilerini, başta Başbakan ve hükümet adamlarının dost ve müttefik devletlere yaptıkları karşılıklı ziyaretlerle her gün biraz daha takviyesine çalıştıklarından bahsetmiştir. Türkiye'nin Yugoslavya ve Yunanistan'la yaptığı anlaşma tarafların ülkelerinin herhangi bir yerinde meydana gelecek bir tecavüz halinde karşılıklı yardım esasını göz önünde tutmak suretiyle uzun vadeli ve savunma nitelikte bir ittifak olmak özelliğinin taşıdığını söylemiştir¹⁶³.

Rıfkı Salim Burçak, dost Irak'la Bağdat'ta imza edilmiş olan Türk-Irak İttifakı¹⁶⁴ bu yoldaki gayretlerinin yeni bir eseri olarak huzura getirildiğini söyleyerek sözlerini tamamlamıştır¹⁶⁵.

Türkiye ile Irak arasında 24 Şubat 1955 tarihinde imzalanan karşılıklı İş Birliği Antlaşmasının onayına dair kanun raporuna 449 rey verilmiştir, 449 rey de kabul olmuştur. Rıfkı Salim Burçak kabul oyu vermiştir. Kanun raporu ittifakla onaylanmıştır¹⁶⁶.

a-I) CHP İle İlgili Görüşleri

Rıfkı Salim Burçak'a göre, memleketin en eski ve en geniş teşkilatına sahip siyasi partisi olan CHP ve sonra onun devamı ve mirasçısı durumunda bulunan siyasi partilerden

¹⁶¹ TBMMZC, Dönem X, Ellinci Birleşim, 26.2.1955, Cilt:5, s. 819

¹⁶² TBMMZC, Dönem X, Ellinci Birleşim, 26.2.1955, Cilt:5, s. 819

¹⁶³ TBMMZC, Dönem X, Ellinci Birleşim, 26.2.1955, Cilt:5, s. 820

¹⁶⁴ Mehmet Arif Demirer, **a.g.e**, s. 11

¹⁶⁵ TBMMZC, Dönem X, Ellinci Birleşim, 26.2.1955, Cilt:5, s. 821

¹⁶⁶ TBMMZC, Dönem X, Ellinci Birleşim, 26.2.1955, Cilt:5, s. 822

hiçbiri, son 47 yıl içinde bir defa bile tek başlarına iktidar olamamışlardır. Cumhuriyet Halk Partisi, tek başına bir defa iktidara gelmiş ve o da 1946 seçimlerindedir¹⁶⁷. Yine Burçak'a göre CHP, çok partili hayata geçilen tarihten günümüze kadar her seçime büyük umutlarla girdiği halde beklediği sonucu alamamış, her seferinde düş kırıklığına uğramıştır. Yine Burçak'a göre CHP'nin yarım yüzyıllık hayatı hayal kırıklığıyla dolu olmuştur¹⁶⁸.

Rıfki Salim Burçak'a göre CHP'nin bu duruma düşmesinin sebebi muhalefette bulunduğu yıllarda hırçın ve karalayıcı politika uygulamasıydı. Muhalefete göre memlekette yapılan şeyler vatana ve millete hizmet için değil, oy avcılığı için yapılmaktaydı. Demokrat Parti İktidarının, Türk Milletini medeniyete ve refaha götürmek azmiyle ülkede yaptığı kalkınma diye adlandırılan şeylerin hepsi plansızdı, yanlıştı, gereksizdi ve hatta milli servetin, particilik düşünceleri ve oy avcılığı hesapları içinde heder edilmesi demektir¹⁶⁹. 1954 seçimlerinden sonra iktidar muhalefet ilişkileri 2 yıl boyunca gergin bir hava içerisinde geçmiş, iktidar, muhalefeti memleketin kalkınmasını önlemek ve ihtilal metotlarını kullanmakla suçlamış, muhalefet ise iktidarı, demokratik yoldan uzaklaşarak hürriyetleri kısıp diktaya gitmekle suçlamıştır, taraflar arasına bir güvensizlik havası sürüp gitmiştir¹⁷⁰. CHP, muhalefette kaldığı on yıl içinde, iktidarın memleket kalkınmasını sağlama ve ülkeyi yönetme yolunda giriştiği işlerden hiçbirini beğenmemiş, yapılan bütün faaliyetlerin aleyhinde bulunarak kötü bir muhalefet örneği vermiştir¹⁷¹.

b) Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışındaki Faaliyetleri

b-a) Erzurum Şeker Fabrikası'nın Açılışı

Başbakan Adnan Menderes, eşliğinde Devlet Bakanı Mükerrer Sarol, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoglu, milletvekilleri ve gazeteciler Erzurum Şeker Fabrikasının temel atma töreninde bulunmuştur. Törende öncelikle şeker şirketi Genel Müdürü Baha Tekand, Erzurum Milletvekili Rıfki Salim Burçak, Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoglu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve en son¹⁷² kürsüye gelen Başbakan Adnan Menderes konuşma yapmıştır¹⁷³.

¹⁶⁷ Rıfki Salim Burçak, *Türkiye'de Milli İradenin Zaferi*, s. 254

¹⁶⁸ Rıfki Salim Burçak, *Türkiye'de Milli İradenin Zaferi*, s. 255

¹⁶⁹ Rıfki Salim Burçak, *Türkiye'de Milli İradenin Zaferi*, s. 2

¹⁷⁰ Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 294

¹⁷¹ Rıfki Salim Burçak, *Türkiye'de Milli İradenin Zaferi*, s. 226

¹⁷² *Ayın Tarihi*, "Başvekilin Erzurum Nutku", 22 Eylül 1954, Başbakanlık Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, s. 63

¹⁷³ *Ayın Tarihi*, a.g.m, s. 64

Türkiye'nin sekizinci Şeker Fabrikası olan Erzurum Şeker Fabrikası, dünyanın 2000 metre yükseklikte bulunan ilk şeker fabrikası özelliğine sahip olmuştur¹⁷⁴.

Rıfki Salim Burçak açılıştaki konuşmasında, bu açılışın Erzurum'un mutlu günlerinden biri olduğunu belirtmiş, bugünü Erzurumlularla beraber yaşamak için buraya gelmiş olan Başbakana şükranlarını bildirmiş, ihmale uğramış olan sınır bekçisi Erzurum'un çok yakın bir zamanda bütün ihtiyaçlarının sağlanması yolundaki hükümet çabalarını övmüştür¹⁷⁵. Burçak, Erzurum'da kurulan fabrikalarla bu kahramanlık diyarında yeni bir devrin açıldığını kaydetmiş; artık memleketin çilesi dolmuş kara bahtının değişmiş olduğunu bu fabrikayı başkalarının takip edeceğini, aynı zamanda kültür sahasında Atatürk Üniversitesinin de bu bölge için, ayrı bir inkişaf merhalesi olacağını söylemiştir. Yıkılan eski zihniyetin yerini yepyeni bir zihniyetin aldığını ifade eden Burçak sözlerine şeker fabrikasının Erzurum için taşıdığı önemi dile getirerek devam etmiştir: *“Erzurum bugün mesuttur. Daha şimdiden ufukta beliren daha mesut ve müreffeh istikbalinden emin ve müsterihtir. Bu memleketin çocukları, kendilerine bu saadeti tattıran, bu mesut istikbali hazırlayanları tarih boyunca unutmayacak, kalplerinin ve vicdanlarının derinliklerinde onları daima minnet ve şükranla yâd edecektir. Bir şeker fabrikasının Erzurum'da kurulmasının ne büyük bir mana ve kıymet taşıdığını bir kere düşünelim. Bu, vatandaşı kendi kaderine terk eden eski bir zihniyetin yıkılarak onun yerine yepyeni bir zihniyetin doğması demektir”* diyen Burçak sözlerini Erzurumlular adına Celâl Bayar ve Adnan Menderes'e şükranlarını sunarak bitirmiştir¹⁷⁶.

C) 1957- 1960 Erzurum Milletvekilliği

1957 Seçimleri Demokrat Parti ve Halk Partisi açısından çok önemli bir süreç olmuştur. Bu dönemde iktidar yine DP olmuş ancak oylarında kısmen de olsa azalma olmuştur. Muhalefet tarafında ise bu sonuca bağlı olarak DP'nin olumlu ya da olumsuz faaliyetlerine yönelik olarak sürekli aleyhte olma ve propaganda yolunda çalışmalar olmuştur. DP'nin bu dönemde Rıfki Salim Burçak'ın bizzat yer aldığı hem Meclis Grubu hem de Genel İdare Kurulu toplantıları olağanüstü olarak yoğunlaşmış, ülkede çıkan olaylara karşı tedbirler öngörülmüştür. 1960 yılına gelindiğinde ise İktidar yeni seçim kararında iken, ansızın darbe gerçekleşerek demokrasi tarihine gölge düşürülmüştür. Yine CHP ile ilgili görüşlerine

¹⁷⁴ “İki Şeker Fabrikası Açıldı”, **Milliyet**, 5 Ekim 1956, s. 1

¹⁷⁵ **Aydın Tarihi**, a.g.m, s. 64

¹⁷⁶ Firdevs Temizgüney, “Erzurum Şeker Fabrikasının Açılışı”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/45/793/10156.pdf>, Ankara Üniversitesi, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, 2010, s. 337

değnilerek, Burçak'ın TBMM dışındaki faaliyetlerinde, genel kuruldan arkadaşlarıyla Güney illerine yapılan gezisi yer almıştır.

1) Faaliyetleri

a) Türkiye Büyük Millet Meclisindeki Faaliyetleri

a-a) 1957 Seçimleri

1957 seçimlerinde adayların tespiti yapılmış ve oldukça zor şartlar içinde gerçekleşmiştir. Yoklamalar 67 ilden sadece 39'unda yapılmıştır. 28 ilin adaylarını ise Genel Kurul tespit etmiştir¹⁷⁷.

DP yoklamalarının yapıldığı illerden Rıfki Salim Burçak, Erzurum'dan aday yoklamasına girmiştir¹⁷⁸.

27 Ekim 1957 günü yapılan seçimde şu sonuçlar alınmıştır: Seçime katılma oranı yüzde 76.6 idi. Oylar partiler arasında şöyle dağılmıştır. Demokrat Parti'nin aldığı oy sayısı 4.372.621, oy oranı % 47.3'tür. Cumhuriyet Halk Partisi'nin aldığı oy sayısı 3.753.156, oy oranı % 40.6'dır¹⁷⁹.

Diğer yandan 1955 yılının sonlarında, ispat hakkının verilmemesi üzerine DP'den kopan partililer devlet nüfuzunun kötüye kullanıldığı yolunda bir propaganda ile Demokrat Parti'ye yüklenmişlerdir. Demokrat Parti bu nedenle 1957 seçimlerinde oy kaybına uğramıştır. Demokrat Parti'nin oyu % 56.6'dan % 47.3'e düşmüştür. Muhalefet Partisi ise oy'unu % 34.8'den % 40.6'ya çıkarmıştır. Demokrat Parti'nin 1957 seçimlerinde oy kaybına uğramış olmasının diğer önemli bir sebebi ise 28 ilde milletvekili yoklamalarını yaptırmamış olmasıdır. Bu 28 ilde adayları Genel İdare Kurulu tespit etmiştir. Burçak, 1957 seçim sonuçlarının, Demokrat Parti'nin gerçek yüzünün ifadesi olmaktan çok uzak olduğunu belirtmiştir. Demokrat Parti'nin bütün yurttan oy kaybetmesi ve muhalefetin de oylarını artırması partiler arası mücadeleyi daha da şiddetlendirmiştir¹⁸⁰.

a-b) Beşinci Menderes Hükümeti, Toplantılar, Alınan Kararlar ve Faaliyetler

DP Meclis Grubu ilk toplantısını 31 Ekim 1957 tarihinde yapmıştır. Grup toplantısında üyelerin genel isteği üzerine yapılan açık oylama sonucunda, oy birliğiyle, Cumhurbaşkanı adaylığına Celal Bayar; TBMM Başkan adaylığına da Refik Koraltan yeniden seçilmişlerdir.

¹⁷⁷ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 479

¹⁷⁸ "DP Yoklamaları Sürprizli Geçti", **Milliyet**, 3 Ekim 1957, s. 3

¹⁷⁹ Mehmet Arif Demirel, **a.g.e.**, s. 27

¹⁸⁰ Rıfki Salim Burçak, **Türkiye'de Milli İradenin Zaferi**, s. 27

DP Grup Başkanlığına 316 oy ile Hayrettin Erkmen (Giresun); Başkan Vekilliklerine de (215) oy alan Abidin Potuoğlu (Eskişehir) ve (110) oy alan Baha Akşit (Denizli) getirilmişlerdir. TBMM, 2 Kasım 1957 tarihinde yaptığı toplantıda; Cumhurbaşkanlığı'na (413) DP'li milletvekilinin oy birliği ile Bayar'ı; TBMM Başkanlığı'na da (404) oy ile Refik Koraltan'ı, Başkan Vekillikleri'ne ise; 390'ar oy alan İbrahim Kirazoğlu (Kayseri) ve Fikri Apaydın (Kayseri)'ı seçmiş, Cumhurbaşkanı Bayar yeni hükümeti kurma görevini beşinci defa, Adnan Menderes'e vermiştir¹⁸¹.

a-b.a) On Birinci TBMM ve Mecliste Güvenoyu

Yeni Meclis, 1 Kasım 1957 Cuma günü¹⁸² en yaşlı üye Ali Fuat Cebesoy (İstanbul)'un başkanlığında toplanmış ve yemin törenini yapmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanınca Dördüncü Menderes Hükümeti çekilmiş, Beşinci Menderes Hükümeti¹⁸³ kurulmuştur. Sekiz saat süren müzakereler sonunda kabine 133 kırmızı oya karşı, 403 beyaz oyla Meclisten güvenoyu almıştır¹⁸⁴.

a-b.b) Anayasa Değişikliği Meselesi

Rıfki Salim Burçak, Anayasa Değişikliği konusuna On Yılın Anılarında Genel Kurulun yaptığı ilk toplantısında alınacak tedbirlerden bahsedilirken, Başbakanın anayasa değişikliği konusuna temas etmesine şahit olduklarından bahsetmiştir¹⁸⁵.

Burçak devamında Menderes'in, seçim devresinin 5-6 yıla çıkarılması ile Cumhurbaşkanının dönem sonundan sonra daha bir yıl başkanlıkta kalmasını sağlayacak bir değişikliğin, rejimin istikrarı bakımından faydalı olacağını anlattığını söylemiştir. Akşama Menderes'in evine davetli olduklarını mesele üzerinde düşünmelerini, konuyu yemekte görüşeceklerini belirtmiştir. Burçak, birden bire karşılarına çıkan anayasa değişikliği meselesinin ne gibi bir anlam taşıdığını kestirmekte zorluk çektiğini ifade ederek Sanayi Bakanı Samet Ağaoğlu'nda da tereddüt ve huzursuzluğu gözlemlediğini, Ağaoğlu'yla bakanlıkta bu konu üzerinde konuştuklarını ifade etmiştir. Burçak da anayasa değişikliği

¹⁸¹ Mustafa Albayrak, **a.g.e**, s. 511

¹⁸² Mehmet Arif Demirel, **a.g.e**, s. 27

¹⁸³ Beşinci Menderes Kabinesi: Başbakan Adnan Menderes; Devlet Bakanı ve Başbakan Yrd. Tevfik İleri, Samet Ağaoğlu (Sanayi Bakanı), Haluk Şalman, Medeni Berk (İmar ve İskan Vekili), Devlet Bakanı Emin Kalafat ve Abdullah Aker, Muzaffer Kurbanoglu, İzzet Akçal; Adliye Bakanı Esat Budakoğlu, Celal Yardımcı, Milli Savunma Bakanı Şemi Ergin; Bayındırlık Bakanı Ethem Menderes; İçişleri Bakanı Namık Gedik; Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu; Maliye Bakanı Hasan Polatkan; Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı, Atıf Benderlioğlu; Ticaret Bakanı Abdullah Aker; Çalışma Bakanı Hayrettin Erkmen; Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Lütfi Kırdar (Bkz: Kazım Öztürk, **Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları**, s. 441; Tekin Erer, **a.g.e**, s. 329)

¹⁸⁴ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 515-521

¹⁸⁵ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 513

yapmak gerekiyorsa işe Cumhurbaşkanının yetkilerini artırmakla mı başlayacaklarını, Cumhurbaşkanına verilmesi düşünülen yetkinin ona Meclisi fesih yetkisini vermek olacağını söylemiştir. Burçak, zira Menderes'in Mecliste sayıları 180'e çıkan muhalefetle çalışmak istemediğini belirtmiştir. Menderes'in aynı zamanda, kaybetmiş oldukları vilayetlerin çoğunda hep kendi hatalarının yüzünden bu duruma düştükleri görüşünde olduğunu söylemiştir. Burçak kendine, durum böyle olunca, Başbakan anayasa değişikliği yoluyla meclisi yenileme yollarını ve imkanlarını mı hazırlamak istiyor, sorusunu sormuştur. Burçak, anayasa değişiklik yapma arzusunun bu şekilde yorumlamak eğilimi duyduğunu ancak memleketin, bugünkü şartlar içinde böyle bir tedbire ihtiyacı olmadığı görüşünde olduğunu ifade etmiştir¹⁸⁶.

a-c) Üniversite Olayları ve Hüseyin Nail Kubalı Olayı

9 Ocak 1958 Perşembe günü DP grubunun toplantısında üniversiteleri siyasetin dışında tutma ve bu dönemde en fazla dikkati çeken kişi Hüseyin Nail Kubalı¹⁸⁷ konusu görüşülmüştür. Burçak'a göre, Temmuz 1953'te üniversiteleri siyasetin dışında tutmak maksadıyla çıkarılan kanunu üniversite başarıyla uygulayamamıştır. Bu kanuna göre üniversite öğretim üyelerinin memleket meseleleri hakkında fikir ve görüş ileri sürmelerini serbest bırakıyor, hatta bunu onların görevleri arasında sayıyor; ancak günlük politika ile meşgul olmalarını yasaklıyordu. Adı geçen kanun, bu yasağı yürütme görevini hükümete değil, bizzat üniversitenin kendi organlarına vermiştir. Ama üniversiteler yürürlükteki kanunu uygulamamışlar veya uygulayamamışlardır. Bu nedenle üniversitelerde günlük siyasetle uğraşan hocalar serbest kalmışlardır. En somut kişi ise bu konuda İstanbul Hukuk Fakültesi profesörlerinden Hüseyin Nail Kubalı olmuştur. Kubalı'nın Meclis içtüzüğünde yapılan değişiklik hakkında da çok sert bir dille eleştiride bulunması 1958 yılının ocak ayında günün önemli meseleleri haline gelmiştir¹⁸⁸.

Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı, İstanbul Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Profesörü Hüseyin Nail Kubalı'yı, üniversite senatosunun oy birliğiyle bakanlık emrine almıştır. Kubalı'nın bakanlık emrine alınması üniversitede olduğu gibi muhalefet partilerinde de ağır eleştirilere yol açmıştır. İnönü, gazetelere eleştiri yönünde demeçler vermiştir¹⁸⁹. Burçak, İnönü'nün, üniversitelerin siyasetle uğraşmasını kendileri iktidardayken son derece tehlikeli gördüğünü, seçimleri kaybedince, üniversitede gençlik ocakları kurmaya

¹⁸⁶ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 514

¹⁸⁷ http://tr.wikipedia.org/wiki/Hüseyin_Nail_Kubalı

¹⁸⁸ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 538

¹⁸⁹ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 539; Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 334

başladıklarını ve üniversite içinde Halk Partisi'nin ilk ocağı açıldığını belirtmiştir. Ona göre, üniversite gittikçe artan bir ölçüde siyasetin içine itilmiştir¹⁹⁰. Üniversite hocası ile öğrencisi artık politikanın içinde çalkalanmış, Cumhuriyet Halk Partisi, üniversiteleri kendi politikasında devamlı tahrik yuvaları olarak kullanmıştır¹⁹¹.

Rıfki Salim Burçak, bu konuda genel kurulda, Demokrat Partinin 1946-1950 yılları arasında elinde Hürriyet bayrağını taşıdığından dolayı hızla geliştiğini, şimdi bu bayrağın Halk Partisinin eline geçtiğini, muhalefetin, hürriyet mücadelesi havasını tutturmaya başarılı olursa partileri bakımından kötü sonuçlar ortaya çıkacağını söylemiştir. Ayrıca Kubalı'nın bakanlık emrine alınmasının kendilerinin meselesini çözemeyeceğini, Kubalı'nın arkasından daha başkaları belirip beyanat vereceklerini; hatta üniversiteden ayrılmayı, bile göze alarak mücadeleye gireceklerini ifade etmiştir. Örnek vererek Sıddık Sami Onar¹⁹²'ın, Kubalı'nın açtığı yolda kendisinin de yürüyeceğini söylediğini belirterek, Onar'ı da mı atmaları gerektiğini, kendi meselelerini bu yollarda halledemeyeceklerini, yepyeni bir istikamet tutmalarının gerekliliğini söyleyerek cümlelerini noktalamıştır¹⁹³.

6 Şubat 1958 günü Refik Kortaltan'ın evinde kurul üyelerinden Rıfki Salim Burçak, Sıtkı Yırcalı, Samet Ağaoğlu, Atıf Benderlioğlu, Tevfik İleri, Muzaffer Kurbanoglu, Emin Kalafat, Hüseyin Fırat, Celal Ramazanoğlu, Mustafa Zeren toplanmıştır. Kurula Refik Kortaltan Başkanlık etmiştir. Kurulun toplanma sebebi ise, Samet Ağaoğlu, Atıf Benderlioğlu ve Kemal Zeytinoglu (Eskişehir)'nin bir gün önce başbakana gönderdikleri mektupta üniversiteye dokunulmamasını, üniversite ile uğraşmanın partilerine zarar vereceğini çok saygılı bir ifade ile bildirip, Başbakanın ise mektubu okuyunca üzüлp, meseleyi kendisine neden anlatmadıklarını ve mektup yolunu tercih ettiklerini sormasıdır. Kurul üyeleriyle karşılıklı görüşmeler yapılmış, üyeler, o mektubu yazmakla kötü maksatlarının olmadıklarını dile getirmişler, başbakanı överek ve partilerinin geleceğini düşündüklerini ifade etmişler, yanlış anlaşılmayı ve anlaşmazlıkları çözmüşlerdir. Sonra Rıfki Salim Burçak söz alarak, bu mektubun partilerinin meselelerine esaslı surette temas etme fırsatını hazırladığından dolayı belki de hayırlı bir teşebbüs sayılabileceğine işaretle, partilerinin aksayan ve düzelmesi

¹⁹⁰ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 61

¹⁹¹ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 62

¹⁹² Sıddık Sami Onar: 3 Eylül 1934'te İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığına atanmıştır. 9 Mart 1937'de görevinden ayrılmıştır. 1939'da yeniden aynı göreve getirilmiştir. 1946'da Türk Üniversitelerini özerk hale getiren kanunun yürürlüğe girmesi üzerine 24 Haziran 1946'da özerk üniversitenin seçimle iş başına gelen ilk rektörü olmuştur. 1950'de adı geçen kanun gereğince rektörlük görevi sona ermiştir. 1959'da iki kez, 1963'te de 3. kez İstanbul Üniversitesi rektörlüğüne seçilmiştir. (Bkz : Ahmet Cihan ''Cumhuriyet Dönemi Türk İdare Hukukçuları'', <http://journals.istanbul.edu.tr/iuihid/article/download/1023001626/1023001458>)

¹⁹³ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 539

gereken taraflarının bulunduğunu, mektubun bu meselelerden ancak bir tanesine temas ettiğini belirtmiş ve işi daha geniş bir çerçeve içerisinde incelemek gerektiğini söylemiştir. Yine Burçak kurulda, Son seçimlerde aldıkları oylarda oran itibarıyla genel bir düşüşün olduğunu, sebeplerini araştırmalarının gerektiğini, üniversiteye dokunulmaması gerektiği görüşünü daha önce de ifade ettiğini ve aynı fikirde olduğunu belirterek, parti olarak yepyeni bir yola girmeye mecbur olduklarını belirtmiştir¹⁹⁴.

Genel Kurulda bu meseleler görüşülürken Başbakan, İstanbul Üniversitesi Rektörü Ali Tanoğlu, Hukuk Fakültesi dekanı Hıfzı Timur, eski rektör Kazım İsmail Gürkan ve Ekrem Şerif ile görüşmeler yapmış ve profesörler, Demokrat Parti aleyhinde olmadıklarını, Sıddık Sami Onar'ın gazetelere verdiği demecin¹⁹⁵ doğru olmadığını söylemişlerdir. Başbakan bu görüşmeden memnun kalmış, Milli Eğitim Bakanının Senatodan mütalaa isteyen yazıyı hatalı bir surette kaleme aldığını, bakanlığın işi idare edemediğini sözlerine eklemiştir. Aradan bir süre geçtikten sonra da Kübalı, görevine iade edilmiştir¹⁹⁶. 10 Nisan 1958 Perşembe günü grup toplantısında, Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı, kanunun kendisine verdiği yetkiyi kullanarak bakanlık emrini kaldırdığını ifade etmiştir¹⁹⁷.

a-d) Parti İçi Huzursuzluklar

10 Nisan 1958 Perşembe günü DP Genel Kurulu toplanarak grup huzursuzluklarının nedenleri görülmüştür. Kurula; Başbakan Menderes, Devlet Bakanı Emin Kalafat, Devlet Bakanı Muzaffer Kurbanoglu, Basın-Yayın Bakanı Sıtkı Yırcalı ve diğer milletvekillerinden Atıf Benderlioğlu, Rauf Onursal, Celal Ramazanoğlu, Kamil Güneş ve Rıfki Salim Burçak katılmıştır¹⁹⁸.

Rıfki Salim Burçak, kurulda söz alarak grupta genel bir huzursuzluğun bulunduğunu, bazı milletvekillerinden bu huzursuzluğu bizzat duyduklarını, huzursuzluğu söylemeye çekindiklerini ifade etmiştir. Burçak'ın bu sözlerine Başbakan, bu durumu kendisine neden söylemediklerini ve durum eğer öyleyse mahvolmuş olduklarını söyleyerek cevap vermiştir. Rıfki Salim Burçak ise tekrar söz alarak, huzursuzluğun nedenlerini, büyük seçimlerde Türkiye'nin hemen her tarafında oy kaybına uğramış olmalarının en başta gelen konu olarak ifade etmiştir. Başbakan Menderes de partilerinin zayıflamadığını ve güçlerini koruduklarını

¹⁹⁴ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 541

¹⁹⁵ (Sıddık Sami Onar 13 Mart 1958'de Vatan Gazetesi'ne verdiği demeçte ''Üniversite siyasete ışık tutar, rehber olur, üniversite günlük hadiseleri ilmi gözle inceler'' demiştir. Bkz: Tekin Erer, **a.g.e**, s. 334-335)

¹⁹⁶ Tekin Erer, **a.g.e**, s. 335

¹⁹⁷ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 542

¹⁹⁸ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 544

söylemiş, sözü Burçak'a bırakmıştır. Burçak, seçimlerde oy kaybına uğradıklarını yineleyerek, her şeyin sorunsuz olduğunu söylemenin iyi sonuç vermeyeceğini belirtmiş, Menderesle aralarında gerginlik yaşanmıştır¹⁹⁹.

13 Nisan 1958 Pazar günü DP Genel Kurulu Başbakanlıkta toplanmıştır. Rıfık Salim Burçak, gündemdeki konuya ilişkin düşüncelerini önceden not etmiş ve sıralayarak dile getirmiştir. Bu huzursuzluğun sebepleri: 1957 seçimlerinde her ilde oy kaybına uğramaları ve bunların nedenlerinin başında da ihtiyaç maddelerinin darlığının gelmesi, bu maddelerin piyasada bulunmasının zorlaşması, memurlar arasında partilerinin aleyhinde açıkça çalışanların bile tasfiye edilememesi, milletvekillerinin maneviyatlarının düşük olması, faaliyetlerdeki tereddütler yani yapılacak olanların ve söylenenlerin üzerinde durulmaması, bunların takip edilmeyip yapılmaması, resmi beyanların ölçülü olması gerektiği ve verilen sözlerin hemen yerine getirilmesi, işlerde genellikle gecikmelerin yaşanması, bakanların arasında aciz olanların bulunması, bakanlığın bütçesini savunurken bazı arkadaşlarının utançla yüzünün yere baktırılması, Parti teşkilatının ilgisizlik içinde olması ve milletvekillerinin bundan huzursuz olmasıdır. Rıfık Salim Burçak, bütün bu meselelerin grup idare kurulunda görüşülüp ortak tedbirler almanın faydalı olacağını söylemiştir²⁰⁰.

DP Genel İdare Kurulunun huzursuzluk meselesini çözmek için öncelikle, milletvekilleri arasında bir araştırma yapmaya ve onları dinlemeye karar vermişlerdir. 14 Nisan 1958 Pazartesi sabahından itibaren milletvekillerini parti meseleleri üzerinde dinlemeye başlamışlar ve milletvekilleri arasında iktidarlarının gidişinden şikayetçi olanlar, partinin çeşitli sebepler altında itibarının azalma yoluna girdiğini söyleyenler olmuştur. Rıfık Salim Burçak Genel kurulda, milletvekilleriyle ancak birkaç gün görüşebildiklerini, görüşmelerin 17 Nisan günü kesildiğini, başbakanın grup başkanı Haluk Şalman ile Japonya gezisine çıktığını ifade etmiştir²⁰¹.

a-e) Vatan Cephesi

Vatan Cephesi, Muhalefet Cephesi kurulması yolundaki girişimlerine bir tepki olarak gündeme gelmiştir. Menderes ilk olarak Manisa İl Kongresi'nde, 12 Ekim 1958 tarihinde²⁰² yaptığı konuşmada²⁰³ bu konuyu gündeme getirerek²⁰⁴ politika ve ihtirastan kurtulmuş

¹⁹⁹ Rıfık Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 546

²⁰⁰ Rıfık Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 548-550

²⁰¹ Rıfık Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 551

²⁰² Mehmet Arif Demirel, *a.g.e.*, s. 32

²⁰³ 'Nifak Cephesine karşı Vatan Cephesi kurulmalıdır', *Zafer*, 13 Ekim 1958, s. 1

²⁰⁴ Yasemin Doğaner, *Türk Demokrasi Tarihinde Vatan Cephesi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2013, s. 11

vatandaşların kin ve düşmanlık cephesine karşı²⁰⁵ Vatan Cephesi kurmalarını istemiştir. Başbakan Menderes böyle bir girişimle, Muhalefet Cephesi'ne karşı Vatan Cephesi'ni kurarak, muhalefeti etkisiz duruma getirmeyi amaçlamıştır. Oysa DP içindeki bazı ileri gelenler (Rıfki Salim Burçak, Sebati Ataman (Zonguldak)) böyle bir örgütün gereksizliğini savunmuşlar ve bu girişimin, DP'nin ocak-bucak ve Genç Demokratlar örgütüne rakip olabileceğini, bu gelişmelerin ise partiyi zayıflatabileceğini ileri sürmüşlerdir²⁰⁶.

Rıfki Salim Burçak'a göre, Vatan Cephesi sözünün, muhalefet partilerinde olanları düşman kabul eden bir anlamı ve niteliği yoktu. Burçak, ustaca bir propaganda ile gerçek niteliği, insanı şaşırtacak kadar değiştirilen politik meselelerinden birinin de Vatan Cephesi olduğunu söylemiştir. Burçak ayrıca iktidara karşı yöneltilen Bahar Taarruzları, Batı Seferlerinin, vatandaşları '*düşmanlar, düşman olmayanlar*' diye ikiye bölmek anlamını taşıdığını ve bunun üzerinde durulmadığını, Vatan Cephesi sözünün ise neden çok tehlikeli sayıldığı şeklinde eleştirilerini dile getirmiştir. Yine Burçak, Vatan Cephesi sözünde yadırganacak ülke için tehlikeli görülebilecek bir tarafın asla bulunmadığını, CHP'nin tesirli propaganda yapmanın yollarını çok iyi bilen bir parti olduğunu söylemiştir. Buna örnek olarak Demokrat Parti'nin ikinci büyük kongresinde kabul edilen '*Milli Ant*' ve '*Milli Tesevüt Andı*'na da '*Milli Düşmanlık Andı*' adını koyduklarını ve bu aydınların arasında kabul edildiğini bazı ilmi yayınlarda bile Milli Ant'a '*Milli Düşmanlık Andı*'nın dendiğini söylemiştir²⁰⁷.

Rıfki Salim Burçak, Vatan Cephesi'nin eleştirilecek tarafının DP'ye katılanların devlet radyosundan verilmesi²⁰⁸ olduğunu belirtmiştir. Radyo, memleketin çeşitli yörelerinde DP'ye katılmış olan kimselerin başbakana çektikleri telgrafları, genel olarak haberlerde arka arkaya okumuş, Demokrat Partinin memlekete yaptığı hizmetleri dile getirmiştir. Telgraf sahipleri, DP'nin gerçekleştirdiği hizmetleri överken, muhalefetin de ihtiraslı ellerde bulunduğunu belirtmiş, bu yüzden Vatan Cephesine katıldıklarını bildirmişlerdir. Burçak'a göre bu yayınlar

²⁰⁵ Tekin Erer, **a.g.e**, s. 357

²⁰⁶ Mustafa Albayrak, **a.g.e**, s. 522

²⁰⁷ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 596

²⁰⁸ (Vatan Cephesi hareketi radyodan verilmeye başlanmıştı. Birçok kez ajans haberlerinin sonunda ekseriyetle de saat 14'te radyoda ayrılan hususi bir saatte bütün yurtta Vatan Cephesi'ne geçenlerin isimleri ve adresleri ilan edilerek veriliyordu. Basında yer almayan bu hareketin böylece radyo aracılığıyla ilanı, muhalefettekileri çok kızdırıyor, yayınlanan isimlerin yalan ve sahte olduğu iddia ediliyordu. Bu nedenle vatandaşların radyo dinlememeleri ve bu haberlere itibar göstermemeleri isteniyordu. Hatta bazı CHP'liler tarafından radyodan, Vatan Cephesi'ne geçenlerin isimleri ile ilan edilmeye başlanmış, bu nedenle bir '*Radyo Dinlemeyenler Cemiyeti*' kurulmak istenmiştir. Bkz: Tekin Erer, **a.g.e**, s. 357)

beklenen sonucu vermekten uzaktı ve tersine olarak, radyo yayınları kendi partilerinin aleyhine bir hava uyandırmıştı²⁰⁹.

DP'nin Vatan Cephesi örgütü, 1958 sonunda yurdun çeşitli yerlerinde şubeler açmıştır. Bu şubelerin açılışı 1959 yılının başlarından itibaren büyük bir hız kazanmış, on beş gün içinde Balıkesir'de açılan Vatan Cephesi sayısı 17'yi bulmuştur²¹⁰. DP'ye katılanların sayısı 1959 sonunda bir milyona yükselmiştir²¹¹. Vatan Cephesinin kurulması sonrasında bu konuda radyo ve iktidar yanlısı gazetelerden yapılan aşırı yayınlara, muhalefetin de aynı şekilde karşılık vermesi, 1957 genel seçimlerinden sonra, sürekli olarak gerginliğini koruyan siyasi ortamın, bir siyasi savaş arenasına haline gelmesinde etkili olmuştur²¹².

a-f) Batı Seferleri ve Uşak Olayları

Cumhuriyet Halk Partisi lideri İsmet İnönü'nün 1959 Nisan'ın sonlarında Uşak'tan başlayarak, Ege'de yaptığı gezide cereyan eden olaylar iktidar–muhalefet ilişkilerini azami derecede bir gerginliğin içine sokmuş, Türk kamuoyunu günlerce meşgul eden bir sinirlilik yaratmıştır²¹³.

Halk Partililerin Batı Seferleri 29 Nisan 1959'da başlamış²¹⁴, sefere İnönü'nün başkanlığında 46 milletvekili, partili ve gazeteciler katılmıştır²¹⁵. İlk durak Uşak olmuştur²¹⁶. Uşak; Garp Cephesi kumandanı iken İnönü'nün, Yunan Cephesi Başkumandanı Trikopis'i ve maiyetini esir aldığı yerd. Bu cephede ve bu şehirde onun, büyük bir zafer hatırası vardı. Bu zafer hatırası Başkumandan Gazi Mustafa Kemal, Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa ve diğer kumandanlardı²¹⁷. Uşaklılar, o eski günlerde, geçtiği yollara serilen saygı ve minnet hatıralarını unutmamışlardı²¹⁸. Uşakta İnönü'yü büyük bir kalabalık karşılamıştı. Ancak bu kalabalık DP il binası önünden geçerken, İl Başkanı Eşref Ögün'ün elindeki çay bardağını kafiye doğru fırlatması, Uşak olaylarının başlamasına sebep olmuştur. Bardak, İnönü'nün yanındaki bir gazeteciye isabet etmiştir. CHP'liler, DP binasına saldırmışlar, büyük karışıklıklar çıkmıştır. Kafile ertesi sabah Uşak'tan hareket edecekken, sabah istasyona

²⁰⁹ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 597- 601

²¹⁰ Mustafa Albayrak, **a.g.e**, s. 523

²¹¹ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 606

²¹² Mustafa Albayrak, **a.g.e**, s. 523

²¹³ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 613

²¹⁴ Şevket Süreyya Aydemir, **İhtilalin Mantiği**, s. 281; Mehmet Arif Demirel, **a.g.e**, s. 35; Tekin Erer, **a.g.e**, s. 361

²¹⁵ Cem Eroğlu, **a.g.e**, s. 225

²¹⁶ Tekin Erer, **a.g.e**, s. 362

²¹⁷ Şevket Süreyya Aydemir, **İhtilalin Mantiği**, s. 281

²¹⁸ Şevket Süreyya Aydemir, **İhtilalin Mantiği**, s. 282

gelindiğinde, çevrenin DP'liler tarafından sarıldığı görülmüştür. İki taraf arasında kavga çıkmıştır. Bu arada İnönü, başına taş yiyerek yere düşmüş, sonra kendiliğinden kalkıp DP'lilerin üzerine yürümüştür²¹⁹. Böylece kafiyeyle yol açılmış CHP'liler Uşak'ı terk etmiştir. İkinci durak Manisa olmuş, oradan İzmir'e geçmişlerdir. İzmir'de "hürriyet" sesleriyle karşılanmışlar, İzmir Valisi Kemal Hadımlı, İçişleri Bakanının talimatına uyarak, il dahilinde siyasi parti kongrelerini yasaklamıştır. Gezi sırasında meydana gelen olaylar ve muhalefetin demeçleri için²²⁰ yayın yasakları koymuştur²²¹. Bu olaylar Demokrat Parti ile muhalefet ilişkilerini kopma noktasına getirmiştir²²².

5 Mayıs Salı günü 21.30'da Çankaya Köşkünde, İsmet İnönü'nün Demokrat Parti'yi durdurmak için memlekette ihtilal çıkarmak niyetiyle harekete geçmesi gerekçesiyle bu meseleyi görüşmek ve acil tedbirler almak için toplantı yapılmıştır. Toplantıda; genel kurul, bakanlar kurulu ve grup yönetim kurulu üyeleri de bulunmuştur. Toplantıda Başbakan Menderes ve İçişleri Bakanı Namık Gedik'ten sonra sözü Rıfkı Salim Burçak almıştır. Burçak, Türkiye'nin eskiyle kıyaslandığında olağanüstü bir gelişme halinde olduğunu belirterek söze başlamıştır. Sonrasında piyasada ihtiyaç maddelerinin bulunmayışından ileri gelen sıkışık durumun şimdilerde düzeldiğini, 1957 seçimlerinde oylarını azaltan sebepler arasında ihtiyaç maddelerinden bir kısmının bulunmayışından ileri geldiğini söylemiştir. Dolayısıyla 1957'de oylarının İsmet Paşa'ya duyulan korku sebebiyle azalmış olduğu görüşlerine katılmadığını ifade etmiştir. Başbakan Menderes bu görüşün kendisine ait olduğunu söylemiş, Burçak bu görüşe katılmadığını beyan etmiştir. Rıfkı Salim Burçak sözlerine devam ederek; partilerinin genel durumunun iyi olduğunu söylemiş, Uşak hadiseleri hakkındaki görüşlerini bu çerçevede arz edeceğini dile getirmiştir. Burçak, son hadiselerde hükümetlerinin toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununu harfiyen uygulamaya kararlı olduğunu ancak bunda başarılı olamadıklarını, kanunu uygulayamadıklarını belirtmiştir. Burçak, asayiş kuvvetlerinin sadece Halk partilileri bile zaptetmeye başarılı olamamışken bu kuvvetlerin karşısına bir de kendi partilerinin çıkması, olayların önlenmesini zorlaştırdığını söylemiştir. Burçak, kendisinin İçişleri Bakanı için, ne türlü şartlar olursa olsun düzeni hemen korumalıydı, demek istemediğini ancak bu gibi hallerde öfkeli bir kitlenin karşısına diğer bir öfkeli kitlenin çıkarılamayacağını izah etmiştir. Rıfkı Salim Burçak'ın konuşmasından sonra Başbakan zaman zaman öfkelenmiş ve salondan ayrılmıştır. Toplantıda Samet Ağaoğlu ve

²¹⁹ Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 362

²²⁰ Cem Eroğlu, **a.g.e.**, s. 226

²²¹ Cem Eroğlu, **a.g.e.**, s. 227

²²² Feroz Ahmed, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Hil Yayını, İstanbul, 2010, s. 94

Sıtkı Yırcalı da Burçak'ı savunmuşlardır. Sonunda tedbirler komisyonunun hazırladığı raporu görüşmek üzere Meclis grubunun ertesi gün olağanüstü toplantıya çağırılmasına karar verilmiş ve toplantı sona ermiştir²²³.

Rıfkı Salim Burçak'a göre partileri, Uşak olaylarından yara alarak çıkmış, bu türlü olayların muhalefetin değil, iktidarın zimmet hanesine yazılması normaldi. Ona göre, şüphe edilmeyen bir husus daha vardı: İsmet Paşa, iktidarı tahrik ediyor ve bunda kendi hesabına yarar görüyordu. Bu, onun değişmez stratejisi idi. Uşak olayları kendi partilerinin içinde de yankılar uyandırmıştır. Zira muhalefetin tahriklerine uyulmasını doğru bulmayan arkadaşlarının huzursuzluğunu bir kat daha artırmıştı²²⁴.

a-g) Son Meclis Başkanlığı Seçimi

Sıtkı Yırcalı ve Refik Koraltan, ikisi de Demokrat Parti'nin eskilerindendi. Koraltan, partinin 4 kurucusundan biriydi, Yırcalı ise DP'nin ikinci kongresinden beri devamlı surette genel kurul üyeliğinde ve Menderes kabinelerinde çeşitli bakanlıklarda bulunmuş, partinin gelişmesinde hizmetler yapmıştır. DP'nin bu iki şahsiyeti, 1959 Kasımında başkanlık seçiminde karşı karşıya gelmişlerdir²²⁵.

Ekim 1959 tarihli Milliyet gazetesinde Menderes'in başkan seçimi konusunda tarafsız kalacağı belirtilmiştir; Menderes'in o günlerde bizzat ikisiyle de görüşmemesi, bunu onaylar nitelikte olduğu belirtilmiştir²²⁶.

Rıfkı Salim Burçak ise Yırcalı'nın, kendisine, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Meclis başkanlığına aday olması için kendisini teşvik ettiğini ve Yırcalı'nın da bu ısrarlı teşvik üzerine adaylığını koyduğunu söylediğini belirtmiştir. Başbakan ise Yırcalı'nın başkanlığa adaylığına karşı çıkmıştır. Başbakan, Koraltan tarafını desteklemiştir²²⁷.

Bu ortam içinde Meclis Başkan Adayları seçimi 31 Ekim 1959'da yapılmıştır. Seçimde Koraltan'ın 218, Yırcalı'nın da 121 oy aldıkları görülmüştür. 8 kişi de çekimser kalmıştır. Koraltan, son defa olarak Meclis başkanlığına seçilmiştir²²⁸.

²²³ Rıfkı Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 617-619

²²⁴ Rıfkı Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 621

²²⁵ Rıfkı Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 634

²²⁶ "Yırcalı'yı Destekleyen Mebus Sayısı 226'ya Çıktı", *Milliyet*, 27 Ekim 1959, s. 6

²²⁷ Rıfkı Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 634

²²⁸ Mehmet Arif Demirel, *a.g.e.*, s. 38

a-h) Siyasal Bilgiler Fakültesi Olayı

1960 Şubat'ın başlarında Demokrat Parti milletvekillerinden Mustafa Reşit Tarakçıoğlu (Trabzon) , Sefer Eronat (Yozgat), Necmettin Önder (Nevşehir), Nazım Tanıl (Yozgat), Hilal Ülman (Bursa), Nail Geveci (Aydın), Süleyman Kuranel (Gaziantep), Hüseyin Bayrı (Bursa), Baha Akşit (Denizli), Ahmet Hamdi Sancar (Denizli) tarafından bir kanun teklifi hazırlanması gündeme gelmiştir. Bu kanun 5627 sayılı kanunla²²⁹ kurulmuş olan Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin kaldırılarak, yerine Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir okulun kurulmasını öneriyordu. Gerekçede ise hukuk fakülteleri mevcutken böyle bir okulun mevcut olması, ancak devletin yüksek idare kademelerinin sorumluluğunu üzerine alacak olan gençlerin batı yöntemleriyle alacakları eğitimle birlikte memleketin bütün talihi ve hali hazır özelliklerine uygun bir amaca yönelmiş olarak yetişmelerini sağlamak amacıyla mantıklı sebebini bulabileceği belirtilmiş, bir zamanların aşırı, yersiz ve faydasız bir özentisi olmaktan ileri hiçbir mantıklı sebebe dayanılmaksızın üniversite bünyesinde kurulmuş bulunan Mülkiye Mektebinin şerefli tarihinden almış olduğu hakiki kimliğine yapmak amacıyla 5627 sayılı kanunun kaldırılması ve yeniden Siyasal Bilgiler Okulu'nun kurulması düşünülmüş ve bu amaçla bu telif hazırlanmıştır, denmiştir²³⁰.

Burçak, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin o tarihlerde politik faaliyetlerin odağı²³¹ ve Demokrat Parti iktidarına karşı yapılan mücadelede en ön safta yer alan kurumlardan biri olduğunu belirtmiştir. Burçak, kanun teklifini yapanların bu keyfiyeti göz önünde tuttuğunu ve fakültenin özerkliğinin kaldırılması halinde havanın değişeceği görüşüyle hareket ettiklerini düşünmüştür. Yine Burçak'a göre bu teklif ve görüş hatalıydı. Kendisi Siyasal Bilgilerin yıllardan beri politikanın içinde yoğrulmasını onaylamıyordu ve bunu ülkenin geleceği bakımından tehlikeli olarak görüyordu. Rıfki Salim Burçak, böyle olmakla birlikte fakülteyi okula dönüştürmekle Siyasal Bilgilerin değişebileceğine inanmadığını ifade etmiştir. Muhalefetin Türkiye'de cereyan eden mücadeleyi bir hürriyet mücadelesi kılığına soktuğu ve bunda başarılı olduğu bir sırada bir fakültenin muhtariyetini kaldırmayı çok

²²⁹ “Siyasal Bilgiler Okulunun Siyasal Bilgiler Fakültesi Adıyla Ankara Üniversitesi'ne Katılması Hakkında Kanun”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 7473, 3 Nisan 1950, s. 18241-18242

²³⁰ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 642

²³¹ (29 Nisan 1960 tarihinde saat 09.30 sıralarında Ankara'da Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinden bir kısmının okullarının bahçesinde toplanarak bir gösteri yürüyüşü yapmaya teşebbüs edecekleri zabıta tarafından istihbarat alınmış ve tespit edilmiştir. İlk anda 300-400 kişi olarak tertiplendiği görülen bu hareket, her iki fakülte dışında ve yakınında alınan emniyet tedbirleri ile sokağa intikal etmeden durdurulmuştur. Olay yerine gelen güvenlik görevlileri, göstericilere dağılmaları konusunda uyarıda bulunmuşlardır. Öğrenciler taşkınlık yaparak karşılık vermiştir. Bu konu günlerce iktidar tarafından, TBMM içindeki muhalefetçilerin tahriklerinin sonucu olarak ortaya çıktığı konuşulmuştur. Bu kişiler; CHP Milletvekillerinden Ahmet Üstün, Ferda Güley, Ahmet Fırat, Melih Küçüktepepınar, Musluhittin Yılmaztepe ve Turhan Feyzioğlu'dur. Bkz: Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 406-407)

isabetsiz bulmuş ve böyle bir teşebbüsün, kanunu teklif edenlerin bile maksatlarına aykırı sonuçlar vereceğini düşündüğünü beyan etmiştir²³².

Rıfki Salim Burçak, bu teşebbüsü önlemenin yolu olarak Milli Eğitim Bakanı ile görüşmenin uygun olacağını düşünmüş, 12 Şubat 1960 Cuma günü Milli Eğitim Bakanı Atıf Benderlioğlu'nu Meclis koridorunda görmüş ve kendisinin kanun teklifi aleyhinde olduğunu, Meclise geldiğinde bunun mücadelesini yapacağını söylemiştir. Benderlioğlu meseleye yakın bir ilgi göstermiştir. Kendisiyle Meclis gazinosunda konuyu etraflıca görüşmüşlerdir. Burçak, Atıf Benderlioğlu ile olan görüşmesinde, Benderlioğlu'nun meseleyle neden bu kadar yakın ilgilendiğini anladığını belirtmiştir. Bu kanun teklifi Başbakanın emriyle verilmiş olup Benderlioğlu, Başbakana, bu teklifin önlerinde seçim varsa eğer olumsuz bir tesir bırakacağını, dolayısıyla doğru olmayacağını söylemiş, Başbakan buna ters cevap vermiştir. Benderlioğlu, Rıfki Salim Burçak'ın kendisiyle aynı görüşte olduğunu öğrenmiştir. Başbakanın bunun bir çaresini bulmaması durumunda, teklif Mecliste görüşüldüğü sırada, hükümet olarak buna taraftar olmadıklarını söyleyeceğini, başbakanın başka türlü tavır takınması durumunda ise o zaman bakanlıktan ayrılacağını ifade etmiştir. Burçak da kendisine kararını aceleye getirmemesi tavsiyesinde bulunmuştur. Ancak mücadelelerin hiçbirine gerek kalmamış çünkü teklif genel meclise gelmediği gibi, komisyonlarda da görüşülmemiş, sadece teklif olarak kalmıştır²³³.

a-1) 18 Nisan 1960 Tarihli Tahkikat Komisyonu ve Tahkikat Komisyonuna Yetki Veren Kanun Teklifi: Yetki Kanunu

Demokrat Parti Meclis Grubu 12 Nisan 1960 günü²³⁴ beş buçuk saat süren olağanüstü bir toplantı yapmıştır ve Halk Partisi hakkında tahkikat komisyonu kurulmasına karar vermiştir²³⁵. O ortamda böyle bir kararın alınması, muhalefetin tasfiyesi yoluna fiilen girildiğini göstermiştir²³⁶. Bu tahkikata Rıfki Salim Burçak, Sıtkı Yırcalı ve Şevki Erker (Erzurum) aleyhte oy vermişlerdir. Aleyhte başkaları da oy kullanmış ancak buna rağmen oy birliğiyle şeklinde ilan edilmiştir. Burçak, bu tedbirin partilerinin lehinde bir sonuç vermediği

²³² Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 642

²³³ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 643

²³⁴ Mehmet Arif Demirel, **a.g.e.**, s. 42

²³⁵ (Bu toplantıda ‘‘CHP’nin yıkıcı gayrimeşru ve kanundışı faaliyetlerinin memleketin her yerinde cereyan eden tarzı ve bunların mahiyet ve hakikatının nelerden ibaret olduğunu tahkik ve tespit etmek üzere Meclis tahkikatı açılmasına DP Grubumuz tarafından ittifakla karar verilmiştir’’ . Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 394)

²³⁶ Cem Eroğlu, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, s. 234

ve vermeyeceği görüşünde olup hatta Meclis grubunun her kararda her meselede oy birliği halinde bulunmasının normal karşılanmayacağı görüşünde olmuştur²³⁷.

DP Bursa Milletvekili Mazlum Kayalar ve DP Denizli Milletvekili Baha Akşit²³⁸ tarafından TBMM'ye sunulan ve Meclisin 2274 sayılı kararı²³⁹ ile kabul edilen tavrın başında şunlar vardı: *“Cumhuriyet Halk Partisi'nin yıkıcı, gayri meşru ve kanun dışı faaliyetlerinin memlekette cereyan tarzı ve bunların özünün nelerden ibaret olduğunu inceleme, tespit ve memleketin her tarafında yaygın bir halde görülen kanun dışı siyasi faaliyetlerin çeşitli sebeplerine geçmek, basın meselesiyle adli ve idari yasanın ne surette incelenmekte olduğunu incelemek üzere meclis tahkikatı açılmasına dair tavrı”*²⁴⁰.

Görüşmeler sonunda Halk Partililer Meclisi terk ederek oylamada bulunmamışlar, Demokrat Parti grup idare kurulunca hazırlanan 15 kişilik basılı liste kullanılmış²⁴¹ ve böylece tahkikat komisyonu seçilmiştir. Komisyonunda yer alan kişiler şunlardır: Osman Kavuncu (Kayseri), Bahadır Dülger (Erzurum), Nüzhet Ulusoy (Samsun), Sait Bilgiç (Isparta), Ahmet Hamdi Sancar (Denizli), Vacit Asena (Balıkesir), Kemal Biberoğlu (Çorum), Kemal Özer, Hilmi Dura (Kastamonu), Ekrem Anıt (Samsun), Nusret Kirişçioğlu (Sakarya), Turan Bahadır (Denizli), Selami Dinçer (Sakarya), Himmet Ölçmen (Konya), Necmettin Önder (Nevşehir)²⁴².

Tahkikat Komisyonuna geniş yetkiler veren²⁴³ ve onun kurulmasını sağlayan 2247 sayılı yasa, resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiş ve Tahkikat Komisyonu göreve

²³⁷ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 655

²³⁸ Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 394

²³⁹ *“TBMM Tahkikat Encümenlerinin Vazife ve Salahiyetleri Hakkında Kanun”*, **T.C. Resmi Gazete**, S. 10491, 28 Nisan 1960, s. 1242

²⁴⁰ M. Kemal Biberoğlu, **Yassıada Kararları ve Tahkikat Komisyonunun Bilinmeyen Gerçekleri**, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 1996, s. 8; Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 394

²⁴¹ Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 397

²⁴² Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 672; Hulusi Turgut, **a.g.e.**, s. 55

²⁴³ Tahkikat Komisyonu'nun görev ve yetkileri: a) TBMM Tahkikat Encümenleri ve naib olarak görevlendirilecekleri ikinci encümenler; Ceza Mahkemeleri Usul Kanunu; Askeri Mahkeme Usul Kanunu, Basın Kanunu ile diğer kanunlarda Cumhuriyet Savcısına, Sulh Hakimine ve askeri, adli amirlere tanınmış olan bütün hak ve salahiyetleri elinde bulundurur (madde:1). b) Tahkikat Encümenlerinin, her türlü yayın yasağı koyabilme, bunlara uymayanların dağıtımını yasaklama, toplatma, yayınlara ve matbaalarını kapatma, soruşturma için gerekli görülen her türlü eşya, evrak ve belgelere el koyma, siyasi nitelikli toplantı, gösteri hareket ve benzeri faaliyetleri hakkında önlem ve karar alma haklarına sahip olacaklardır (madde:2). Bu komisyonun aldığı kararlara ve önlemlere her ne surette olursa olsun muhalefet edenlerin, bir seneden üç seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılması kabul edilmiştir. Kararlar kesindir itiraz söz konusu olmayacaktır (madde:3), (Bkz: Mustafa Albayrak, **a.g.e.**, s. 533; **Darbeler, “Demirkırat”lar ve 27 Mayıs**, Hazırlayan Sadık Göksu, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, s. 36-37)

başlamıştır²⁴⁴. Bu komisyon hemen üç tebliğ yayınlamıştır; siyasi faaliyetler durduruluyor, yayın yasakları konuyordu²⁴⁵.

7468 sayılı Yetki Kanunu²⁴⁶, Demokrat Parti Meclis Grubu tarafından verilmiş bir karara dayanılarak²⁴⁷, Grup Yönetim Kurulunca görevlendirilmiş bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. Bu kanun teklifini de, komisyon üyeleri olan Hüseyin Ortakçioğlu, Sefer Eronat, Reşad Akşemseddinoğlu (Bolu) ve Muzaffer Önal (Rize) imzalamışlardır²⁴⁸. Anayasa, Adliye ve Milli Savunma komisyonlarından alınacak üçer kişiden oluşan bir karma komisyona havale edilmiştir. Bu karar gereğince hemen kurulan karma komisyon kanun teklifini o gün müzakereye başlamıştır. Komisyon başkanlığına Rize Milletvekili Osman Kavrakoğlu, raportörlüğe Nevşehir Milletvekili Hasan Hayati Ülkün, katipliğe de Aydın Milletvekili Nail Deveci getirilmiştir²⁴⁹.

Rıfki Salim Burçak, Sıtkı Yırcalı ile kendisinin, kanun teklifini sakıncalı gördüğü kısımlarını anlatmak ve o maddelerin tekliften çıkarılmasını sağlamak kararı ile komisyona gittiklerini belirtmiştir. Komisyon, çalışmaya başlar başlamaz, Halk Partisi Urfa Milletvekili Atalay Akan söz almış ve teklifin öneminden bahsettikten sonra üyeler tarafından incelenebilmesini sağlamak üzere, kısa da olsa, bir süre verilmesini istemiştir. Atalay Akan sözü bitirir bitirmez Rıfki Salim Burçak sözü almıştır ve Akan'ın teklifine katıldığını, meselenin önemli olduğunu söyleyerek süre verilmesini desteklemiştir. Komisyon görüşmeyi ertesi gün için 26 Nisan Salı saat 15.00'e bırakmıştır. Ertesi gün için söz isteyenler adlarını yazdırmaya başlamışlardır. Sıtkı Yırcalı ve Rıfki Salim Burçak, adlarını yazdırmışlardır. Komisyona dahil olmayan milletvekilleri görüşmelere katılabilir fakat oy veremezlerdi. Burçak ve Yırcalı, içtüzüğün bu hükmünden yararlanarak komisyonda bulunmuşlardır. Rıfki Salim Burçak, memleketin de partilerinin de esenliği bakımından bir yumuşama havasının estirilmesini zorunlu görmüş, bu kanun teklifinin kabulü halinde, zaten var olan gerginliğin bir kat daha artacağından endişe ettiğini belirtmiştir. Demokrat Partide, bu meselede de iki

²⁴⁴ Mustafa Albayrak, **a.g.e.**, s. 532; Mehmet Arif Demirel, **a.g.e.**, s. 42; Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C:3, s. 403; 'TBMM Tahkikat Encümenlerinin Vazife ve Salahiyetleri Hakkında Kanun', **T.C. Resmi Gazete**, S.10491, 28 Nisan 1960, s. 1242

²⁴⁵ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 673

²⁴⁶ Vazife ve Salahiyetler Kanunu da denilen Yetki Kanunu'na göre, kanun tasarısı 13 maddeyi içermiştir. 1. ve 2. Maddeler vazife ve salahiyetleri sayıyordu. Bu salahiyetler 5 maddede toplanmıştır. Salahiyetler, Meclisin vazifelendireceği Tahkikat Encümenleri ve onlara Nip olarak kurulacak Encümenler tarafından kullanılacaktır (Bkz: Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C:3, s. 413).

²⁴⁷ Yetki Kanunu, 18 Nisan 1960 tarihli Tahkikat Komisyonunun çalışma alanlarını ve yetkilerini tayin eden kanundur (Bkz: Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C:3, s. 403).

²⁴⁸ M. Kemal Biberöglü, **a.g.e.**, s.178; Mustafa Albayrak, **a.g.e.**, s. 532

²⁴⁹ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 681-682

ayrı görüş oluşmuştur: Tahkikat Komisyonuna yetki veren kanun teklifinin kabulü ile ortalığın düzeleceğine, yetkinin kullanılması ile birlikte memlekete huzurun geleceğine inananlar bulunduğu gibi, bu kanunun buhranı daha da şiddetlendireceğine inananlar da vardı ve bu sonuncuların sayısı sanıldığından daha çoktu. Mustafa Zeren'in dediğine göre, Cumhurbaşkanı Bayar; Kemal Özçoban (Afyon), Sıtkı Yırcalı ve Rıfki Salim Burçak'ın komisyonda söz aldıklarını ve konuşacaklarını ancak kendilerinin konuşmamasını istediğini, söylediğini ifade etmiştir. Ertesi gün Rıfki Salim Burçak, komisyona gitmemiş, Sıtkı Yırcalı gitmiş ve teklifin bazı maddeleri aleyhinde bulunmuştur²⁵⁰.

Tahkikat Komisyonuna yetki veren kanun teklifi konusunda muhalefet lideri İsmet İnönü, gazetelere çok sert demeçler vermiş, Mecliste çok sert konuşmalar yapmıştır²⁵¹. Burçak, İnönü'nün yaptığı konuşmaların²⁵², 27 Mayıs darbesi üzerinde etkili olduğunu düşünmüştür. İktidarın bu Tahkikat komisyonundaki amacının seçim havası olduğunu ve anayasaya aykırı gayrimeşru bir baskı idaresi kurduklarını ifade etmiştir. İnönü'nün Mecliste beyanları nedeniyle oturuma başkanlık yapan İbrahim Kirazoğlu (Kayseri) tarafından 12 oturum Meclisten çıkartma cezası almıştır²⁵³; İnönü Meclisi terk etmiş, diğer ayaklanan milletvekilleri de uyarılara uymayınca altışar oturum Meclisten çıkarma cezası verilmiştir. Sonrasında CHP, İsmet İnönü başkanlığında toplanarak Demokrat Parti'nin bu karar ve tutumunu değerlendirmiştir. İktidarın Anayasa dışına çıktığını, hukuk devleti prensiplerini çiğnediğini, insan hak ve hürriyetlerini gayrimeşru baskılar altına aldığını belirtmiştir. Yine İnönü, Parti Meclisinin her zamankinden daha dinç ve azimli olan CHP teşkilatı adına heyet olarak yıkılmaya mahkum baskı rejiminin getireceği şartlar ne olursa olsun Anayasa düzeninin yeniden kurulması uğrunda Türk Milletine layık mücadeleye karar verdiklerini söylemiştir²⁵⁴.

Mustafa Albayrak, Tahkikat Komisyonunu Demokrat Partinin yanlışlarından biri olarak yorumlamış hatta Demokrat Partili bazı milletvekillerinin de (S. Ataman, H. Erkmen)

²⁵⁰ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 682

²⁵¹ (Bkz: Hulusi Turgut, **a.g.e.**, s. 45; Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 398, İsmet İnönü, Tahkikat Komisyonuna salahiyyet verilmesi hakkında kanunun görüşülmesi nedeniyle kürsüye çıktığında şunları söylemiştir: “*Biz aldığımız tedbiri aldık, yürüteceğiz diyorsunuz. Gayrimeşru baskı rejimine girmiş olan idarelerin hepsi böyle söylemişlerdir. Siz de öyle diyorsunuz. Fakat başarılı olamayacaksınız. Kore Başkanı Syng Rhee kurtuldu mu? Üstelik onun ordusu, polisi, memuru elinde idi. Halbuki sizin elinizde ne ordu var, ne polis, ne üniversite ne de memur var. Böyle baskı rejimi olur mu? Başarılı olur mu? Bir baskı rejimi kurulduğu zaman onu kuranlar artık dayanma gücü kalmayacak sanırlar. Bizdeki baskı rejimini kuranlar da öyle zannediyorlar. Türk Milleti, Kore Milletinden daha az haysiyetli değildir*”.)

²⁵² Ayrıntılı bilgi için Bkz: Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C:3, s. 405-410

²⁵³ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C:3, s. 415; Hulusi Turgut, **a.g.e.**, s. 45; Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 398

²⁵⁴ Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 399

aynı görüşte olduğunu belirtmiştir. Albayrak, bu uygulamanın iktidara karşı kamuoyunda oluşan muhalefetin giderek artmasına yol açtığını, iktidar güçsüzleştiği için bu tür yöntemlere başvurduğu izlenimini yarattığını, başka bir deyişle söz konusu yasa, iktidara kamuoyu desteği sağlamak yerine, iktidara karşı güvensizlik duyulmasına neden olabileceğini belirtmiştir²⁵⁵.

Bunlara rağmen yetki kanunu kabul edilmiş, böylece iktidar-muhalefet ilişkileri de gittikçe bozulmuştur²⁵⁶.

a-k) Harp Okulu Öğrencileri

Ankara’da 21 Mayıs 1960’a kadar yapılan gösteriler hep sivil öğrenciler tarafından düzenlenmişti. Bu gösterilere 21 Mayıs günü bir askeri okul yani Harp Okulu da katılmıştır²⁵⁷. Rıfki Salim Burçak, Harbiye yürüyüşünü, iktidara ordu tarafından yapılan bir uyarı olarak ve gittikçe olağanüstü bir döneme girilmesi olarak nitelendirmiştir²⁵⁸.

21 Mayıs Cumartesi günü Hindistan Başbakan’ı Nehru’nun, hükümetin misafiri olarak Ankara’da bulunduğu bir sırada Harp Okulu Öğrencileri, okullarından yürüyüş düzeninde çıkarak Orduevi’nin önüne kadar gelmiş, Atatürk’ün heykeli etrafında ‘‘dağ başını duman almış’’ marşı ile birlikte bir şarkı daha söyledikten sonra okullarına dönmüşlerdir²⁵⁹. Halktan da gösteriye katılanlar olmuş, Sıkıyönetim Komutanları da olaya müdahale edememişlerdir. Harp Okulu’nu Meclis Başkanının konağına kadar uğurlayan sivil göstericiler şehre dönünce bir de gösteri yapmışlar, bütün bunlar sıkıyönetim yasaklarına rağmen olmuştur. Polisler gösteriyi zorla dağıtmışlardır²⁶⁰.

23 Mayıs Pazartesi günü saat 10.00 sularında Rıfki Salim Burçak, Anadolu Kulübü’ne gitmiş ve Genel Kurul’dan Sıtkı Yırcalı, Kamil Gündeş, Mustafa Zeren, milletvekillerinden ise Zeyyat Mandalinci (Muğla), Esat Budakoğlu (Balıkesir), Arif Demirer (Afyon), İlhan Sipahioğlu (İzmir), Kemal Demiralay (Isparta), Atilla Konuk (Antalya), Mazhar Şener (Giresun) ve Sabri Dilek (Trabzon) yer almıştır²⁶¹. Günün şartlarını neler yapmaları gerektiği konusunda görüşmeler yapılmıştır. İlk olarak kabineden birkaç bakanın değiştirilmesi konusu üzerinde anlaşma olmuş; sadece İlhan Sipahioğlu itirazda bulunmuştur. Burçak’a göre, bakan

²⁵⁵ Mustafa Albayrak, **a.g.e**, s. 535

²⁵⁶ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 686

²⁵⁷ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C:3, s. 428

²⁵⁸ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 735; Mehmet Arif Demirer, **a.g.e**, s. 44

²⁵⁹ Mithat Perin, **Zindana Tıklan İktidar**, Doğan Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 46

²⁶⁰ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 735

²⁶¹ Mithat Perin, **a.g.e**, s. 46

değişikliğinin ülkede yükselmiş tansiyonu düşürerek partiler arası ilişkilerde bir yumuşama sağlamanın ilk adımı olacaktı. Meselenin Genel Kurul'da görüşülmesi fikri ile Çankaya Köşkünde Celal Bayar'ın Başkanlığı altında kütüphanede toplanılmıştır. O gün kurula katılan üyeler; Adnan Menderes, Refik Koraltan, Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri, Milli Eğitim Bakanı Atıf Benderlioğlu, Samet Ağaoğlu, Sıtkı Yırcalı, Hüseyin Fırat (Mersin), Mustafa Zeren, Kamil Gündeş ve Rıfki Salim Burçak olmuştur²⁶².

İlk sözü Kamil Gündeş almış ve Harbiye hadisesinden sonra durumun baştan gözden geçirilmesi gerekliliğini anlatmış, sonra sözü Rıfki Salim Burçak almıştır. Burçak; Harbiye'nin yürüyüşü ile pek ciddi bir durumun ortaya çıktığını, Genel Kurul'u çok önemli ve acele bir durumla karşı karşıya kaldığı için toplantıya çağırdıklarını, görev başında bulunulması gerektiğini söylemiştir. Burçak, Harbiye gösterisinin önemini iyice vurguladıktan sonra genel politikada yeni istikametler tayin etmeye mecbur bulunduklarını ve havayı yumuşatma yönünde tedbirler almalarının artık bir zorunluluk haline geldiğini anlatmıştır. Bu arada tansiyonun yükselmesinde tesirli olduğunu gördüğü bir konuya temasla Tahkikat Komisyonu'nun sadece kendi partililerden oluşması üzerine bu 15 kişinin vereceği hükme kimin itibar edeceğini sorunca, Başbakan Burçak'a, neden itiraz etmediğini sormuştur. Burçak, kendisine, Meclis'te bu komisyonu seçtikleri gün matbaada basılmış 15 kişilik bir listenin arkadaşlarına dağıtıldığını gördüğünü, bundan haberi yoksa bu listeyi dağıtan kim olduğunu sormuştur. Başbakan ise bu yönünü de neden incelemediklerini sormuştur. Burçak, kurulun daimi üyesi olarak görev başında bulunması gerekliliğine işaret etmiş ve kısa vadeli tedbirler hakkındaki görüşlerini Başbakanın konuşmasından sonra arz edeceğini söyleyerek konuşmasını sonlandırmıştır²⁶³.

Burçak, Meclis'teki sorunun İstanbul'da 30 milyon liralık bir kamulaştırma suistimali ile ilgili olarak Halk Partili milletvekilleri tarafından verilen Meclis Tahkikat önergesinin gündeme alınmamış olması yüzünden çıktığını ve bu önergelerin gündeme alınmamasının kendilerini çok zor durumlara düşürmüş olduğunu söylemiştir. Başbakan, Tahkikat Komisyonu'nun görevinin artık sona erdiğini, Meclis içi faaliyetinin sona erdiğini yakında ilan edeceğini sözlerine eklemiştir. Burçak, Kurul Üyeleriyle birlikte bu sözleri memnuniyetle karşıladığını belirtmiştir. Başbakan'dan sonra sözü Sıtkı Yırcalı almış, kabinede değişiklik fikrini savunmuş, bu görüşe Bayar da Başbakan da itiraz etmiştir. Başbakan kabinede ıslahat

²⁶² Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 736; Mithat Perin, *a.g.e.*, s. 47

²⁶³ Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 736; Mithat Perin, *a.g.e.*, s. 47; "DP Meclis Grubu Zabıtları Okundu", *Milliyet*, 16.05.1961, s. 5

fikrini asla benimsememiştir. Koraltan, Burçak’a Meclisi çarşamba günü tatile sokabileceklerini söylemiş, Burçak ise tatilden yeni döndüklerini tekrar tatile girecek olurlarsa bunun halk üzerinde tesirlerinin kötü olacağını söylemiştir. Mustafa Zeren de Burçak’la aynı görüşte olmuş ancak Tevfik İleri tatile girmenin faydalı olacağını ileri sürmüştür. Burçak’a göre Başbakan; Eskişehir, Kütahya ve Konya’yı içine alan bir geziye çıkacağı için, kendisi seyahatte iken Meclis’in tatilde olmasını tercih etmişti. Meclis tatile girerse grup da tatile girmiş olacak ve hükümet iç olayların üzerine daha rahat ve daha sakin bir şekilde eğilme imkanını elde etmiş olacaktı²⁶⁴.

a-l) 27 Mayıs İhtilali Öncesi DP’nin 24 Mayıs 1960 Tarihli Genel Kurul Toplantısı

DP Genel İdare Kurulu, önceki günlerde yaptığı görüşmelere devam etmek üzere 24 Mayıs Salı günü saat 11.00’da başbakanlıkta toplanmıştır²⁶⁵. Bu, kurulun son toplantısıydı. Toplantıya katılan üyeler: Adnan Menderes, Refik Koraltan, Tevfik İleri, Samet Ağaoğlu, Atıf Benderlioğlu, Mustafa Zeren, Kamil Gündüş ve Rıfki Salim Burçak’tır. Kurul üyesi olup da o gün çeşitli sebeplerle toplantıya gelememiş olanlar ise Muzaffer Kurbanoglu, Remzi Rauf Onursal, Emin Kalafat, Celal Ramazanoğlu, Hüseyin Fırat ve Sıtkı Yırcalı’dır²⁶⁶.

Başbakan, siyasetlerinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini, muhalefetin iyi nitelikte olmayan yollarda yürüdüğünü tespit ettikleri sırada, kendi politikalarında bir değişiklik yapmalarının doğru olmadığını ve esasen bu politikayı 1958 yılında Ağustos veya Eylül ayında grup kararı ile izlemeye başlamış bulunduklarını söylemiştir. Devamında Başbakan konuyu değiştirerek, ertesi gün Eskişehir, Kütahya ve Konya illerine bir geziye çıkacağını, kendisine Genel Kurul üyelerinden üç kişinin refakat etmesini istediğini bildirmiştir. Bunun üzerine Tevfik İleri; Mustafa Zeren, Kamil Gündüş ve Rıfki Salim Burçak’ın, geziye Kurul adına katılmalarının uygun olacağını önermiştir. Başbakandan sonra Rıfki Sakim Burçak söz istemiş, önceki görüşmelerle ilgili olarak genel politikaları hakkında Kurul’a söyleyecekleri bulunduğunu belirtmiştir²⁶⁷.

Rıfki Salim Burçak, Başbakanın partide mevcudiyetini ileri sürdüğü ılımlılarla aşırı olanları çatıştırmayacağı sözüne karşılık, bu tasnifinin bir fikir cereyanını ifade etmeyeceğini ve grup üyelerini bu şekilde ikiye ayırmanın da partilerine vereceği zararı ifade etmiş, Kayseri

²⁶⁴ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 738-739; Mithat Perin, **a.g.e.**, s. 47-49

²⁶⁵ Mehmet Ali Birand, Can Dündar, Bülent Çaplı, **Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1991, s. 181; Mithat Perin, **a.g.e.**, s. 50

²⁶⁶ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 740; Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C:3, s. 442

²⁶⁷ Rıfki Salim Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s. 47

olaylarını ele almıştır. Burçak, Kayseri Valisi'nin, İsmet Paşa'ya çektiği bir telgrafla²⁶⁸ CHP il kongresine izin vermediğini bildirdiğini belirtmiş, valinin bu yetkiyi iller idaresi kanunundan aldığını söylemiştir. Devamında, İnönü'nün bu emri dinlemediğini ve kongreyi geride bıraktığını anlatmıştır. Kongreyi geri bırakan İnönü'nün, Kayseri'ye gitmek istemesinin önlenmesini valinin bu defa Kayseri'ye gelmesini de önlemeye çalıştığı şeklinde yorumlanmış, ancak Burçak Vali'de bu türlü bir yetki olmadığını belirtmiştir. İlk memnuniyet kararı kanuna uygunmuş ama ikincisinin kanunda yeri yokmuş. İnönü bu ikinci kararı dinlememiş ve hadiseler çıkmıştır. Burçak'ın bu durumu kısaca hikaye etmekten amacının parti içerisinde varlığı kabul edilen ılımlılarla aşırıların bu hadisedeki tutumlarını karşılaştırmak olduğunu ifade etmiştir. Kendisinin ılımlı olarak gördükleri arkadaşlar arasında bu olayda düzenin ve kanunun ihlal edilmesine elbette ki taraftar olmadığını beyan etmiştir. Fikrinin, itirazlarının ve ılımlı olmasının dayandığı noktanın bu olduğunu ifade etmiştir. Burçak, Himmetdede istasyonunda İnönü'nün seyahatinin engellenmesi kanuna aykırı olduğu kadar, parti için de çok hatalı bir davranış olduğunu, şimdi bu hadisede, ılımlı dedikleri arkadaşların görüşlerinin ne olduğunu sormuştur²⁶⁹. Burada ılımlının da aşırının da kanun ve nizam çizgisinde birleşmeleri gerektiğini savunmuştur. Ona göre bu olay memlekete de partiye de zararlı bir işti. Bir vazgeçme bir fedakarlık değildi. Bu sebeplerle tedbirlerinde ve tutumlarında hemen bir gözden geçirme şarttı²⁷⁰.

Başbakan, Rıfki Salim Burçak'ı hiddetlenerek dinlemiş ancak Burçak, görüşlerini anlatmaya önem vermiştir. Burçak'a göre yönetim sorumluluğunun bir payını da kendi omuzlarında taşıdığı partisine karşı görevini yerine getirmeli, memlekette bir yumuşama sağlayabilmek için doğruluğuna inandığı şeyleri söylemesi gerekiyordu²⁷¹.

Başbakan, Burçak'a, İsmet İnönü'nün Meclis'te memleketi ihtilale ve isyana teşvik ettiğini, onunkinin düzen olup olmadığını sormuştur. Burçak ise düzenin korunmasını talep ettiğini, düzen isteyen insanın, suç işleyen İnönü de olsa elbette onun da cezalandırılmasını isteyeceğini şeklinde cevap vermiştir. Burçak sözlerine, İnönü'nün Meclis'te milleti ihtilale ve isyana teşvikinin suç olup tüzüğün 188. maddesinde yazılı ceza ile karşılandığını, kendisine 12 oturum dışarı çıkarılma cezasını verildiğini, dolayısıyla işlenen suçun cezasının düzene göre verilince konunun kapanmış olacağını eklemiştir. Başbakan, suçun cezasının bu

²⁶⁸ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C:3, s. 395-396

²⁶⁹ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 740; Mehmet Ali Birand, Can Dündar, Bülent Çaplı, **a.g.e.**, s. 181

²⁷⁰ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 741; Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C:3, s. 395, 396

²⁷¹ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 741

kadarıyla az olduğu, normal düzen içerisinde yaşamadıklarını, Harp Okulu öğrencilerinin o zaman hepsine ceza verilmesi gerektiğini ancak kendilerinin başka yollardan bu meseleyi çözeceklerini söylemiştir. Kamil Gündeş söze karışmış ve kendisinin bu konuda Rıfki Salim Burçak'la aynı görüşte olmadığını söylemiş, İnönü'nün Meclis'te dışarı atılmasıyla meselenin bitmeyeceğini, suçun ayrıca takip edilmesi gerektiğini ifade etmiştir²⁷².

Başbakan ile Rıfki Salim Burçak arasındaki konuşmalar sertleşmiştir. Burçak, fikirlerini kabul ettirmeye çalışmadığını, kurulun kararlarına saygılı olduğunu, görüşlerini kendi kurulunda rahatça söyleyebileceğini ifade etmiştir. Başbakan ise, Burçak'ın bu görüşlerini dışarı yaymaya çalışırsa hakkında iyi olmayacağını belirtmiş, salonu terk etmiştir. Başbakanın kuruldan ayrılması şaşkınlık yaratmıştır. Samet Ağaoğlu, Koraltan'dan söz alarak Burçak'a düzen ve kanun konusunda katıldığını dile getirmiştir. Rıfki Salim Burçak, böylece konuşmasını tamamlayamamış, bir gün önceden aldığı notlara göre yapacağı teklifleri de yapamamıştır. Görüşmeler normal seyrinde devam etmiş olsaydı kurula şu üç tedbiri teklif edeceğini belirtmiştir: a) Tahkikat Komisyonunun derhal kaldırılması, b) Meclis başkanlığının Meclis müzakerelerini mutlak adalet ve tarafsızlık içinde yürütmesi, c) Başbakan'ın kabinesinde değişiklik yapması²⁷³.

Burçak, Bakanlıktan ayrıldıktan sonra Genel Kuruldan istifa etmeyi düşündüğünü ifade etmiştir. Kurul arkadaşları Mustafa Zeren ve Kamil Gündeş, bu türlü zamanlarda genel kuruldan ayrılmayı kendisine yakıştıramayacaklarını söylemiş, Burçak'ı kararından vazgeçirmeye çalışmışlardır. Arkadaşları ayrıca, Başbakanla birlikte Eskişehir'e gitme konusunda da ısrar etmişlerdir. Rıfki Salim Burçak, Benderlioğlu ile yaptığı görüşmede, Genel Kuruldan istifa etmek hususunda kararından vazgeçmiş; fakat Başbakanın yapacağı Eskişehir seyahatine katılma konusundaki ısrarlarını geri çevirmiştir. Ertesi gün Mustafa Zeren ile Kamil Gündeş başbakanla birlikte Eskişehir'e gitmişlerdir²⁷⁴.

a-m) CHP İle İlgili Görüşleri

Rıfki Salim Burçak, 1957-1960 yılları arasındaki DP'nin gidişatını, 27 Mayıs İhtilali'ne giden yolu ve CHP'nin bu durumlara etkisini, sonraki yıllarda değerlendirmiştir.

Burçak'a göre, Demokrat Parti iktidarının kendi içine kapanık bir politika izlemesi onun başlıca kusurunu teşkil etmiştir: Muhalefet, iktidar aleyhinde çok yoğun propagandalar

²⁷² Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 742-743; Mithat Perin, *a.g.e.*, s. 51-52

²⁷³ Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 743

²⁷⁴ Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 744; Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, C:3, s. 442-443

yaptığı bir ortamda Demokrat Parti ispat hakkını reddediyor ve bunu kendileri aleyhinde bırakacağını hiç düşünmüyordu. İktidar mensuplarının devlet nüfuzunu kötüye kullanarak menfaatler elde ettikleri hakkında verilen gensoru önergelerini aylarca gündeme almayarak anlamsız tartışmalara ve olumsuz propagandalara zemin hazırlamış, şüphe ve tereddütleri artırmıştır. Burçak, muhalefetin ölçüsüz şiddet ve tahrik politikasının 27 Mayıs askeri müdahalesi üzerindeki tesirinin çok büyük olduğu kanaatini taşımıştır. Ordu üzerinde güçlü bir nüfuza sahip İnönü gibi bir liderin ve onun partisinin yaptığı propaganda, memleketin ancak bir müdahale ile kurtarılabilceği havasını yaratmıştır. Ona göre, 27 Mayıs askeri müdahalesi, Türk demokrasisi için çok ağır bir yara, rejimin geleceği üzerinde yıkıcı tesirler bırakan kötü bir başlangıç olmuştur. 1960'tan sonra gelen darbe ve teşebbüsleri için de kötü bir örnek oluşturmuştur. Burçak bu konuda 27 Mayıs 1960 İhtilali'nden sonra o günleri ‘‘1960 yılının şartları içerisinde başında İsmet İnönü'nün bulunduğu bir siyasi oluşumun desteği olmadan veya bu oluşumun, hiç olmazsa, ters bir tutum takınmayacağı başından itibaren bilinmeden Türkiye’de bir askeri müdahaleyi gerçekleştirmenin imkanı olmayacağı’’ şeklinde yorumlamıştır. Burçak’a göre Cumhuriyet Halk Partisi’nin ve Genel Başkanı İsmet İnönü’nün tutumu, davranışı ve sözleri bu partinin en hafif tabiri ile bir müdahaleyi destekleyeceği havasını yaratmıştır: ‘‘Şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir haktır. Fakat ihtilal aslında bir millet hayatının asla istemeyeceği tehlikeli bir ameliyattır. Eğer ihtilal vatandaş için başka yol yoktur, kanaati zihinlere ve bütün kurumlara yerleşirse meşru bir hak olarak kullanılacaktır²⁷⁵ ‘‘ diyen İsmet İnönü’nün ihtilalin yanında yer alacağı tahmin edilebilirdi²⁷⁶.

b) Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışındaki Faaliyetleri

b-a) Rıfıkı Salim Burçak’ın Yurt Gezileri

Rıfıkı Salim Burçak, 21 Ekim 1958 günü Cumhurbaşkanlığı köşküne davet edilmiş, davet edilenler arasında Tarım Bakanı Nedim Ökmen ile Devlet Bakanı Haluk Şaman da yer almıştır. Bu üç kişiden oluşan ekibe Cumhurbaşkanı Bayar; Adana, Mersin, Hatay, Maraş ve Gaziantep’i içine alan bir geziye çıkaracağını söylemiştir. İlk toplantı Adana’da Erciyes Sineması’nda yapılmıştır. Nedim Ökmen ancak bir dakika kadar süren birkaç cümlelik bir teşekkür konuşması yaptıktan sonra sözü Haluk Şalman (Bursa)’a bırakmış, Şalman ise siyasi bir konuşma yapmıştır. Mersin ise kendilerini çok sıcak karşılamıştır. Nedim Ökmen’in kısa konuşmasından sonra sözü bu defa Burçak almış; Türkiye’nin dış güvenliği ile ilgili meseleler

²⁷⁵ İsmet İnönü’nün TBMM’deki Konuşmaları 1920-1973, s. 300

²⁷⁶ Rıfıkı Salim Burçak, On Yılın Anıları (1950-1960), s. 780-782

hakkında oldukça bir bilgi vermiş ve 1950'den önceki güvenlik durumu ile yurdun bugünkü durumu arasında kıyaslamalar yapmıştır. Mersin'den Hatay'a geçmişler ve Burçak, İskenderun ve Antakya'da durumun kötü görünmediği izlenimine vardığını belirtmiştir²⁷⁷.

Maraş ve Gaziantep'te çok kalabalık bir şekilde karşılanmışlar; Burçak burada, bu heyecanlı karşılamadan dolayı duyduğu memnuniyeti belirtmiş, Gaziantep'lilere bir teşekkür konuşması yaptıktan sonra kürsüyü devlet bakanı Haluk Şalman'a bırakmıştır. Rıfkı Salim Burçak, gittiği her yerde parti teşkilatıyla da ayrı toplantılar düzenlemiş, memleket ve parti meselelerini bu toplantılarda görüşüp, tartışmışlardır. Gaziantep il başkanı Kamil Ocak, parti binasında çok kalabalık ve heyecanlı toplantı tertiplemiş, memleket meseleleri üzerine konuşmuşlardır²⁷⁸.

Burçak, geziden iyimser ve umutlu olarak döndüklerini, Bakanların her tarafta kendilerine söylenen meseleler ve ihtiyaçlar hakkında not aldıklarına değinmiştir. Ankara'ya dönüşte, Başbakan Menderes'in kendilerine defalarca teşekkür ettiğini ve iyi tesirler bırakan bir gezi yaptıklarını söylediğini ifade etmiştir²⁷⁹.

²⁷⁷ Rıfkı Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 583

²⁷⁸ Rıfkı Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 583

²⁷⁹ Rıfkı Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 583

II. BÖLÜM: BAKANLIKLARI

A) Tekel ve Gümrük Bakanlığı

Bu bölümde Rıfki Salim Burçak'ın 9 Mart 1951 ve 26 Ekim 1951 tarihleri arasında yapmış olduğu Tekel ve Gümrük Bakanlığı'na değinilecektir. Burçak II. Menderes kabinesinin kurulmasıyla birlikte yeni kabinede yer alarak, yaklaşık 8 ay bakanlıkta bulunmuştur. Bunu takip eden günlerde ise dış politikada Ortadoğu savunması sorunu, parti içi ve meclis grubunun gündemini oluşturmuştur. Daha sonra Demokrat Parti'nin iktidara geldikten sonra yaptığı ilk üçüncü büyük kongrede Demokrat Parti'nin esasları görüşülmüş ve bu kongre sonrası Rıfki Salim Burçak, genel kurul üyeliği ve bakanlık konusunda tercih yapmak zorunda kalmış, kendisi genel kurul üyeliğini seçerek Tekel ve Gümrük Bakanlığı'ndan istifa etmiştir. Yine bu çalışmada TBMM'deki faaliyetlerinin içinde Bakanlık görevinde bulunurken Kanun tasarıları, sözlü soru ve cevapları, komisyon raporları ve son olarak katıldığı oylamalar yer alacaktır. TBMM dışındaki faaliyetleri olarak ise Erzurum'un kurtuluş şenliklerine katılması, işçilerle ilgili görüşmeleri, gümrük ve tarife kanunları, kaçakçılarla mücadele ve tütün piyasası hakkında beyanatları, ülke genelinde tütün ekimi, piyasası ile ilgili çalışmaları, Karşılara hitabesi yer alacaktır.

1) Bakanlar Kuruluna Girişi ve II. Menderes Kabinesi

Rıfki Salim Burçak, Erzurum'un Rus işgalinden kurtuluşun otuz üçüncü yıl dönümü törenlerinde bulunmak üzere Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri ile birlikte tren yolculuğuna çıkmıştır. Tren kafilesinde ağabeyi Sıtkı Salim Burçak, Samsun Milletvekili Muhittin Özkefeli, Erzurum Milletvekili Rıza Topçuoğlu ile birlikte Tevfik İleri'nin özel kalem müdürü Cahit Okurer de bulunmuştur. 9 Mart günü Sivas'a geldiği zaman kabinenin o an istifa etmiş olduğunu Tevfik İleri'yi karşılamaya gelenlerden öğrenen Burçak'a tren memurları Adnan Menderes'in bir telgrafını iletmiştir. Bu telgrafta Rıfki Salim Burçak'a Adnan Menderes'in, yeni hükümette kendisiyle birlikte çalışmak hususundaki teklifi yer almıştır²⁸⁰.

Hükümet, 28 Şubat 1951'de bütçe görüşmeleri sonunda oya katılan 433 milletvekilinden, 58 red oyuna karşı, 375 olumlu oy ile güvenoyu almayı başaracaktı. Ancak Hükümet güvenoyu almasına karşın 8 Mart'ta istifa etmiştir. Menderes ise yeni iktidarın ilk

²⁸⁰ Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 76

bütçesinin kabulü ile açılan bir devrenin başında istifa etmek suretiyle, o günkü şartlara göre yeni bir kabine²⁸¹ oluşumuna imkan vermeyi uygun görmüştür²⁸².

Burçak, telgrafi Tevfik İleri'ye vermiş; bu konuda arkadaşlarıyla kısa bir danışmadan sonra başbakana, beraber çalışmaktan büyük bir haz duyacağını arz etmiştir. Rıfkı Salim Burçak, kendisine hangi bakanlığın verileceği konusunda Başbakandan haber beklemiş ancak tren Erzincan'a vardığında yeni kabinenin kurulduğunu ve kendisinin de Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na getirilmiş olduğunu öğrenmiştir²⁸³.

2) Faaliyetleri

a) Türkiye Büyük Millet Meclisindeki Faaliyetleri

a-a) Rıfkı Salim Burçak'ın Göreve Başlaması

Erzurum'da birkaç gün kaldıktan sonra Burçak, Ankara'ya dönmüş ve kendinden önce aynı görevde bulunmuş olan Nuri Özsan (Muğla) ile birlikte Tekel ve Gümrük Bakanlığı'na giderek görevine başlamıştır. Burçak, Cumhuriyet gazetesi ajansı temsilcisine göreve yeni başladığını, şimdilik verilecek bir beyanatının olmadığını, memleket hizmetinde faydalı olmak için bütün gayretiyle çalışacağını söylemiştir²⁸⁴.

a-b) Dış Politika: Orta Doğu Savunması

Bakanlar Kurulu'nun 12 Temmuz 1951 saat 10.00'da yaptığı toplantısında dış politika meseleleri görüşülmüştür. Bakanların bir kısmı gezide oldukları için geziye katılamamışlardır. Katılanlar kişiler: Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Milli Savunma Bakanı Hulusi Köymen, Ticaret Bakanı Muhlis Ete, Ulaştırma Bakanı Seyfi Kurtbek, Çalışma Bakanı Nuri Özsan, İşletmeler Bakanı Hakkı Gedik, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Hayri Üstündağ, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, İçişleri Bakanı Halil Özyörük ve Gümrük ve Tekel Bakanı Rıfkı Salim Burçak'tır. Toplantıda görüşülecek konu, Türkiye'nin Atlantik Paketi'ne kabulü hakkında İngiliz Dışişleri Bakanı Morisso'nun, Ankara'daki büyükelçisi aracılığıyla dışişleri bakanına gönderdiği mektup ile bu mektubun hükümetçe verilecek cevabıydı.

²⁸¹ 9 Mart 1951 tarihli II. Adnan Menderes Kabinesi: Devlet ve Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu, Devlet Bakanı Refik Şevket İnce, Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu, Milli Savunma Bakanı Hulusi Köymen, İçişleri Bakanı Halil Özyörük, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu, Ekonomi ve Ticaret Bakanı Muhlis Ete, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ, Gümrük ve Tekel Bakanı Rıfkı Salim Burçak, Tarım Bakanı Nedim Ökmen, Ulaştırma Bakanı Seyfi Kurtbek, Çalışma Bakanı Nuri Özsan, İşletmeler Bakanı Hakkı Gedik (Bkz: Kazım Öztürk, **Türkiye Cumhuriyetleri Hükümetleri ve Programları**, s. 369-370; Halit Tanyeli- Adnan Topsakaloğlu, **a.g.e.**, s. 41; Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 66).

²⁸² Mustafa Albayrak, **a.g.e.**, s. 206

²⁸³ Rıfkı Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 76

²⁸⁴ "Yeni Gümrük ve Tekel Bakanı Dün Vazifesine Başladı", **Cumhuriyet**, 17 Mart 1951, s. 1

Dışışleri Bakanı etraflı izahat vermiş, Atlantik Paktı'na Türkiye'nin katılmasına İngiltere ve Fransa'nın karşı olduklarını ve bu aleyhtarlığın, Birleşik Amerika'nın, Türkiye'nin pakta katılması halinde 1951 Mayısının ortalarında teşebbüse geçmesi üzerine açığa vurulmuş olduğunu anlatarak işin yeni bir merhalede olduğunu söylemiştir. Morisso'nun mektubuna göre, Türkiye Atlantik Paktı'na alınacak ancak bunun karşılığında üç büyük devletle birlikte Orta Doğu'nun müdafaasına katılacaktı. Fuat Köprülü, şimdiye kadar İngiltere ile ilişkilerinde olumlu değişiklik olduğunu, Halk Partisi iktidarları zamanında hükümete İngiltere'nin akıl hocalığı yaptığını, kendileri iktidara gelince bu durumun son bulduğunu, şimdi ise İngiltere'nin tam bir eşitlik içerisinde hareket ettiğini ifade etmiştir²⁸⁵.

Görüşmede Rıfki Salim Burçak söz almış ve Burçak, İngiltere'nin bu teklifinin sanıldığı kadar cazip olmadığını, zira Türkiye'yi Orta Doğu'nun müdafaasına katmakla İngiltere'nin kendilerine bir takım yeni ve ağır yükümlülükler yüklemek istediğini söylemiştir. Atlantik Paktı'na katılmalarının şartı, kendilerinin de Orta Doğu'nun savunma sistemine girmeyi kabul etmeleri idi. Burçak, bu durumun yerinde olmayacağını belirtmiştir. Burçak, Türkiye'nin menfaatlerini en iyi şekilde koruyacağı söylenen ve uzun zamandan beri aranan formülün bu olup olmadığını sormuş, Ankara ittifakının hükümetlerinin kendilerini ağır taahhütler altına sokacak şekilde genişletilmek istendiğini ifade etmiştir. Ona göre, şu halde Atlantik Paktı'na katılan Avrupa devletlerinden birine olan bir tecavüz halinde kendileri de bu harbe girebilecek, Ortadoğu'nun bir taarruza uğraması halinde de İngiltere, Fransa ve Birleşik Amerika ile birlikte savaşa katılmayı göze alacaklardı. Yine Burçak, her şeyden önce ve hiçbir şarta bağlı olmayarak Atlantik Paktı'na alınmaları gerektiğini, Orta Doğu müdafaası sistemine katılma meselesini sonradan onlarla görüşebileceğini söylemiştir²⁸⁶.

Başbakan, uzun açıklamalarda bulunarak, Orta Doğu'nun savunmasına kendilerinin katılmasında herhangi bir sakınca görmediğini, aksine bu müdafaayı kendilerinin bizzat talep etmeleri gerektiğini anlatmıştır. Burçak'ın konuşmasından sonra Seyfi Kurtbek bir soru yöneltmiş, Hasan Polatkan ise, Atlantik Paktı'na şartsız alınmaları gerektiğini, Orta Doğu'da bir harp ortaya çıkarsa bu savaşa Türkiye'nin de katılacağını, bu nedenle bu noktanın önemli olmadığını belirtmiştir. Burçak tekrar söz alarak, Orta Doğu denilen bölgenin İran, Irak, Arap devletlerini, belki de Afganistan'ı içine aldığını söylemiştir. Burçak, Polatkan'a bu bölgede herhangi bir tecavüzün, kendileri için savaşa katılmalarını kaçınılmaz bir hale sokacağı kanaatinde olup olmadığını sormuştur. Devamında bu devletlerden birine olacak bir tecavüz

²⁸⁵ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 89

²⁸⁶ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 90

sonunda ortaya çıkacak bir savaşa kendilerinin mutlaka girmeyi düşünüp düşünmediğini sorarak meselenin öneminin işte bu noktada olduğunu belirtmiş, bu itibarla Hasan Polatkan’a önemsiz gibi görünen bu noktanın öneminin çok büyük olduğunu ifade etmiştir. Bu görüşmelerden sonra İngiltere’ye verilecek mektubun cevabı okunmuştur. Atlantik Paktı’na alınmaları hususunda İngiltere’nin başarısını bildirmesinden ve diğer devletler huzurunda da bunu destekleyeceği yolundaki sözlerinden dolayı teşekkür edilmiştir. Devamında, Atlantik Paktı’na katılmalarının önemi belirtilmiş ve Orta Doğu müdafaasını görüşmeye hazır oldukları ifade edilmiştir. Cevabı herkes onaylamıştır²⁸⁷.

Türkiye’nin dış politikasıyla ilgili önemli meseleler Bakanlar Kurulu’nun 24 Eylül 1951 Pazartesi günü yaptığı toplantıda yeniden görüşülmüştür. Toplantıya Cumhurbaşkanı Celal Bayar başkanlık etmiştir. Toplantıda ‘‘Orta Doğu Komutanlığı’’ meselesi görüşülmüştür. Birleşik Amerika, İngiltere ve Fransa arasında kurulması düşünülen komutanlığa Türkiye’nin de katılması ön görülmüş ve bu maksatla bu üç devletin yüksek rütbeli komutanlarının bakanlıkla görüşmek üzere Türkiye’ye gelmelerine izin istenmiştir. Başbakan, Türkiye’nin, Orta Doğu savunması için müzakerelere davet edilmiş olmasından dolayı şüphelenmiş, sonradan, Amerikan büyükelçisiyle yaptıkları konuşma sonrasında bu işin acele bir nitelik taşıdığı anlaşıncı, bunun üzerinde durulduğunu açıklamıştır²⁸⁸. Mustafa Albayrak’ın belirttiğine göre, Türkiye’nin Atlantik Paktı’na en çok karşı olan üyelerin başında İngiltere geliyordu. İngiltere’nin karşı çıkmasında Süveyş Kanalı projesi en önemli gerekçeydi. İngiltere bu kanaldaki egemenliğini sürdürebilmek için, Türkiye ve Mısır’ı da içine alan bir ‘‘Orta Doğu Komutanlığı’’ kurulmasından yanaydı. Ancak Mısır başta olmak üzere, öteki Arap devletlerinin artık İngiltere’ye destek olmamaları, bu politikanın iflası ile sonuçlanmıştır²⁸⁹.

Bakanlar Kurulu üyelerinden bazıları, Orta Doğu Komutanlığının kurulması teklifini itirazlarla karşılamışlar, bazıları da açıktan bu girişimi desteklemişlerdir. Rıfki Salim Burçak ise meseleyi başka bir açıdan değerlendirdiğini belirtmiştir: Atlantik Paktı’na girmek üzere bulundukları bir sırada Orta Doğu savunmasının gündeme getirilmesinin anlayamadığını söyleyerek Atlantik Paktı’nın savunacağı sahanın sınırlarını açıkça belli olduğunu ifade etmiştir. Bu topluluğa dahil devletlerin müdafa edecekleri toprak parçalarının açıkça tespit edildiğini belirtmiştir. Yakında Türkiye ile Yunanistan’ın da bu topluluğun içine alınacağını,

²⁸⁷ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 90

²⁸⁸ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 91

²⁸⁹ Mustafa Albayrak, **a.g.e**, s. 420

Atlantik Paktı'nın sınırları daha da genişleyeceğini söylemiştir. Ama ona göre savunulacak saha gene bellidir. Orta Doğu için böyle bir açıklık yoktur. Orta Doğu'nun hududu ve kapsamının ne olduğu belli değildir. Daha da önemlisi, Orta Doğu'nun askeri müdafaası düşünülmenden önce, meselenin siyasi yanının görüşülüp bir karara bağlanması lazımdır. İlgili devletler, Orta Doğu'nun müdafaasına karar verdikten sonra, sıra askeri savunmaya gelecektir. Burçak, Türk Devleti'nin kendi üzerine alacağı taahhütlerin neler olduğunu bilmeden yani işi siyasi sahada görüşüp bir karara varmadan Orta Doğu'nun müdafaasını askerlerin tespit etmesinin doğru olmayacağı görüşünde olduğunu belirtmiştir. Orta Doğu komutanlığına katılımları, bu şartlar altında, kendilerini beklemedikleri şeylere sürükleyebileceğini söylemiştir. Başbakan bu görüşü beğenmemiş, dünya barışının bütün olduğunu, bir yerde patlayacak ateşin her tarafa yayılacağını, Orta Doğu müdafaasının kurulmasında birinci derecede menfaatlerinin olduğunu, onlar istemeseler bile, kendilerinin bunu istemeleri gerektiğini söylemiştir. Yeni bir toplantıda karara varmalarını söyleyerek toplantıyı kapatmıştır²⁹⁰.

Bakanlar Kurulu 29 Eylül 1951 Cumartesi günü saat 18.00'da Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın başkanlığında toplanmış ve Ortadoğu savunması hakkındaki müzakerelere devam edilmiştir. İlk toplantıdan sonra Başbakan ve Dışişleri Bakanı, İngiliz ve Amerikan elçileriyle görüşmüşler ve Başbakan bu görüşmeleri kurula anlatmıştır. Başbakan, Atlantik Paktı'na girilmek üzere olunduğu bir sırada askerlerin Türkiye'ye gelmelerinin çeşitli dedikodulara yol açabileceğini, muhalefetin de bunu sömüreceğini Amerikan büyükelçisine söylemiş, elçi de meseleyi bir Washington'a bildirerek aldığı cevabı Başbakana bildirmiştir. Birleşik Amerika'nın görüşünü öğrendikten sonra Dışişleri Bakanlığının raporu dinlenmiştir. Dışişlerinin raporu, hükümete tedbirli ve ağır davranmasını tavsiye ettikten sonra, Orta Doğu müdafaasının, her şeyden önce, siyasi bir mesele olduğunu, askeri müzakerelere girişmeden önce, işin siyasi cephesinin görüşülmesi lazım geldiğini söylemiş ve bu nokta üzerinde ısrar etmiştir. Rıfki Salim Burçak, bir önceki toplantıda kendisinin ileri sürmüş olduğu görüşle rapor arasında şaşırtıcı bir benzerlik olduğunu belirtmiştir. Fakat Burçak başta Başbakan olmak üzere, bakanların çoğunun, raporda ileri sürülen görüşleri beğenmediklerini gösteren tutum ve davranış içerisinde dinlediklerini, Dışişleri Bakanlığının yeni zihniyete henüz uyum sağlayamamış olduğu görüşünün kurula hakim olduğu izlenimini belirtmiştir²⁹¹.

²⁹⁰ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 91-92

²⁹¹ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 92-93

Müzakereler başladıktan sonra Rıfki Salim Burçak söz almış; yüksek heyetin kendisini mazur görmesini, bir önceki günkü toplantıdaki düşünceleri üzerinde ısrar edeceğini bildirmiştir. Önce bir noktayı hatırlatıp fikirlerini arz etmiştir. Atlantik Pakı kurulduktan sonra bu pakta katılmak için harcanan bütün gayretlere müttefik bulunan İngiltere'nin daima itiraz ettiğini ve Türkiye'nin pakta girmesine razı olmadığını söylemiştir. Burçak, ortada duran gerçeğin bu olduğunu, kendilerinin Atlantik Pakı'na Orta Doğu'da üzerlerine bir takım taahhütler yüklenmek karşılığında girebileceklerini, İngiltere'nin niyetlerinden şüphelenmekte haklı olduklarını ifade etmiştir. Kendileri Türkiye olarak Orta Doğu savunmasına elbette taraftar olduklarını, Batı taraflarında Atlantik Pakı, Doğularında da yeni bir müdafaa sistemi kurulmasını istediklerini, bunda kendilerinin menfaatleri olduğunu ancak meselenin her şeyden önce siyasi bir mesele olduğunu söylemiştir. Orta Doğu'nun müdafaaasına siyaseten karar verdikten sonra bunun askeri yanının düşünüleceğini belirtmiştir. Sonra Burçak; İran-Irak Arap devletleri ve Afganistan'a yöneltilecek bir taarruzda ne yapacaklarını sorarak, bir taraftan Atlantik Pakı'nın bir üyesi olarak Avrupa savaşlarında paylarına düşen yardımları yapacaklarını söylemiştir. Orta Doğu'da ortaya çıkabilecek bir harpte de üzerlerine yeni görevler ve sorumluluklar alacaklarını, bütün bunların siyasi nitelikte olduğunu, Dışişleri bakanlığının raporundaki fikirlere katıldığını, işin askeri safhasının siyasi safhasından sonra gelmesi gerektiğini ifade etmiştir²⁹².

Başbakan, uzun müzakerelerden sonra, askerin gelmesini ve Mısır huzurunda bir telkinde bulunulmasını oy'a koymuş ve kabul edilmiştir²⁹³.

a-c) 1951 Ara Seçimleri

Demokrat Parti döneminde yapılan tek ara seçimi 16 Eylül 1951'de yapılmıştır. Boşalan milletvekilliklerini doldurmak üzere, on yedi ilde ara seçimler yapılmıştır²⁹⁴. O tarihte 17 ilde 20 milletvekilliği açığı olmuştur. Rıfki Salim Burçak, ara seçimle ilgili olarak Demokrat Parti Meclis grubunda iki akım olduğunu, bir kısım arkadaşlarının 20 milletvekilliğinin tamamını muhalefetin kazanması halinde bile iktidarın değişmesi gibi bir sonuç belirmeyeceği nedeniyle 2.5 milyon kadar bir masraf yapılmasını doğru bulmamış ve seçimin ertelenmesini istediklerini belirtmiştir. Bir kısım arkadaşlarının da ara seçimin, anayasanın bir emri olduğunu ve kamuoyunda beliren yeni davranışların ancak ara seçim

²⁹² Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 93-94

²⁹³ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 94

²⁹⁴ Cem Eroğlu, **a.g.e.**, s. 110

mekanizmasının işletilmesi ile öğrenileceğini sürdürdüğünü ve seçimin hemen yapılması gerektiği görüşünü savunduklarını belirtmiştir²⁹⁵.

26 Haziran 1951 tarihli Meclis grup toplantısında seçimin ertelenmesini isteyen önerge 120 kabul oyuna karşı 139 oyla reddedilmiştir. Burçak bu önergeye kırmızı oy verdiğini ve seçimin yapılmasına parti genel idare kurulunun taraftar olmadığını sonradan öğrendiğini ifade etmiştir²⁹⁶.

Seçimler 16 Eylül 1951 tarihinde 17 ilde yapılmıştır²⁹⁷. Resmi rakamlara göre; seçimlerdeki seçmen sayısı 3.168.423 idi. Bunlardan 1.778.857'si oy kullanmış ve katılım oranı %54.14'te kalmıştır. Bu seçmenlerden 937.288'inin DP'ye oy verdiği ve bu partinin toplam oyların; %52.69'unu, CHP'nin 687.668 oy ile oyların %38.65'ini, MP'nin de 142.359 oy ile oyların %0.8'ini, Bağımsızların ise 10.323 oy ile oyların %0.58'ini aldıkları anlaşılmıştır²⁹⁸.

a-d) Üçüncü Büyük Kongre

Demokrat Parti'nin Üçüncü Büyük Kongresi 15 Ekim 1951 Pazar günü 1250 delegenin iştirakiyle Ankara'da büyük sinemada toplanmıştır²⁹⁹. Demokrat Parti'nin iktidara geldikten sonra yaptığı ilk büyük kongre olması açısından önemlidir³⁰⁰.

Üçüncü Büyük Kongre, 6 gün çalıştıktan sonra cumartesi günü sona ermiştir. Rıfki Salim Burçak Üçüncü Büyük Kongreye Erzurum delegesi olarak katılmıştır. Burçak, DP Genel İdare kuruluna girmek gibi bir düşünce sahibi olmadığı, tabiatıyla herhangi bir hazırlığının da olmadığı görüşündeydi. Kongre toplanacağı günlerde bakanlığa gelen eski okul arkadaşlarından Erzincan delegelerinden Eyüp Bezirci, Baha, Tercan delegesi Muharrem Bedirhanoğlu, Burçak'ın genel kurulda görev almasını istediklerini beyan etmişlerdir. Onlar, Doğu illerinden birkaç kişinin parti genel kurulunda bulunmasının bölge için yararlı olacağını düşünmüş, yıllarca ihmale uğramış Doğu'ya bu sayede bir ilgi uyandırabileceği görüşünü savunmuşlardır. Burçak, bugünkü iktidarın Doğu ile Batı arasında herhangi bir fark gözetmediğini ama parti merkezine Doğu'dan da birkaç kişinin girmesini arzu ettiklerinin anlaşılır bir şey olduğunu söylemiş ve görüşmeleri bu noktada kalmıştır. Burçak, sonradan öğrendiğine göre kongre çevrelerinde kendisi için çalışmaya ve diğer vilayet delegeleri ile

²⁹⁵ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 96

²⁹⁶ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 96

²⁹⁷ Tekin Erer, **a.g.e**, s. 85

²⁹⁸ Mustafa Albayrak, **a.g.e**, s. 224

²⁹⁹ Tekin Erer, **a.g.e**, s. 87

³⁰⁰ Cem Eroğlu, **a.g.e**, s. 113

temasa başladıklarını bunlara Burçak'ın kendi ağabeyinin de büyük çaba harcadıklarını belirtmiştir³⁰¹.

Kongrenin daha başlarında, genel kuruldaki bakan sayısının çoğalması, teşkilatın da parti yönetiminin de bu durumu iyi karşılamadığı yolunda söylentiler olmuştur. Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu Burçak'ı aramış ve onun adaylığının söz konusu edildiğini, oylamaya genel idare kuruluna eskilerden ayrı yeni bakanların girmesini Başbakanın da arzu etmediğini söylemiştir. Burçak da, bu işe delegelerin teşviki üzerine girdiğini, adaylıktan vazgeçebileceğini ancak Doğu'dan birkaç kişinin genel kurula girmesi hususunda kongrede eğilim olduğunu, Başbakanın bu eğilime yer verip vermediğini sormuştur. Ağaoğlu ise Mustafa Zeren'i söylemiştir. Burçak da Zeren'in kongre çevresinde pek tutulmadığını ifade etmiştir. Ertesi gün Burçak'ın vazgeçtiği yolunda söylentiler çıkmıştır. Burçak, bu söylentinin kaynağının Samet Ağaoğlu olduğunu anladığını belirtmiştir. Bu konuda destek verenler arasında Kars delegesi Mustafa Zeren de olmuştur. Burçak bu durumun kendisi için hoş olmayan bir şey olduğunu düşündüğünü, kimseye bir şey demeden seçime girmekten vazgeçmiş durumuna girdiğini belirtmiştir. Sonuç ne olursa olsun Burçak, geri dönmemeye kararlı olduğunu, ancak şimdi de ters bir durum oluştuğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Ona göre, kendisi, Başbakana rağmen katılmayıp da aleyhinde oluşan propagandayı doğruluyor sanıldığını herkes düşünecekti³⁰².

Genel kurul seçimleri şu sonuçları vermiştir:

Adnan Menderes, tek başına girdiği genel başkanlık seçiminde 827 oy almıştır³⁰³.

Genel kurul üyeliklerine de aldıkları oy sırasına göre şu kişiler seçilmiştir: Feyzi Lütüf Karaosmanoğlu 767, Fuat Köprülü 734, Refik Koraltan 687, Celal Ramazanoğlu 669, Samet Ağaoğlu 589, Sıtkı Yırcalı 571, Refik Şevket İnce 369, Fethi Çelikbaş 338, Atıf Benderlioğlu 331, Emin Kalafat 321, Kamil Gündüş 247, Tevfik İleri 236, Rıfki Salim Burçak 226, Mustafa Zeren 223³⁰⁴.

Eski genel kuruldan iki Bakan ayrılmış olmakla beraber bu seferki seçimde yeniden iki Bakan (Tevfik İleri, Rıfki Salim Burçak) heyete girmiş bulunmaktadır³⁰⁵.

³⁰¹ Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 101

³⁰² Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, s. 101-102

³⁰³ Mustafa Albayrak, *a.g.e.*, s. 226

³⁰⁴ Halit Tanyeli-Adnan Topsakaloğlu, *a.g.e.*, s. 64; Tekin Erer, *a.g.e.*, s. 87

³⁰⁵ “DP Büyük Kongresi Dün Akşam Kapandı”, *Cumhuriyet*, 21 Ekim 1951, s. 5

a-e) Tütün ve Alkollü İçeceklerden Alınacak Müdafaa Vergisi Kanun Tasarısı ve Gümrük-Tekel ve Bütçe Komisyonları Raporları

Bu kanun tasarısıyla ispiertolu içkilerden alınacak olan Müdafaa Vergisinin miktarının neye göre tespit edileceği görüşülmüştür. 100, 50, 35, 25, 15 ve 5 santilitrelik şişeler üzerinden müdafaa vergisi alınması esası kabul edilmiştir. Ancak şaraplarda litre, biralarda hem litre ve hem şişe ve diğer içkilerde ise yalnız şişe hacmine göre gerçekleştirilmekte olan bu vergi miktarının tek ve sade bir hale getirilmesi, bilhassa kanunda tespit edilen hacimdeki mamülleri yeniden piyasaya çıkarılması icap eden hallerde imkansızlıkla karşılaşılması tekel fiyatlarının gelişinde ciddi bir engel oluşturduğundan tatbikatta kolaylık sağlamak ve bununla beraber sözü geçen kanunlarla amaçlanan gelir miktarını etkilemeyecek, aynı zamanda yeni bir vergi artırılmasına da yer bırakmayacak şekilde bu değişikliğe gerek görülmüştür³⁰⁶.

Rıfkı Salim Burçak, kanunun hakkında 2460 sayılı Milli Müdafaa Vergisini ortaya çıkaran kanunun³⁰⁷, ispiertolu içkilerden alınacak olan Müdafaa Vergisini, şişelerin hacmi esasına göre tespit ettiğini söylemiştir. Burçak bu açıklamaya örnek vermiş, mesela rakıdan alınacak vergi için 25, 50 ve 100 santilitreden belirli bir miktar vergi alınabileceğini söylemiştir. Bu itibarla hala yürürlükte olan bir kanuna göre belirli hacimdeki şişelere nazaran vergi almak mecburiyetinin olduğunu ve kanunda yoklaması yapılan hacimdeki şişeler dışında daha büyük veya daha küçük şişelere içki koyup satmanın mümkün olmadığını izah etmiştir. Bu nedenle bu kanun tasarısının bu ihtiyacı karşılamak üzere sevk edildiğini belirtmiştir. Müdafaa Vergisine herhangi bir zam ve fiyatlarda yükselme konusu olmadığını, sadece hacim üzerinden alınan verginin litre üzerinden alınacağını ifade etmiştir³⁰⁸.

a-f) Halı Transitinin Canlandırılması ve Tekel Mamulâtı İçin Verilen Satma Payının Uygunluğu Hakkında Sözlü Soru

Türkiye’de esaslı transit ticaret ambarı bulunduğu halde halı ticareti başka ülkelere yönelmiştir. Bunun sebepleri ve halı transit ticaretinin yeniden canlandırmanın düşünülüp düşünülmediği konusu ile Tekel ürünlerinin ve bilhassa tütün ve sigarada verilen satma payının azlığı bu işle meşgul vatandaşları rahatsız etmiştir. Gümrük ve Tekel Bakanı Rıfkı Salim Burçak önce, Kastamonu Milletvekili Şükrü Kerimzade’nin halı transit ticaretiyle ilgili sorularına cevap vermiştir. Burçak, halı transitinin son yıllarda büyük ölçüde azalmış olduğunu ve bu azalmanın sebepleri olduğunu söylemiştir. Bu durumun nedenlerini İkinci

³⁰⁶ TBMMTD, Dönem IX, Yüz Beşinci Birleşim, 15.12.1950, Cilt:9, 243 Numaralı Bütçe Komisyon Raporu

³⁰⁷ ‘‘Tütün ve Müskirattan Alınacak Müdafaa Vergisi Hakkında Kanun’’, T.C. Resmi Gazete, S. 2714, 30 Mayıs 1934, s. 3874

³⁰⁸ TBMMTD, Dönem IX, Yüz Beşinci Birleşim, 27.07.1951, Cilt:9, s. 379

Dünya Savaşının ulaştırmayı sekteye uğratması ve deniz yollarını devamlı kapalı tutması, nakliye ve yükleme ile boşaltma masraflarının fazlalığı, bu ticaretin eskiden kazanç ve bugün de gelir vergisine tabi tutulması olarak açıklamıştır³⁰⁹.

Burçak, halı transit ticaretinin memlekette yeniden gelişmesini sağlayan alınmış tedbirlerin ise şu şekilde sıralamıştır:

- 1- 4893³¹⁰ sayılı Şark halı ve kilimleri ile benzerleri ve hayvan postları için kurulacak serbest yer kanunu ile gümrük formalitelerden daha basit bir hale getirilmiş ve bu talimatname ile de her türlü kolaylık sağlanmıştır.
- 2- Türkiye ile İran arasında Tahran'da imzalanan yolcu ve halı transit ve nakliyatını kolaylaştırmayı ve çoğaltmayı hedef tutan anlaşma ile nakil ücretlerinin de % 25 nispetinde bir indirim sağlanmıştır.
- 3- Bundan başka bu çeşit transit ticaretinin her türlü vergi ve resimlerden istisna edilmesi konusu Dışişleri Bakanlığı'nda kurulmuş olan Bakanlıklar arası bir komisyon tarafından incelenmektedir. Varılacak sonuç ayrıca bir kanun konusu olarak bildirilecektir.
- 4- Hazırlanmış olan Denizbank Kanun tasarısı ile depoların genişletilmesi, yaygınlaştırılması ve daha mükemmel bir hale getirilmesi esas itibariyle kabul edilmiştir.

Burçak, alınmış olan bu tedbirlerin incelenmesi ile halı transitinin ülkede yeniden gelişmeye sahip olacağı dileklerini belirtmiştir.³¹¹.

Tekel ürünlerinde ve bilhassa tütün ve sigarada verilen satma payının azlığı bu işle meşgul vatandaşları rahatsız ettiği için bunun uygun bir duruma yükseltilmesi sorusuna Burçak, Tekel idaresince kendi işleyip yaptıklarını perakende satan işletmecilere verilecek satış payının dereceleri özel kanunda tespit edildiğini söylemiştir. Tütünde bunun % 6, barutta % 9, kibritte % 6 ve hususiyet arz eden içki satışlarında % 10 da taşıma, kırılma ve bazı içkiler satışı için indirimin yapıldığını, Milli Savunma Vergisi ve malullerle şehit yetimlerine verilen satma payı ücreti çıkarıldıktan sonra tütünde bu miktarın % 3'e düştüğünü belirtmiştir. 1949 yılında tekel ürünlerinin satışı için ödenen, satış ücreti hariç 11.346.450 lira, malullerle şehir yetimlerine ödenen miktar ise 5.673.045 lira olduğunu söylemiştir. Bu satış ücretlerini

³⁰⁹ TBMMTD, Dönem IX, Seksen Altıncı Birleşim, 6.06.1951, Cilt:8, s. 62

³¹⁰ "Şark Halı ve Kilimleri ile Benzerleri ve Hayvan Postları İçin Kurulacak Serbest Yer Kanunu", **T.C. Resmi Gazete**, S. 6315, 24 Mayıs 1946, s. 10626

³¹¹ TBMMTD, Dönem IX, Seksen Altıncı Birleşim, 6.06.1951, Cilt:8, s. 63

artırmak için gerekli ve zorunlu görmediklerini ifade etmiştir. Zorunlu görmemesinin nedenlerini, Tekel bayiliği için gerek Genel Müdürlüğe ve gerekse doğrudan doğruya Bakanlığa pek çok müracaatlar yapıldığına işaret ederek bu keyfiyet bayiliğe rağbetin fazla olduğunun delili olduğu, tekel bayiliğinin diğer herhangi bir ticaretten çok güvenli olduğu, bayilere her gün her çeşitten istedikleri miktarda ürün verildiği için bayilik fazla sermayeye de ihtiyaç hissettiren bir iş olmadığı, bayilerin sadece tütün ürünü satmadığını, gazete, dergi gibi şeyler sattıklarının ve birçok çeşit bulundurdıkları şeklinde açıklamıştır. Bu sebeple Burçak, bütçeye yeni bir yük edecek olan satış ücretlerinin artırılmasına gerek olmadığı kanaatinde olduğunu söylemiştir³¹².

a-g) Katıldığı Oylamalar

Türk Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı, Birleşmiş Milletler ve Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası Arasında, Akdeniz Mıntıkası Memleketlerine Bazı Teknik Yardımlar Sağlanması'na dair anlaşmanın onaylanmasına Rıfkı Salim Burçak, kabul oyu vermiştir.

Üye sayısı 487, oy verenler 277, reddedenler 0, çekimserler 0, oya katılmayanlar 191, açık milletvekillikleri 19 (Kanun kabul edilmiştir)³¹³.

Anlaşma gereğince hükümette adı geçen teşkilatlar tarafından ortak yönetilmesi öngörülen yetiştirme merkezi 1 Ekim 1951 tarihinde veya bu tarihlerde faaliyete geçeceği için gerekli hazırlıkların bitirilmesi için acele edilerek kanunlaştırılması kararlaştırılmıştır³¹⁴.

Türkiye Cumhuriyeti ile BM Teşkilatı, BM Gıda ve Tarım Teşkilatı ile Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası arasında Akdeniz mıntıkası memleketlerine bazı teknik yardımlar yapılmasına dair imzalanan anlaşma³¹⁵ gereğince Türkiye'de açılacak ve Türkiye'de adı geçen teşkilatlar tarafından birlikte yönetilecek bir yetiştirme merkezinde Türkiye de dahil olmak üzere Güney Avrupa, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'yu içine alan Akdeniz mıntıkası memleketlerinden gönderilecek uzmanlar, zirai kalkınma planları ve bunları içine alan projeler üzerinde üç ay süreyle kurs göreceklidir. Antlaşmanın esası, BM'nin faaliyetleri içinde Akdeniz milletlerini içine alarak tarım sahnesinde bir teknik yardım ve kalkınmayı sağlayacak merkezi Türkiye'de olan bir yetiştirme merkezi kurulacaktır. Bu makamlar

³¹² TBMMTD, Dönem IX, Seksen Altıncı Birleşim, 6.06.1951, Cilt:8, s. 63

³¹³ TBMMTD, Dönem IX, Doksan Altıncı Birleşim, 29.06.1951, Cilt:8, s. 471

³¹⁴ TBMMTD, Dönem IX, Doksan Altıncı Birleşim, 25.6.1951, Cilt:8, 219 Sayılı Kanun Raporu

³¹⁵ "Türk Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı, Birleşmiş Milletler ve Milletlerarası İmar ve Kalkınma Arasında Akdeniz Mıntıkası Hükümetlerine Bazı Teknik Yardımlar Sağlanmasına Dair Antlaşmanın Onaylanması", **T.C. Resmi Gazete**, S. 7851, 4 Temmuz 1951, s. 1561-1562

uygulamanın yapıldığı idarenin amiri, gümrük genel müdürlüğü, eksperler heyeti ve hakem heyetidir³¹⁶

b) Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışındaki Faaliyetleri

b-a) Erzurum'un Kurtuluş Şenlikleri

13 Mart 1951 tarihi Erzurum'un kurtuluşunun 33. yıldönümü nedeniyle binlerce Erzurumlunun tezahürleri ile kutlanmıştır³¹⁷.

Bunu takiben Erzurum'da bulunan Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, bu tarihi günün önemini anlatan konuşma yapmış, bu konuşmayla tören sona ermiştir. Tekel ve Gümrük Bakanı Rıfki Salim Burçak, Vali ve Kolordu Komutanları, törenden sonra, birlikte belediyeye giderek, belediye başkanını tebrik etmişlerdir³¹⁸.

b-b) İşçilerin Hafta Tatili Konusunda Kabul Edilen Ziyaret

Mekanik ve Kimya işçileri sendikası idare heyeti, 21 Mart 1951 tarihinde başbakan yardımcısı Samet Ağaoğlu'nu ve Tekel Bakanı Rıfki Salim Burçak'ı makamında ziyaret etmiştir³¹⁹.

Sendika üyeleri, bu ziyaretlerinde Ankara bira fabrikasında 11 saat mesai yapan işçilerin bu mesailerinin 8 saate indirilmesi ve kendilerine yine eski ücretin verilmesini istemişlerdir. Bakan Burçak, işçilerin dileklerini takip edeceğini ve bu fabrikada çalışan işçilere gereken kolaylığı temin edeceğini söylemiştir. İşçi temsilcileri bundan sonra Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu'nu makamında ziyaret ederek Makine ve Kimya Endüstrisinde çalışan işçilere verilmesi gereken fazla mesai farkının bugüne kadar ödenmemiş olduğunu ve bu yüzden de birçok işçinin mağdur olduğunu söyleyerek, bu hususun yeni bir Bakanlar Kurulu kararıyla halledilmesini talep etmişlerdir³²⁰.

b-c) Gümrük Tarife Kanunu, Kaçakçılarla Mücadele ve Tütün Piyasası Hakkında

Beyanati

Yeni kabinede, Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na getirilmiş olan Rıfki Salim Burçak, kendisi ile görüşen ve Gümrük Tarife Kanunu ile yeniden ele alınan kaçakçılık kanunu etrafında çalışmalar hakkında bilgi isteyen bir gazeteciye, Gümrük Tarife Kanunu üzerindeki

³¹⁶ TBMMTD, Dönem IX, Doksan Altıncı Birleşim, 25.6.1951, Cilt:8, 219 Sayılı Kanun Raporu

³¹⁷ "Erzurum'un Kurtuluş Şenlikleri", **Zafer**, 13 Mart 1951, s. 4

³¹⁸ "Erzurum'un Kurtuluş Şenlikleri", **Zafer**, **Milliyet**, 13 Mart 1951, s. 4 ve 5

³¹⁹ "İşçilerin Hafta Tatili Konusunda Kabul Edilen Ziyaret", **Zafer**, 22 Mart 1951, s. 1

³²⁰ "İşçilerin Hafta Tatili Konusunda Kabul Edilen Ziyaret", **Zafer**, 22 Mart 1951, s. 4

Çalışmaların devam ettiği bilgisini vermiştir. Tarifenin milletler arası birliğini temin için Brüksel’de yapılan çalışmalara kendilerinin de katılmış olduğunu, bu faaliyetlerin sonunda memleket, menfaat ve ihtiyaçları göz önünde tutularak hazırlanacak tasarının Büyük Millet Meclisi’ne sunulacağını söylemiştir. Burçak devamında, kaçakçılıkla mücadeleleyi daha etkili kılmak ve ihtiyacın telkin ettiği yeni hükümleri de hazırlayabilmek için 1913 sayılı kanunun değişikliğine gidildiğini, bu maksatla hazırlanan tasarının Bakanlıkların mütalaasına sunulduğunu ifade etmiřtir³²¹.

Tütün piyasası hakkında Ege piyasasının artık sona ermek üzere olduğuna işaretle, Ege’de satışın 55 milyon kiloyu bulduğunu, Marmara ve Karadeniz’de piyasaların açılıp satışların başladığını, bu bölge mahsulünün nitelik itibariyle iyi olmasının satışları olumlu etkileyeceğini söyleyerek Hükümetin Ege’de olduğu gibi bu piyasalarla da aynı derecede ve aynı kuvvetle ilgili olduklarını belirtmiştir. Burçak, ekicinin herhangi bir suretle zarara uğramamasını hassasiyetle takip ettiklerini, destekleme alımları ile görevlendirdikleri tekell idaresine her ihtimali göz önünde bulunduran durumlar için gereken yetki verilmiş ve bunlara ilgisi olan paranın da sağlandığını, tüccarın da hükümetin yükünü hafifletecek ilgiyi göstereceğini ümit ettiklerini söylemiřtir³²².

Tuz satışlarının durumunda ise en son satılan 30.000 ton da dahil olmak üzere, dört aylık devre içerisinde satışlarının 110 bin tonu bulduğunu, diğer taraftan genel olarak bütün bakanlık ve ona bağlı idarelere ait masraflar üzerinde en çok tasarrufla hareket etmek kararında olduklarını, hizmetlerin aksatılmamasını ve devlet gelirlerinin sağlanması esasları göz önünde tutularak yapılacak tasarruflarla, işlerinin daha sakin bir şekilde yürüyeceği kanaatini taşıdıklarını belirtmiřtir³²³.

b-d) Tütün Mahsullerinin İslah Edilmesi

Tekel ve Gümrük Bakanlığı, memleketin iktisadi bünyesinde büyük bir yer tutan mahsulünü ıslah ve hastalık olan bölgelerde yeniden inceleme yapmak kararını almıştır. İncelemeler yapacak olan eksperler bilhassa tütün hastalığı bulunan bölgelerde yapılacak ekimlerin sınırlandırılması ve hastalıkla mücadele üzerinde duracaklardır. Tekel bölge baş müdürlüklere gönderilen bir genelgede hastalığın önü alınamadığı taktirde ekimin tamamen

³²¹ ‘‘Kaçakçılarla Mücadele, Gümrük Tarifesi Kanunu, Ege ve Karadeniz Tütün Piyasası’’, **Zafer**, 23 Mart 1951, s. 3

³²² ‘‘Kaçakçılarla Mücadele, Gümrük Tarifesi Kanunu, Ege ve Karadeniz Tütün Piyasası’’, **Zafer**, 23 Mart 1951, s. 3

³²³ ‘‘Kaçakçılarla Mücadele, Gümrük Tarifesi Kanunu, Ege ve Karadeniz Tütün Piyasası’’, **Zafer**, 23 Mart 1951, s. 3

durdurulması ve bu gibi tütün ekenlerin şiddetle cezalandırılması istenmiş ve bu işin tatbikinde ihmal gösteren memurların işlerine son verileceği bildirilmiştir³²⁴.

b-e) Tütün Piyasasının Tabii Halde Olması Demeci

Zafer Gazetesinde, tütün piyasalarının bir kısım gazeteciler tarafından tütün tartışmaları hakkında bir takım yazılar yazılmakta ve tütün pazarlarını bulandıracak nitelikte eksik haberler verilmekte olduğu haber edilmiştir. Halen devam eden bu yayın karşısında telaşa düşen tüccar ve üreticiyi ilgilendiren konulara dair kendisinden bilgi rica eden Zafer gazetesi muhabirine Gümrük ve Tekel Bakanı Rıfki Salim Burçak, demeçte bulunmuştur. Burçak, ekici tütünleri satış piyasalarının bütün bölgelerde devam ettiğini ifade etmiştir³²⁵.

Ege Bölgesi rekoltesinin geçen yıla nazaran fazla olmasına rağmen bu bölge tütünlerinden bugüne kadar 56 milyon kilosunun satıldığını, destekleme alımları için hükümetin zamanında aldığı kararların bu piyasada gayri tabii herhangi bir halin meydana gelmesine imkan ve yer bırakmadığını belirtmiştir. Karadeniz ve Marmara bölgeleri piyasalarının 12 Mart tarihinden beri devam etmekte olduğunu, Ege bölgesinde olduğu gibi bu bölge piyasalarını da en yakın bir ilgi ile takip etmekte olduğunu söylemiştir. Yerli ve yabancı tüccar alakalarının her geçen gün artmakta olduğunu ve satışların gelişme yolunda bulunduğunu ifade etmiştir. Şimdiye kadar Karadeniz Bölgesinde üç milyon kilo tütün satıldığını, gerek Karadeniz ve gerek Marmara Bölgelerinin rekolte miktarları ürün nitelikleri itibarıyla bu tütünlerin satışından herhangi bir endişeye yer olmadığı kanaatinde olduğunu bildirmiştir. Yer yer olan şikayet ve talepleri ciddi bir ilgi ile inceleme ve gerekirse soruşturduklarını, haklı olan taleplerin hemen yerine getirme yoluna gidildiğini, bu piyasalar için devlet ilgisinin gerekli kaldığı mali ve idari bütün tedbirlerin alındığını ve imkanların sağladığını belirtmiştir. Destekleme suretiyle alınan ürünlerin satılmasının bir emirle ilgili olduğunu, bu satışların yapılması sırasında tüccarların zarar görmelerine ve Tekel idaresinin bu satışlar dolayısıyla tüccarla rekabet durumuna düşmemesine bilhassa özen gösterileceğini söylemiştir³²⁶.

Tütün hastalıklarıyla mücadelede Tütün Bakanlığı ile birlikte tespit edilen esaslar dairesinde mücadele edilmekte ve yeni mahsulün daha iyi nitelikli olması bilhassa ekiminin menfaatine olduğunu, bu konuda her sebeple ekicinin çeşitlendirmesine çalışılmakta olduğunu beyan etmiştir. Tütün Kongresi kararlarından Tekelle ilgili konuların hemen büyük bir kısmı

³²⁴ “Tütün Mahsullerinin Islah Edilmesi”, **Zafer**, 27 Mart 1951, s. 2

³²⁵ “Tütün Piyasası Tabii Haldedir”, **Zafer**, 31 Mart 1951, s. 1

³²⁶ “Tütün Piyasası Tabii Haldedir”, **Zafer**, 31 Mart 1951, s. 4

Tütün ve Tütün İhisarı Kanununu ilgilendirmekte, memleket ihtiyacı, kongre kararları göz önüne alınarak 3437 sayılı Kanunda³²⁷ değişiklikler yapılması gereğini eden çalışmaların Tekele bildirildiğini ve yine kongre kararıyla kurulmuş hususuna Tütün komitesinin incelemesine verildiğini söylemiştir³²⁸.

b-f) Rıfkı Salim Burçak'ın Sanayi Kongresi'ne Katılması

İktisat ve Sanayi Kongresi'ne, ülkenin her tarafından 370 tüccar, sanayi erbabı ve Ticaret Odaları temsilcilerinden 355 kadarı katılmıştır. Kongrede TBMM Başkanı Refik Koraltan, Başbakan Adnan Menderes, Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Tekel ve Gümrük Bakanı Rıfkı Salim Burçak, Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu, Çalışma Bakanı Hakkı Gedik, Ulaştırma Bakanı Seyfi Kurtbek, bazı milletvekilleri, ilgili üniversite profesörleri, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde hazır bulunmuşlardır. Ekonomi ve Ticaret Bakanı Muhlis Ete, kürsüye gelerek memleketlerinde³²⁹ sanayi hamlelerinin tarihçesini yapmış, sanayi politikasının anahatları, teşkilatlandırılması, teşvik ve himayesi, denetlemesi ve sanayinin olağanüstü zamanlardaki durumu ve alınması gereken tedbirlerden bahsederek özetle şahsi teşebbüsün hükümetten azami destek göreceğini ve kongreden alınacak ilhamla günün demokratik esaslarını karşılayacak yeni bir sanayi kanununun hazırlanacağını belirtmiştir³³⁰.

b-g) Karadeniz Bölgesinde Tütün Satışları Durumu

Tekel ve Gümrük Bakanı Rıfkı Salim Burçak, hükümette görev aldığı sırada ilk önce ekici tütünleri³³¹ piyasaları ile ilgilendiğini belirtmiştir. Ege piyasası bilindiği gibi hükümetin aldığı tedbir ve kararlarla sona ermek üzere olduğunu, yazılı ve sözlü olarak yapılan müracaatlardan Karadeniz Bölgesi tütün tahsili vatandaşlardan bazılarının tütünlerinin satışlarında tereddüte düştüklerini anladığını söylemiştir. Bu piyasayı yerinde görmek ve cereyanı hakkında görevliler ya ekici vatandaşlardan açıklama almak üzere geldiğini, bazı güçlüklerin olduğunu gördüğünü belirterek, bunların tatbikattan doğan aksaklıklara ait tohum ıslahı için gerekli talimatları verdiğini belirtmiştir³³².

³²⁷ "Tütün ve Tütün İhisarı Kanunu", **T.C. Resmi Gazete**, S. 3943, 25 Haziran 1938, s. 10083

³²⁸ "Tütün Piyasası Tabii Haldedir", **Zafer**, 31 Mart 1951, s. 4

³²⁹ "Ankara'da Toplanan Sanayi Kongresi", **Milliyet**, 10 Nisan 1951, s. 1

³³⁰ "Ankara'da Toplanan Sanayi Kongresi", **Milliyet**, 10 Nisan 1951, s. 5

³³¹ "Karadeniz Bölgesinde Tütün Satışları Durumu", **Zafer**, 25 Nisan 1951, s. 1

³³² "Karadeniz Bölgesinde Tütün Satışları Durumu", **Zafer**, 25 Nisan 1951, s. 4

b-h) Rıfıkı Salim Burçak'ın Tütün ve Tütün İnhisarı Kanunu Hakkında Beyanâtı

Burçak, ülkede tütün alım noktalarında çeşitliliğin tayini, yakılması konularında yapılan şikayetleri soruşturduklarını, ulaştıkları sonuçlara göre görevlilere gerekli emirleri verdiklerini belirtmiştir³³³.

Yerli ve yabancı tüccarın satın alma işini yapmadıkları konusunda ise alım noktalarında destekleme alımları ile görevlendirilmiş olan Tekel idaresinin bu boşlukları doldurmasını sağladıklarını bu itibarla ekici elinde satılmamış tütün kalacağı endişesi hiçbir surette olmaması gerektiğini ifade etmiştir. Tütünlerinin kendilerine has olan nitelikleri içermemesi halinde bunlara dış pazarlarda alıcı bulmanın kolay olmadığını, bu nedenle yerel hususiyetleri bulunan nitelikli tütün yetiştirilmesi konularında bilhassa Pazarcık ve Gümüşhacıköy'deki üreticilere geniş açıklamalar yaptıklarını, üreticinin kendilerinden talep ettiği teknik yardımlar için Genel Müdürlüğe de gereken talimatı verdiklerini söylemiştir. Devamında, gezdikleri yerlerde Tütün ve Tütün İnhisarı Kanununun³³⁴ tütün ekimini men ettiği alanın sınırlı sahalarında tütün dikilmesine önem verdiklerini gözlemlediklerini, kanundaki bu hükmün tütün kalitesinin korunması için olduğunu, bu hükmü tütüncülüğün geleceği bakımından çok önemli bulduklarını belirterek, hazırlanmakta olan Tütün Kanunu Tasarısına göre mevzii sınırlı sahaları yeniden incelemeye tabi tutulacağını, şimdilik yürürlükte olan Kanun hükmüne göre mevzii sınırlı sahası olarak tespit edilmiş yerlere tütün ekilmemesinin zorunlu olduğunu beyan etmiştir³³⁵.

Karadeniz piyasasının da memnuniyet verici bir şekilde kapanacağını ümit ettiklerini, Samsun'da bir Amerikan firmasının bu yıl tütün işleme faaliyetini tatil etmesi sebebiyle açıkta kalacak işçiler için bir iş sahası bulmak da seyahatlerinin hedeflerinden bir olduğunu belirtmiştir. Tekelin bir kısım ürünlerinin daha Samsun'da işlenmesi imkanları üzerinde incelemeler yaptıklarını, kiralanan yeni binalarda Tekel idaresinin eklenmiş işleme evleri açması imkanını sağladıklarını söylemiştir³³⁶.

Son olarak bu bölgede Bakanlığın ilgili bulunduğu ikinci bir konunun da çay ve çay fabrikası konuları olduğunu, bu bölgenin kalkınması için önemli olan çaycılığa yeni sahaların ayrılmasının üreticiyi sevindirdiğini söylemiştir. Mevcut sahalarla genişletilecek kısımları göz önünde tutarak çay fabrikasının da bu üretilenleri karşılayacak bir kapasiteye getirilmesi için

³³³ “Tekel Bakanının Beyanâtı”, **Zafer**, 6 Mayıs 1951, s. 3

³³⁴ “Tütün ve Tütün İnhisarı Kanunu”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 3943, 25 Haziran 1938, s. 10083

³³⁵ “Tekel Bakanının Beyanâtı”, **Zafer**, 6 Mayıs 1951, s. 3

³³⁶ “Tekel Bakanının Beyanâtı”, **Zafer**, 6 Mayıs 1951, s. 3

bütçeye konulmuş olan ödenek miktarınca eksiklerinin tamamlamasının Genel Müdürlüğe bildirildiğini ve son olarak da vatandaşın hizmetinde bulunmak ve vatandaşa faydalı olmak amacıyla yapılan çalışmalardan memnun olduklarını söylemiştir³³⁷.

b-1) Paşabahçe'deki Asit Karbonik Tesisatının Sökülmesi

Paşabahçe ispiro ve rakı fabrikasında vücuda getirilmekte ve montajı kısa bir süre sonra bitecek olan asit karbonik tesisatının sökülmesi, şehirde mevcut iki asit karbonik fabrikasına satılması, böylece Paşabahçe'de parasız olarak elde edilen günde 5 bin kilo asit karboniğin yine havaya atılıp ziyan olması ve hazinenin senede ortalama bir milyon sekiz yüz bin liralık gelirden mahrum bırakılması hakkında Tekel Bakanlığı bir karar vermişti. Bu mesele etrafında elde edilen önemli bilgiye göre Paşabahçe'de böyle bir tesis meydana getirildiğini ve makinelerin gelip monte edilmekte olduğunu anlayan buradaki iki fabrika sahibi ve idare meclisi heyetleri daha o zaman teşebbüse geçmişler, Ankara'ya temsilciler ve heyetler göndermişlerdir. Bu arada bilhassa Balattaki fabrikanın bağlı bulunduğu anonim şirket idare meclisi üyelerinden ve aynı zamanda üniversitede kürsüsü bulunup Ankara'daki siyasi toplantıda tanınan iki şahıs bu temas işlerle görevlendirilmiştir³³⁸.

Yapılan temaslar sonunda o zamanki Tekel Bakanı Nuri Özsan durumu inceletmiş, şehirde incelemeler yaptırmıştır. Neticede yapılan müracaatları haksız bularak, Paşabahçe'deki tesislerin montajına devam edileceğini, hazineye günde 6-7 bin lira kazandıracak gelir kaynağının hiçbir surette bazı menfaatler yüzünden kurtulamayacağını kesin olarak müracaatçılara ilgililere bildirmiştir. Bunun üzerine müracaatçılar girişimlerini durdurmuşlardır. Fakat Tekel Bakanı değişip de Bakanlığa Rıfkı Salim Burçak getirilince, buradaki fabrikacılar yine derhal faaliyete geçmişler ve üniversitede kürsüsü bulunan profesör, temaslarına başlamıştır. Profesörün temasları üzerine yeni Tekel Bakanı, Balattaki fabrikanın bağlı bulunduğu anonim şirkete bir yazı göndermiş ve meselenin yeniden düzenlenmesi için Ankara'ya bir heyet gönderilmesini istemiştir. Bu arada Ankara'dan Ticaret Bakanlığı konjonktür dairesinden yetkili bir kişi şehre gönderilerek meselenin soruşturma ve inceleme işi ile görevlendirilmiştir. Bu kişi şehre gelmiş, ilgili resmi makam ve şahıslarla temasa geçerek, iki hususi fabrikanın temsilcileri ve anonim şirketi ve anonim şirketi idare meclisi üyeleriyle buluşmuş, sadece onları dinlemiş ve tabiatıyla, hususi teşebbüs temellerinin fikirlerini ifade ve doğrular nitelikte bir raporla Ankara'ya dönmüştür. Bu kişinin götürdüğü rapor Ankara'ya giden heyetlerin teması, üniversite profesörünün aracısı, Tekel

³³⁷ “Tekel Bakanının Beyanâtı”, **Zafer**, 6 Mayıs 1951, s. 3

³³⁸ “El Çabukluğu İle Hazineden Alınmak İstenen Yılda 2 Milyon Lira”, **Akşam**, 13 Haziran 1951, s. 2

Bakanlığını garip olarak nitelendirilen kararı vermeye ve Bakanlar Kurulunu sevk etmeye zorlamıştır. Böylece bir önceki Tekel Bakanının yersiz bulduğu bir müracaatı, ondan sonraki Tekel Bakanı tamamen onaylamış ve bu yolda karara varmış bulunmaktadır³³⁹.

Diğer taraftan bilgilere göre, Paşabahçe’de sökülecek olan tesisatın, 40 bin lirası peşin, kalanı taksitle olmak üzere satışı prensip olarak kabul edildiği nedeniyle, Bakanlık buradaki şirkete, satış işleminin yapılabileceğini bildirmiş ve şirket temsilcilerinden bir heyet dün Tekel Genel Müdürlüğüne giderek, ilk taksit olan 40 bin lirayı yatırmak istemiştir. Fakat genel müdürlük muhasebesi, kendilerine böyle bir emir gelmediği için parayı alamayacağını bildirmiştir. Heyet, bu cevap karşısında telefonla Ankara ile temasa geçmiş ve neticede 40 bin lirayı Tekel Bakanlığı hesabına bir bankaya yatırmıştır. Bu hususta bilgisine müracaat edilen Tekel Genel Müdürü Hadi Hüsman, Paşabahçe’deki tesisatın sökülmesi için genel müdürlüğe hiçbir emir gelmediğini, para yatırmak istemediğini söylemiştir. Diğer taraftan Gazozcular cemiyetinin müracaatı üzerine, şehir ticaret müdürlüğü, Paşabahçe’ye iki denetçi göndermiştir. Memurlar Paşabahçe’de incelemeler yapmışlardır. Tesisatın durumu, hususi fabrikaların bu yüzden kapanıp kapanmayacağı hususu olmuştur³⁴⁰.

Rıfkı Salim Burçak, Zafer Gazetesine beyanatta bulunarak, Asit karbonik işinin birkaç günden beri başta Akşam Gazetesi olmak üzere bazı gazetelerde söz konusu edildiğini, Paşabahçe ispiroto fabrikasından mayalanmasıyla ortaya çıkan asit karbonik ortaya çıkarılarak piyasaya arzı teşebbüsü eski iktidarın³⁴¹ başladığı ve şimdi Bakanlar Kurulu kararıyla durdurulmuş bir iş olduğunu söylemiştir. Burçak, parti ve Hükümet programları gereğince, hatta tek el altında bulunan maddelerin çoğunu dahi serbest teşebbüse bırakmak üzere bulundukları şu sıralarda Tekel konusu dışında bu türlü yeni bir teşebbüse girişmelerinin serbest teşebbüse yeni saha ve imkanlar hazırlamayı iktisadi politikasında esaslı bir prensip olarak kabul etmiş olan bir hükümetin yapabileceği bir iş olmadığı belirtmiştir. Birkaç günden beri bu konuda ısrarlı ve planlı bir şekilde yayın yapanların, yeni iktidarın iktisadi görüş ve düşüncesini anlayamadıklarını ifade etmiştir. Burçak, meselenin sadece bir kazanç meselesi olmadığını, yeni bir görüş ve zihniyetle iş başına gelmiş olan bir hükümetin iktisadi doktrini ile sıkı sıkıya ilgili bir mesele olduğunu belirtmiştir. Burçak, iktisadi politikasında özel teşebbüsle rekabet yapacağını, sermayeye emniyet hissi içinde kalıcı ve devam imkanları sağlayacağını söz vermiş olan Demokrat Parti Hükümeti’nin, bu işte program ve

³³⁹ “El Çabukluğu İle Hazineden Alınmak İstenen Yılda 2 Milyon Lira”, **Akşam**, 13 Haziran 1951, s. 2

³⁴⁰ “El Çabukluğu İle Hazineden Alınmak İstenen Yılda 2 Milyon Lira”, **Akşam**, 13 Haziran 1951, s. 2

³⁴¹ “Hazine Zararı Bahsi Mevzuu Değilmiş”, **Akşam**, 17 Haziran 1951, s. 1

beyannamesine bağılılığını ispat etmekten başka bir şey yapmadığını söylemiştir. Bu davayı kendi açılarından haklı göstermek isteyenlerin, bu yaptıkları yayınla kesinlikle geçerli olmayan hazine zararından bahsederek teşebbüsün yerine gelmesi halinde elde edilecek kazancı abartılı rakamlarla zarar gibi göstermekte olduklarını belirterek, meselenin gayet basit olduğunu, yeni hükümetin millete ilan etmiş olduğu iktisadi prensiplerinin tabii bir icabından başka bir şey olmadığını ifade etmiştir. Diğer taraftan Burçak, Tekel Genel Müdürü Hadi Hüsman'ın Ankara'ya geldiğini ve Bakanlıkla temasa geçtiğini söylemiş, Ulus Gazetesinin yazdığına göre, asit karbonik meselesi dolayısıyla istifası kabul edilmediği taktirde, rapor olarak bir süre istirahat edeceğini beyan etmiştir³⁴².

19 Haziran tarihli Akşam Gazetesi, Tekel Bakanının asit karbonik hakkındaki izahatının hayretle karşılandığını yazmıştır. Bakanlığın 17 Haziran'da gazeteye verdiği beyanattaki kararını yersiz ve garip bulmuş hatta tezatlarla düştüğünü belirtmiştir³⁴³.

Akşam Gazetesi, Bakan'ın öncelikle planlı ve ısrarlı yayın yapanlar sözünü kullanmasını uygun bulmamıştır. Dahası Akşam Gazetesi ekleyerek, milletin parasıyla alınmış bir tesisatı sökmek, iki fabrikatörü zengin etmek yolunda alınan garip ve yersiz kararı ile ilk olarak ele alıp kamuoyunda anlatan, hazine, dolayısıyla milletin hakkını müdafaa eden mesele üzerinde ısrarla duranın Akşam Gazetesi olduğunu ve diğer İstanbul gazetelerinin de bu konu üzerinde durup Akşam gazetesinin fikirlerini müdafaa ettiklerini belirtmiştir. Yine Akşam Gazetesi, Paşabahçe'deki teşebbüsün bir önceki iktidar zamanında başlanmış olması, onun iktidar değişince durdurulmasının gerekmediğini, tesisatın ihalesini, makinelerin gelmesi, montaja başlanması eski iktidar zamanında değil, Demokrat Parti iktidarı zamanında olduğunu belirtmiştir. Burçak'ın teşebbüsün durdurulduğunu söylemesini ise, işi bir oldu bittiye getirmekle yorumlamışlar, Paşabahçe'deki montaj işinin devam etmekte olduğunu belirtmişlerdir. Genel Müdürün Ankara'ya hareketinden bir gün önce montaj işinin bir an önce bitilmesi için fabrika müdürüne emir verdiğini ve tesisatın 20 gün sonra işler hale geleceğini belirtmiştir. Rıfki Salim Burçak'ın, yeni iktidarın serbest teşebbüse imkan vermeyi söz verdiğini ve Paşabahçe'deki tesisatın, DP iktisadi politikasına uymadığını söylemesi sözüne ise Nuri Özsan'ın montaj için emir verdirdiğini ve DP iktisadi politikasını hiçe saydığı hatta DP iktidarından olup olmadığı yolunda sözler belirtmişlerdir³⁴⁴.

³⁴² “Hazine Zararı Bahsi Mevzuu Değilmiştir”, **Akşam**, 17 Haziran 1951, s. 2

³⁴³ “Tekel Bakanının Asit ve Karbonik Hakkındaki İzahatı Hayretle Karşılandı”, **Akşam**, 19 Haziran 1951, s. 1

³⁴⁴ “Tekel Bakanının Asit ve Karbonik Hakkındaki İzahatı Hayretle Karşılandı”, **Akşam**, 19 Haziran 1951, s. 2

Akşam Gazetesi, özel teşebbüsü korumanın memlekette özel tröstlerin meydana gelmesine neden olduğunu belirtmiştir. Bu durumun özel sermayeye rakipsiz, fahiş kazanç sahaları açılmasına, hazinenin zarara uğramasına, şu veya bu düşünce ile şu veya bu şahsa haksız tavizler verilmesine yol açmak olmadığını, normal kazanç yolundan ayrılmadığı, milletin sömürmeye başlamadığı sürece himaye olarak görmek gerektiğini ifade etmiştir³⁴⁵.

b-k) Tekel Bakanının İstanbul’da Basın Toplantısı ve İncelemeleri

14 Ağustos 1951 tarihinde Bursa yolu ile İstanbul’a giden Tekel ve Gümrük Bakanı Rıfki Salim Burçak, Genel Müdürlük binasında basın toplantısı yapmıştır. Toplantıda Bakanlık İnceleme ve Denetleme Kurulu Başkanı Münir Karacık ve Gümrük Genel Komutanı Tümgeneral Mümtaz Ulusoy da hazır bulunmuştur³⁴⁶.

Rıfki Sakim Burçak öncelikle bakan olduktan sonra İstanbul’a ilk defa geldiğini, İstanbul basın mensuplarıyla tanışmaktan memnun olduğunu söylemiştir. Sonrasında gazetecilerin sordukları soruları cevaplandırmıştır. Bakan, halen vekaleten idare edilmekte olan Tekel Genel Müdürlüğüne bir asil müdür Hadi Hüsman’ın değişmesini bir yer değiştirme olarak nitelendirmiştir. Bakan’a göre, asit karbonik meselesi veya ona geçmiş bulunan hadiselerle eski müdürün değişmesinin alakalı olmadığını söylemiştir³⁴⁷.

Burçak, İstanbul’da 10-15 gün kalarak Bakanlığa bağlı kurumlarda inceleme yapacağı ifadesi ile söze başlamış, tekel ürünlerinin daha iyi kalitede ve daha iyi ambalajla çıkması için yeni tedbirler aldıklarını, bu arada yeni makine siparişlerinin yapıldığını, köylü sigarasının da yeni bir ambalajla ve ikinci ismiyle yakında piyasaya çıkacağını, sigaranın fiyatında herhangi bir değişiklik olmayacağını söylemiştir³⁴⁸.

Çamaltı’ndaki tuz üretiminin artırılması için de teşebbüse geçilmiş olduğunu, Marshal yardımından istifade suretiyle üretimin artırılacağını, ihracat yapılarak döviz elde etme imkanı sağlayacağını beyan etmiştir³⁴⁹.

Kibrit ve içki içkiler imali tekelinin kaldırılmasına dair kanun tasarılarının da Meclis’te olduğunu ve kasım ayında görüşüleceğini ve son olarak bir soru üzerine Bakan,

³⁴⁵ “Tekel Bakanının Asit ve Karbonik Hakkındaki İzahatı Hayretle Karşılandı”, **Akşam**, 19 Haziran 1951, s. 2

³⁴⁶ “Tekel Bakanının Dünkü Basın Toplantısı”, **Akşam**, 16 Ağustos 1951, s. 2

³⁴⁷ “Tekel İşlerine Dair Bakanın Beyanatı”, **Cumhuriyet**, 16 Ağustos 1951, s. 1

³⁴⁸ “Tekel Bakanının Dünkü Basın Toplantısı”, **Akşam**, 16 Ağustos 1951, s. 2

³⁴⁹ “Tekel Bakanının Dünkü Basın Toplantısı”, **Akşam**, 16 Ağustos 1951, s. 2

Bakanlar Kurulu kararıyla Paşabahçe'deki asit karbonik gazından hiçbir surette faydalanılamayacağını söylemiştir³⁵⁰.

Rıfki Salim Burçak, 29 Ağustos'ta Gümrük Muhafaza Başmüdürlüğünde incelemelerde bulunmuş ve Başmüdür Hamit Tıgrel'den gerekli açıklamayı almıştır. Bakan, beraberinde hususi Kalem Müdürü Fethi Aşkın ve Ticaret Grubu Müdürü ile Üsküdar yaprak tütün deposunu, tütün bakım evini gezmiş ve gerekli açıklama almıştır³⁵¹. Hususi Kalem Müdürü Fethi Aşkın ile de öğleden sonra Gümrük Muhafaza Deniz Komutanlığını ziyaret etmiştir³⁵².

Yine Burçak, 4 Eylül'de hususi Kalem Müdürü Fethi Aşkın ile Maltepe Tütüncülük Enstitüsünü ziyaret etmiş, öğleden sonra işçi temsilcileriyle Tekel Umum Müdürlüğünde görüşmüş, işçilerin ücretlerine zam talepleri konusunda konuşmuştur³⁵³.

b-1) Rıfki Salim Burçak'ın Karşılara Hitabesi

11 Ekim 1951 tarihinde Kars'ta bulunan Gümrük ve Tekel Bakanı Rıfki Salim Burçak, Valiyi, garnizon komutanlığını, belediyeyi, siyasi partileri ziyaret ve Gümrük ve Tekel müdürlüklerini teftiş ettikten sonra İl Genel Meclis salonunda toplanan Karşılara, hitabede bulunmuştur. Burçak, tarihin Türk vatanının tarihine birkaç şanlı kalenin kaderine sıkı sıkıya bağlı kaldığını, Kars'ta Edirne gibi, Erzurum gibi, vatan müdafaasında çok şerefli ve şerefli olduğu kadar da sorumlu bir görevi kahramanca başarmış olan kalelerden biri olduğunu, bu şanlı kalenin kahraman halkına hitap etmek fırsatını bulduğu için kendisini mutlu hissettiğini söyleyerek, bundan sonra yeni iktidar zamanında yapılan işler hakkında eskileri ile karşılaştırarak ve rakamlar vererek izahat vermiştir³⁵⁴.

2) Tekel ve Gümrük Bakanlığı'ndan İstifa Etmesi

22 Ekim 1951 tarihinde Rıfki Salim Burçak, Başbakanlıktan aranmış ve oraya gitmiştir. Burçak, Başbakanlıkta; Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu, TBMM Başkanı Refik Koraltan, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Devlet Bakanı ve İçişleri Bakanı vekili Fevzi Lütüfî Karaosmanoğlu'nun olduğunu belirtmiştir³⁵⁵.

Refik Koraltan, Genel Kurulda fazla sayıda Bakan olduğunu, bu durumun parti teşkilatı açısından iyi karşılanmadığını ifade etmiştir. Nuri Özsan ve Hulusi Köymen'in bu

³⁵⁰ "Tekel Bakanının Dünkü Basın Toplantısı", **Akşam**, 16 Ağustos 1951, s. 2

³⁵¹ "Tekel Bakanının Tetkikleri", **Cumhuriyet**, 29 Ağustos 1951, s. 2

³⁵² "Tekel Bakanının Dünkü Tetkikleri", **Cumhuriyet**, 2 Eylül 1951, s. 2

³⁵³ "Tekel Bakanının Tetkikleri", **Cumhuriyet**, 5 Eylül 1951, **Milliyet**, 4 Eylül 1951, s. 2

³⁵⁴ "Gümrük ve Tekel Bakanının Karşılara Hitabesi", **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1951, s. 4

³⁵⁵ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 103

yüzden adaylıklarını koymadıklarını ancak Tevfik İleri ve Burçak'ın genel kurula seçilmesinin ortaya hoş olmayan bir durum çıkardığını, Tevfik İleri ile görüştiklerini ve kendisine durumu izah edip Genel Kuruldan ayrıldığını ifade ederek Burçak'ın da ayrılmasını söylemiştir. Koraltan'dan sonra Başbakan da söz alarak Koraltan'ın dediklerini tekrarlamış, eski iki arkadaşına, İleri ve Burçak'ın genel kurula üyeliklerini açıklayamadığını, onlara mahcup olduğunu belirtmiştir. Rıfki Salim Burçak'a göre ise Başbakan'ın diğer bir gerekçesi, partide büyük hizmetleri olup da yedekte kalan bir iki kişiyi genel kurula almak istemesiydi, böylece onları da tatmin etmiş olacaktı. Bu kişiler ise birinci ve ikinci yedekte olanlar Remzi Birant ile Osman Şevki Çiçekdağ'dır³⁵⁶.

Burçak, genel kurul seçimlerine hangi şartlarda girdiğini anlatmış, bu yüzden Bakanlıktan ayrıldığı takdirde sorunun çözüleceğini söylemiş, genel kuruldan ayrılmamayı teklif etmiştir. Başbakan ve Koraltan, teklife sıcak bakmamış, Burçak teklifinde ısrarlı olunca kabul etmişlerdir. Böylece genel kuruldan ayrılmamış ve Bakanlıktan istifa etmiştir³⁵⁷. Cumhuriyet gazetesi de Rıfki Salim Burçak'ın genel kurul üyeliği ve Bakanlık arasında tercih yaptığını³⁵⁸ ve Ulus Gazetesi de 22 Ekim 1951'de Tekel ve Gümrük Bakanlığından istifa ettiği haberini yazmıştır³⁵⁹.

Rıfki Salim Burçak istifası üzerinde yaptığı değerlendirmede, kendisini Türkiye'nin dört bir yanından gelen delegelerin kurul üyeliğine seçtiklerini, seçildiğinin ertesi gün genel kuruldan istifa edip Bakanlıkta kalacaksa neden adaylığı kabul ederek seçimlere girdiğini ve kendisi için çalışan arkadaşlarına ise saygılı olmayan bir davranış olarak belirtmiştir. Diğer yandan Burçak, Başbakanın kongrede kendisi aleyhinde hareket ettiğini, kendisinden şüphe eden bir Başbakanın kabinesinde bulunmanın uygun olmadığını, onu ve devirme amacını güden tertiplere katılmayı ahlaka uygun bir hareket görmediğini ancak bu şekilde düşünülebileceğini de ifade etmiştir³⁶⁰.

Ertesi gün Burçak, Bakanlığa gidip istifa mektubunu Başbakana sunmuş, kendisine Bolu Milletvekili General Fahri Belen'le işbirliği halinde olduklarını işittiklerini söylemişlerdir. Burçak ise bu haberin bir uydurma olduğunu belirtmiş, Koraltan ise Burçak'a,

³⁵⁶ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 103

³⁵⁷ "Rıfki Salim Burçak'ın istifasının kabulü ve Nuri Özsan'ın bu göreve vekillik etmesinin uygun olduğu hakkında Cumhurbaşkanlığı tezkeresi", **T.C. Resmi Gazete**, S. 7944, 31 Ekim 1951, s. 2161

³⁵⁸ "Bakanlar Kurulunda Dün Bir Değişiklik Daha Oldu", **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1951, s. 3

³⁵⁹ "Tekel Bakanı Da Dün İstifa Etti", **Ulus**, 23 Ekim 1951, s. 5

³⁶⁰ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 104-105

kendisinin adamları olduğunu ifade etmiş, Menderes ise Burçak’a Bakanlıktan öğleden sonra ayrılırken, Bakanlıktan ayrılmasını istemediklerini söylemiştir³⁶¹.

Burçak, Başbakanın zaaflarından birinin de şüphecilikleri daha doğrusu aldığı haberlere kolayca inanması olduğunu, on yıllık iktidarları boyunca bu konularda zaman zaman yanlış değerlendirmeler yaparak çok defa yakın çevresinin tesiri altında, kendisini çok seven ve değerini bilen bir takım arkadaşları hakkında da yok yere şüpheye düştüğünü belirtmiştir. Adnan Menderes’in Demokrat Parti grubu içinde sahip bulunduğu sevgiyi tam ölçüleri ile taktir edememiş olması kendi hesabına da partileri hesabına da talihsizlik olarak değerlendirmiştir. Yine Burçak’ta Menderes’in grupta kendisinin sahip bulunduğu nüfuz ve itibarı ile zaman zaman eleştirilerin hedefinin ne olduğunu tam ölçebilmiş olsaydı, hem kendisinin hem de partinin içinde yok yere çıkan birtakım kırgınlıkların ve anlaşmazlıkların ortaya çıkmasını önlemiş olurdu düşüncesi hakim olmuştur³⁶².

Rıfki Salim Burçak’ın genel kurulu tercih edip Bakanlıktan ayrılması parti içinde yankıları geniş olmuş; gerek parti teşkilatında, gerekse meclis grubunda çok olumlu tesirler bırakmıştır. Burçak, yurdun çeşitli yörelerinden 200 kadar telgraf aldığını belirterek, Demokrat Partililerin, genel kurul üyeliğini bakanlığa tercih etmiş olmasından duydukları memnuniyeti ifade etmiş, siyasetten ayrıldıktan sonra, aradan yıllar geçmesine rağmen bu olaydan bahseden partililere rastladığını belirtmiştir³⁶³.

B) Milli Eğitim Bakanlığı

Rıfki Salim Burçak 8 Nisan 1953 ve 17 Mayıs 1954 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı görevinde bulunmuştur. Bu bölümde Milli Eğitim Bakanı olarak yapmış olduğu faaliyetlere yer verilecektir. Yaklaşık bir yılı aşkın bir sürede kendisi ülkenin temel eğitim sorunlarıyla ilgilenmiş, Türk Milli Eğitim Sisteminin milli bir niteliğe kavuşturulması üzerinde ciddiyetle durmuştur. Burçak Eğitim politikası olarak, eğitimin ahlaki niteliğini ön planda tutmuş, öğrencilerin sadece bilgili değil, aynı zamanda ahlaklı olarak da yetiştirilmeleri gerektiğini zaman zaman dile getirmiştir. Daha sonra Burçak, Türk Milli Eğitim sisteminin en önemli unsurunu öğretmen olarak görmüş ve okulların yapılmasıyla eğitim sorunlarının çözümlenemeyeceğini, asıl sorunun nitelikli öğretmen yetiştirilmesi olduğunu TBMM’deki konuşmalarında dile getirmiştir.

³⁶¹ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 106

³⁶² Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 107

³⁶³ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 108

Bu amaçla bu çalışmada Milli Eğitim Bakanı olarak üniversitelerin siyaset yasağı konusunda çıkarılan milli selamet kanununa yer verilecek, eğitimde ise dini tedrisata dair TBMM’de izahatına, Atatürk Üniversitesi’ni kurma çalışmalarına, eğitimin en önemli konusu olan öğretmen ihtiyacı sorununu içeren Köy Enstitüleriyle İlköğretmen okullarının birleştirilmesine, yine onlara yönelik olarak yapılan intibak kanununun çıkarılmasına yer verilecektir. Bunların dışında ise TBMM’deki sözlü soruları ve cevabına, komisyon raporlarına ve katıldığı oylamalara yer verilecektir. TBMM dışı çalışmalarında ise genel olarak, okulların açılış törenlerinde bulunması ve buralarda verdiği beyanatlarda yaptığı ve yapacağı faaliyetlere değinmesine yer verilecektir. Son olarak 14 Mayıs 1954 seçimleri sonucu kabine dışı kalmasıyla Burçak’ın Milli Eğitim Bakanlığı’ndan ayrılmasına yer verilip bakanlık çalışmaları sonlandırılacaktır.

1) Milli Eğitim Bakanı Oluşu

DP Genel İdare Kurulu 4 Temmuz 1952 Cuma günü Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Başkanlığında toplanıp gündem meseleleri hakkında görüşme yapmıştır. Toplantıdan sonra Fuat Köprülü, Rıfık Salim Burçak’a, yakında kabinede değişiklik olacağını, kendisini yeniden kabineye almak istediklerini söylemiş yani kabineye girme teklifi yapmıştır. Burçak ise memnuniyetini dile getirmiş ancak düşüneceğini ifade etmiştir. Ertesi gün Fuat Köprülü ile yalnız kalınca Burçak, kendisine Tekel ve Gümrük Bakanlığından ayrılırken yapılanlardan bahsetmiş ve olayın aslını öğrenmek istediğini söylemiştir. Köprülü ise o konunun aslı olmadığını belirtmiş, konuyu unutmamasını söylemiştir. Sonrasında Burçak, kendisinin Tekel ve Gümrük Bakanlığına getirildiğini sonradan duyduğunu, şimdi ise hangi bakanlığa getirileceğini sorarak, her bakanlığı kabul etmeyeceğini, örnek olarak Ticaret Bakanlığını göstermiştir. Köprülü ise bakanlığın siyasi bir mevki olup, bakanlıklar arasında fark gözetmemek gerektiğini, zamanında kendisine haber verileceği, şeklinde cevap vermiştir³⁶⁴.

Bu görüşmeden uzunca bir zaman geçmiş ve kabinede değişiklik gerçekleşmemiştir. Burçak’a göre tahmini olarak, 1953 Nisanın başlarında hükümet üyelerinden bazılarının kabineden çekilmesi³⁶⁵, meseleyi yeniden gündeme getirmişti. Devlet Bakanı Muammer Alakant, Milli Eğitim Bakanı Tefik İleri ve Çalışma Bakanı Samet Ağaoğlu istifa etmişlerdir. Meclis’ten çıkarken, Fuat Köprülü; Rıfık Salim Burçak’a Milli Eğitim Bakanlığı’na geleceğini söyledikten sonra Burçak, kendisine Milli Eğitimin çok fırtınalı bir

³⁶⁴ Rıfık Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 142-143

³⁶⁵ Tekin Erer, **a.g.e**, s. 141

yer olduğunu söyleyerek cevap vermiştir. Köprülü ise eğitim öğretim işlerinin çok yüzüstü kaldığını ve bu işi yapmanın Burçak’a düştüğünü söylemiştir³⁶⁶.

8 Nisan 1953 akşamı Başbakanlıktan Burçak’ı aramışlar ve davet etmişlerdir. Burçak bu davete cevap vermiş ve gittiğinde Başbakan ve Koraltanla görüşmüştür. Çankaya’da yapılan görüşmede Meclis Başkanı Refik Koraltan ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü de hazır bulunmuşlardır³⁶⁷. Başbakan, Burçak’a Milli Eğitim Bakanlığına getirildiğini, ona uygun olduğunu, Gümrük ve Tekel Bakanlığı’ndan çok haysiyetli ve jestle bir şekilde ayrıldığını, ayrıldıktan sonra da birçok kişinin yaptığı gibi hemen düşmanlığa geçmediğini ve partiye çok güzel bir örnek verdiğini söylemiştir. Burçak bakanlık teklifini kabul etmiştir³⁶⁸.

Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, Çalışma Bakanı Samet Ağaoğlu ve Devlet Bakanı Muammer Alakant’ın istifalarıyla boşalan Bakanlıklara ve Devlet Bakanlığı ile Gümrük ve Tekel Bakanlığına yeni tayinler yapılmış, bu suretle kabinedeki bütün boş bakanlıklar tamamlanmıştır. 8 Nisan 1953 tarihinde Devlet Bakanlığına Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş, Ağrı Milletvekili Celal Yardımcı, Milli Eğitim Bakanlığına Erzurum Milletvekili Rıfki Salim Burçak, Tekel ve Gümrük Bakanlığına Çanakkale Milletvekili Emin Kalafat ve Çalışma Bakanlığına Giresun Milletvekili Hayrettin Erkmen tayin edilmişlerdir³⁶⁹.

2) Faaliyetleri

a) Türkiye Büyük Millet Meclisindeki Faaliyetleri

a-a) Milli Eğitim Teşkilatı

Rıfki Salim Burçak, görevine başlar başlamaz İstanbul’a gitmiş; İstanbul, Ankara ve İzmir’deki bütün üniversitelerin rektör, dekan ve profesörlerinin katıldığı toplantıda üniversitelerle ilgili çeşitli konular üzerine görüşmüştür. Sonrasında ise gazetecilere ise verdiği demeçlerde; Milli Eğitimi ilgilendiren konularda bazı tasarılar hazırlandığını, bunların başında orta eğitim kadro kanunu ve iller öğretim kanunun geldiğini söylemiştir. Kadro kanununun ülke için hayati önemi olduğunu belirtmiş, bu kanunu eğer kısa bir zamanda çıkaramayacak olurlarsa 1953-1954 eğitim-öğretim yılının aksayacağını ifade etmiştir. Bakanlık teşkilatında değişiklikler yapmak hususunda herhangi bir başvurularının

³⁶⁶ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 143

³⁶⁷ ‘‘Kabinenin Durumu Bugün Belli Oluyor’’, **Milliyet**, 8 Nisan 1953, s. 1

³⁶⁸ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 143

³⁶⁹ ‘‘Kabinede Boşalan Bakanlıklara Yeni Tayinler Yapıldı’’, **Zafer**, 9 Nisan 1953, s. 1; **Ulus** 9 Nisan 1953, s. 1; Halit Tanyeli-Adnan Topsakaloğlu, **a.g.e**, s. 114

bulunmadığını, bu konuda söylentilerin olup bunların gerçekte alakası olmadığını belirtmiştir³⁷⁰.

a-b) Üniversitelerin Siyaset Yasağı - Milli Selamet Kanunu

Rıfki Salim Burçak, Türkiye’de üniversite öğretim üyelerinin günlük politika ile uğraşmaları demokratik dönemde karşılaşılan önemli konulardan biri olduğunu ifade etmiştir. Üniversite muhtariyetinin bir kısım öğretim üyeleri tarafından sadece politika yapma serbestliği şeklinde yorumlanmış olması üniversite ile siyasi iktidarlar arasında sürtüşmelere sebebiyet vermiş, ileriki yıllarda, ülkeye önemli sorunlar açmıştır. Türkiye’de demokratik rejimin kurulmasıyla üniversitelerin muhtariyete kavuşmaları hemen aynı döneme rastlamıştır. Ancak Burçak’a göre ne demokratik rejimin ne de üniversite muhtariyetinin elde edilmesi yolunda üniversiteler bir mücadele verememişlerdir³⁷¹.

1946 yılının ocak ayında kurulan Demokrat Parti’nin 39. maddesinde, üniversitelerin ilmi ve idari muhtariyete kavuşturulacakları yazılıydı. CHP iktidarı 1946 Temmuzunda yaptığı genel seçimlere girmeden önce 18 Haziran 1946 tarihinde çıkardığı 4936 Sayılı Kanunla³⁷² üniversitelere muhtariyet vererek, muhalefetin elinden bu kozu almıştır. Ancak bu muhtariyetle birlikte üniversitelerde politik faaliyetler görünmeye başlamıştır. Öğretim üyeleri, büyük çoğunluğu itibariyle günlük politikanın dışında, kendi görevleri ile meşgul olurken, muhtariyeti, üniversitenin oto kontrol yoluyla kendi kendini idare etmesi demek olduğunu kabul etmeyerek, onu sanki siyaset yapma serbestliği gibi yorumlayan ve kürsülerini politik maksatlar uğrunda kullanan hocalar da belirmiştir³⁷³.

Öğretim üyelerinin günlük politika ile uğraşmaları, üniversitelerle siyasi iktidarlar arasında tartışmalara yol açmıştır. Üniversiteye muhtariyet veren CHP iktidarı üniversitelerdeki politik faaliyetlerden bu defa şikayetçi olmaya başlamıştır. İktidar, üniversiteden o derece şikayetçi olmuş ki Cumhurbaşkanı ve Halk Partisinin Genel Başkanı İsmet İnönü 1950 seçim kampanyasında, İstanbul’da Taksim’de yaptığı konuşmada, gençlerin, tahrik politikacılarının insafsızlığına kurban olmasına kayıtsız kalmayacaklarını söylemiştir. Cumhuriyet Halk Partisi’nin, 1950 seçimlerinde iktidarı kaybettiğinden dolayı üniversiteler için düşündüğü, tedbirin ne olduğunu öğrenmek mümkün olmamış ise de üniversite muhtariyeti meselesi artık yeni bir aşamaya girmiştir. Seçimleri kaybeden CHP’li

³⁷⁰ ‘‘Maarif Teşkilatında Değişiklik Yapılmıyor’’, **Milliyet**, 26 Nisan 1953, s. 2

³⁷¹ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 157

³⁷² ‘‘Üniversiteler Kanunu’’, **T.C. Resmi Gazete**, S. 6336, 18 Haziran 1946, s. 10779

³⁷³ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 157

profesörler eski görevlerine dönmek için Ankara Üniversitesine başvurmuş, üniversite bunları almakta ilk olarak tereddüt etmiştir. Bünyesine politik faaliyetlerin sızmasını istemeyen Ankara Üniversitesi senatosu, sonrasında çözüm yolu bulmuştur. 3 Ekim 1950 günkü toplantısında; üniversite profesörlerinin siyasetle meşgul olmaları karşısında üniversite durumunun aydınlatılması özellikle zarar görmüş ve sonuçta üniversite öğretim üyelerinin siyasi kuruluşlarda fiili görev almamalarına ve üniversiteler kanununun 3. maddesinin E bendi hükmünün cevaz vermediği siyasi yayınlarda bulunmamalarına ittifakla karar verilmiştir. Ancak göreve dönen hocalardan bazıları senatonun kararını hiçe sayarak günlük politika ile uğraşmaya başlamışlardır. O tarihlerde günlük gazetelerde devamlı politika yapanlar Nihat Erim³⁷⁴ ile Şükrü Baban³⁷⁵ dı. Bu çabalar siyasi çevrelerde bir hassasiyet uyandırmıştır. Böylece, üniversiteler günden güne artacak olan bir rahatsızlık dönemine girmiştir. Zira üniversite idaresi, senatonun aldığı kararı işletmemiş, siyaset yapan hocalar bu kararı dinlememişlerdir. Sorun buradan kaynaklanmıştır³⁷⁶.

Rıfki Salim Burçak, Milli Eğitim Bakanı olarak, Ankara Üniversitesi rektörlüğüne kısa bir süre önce gelmiş olan Hüseyin Cahit Oğuzoğlu ile görüştüğünde kendisinin bu konuda sıkıntılı olduğunu görmüş, üniversitenin senatoda aldığı kararı neden işletmediğini sormuştur. Oğuzoğlu, günlük politika yapan Nihat Erim'e birkaç defa uyarıda bulunulduğunu, fakültesine, siyasetle ilişkisini kesmek şartıyla dönmüş olduğunun kendisine hatırlatıldığını söylemiştir. Fakat şimdi başka bir görüşü benimsemiş olan Erim'in, rektörün uyarılarına karşı, senatonun kararı kanuni yaptırımdan mahrum olduğu için kendisini bağlamayacağı ve günlük politika ile uğraşmanın kendisinin hakkı olduğu konusunda cevap vermiştir. Burçak bu durumu demek ki üniversite, bizzat kendisinin koyduğu düzeni işletmek hususunda acizliğe düşmüş olarak ve kuralı uygulayamayanlara söz geçirememiş olarak yorumlamıştır. Burçak; rektöre, çıkaracakları bir kanunla ihtiyaç duyulan yaptırım eksikliğini giderebileceklerini söylemiş ve muhtariyete asla dokunmaksızın üniversiteyi, kendi kararlarını işletecek bir duruma getireceklerini anlatmıştır. Bu durumda kendisiyle anlaşmışlardır³⁷⁷.

Rıfki Salim Burçak, üniversite profesörlerinin siyasetle meşgul olmalarını önleyen kanun tasarısında Meclis'te özetle; bu tasarının bir ihtiyacı karşıladığını, bizzat üniversite

³⁷⁴ (İsmail Nihat Erim, D. 1912, Ö. 1980, 1971-1972 yılları arasında T.C. Başbakanlığı yapmıştır. Bkz: www.wikipedia.org/wiki/Nihat_Erim)

³⁷⁵ Şükrü Baban, D. 1894, Ö. 1959, İstanbul Üniversitesi İktisat ve İktisadi Doktrinler Ordinaryüs Profesörü, Bkz: www.filozof.net/Turkce/edebiyat/edebi-sahsiyetler-kisilikler-biyografileri/41498-suekrue-baban-kimdir-hayat-eserleri-hakk-nda-bilgi.html

³⁷⁶ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 158-159

³⁷⁷ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 159

senatosunun bu ihtiyacı duyduğunu ve hatta bu hususta karara vardığını ancak alınan kararın yaptırımdan mahrum olduğu için uygulanamadığı izahatını vermiştir. Ayrıca bu tasarının bir amaca hizmet ettiği yolunda görüşlerin yanlış olduğunu söyleyerek, üniversitenin kendilerinden yaptırım istediğini ve onların da bu kanunu, üniversite muhtariyetlerini zedelemekten kaçındıklarını ifade etmiştir³⁷⁸.

Hükümet bu tasarı ile üniversitelere müdahale anlamına gelebilecek hiçbir yetki istemiyor ama üniversitenin ihtiyaç hissettiği bir takım yetkileri, onun kendi vermek suretiyle üniversiteleri politik faaliyetten uzak tutmak istiyordu. 4936 Sayılı Kanunda yapılmak istenen değişiklik bundan ibaretti³⁷⁹.

4936 Sayılı Kanun'un³⁸⁰ 46. maddesinin D fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 21 Temmuz 1953 günkü toplantısında³⁸¹ görüşülerek kabul edilmiştir. Tasarıya göre, profesörler siyasi parti işlerinde fiili görev alamayacaklar ve din hiçbir suretle ve hiçbir zaman siyasete alet edilmeyecekti³⁸².

Burçak, sonraki günlerde bu kanunla ilgili gazetecilerle yaptığı görüşmelerde; DP iktidarının üniversite muhtariyetine asla set çekmek niyetinde olmadığını, nitekim kanunun metin ve ruhunu iyice inceleyenlerin bu gerçeği kolayca kavrayabileceklerini ifade etmiştir. Devamında profesörlerin şimdiye kadar olduğu gibi yine siyasi partilere üye olabileceklerini, memleket menfaatine olan olumlu görüşlerini açıklayabileceklerini, sadece işi şahsiyete döküp fiili bir şekilde politika ile uğraşamayacaklarını söylemiştir. Son olarak Burçak, memleketin önemli bir zümresi olan profesörlerin görüşlerine daima ihtiyaç duyacaklarını, yersiz söylentilerin tek nedeninin kanunun iyice incelenmemiş olduğunu beyan etmiştir³⁸³.

Rıfık Salim Burçak, üniversitenin bu kanunu kullanamadığını, üniversitenin, eksikliğini kendilerinin de hissettiği yetkilere sahip olduktan sonra da kendi bünyesinde otokontrolü yapmada başarılı olamadığını belirtmiştir³⁸⁴.

a-c) Rıfık Salim Burçak'ın Dini Tedrisata Dair TBMM'de İzahatı

TBMM'nin 13 Şubat 1953'teki toplantısında, Ezher Üniversitesi'nde okuyanların askerlikten teciline dair dilekçe komisyonunun kararı Meclis'te uzun müzakerelere yol

³⁷⁸ “*Milli Selamet Kanunu Tasarısı Bugün Görüşülüyor*”, **Cumhuriyet**, 20 Temmuz 1953, s. 6

³⁷⁹ Rıfık Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 160

³⁸⁰ “*Üniversiteler Kanunu*”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 6336, 18 Haziran 1946, s. 10779

³⁸¹ Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 156

³⁸² “*Milli Eğitim Komisyonu Tasarıyı Dün Kabul Etti*”, **Zafer**, 19 Temmuz 1953, s. 1

³⁸³ “*Politika ve Profesörler*”, **Cumhuriyet**, 5 Ağustos 1953, s. 1

³⁸⁴ Rıfık Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 166

açmıştır. Komisyon, Kahire’de Camiülezher’de okuyan Türk öğrencilerine, diğer yabancı memleketlerde okuyan öğrencilere tanınan hakların verilmesini ve askerliklerinin tecil edilmesini karara bağlamıştı³⁸⁵.

Bu konuda söz alan Milli Eğitim Bakanı Rıfki Salim Burçak, Camiülezher meselesi hakkında, Bakanlığın bir uzmanını Kahire’ye göndererek inceleme yaptırdığını söylemiş ve uzmanın raporu ile elde edilen resmi bilgiyi açıklamıştır. Buna göre; Camiülezher’de Mısırlı ve yabancı öğrencilere ayrı ayrı iki şekil eğitimin yapılmakta olduğunu, Camiülezher’in klasik manada bir üniversite kimliği taşımadığını ifade etmiş, müfredat programının olmadığını, öğretim kademelerinin bazı yıllara ayrılmadığını müspet ilimlere de gereken yer verilmediğini izah etmiştir. Sınavların ise bir komisyon huzurunda yapıldığını, sınav kuralının olmadığını belirtmiştir. Ayrıca 14-54 yaş arasında 84 Türk öğrencinin okumakta olduğuna işaretle bunlardan 24’ünün ilkokul mezunu olmadan, 28’inin de ilkokulu bitirdikten sonra Camiülezher’e kaydolduğunu belirtmiştir. Bu öğrencilerin Milli Eğitim Bakanlığına müracaat etmediğini ve bakanlıktan izin almadığını söylemiştir. Buraya girişte ne bir diploma ne bir sertifika sorulduğunu, aynı zamanda Mısır hükümetinin de Camiülezher’i tanımadığını, burada okuyanları kendi orta, lise ve üniversitelerine kabul etmediğini ifade etmiştir. Rıfki Salim Burçak, bu izahatından sonra komisyon raporunun reddini istemiştir. Bazı milletvekilleri de bu raporu savunmuş, bazıları da raporun tamamen aleyhinde konuşmuştur³⁸⁶.

Rıfki Salim Burçak, sonraki günlerde tekrar, Camiülezher’de okuyan talebeler meselesi hakkında geniş izahat vermiş ve üzerinde müzakere devam etmekte olan mesele hakkında geçen celsede etraflı bilgi verdiğini fakat geçen celsedeki münakaşaların almış olduğu istikameti göz önünde tutarak, bu meseleye başka bir cepheden bakmak gerektiğini hükümetçe zorunlu gördüklerini ifade etmiştir. O gün bazı arkadaşların din eğitimine gereken önemin verilmediği ve ülkede din eğitiminin hiçbir kurumda yapılmadığı intibahını uyandırdığını ancak Türkiye’nin kesinlikle başka ülkelerin din eğitimi veren kurumlarına ihtiyacı olmadığını söyleyerek, ülkede dini eğitimin her kademelerinde eğitimin verildiğini belirtmiştir. Meclisin bilgisi dahilinde ilkokullara da din dersini koyduklarını, Müslüman çocukların öğrenmesi gereken bilgilerin buralarda yeteri kadar olduğunu ifade etmiş ve öğretmenlerin de bu dersleri iyi öğretebilmeleri için de öğretmen okullarının müfredatına da bu dersleri aldıklarını bildirmiştir. Hükümetin bununla da yetinmeyerek, memleketin ihtiyaç

³⁸⁵ ‘‘Meclis’te Din Mevzusuna Dair Görüşmeler’’, **Cumhuriyet**, 13 Şubat 1954, s. 1

³⁸⁶ ‘‘Meclis’te Din Mevzusuna Dair Görüşmeler’’, **Cumhuriyet**, 13 Şubat 1954, s. 5

duyduğu din elemanlarını yetiştirmek için de imam-hatip okullarını açmış bulunduklarını söylemiştir. Bundan başka, dini ve islami bilgiler üzerinde ihtisas sağlayan ve gittikçe gelişen İlahiyat Fakültesinin açıldığını, bu okul mezunlarının İmam-hatip okullarına tayin edilip okullarında din derslerinin öğretilmesini sağlamaya çalıştıklarını ifade etmiş ve ayrıca yakında İlahiyat Fakültelerinde İslam Tetkikleri Enstitüsünün açılacağını, burada İslam dini üzerinde incelemeler ve araştırmalar yapılacağını beyan etmiştir. Burçak, bütün bunları söylemekten amacının hükümetin daha şimdiden en büyük din alimlerinin yetişmelerine imkan verecek zemini hazırlamış bulunduğunu ifade etmek olduğunu belirtmiştir. Tarih boyunca İslam dinine en büyük hizmette bulunmuş olan Türk milletinin yine en büyük din alimlerini kendi içinden çıkaracağını ifade etmiştir³⁸⁷.

Milli Eğitim Bakanının bu konuşması olumlu karşılanmıştır. Meclis raporunun, Anayasa, Milli Eğitim ve Milli Savunma Komisyonlarına gönderilmesine karar verilmiştir³⁸⁸.

a-d) Atatürk Üniversitesi'ni Kurma Çalışmaları

Doğu Anadolu'da bir üniversite kurulması fikri ilk defa Mustafa Kemal Atatürk tarafından ortaya atılmıştır. Atatürk 1 Kasım 1937 tarihinde TBMM'yi açış nutkunda ne tarzda yetişmesi gerektiği noktasına işaret edip, üniversitelerin görevlerini belirtmiş, önemi üzerinde ise *“Bu hayırlı teşebbüsün, Doğu vilayetlerimiz gençliğine bahşedeceği ölümsüz Cumhuriyet Hükümeti için ne mutlu bir eser olacaktır”* sözünü söylemiştir. Bu direktif üzerine devrin Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan Doğu'da bir inceleme gezisi yapmış ise de bu iş ele alınamamıştır³⁸⁹.

Doğu'da bir üniversite kurulma fikrini, Atatürk'ün ölümünden on üç yıl sonra yeniden canlandıran Cumhurbaşkanı Celal Bayar olmuştur. İkinci Menderes Hükümeti Doğu'da bir üniversitenin temelini atmak için meseleyi programına almış ve kuruluş hazırlıklarına girişmiştir³⁹⁰.

İlk iş Üniversitenin kurulacağı yeri tespit etmek olmuştur. İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi'nin öğretim üyelerinden kurulu on beş kişilik bir heyet, üniversitenin yerini tespit etmek üzere 1951 yazında Doğu illerinde bir geziye çıkmıştır. İlim heyeti bu gezinin programını o sıralarda Doğu illerini ziyaret edecek olan Cumhurbaşkanı Bayar'ın seyahat programına göre ayarlamıştır. Heyet Van, Diyarbakır

³⁸⁷ *“Camiülezher'de Okuyan Talebeler Meselesi”*, **Zafer**, 16 Şubat 1954, s. 6

³⁸⁸ *“Camiülezher'de Okuyan Talebeler Meselesi”*, **Zafer**, 16 Şubat 1954, s. 6

³⁸⁹ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 149

³⁹⁰ Dr. S. Yılmaz Kuşkay *“Atatürk Üniversitesi'nin Kuruluşu ve Rıfki Salim Burçak”*, www.gazeteguncel.net

ve Elazığ'ı Cumhurbaşkanı ile birlikte ziyaret etmiştir. Bayar, Elazığ'dan Ankara'ya döndükten sonra üniversite heyeti ise son olarak Erzurum'da incelemelerde bulunmuştur. İlim heyetinin ziyaret ettiği yerlerde bölge halkı üniversitenin kurulması ve gelişmesi bakımından en elverişli şartların orda mevcut olduğu tezi ispat edilmeye çalışmıştır. İlim adamları tercih tezlerini her tarafta halkı dinlemişlerdir. Heyetin ilk temas ve incelemeleri sona ermiş ve karar vermişler³⁹¹.

Doğu'yu türlü yönleri ile inceleyen heyet, fiziki coğrafya, iklim, yol, sağlık durumu, enerji kaynağı vs. bakımından Murat havzasını üniversite için en uygun yer olarak kabul etmiş ve Doğu üniversitesini toplu bir halde kurmayı düşünmemiş, üniversitenin fakülte ve enstitülerini bir merkezde toplayarak bunları Van ve Elazığ bölgelerine serpiştirmiştir. Van bölgesine kurulacak fakültelerin ilk parçaları olmak üzere şimdilik: a) Dil ve Edebiyat, b) Tarih ve Arkeoloji, c) Sosyoloji, d) Coğrafya Enstitüleri ile Ekonomi ve İstatistik ve Hijyen enstitülerini, Elazığ bölgesinde ise hemen kurulacak olan Tarih Fakültesi ile ileride kurulacak olan diğer teknik fakültelerin temel ve bölümleri olmak üzere: a) Matematik, b) Fizik, c) Kimya, d) Biyoloji, e) Jeoloji ve madencilik araştırma, f) Tarım araştırma enstitülerinin kurulmasını tavsiye etmiştir. Erzurum ve Diyarbakır'da ise hayvancılığa ve tarıma ait araştırmalar yapmak üzere bazı istasyonların kurulmasının çok faydalı olacağı ifade edilmiştir. Bu Atatürk Üniversitesi'nin kuruluş safhasında geçirdiği merhalelerin ilki olmuştur. Rıfki Salim Burçak, Milli Eğitim Bakanlığı'na geldiği tarihte Doğu Üniversitesinin kuruluş hazırlıklarının bunlar olduğunu belirtmiştir. Göreve başladıktan sonra, Cumhurbaşkanı Bayar'ın Doğu Üniversitesi işini yakından izlediğini gördüğünü belirtmiştir. Bayar'ın, Atatürk'ün bir nevi vasiyeti olarak gördüğü üniversitenin kuruluşunu gerçekleştirmek istediğini ve Milli Eğitim Bakanları ile temaslarda bulunarak onları teşvik ettiğini ifade etmiştir³⁹².

Rıfki Salim Burçak'a göre, Doğu Üniversitesi'nin yerinin tespitinde tam bir isabet yoktu. Fakülte ve enstitüler, bu üniversitenin kuruluşuna hakim olan esas fikre uygun olarak daha başka türlü serpiştirilebilirdi. İlim heyeti toplu bir üniversite tercih etmediğine göre, bu kurumun önemli birkaç fakültesini, Doğu'nun büyük merkezlerinden olup çevreleri daima geniş tesirler yapmış olan Erzurum ve Diyarbakır'a almakta fayda ve hatta zorunluluk vardı. Zira kendileri, Doğu Üniversitesi'ni, mevcutlarına bir dördüncüsünü daha eklemek gibi bir düşünce ile kurmuyor, ondan çok daha başka türlü vazifeler bekliyordu. Gerçekten bu kurum

³⁹¹ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 150-151

³⁹² Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 152

bir yandan, herhangi bir üniversite gibi öğretim ve araştırma yapacak fakat aynı zamanda, Doğu'nun ekonomik ve sosyal kalkınmasına doğrudan doğruya fayda ederek bu kalkınmada aktif bir rol de oynayacaktı. Yeni üniversitenin, denilebilir ki en önemli yanı görevi buydu. Doğu'nun toprağı, iklimi, hayvanı ve insanı, en geniş anlamı ile bu inceleme ve araştırmaların konusu idi. Burçak, bu nedenle üniversiteyi Doğu'nun tesir alanı geniş olan büyük merkezlerine dağıtmakta isabet olduğunu ve Doğu illerinin bir kere daha ve yakından incelenmesi gerektiğini belirtmiştir³⁹³.

Bu maksatla Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı Reşat Tardu'nun başkanlığı altında üç üniversitenin öğretim üyelerinden kurulu olan on altı kişilik yeni bir heyet gönderilmiştir. Bu heyet 1950 Temmuz'unda Sivas, Elazığ, Bingöl, Muş, Van, Ağrı, Kars, Erzurum, Siirt, Diyarbakır ve Urfa illeri ile Bitlis'in Tatvan ilçesinde inceleme gezisine çıkmıştır. Gezi sonrası Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı'nın başkanlığı altında sonuçlar günlerce değerlendirilmiş. Bu heyet de birincisi gibi dağınık üniversite tipini tercih etmiş fakat fakülte ve üniversitelerin kuruluş yerlerinde esaslı değişiklikler yapmıştır. Buna göre yeni üniversitenin Sosyal İlimler Fakülte ve Enstitüleri Van'da; Mühendis Koleji Diyarbakır'da; Jeoloji, Biyoloji, Ziraat ve Orman Fakülte ve Enstitüleri Elazığ'da; Veteriner, Tıp Fakülteleri ile Güzel Sanatlar Enstitüsü Erzurum'da açılacaktı. Bu da Atatürk Üniversitesi'nin kuruluş safhasında geçirdiği oluş aşamalarının ikincisi olmuştur. Üniversitenin yeri kesin surette tespit edilmiş ve sonra kuruluş hazırlıkları yapılmıştır³⁹⁴.

Doğu illerinde kurulmakta olan üniversitenin adının ne olacağı söz konusu olmuştur. Burçak, bir ad konulması konusunda Bakanlık Müsteşarı Reşat Tardu ile görüşürken ‘‘Atatürk Üniversitesi’’ adının verilmesinin uygun olacağı noktasında anlaştıklarını ve bu adın yeni kararlarla birlikte Cumhurbaşkanı tarafından 1 Kasım 1953 tarihinde TBMM’de açıklanmasının uygun olacağını gördüklerini ifade etmiştir. Burçak, bu üniversiteye Atatürk adının verilmesinin türlü yönlerden uygun bulduklarını, Doğu’da üniversite kurulması fikrinin ilk defa ortaya atan kişinin Atatürk olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu üniversitenin kurulması ile birlikte Doğu’da başlayacağını umdukları kalkınma hareketi, Türkiye’yi çağdaş uygarlık seviyesine çıkarmayı yeni Türk nesillerine hedef olarak göstermiş olan büyük kurtarıcının adından daima hız ve ilham alması gerektiğini düşündüklerini ifade etmiştir³⁹⁵.

³⁹³ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 152, 153

³⁹⁴ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 153; Dr. S. Yılmaz Kuşay ‘‘Atatürk Üniversitesi’nin Kuruluşu ve Rıfki Salim Burçak’’, www.gazeteguncel.net

³⁹⁵ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 153

Rıfıkı Sakim Burçak, ikinci ilim heyetinin kararları hakkında Çankaya’da Cumhurbaşkanı’na, yeni üniversiteye Atatürk adını koymak istediklerini ve bunu kendilerinin ilan etmesini söylediğini belirtmiştir. Bayar, bu buluşu ve teklifi memnunluk içinde karşılamış ve gerçekten ‘‘Atatürk Üniversitesi’’ adı ilk defa 1 Kasım 1953 tarihinde TBMM’nin açış nutkunda geçmiştir. Bunu takip eden yıllarda taahhütlere girilmesi hususunda hükümete yetki veren 10 Mart 1954 tarih ve 6373 sayılı kanunda³⁹⁶ da artık bu ad kullanılmıştır³⁹⁷. Aynı kanunla Atatürk Üniversitesi’nin kuruluşunda kullanılmak üzere Maliye bakanlığına 30 milyon lirayı geçmemek üzere bono çıkarma yetkisi, Bayındırlık Bakanlığına da inşaat taahhütlerinde bulunma yetkisi verilmiştir³⁹⁸.

Burçak, Atatürk Üniversitesi’nin kesin kuruluş safhasına girmeden önce bir aşamadan daha geçmesi gerektiğini, dağınık üniversite tipini beğenmeyenlerin, üniversitenin toplu bir halde kurulmasının daha uygun olacağı görüşünü savunanların baştan beri var olduğunu belirtmiştir. 1955 yılının Şubat başlarında Rıfıkı Salim Burçak, Rıza Topçuoğlu ve Sabri Erduman Başbakan Adnan Menderes ile üniversite merkezinin neresi olacağı konusunu görüşmüşlerdir. Menderes, Erzurum’u çok sevdiğini, iktidardaki ilk nutkunu orada verdiği ve oraya her şeyi yapacakları konusunda fikrini söylemiştir. Şimdi ise birer birer bakanların onayını aldığını, Cumhurbaşkanı ile de görüşeceklerini belirtmiştir. Rıfıkı Salim Burçak, Başbakan’ın bu sözlerinin kendisini çok mutlu ettiğini, meseleyi şimdilik gizli tutacağını söylediğini belirtmiştir sadece Erzurum’da yayınlanan Palandöken Gazetesi’nde 28 Şubat 1955 tarihinde bir makale yazarak Erzurum’un kendisinden beklediği hizmetlerin sırayla gerçekleştireceğini bildirmiştir³⁹⁹.

Hükümet, üniversitenin kurulacağı yer hakkındaki kararını Erzurum’un Rus işgalinden kurtuluşunun 37. yıl dönümüne rastlayan 12 Mart 1955 günü ilan etmiştir⁴⁰⁰.

Atatürk Üniversitesi öğretime 17 Kasım 1958’de geçici binasında 123 öğrenci ile başlamış, Doğu’da ilk yükseköğretim kurumu olmak değerini taşıyan bu üniversitenin o tarihte, Fen-Edebiyat ve Ziraat olmak üzere iki fakültesi olmuştur⁴⁰¹.

³⁹⁶ ‘‘Doğu Vilayetlerimizde Kurulacak (Atatürk Üniversitesi) İnşaatı İçin Gelecek Yıllara Dair Taahhütlere Girişilmesi Hakkında Kanun’’, **T.C. Resmi Gazete**, S. 8663, 20 Mart 1954, s. 8725

³⁹⁷ Rıfıkı Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 154; Dr. S. Yılmaz Kuşay ‘‘Atatürk Üniversitesi’nin Kuruluşu ve Rıfıkı Salim Burçak’’, www.gazeteguncel.net

³⁹⁸ Erdoğan Başar, **a.g.e.**, s. 496

³⁹⁹ Rıfıkı Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 155

⁴⁰⁰ Rıfıkı Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 156; Dr. S. Yılmaz Kuşay ‘‘Atatürk Üniversitesi’nin Kuruluşu ve Rıfıkı Salim Burçak’’, www.gazeteguncel.net

⁴⁰¹ ‘‘Atatürk Üniversitesi Pazartesi Günü Açılıyor’’, **Milliyet**, 12.11.1958, s. 1

a-e) Köy Enstitüleri İle İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi

Köy Enstitülerinin öğretmen okulları haline getirilmesi, geniş tartışma ve eleştirilere yol açmış, politik bir nitelik kazanarak devam etmiştir. İlköğretmen okullarıyla köy enstitülerinin birleştirilmesi hakkındaki kanun tasarısı, Bakanlar kurulunda 12 Haziran 1952 tarihinde görüşülüp Meclis'e sevki kararlaştırılmış ve 5 Temmuz 1952 tarihinde, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri zamanında Meclis'e gönderilmiştir. Fakat aradan yedi ay kadar bir süre geçtiği halde tasarı kanunlaştırılmamış, o sırada Tevfik İleri de bakanlıktan ayrılmıştır. Tevfik İleri tarafından Meclise sevk edilen tasarıyı Rıfki Salim Burçak da benimsemiş, zira Burçak, böyle bir kanunun çıkarılmasında türlü yönlerden faydalı ve gerekli olduğuna inandığını belirtmiştir⁴⁰².

Rıfki Salim Burçak'a göre, bu tasarı kanunilik kazandığı taktirde Türk Milli Eğitimin çok önemli bir sorunu çözülecek, Enstitü öğretmenlerinin yıllardan beri sabırsızlıkla bekledikleri bir büyük dert ortadan kaldırılarak Milli Eğitim camiasına bir huzur ve rahatlık getirecekti. Zira Türk köyünü çeşitli yönlerden hızla kalkındırmak amacıyla 1940 yılında kurulmuş olan Köy Enstitüleri düşünüldüğü gibi başarılı olamamış, ayrıca ortaya çeşitli sorunlar çıkmıştır. O tarihlerde ilkokullarda iki ayrı kaynaktan öğretmen yetiştirilmekteydi. Bu kaynaklardan biri öğretmen okulları, diğeri de Köy Enstitüleriydi. Ama bu iki çeşit öğretmen arasında hak ve görev bakımından kanunlarla meydana getirilmiş çok büyük farklar vardı. İki ayrı kaynaktan gelen öğretmenlerin tayinleri, terfileri, çalışma tarzları, disiplin işleri ve mecburi hizmetleri değişik mevzuata bağlıydı. Yine Burçak'ın verdiği bilgilere göre, Enstitü mezunu öğretmenler 20 lira ücretle çalışıyor, 3 yılla 6 yıl arasında staj görüyorlardı. Öğretmen okulu çıkışlılar ise 20 lira aslı maaşla göreve başlıyor ve bir yılla 3 yıl arasında staj görüyorlardı. Bu iki ayrı kaynaktan gelen öğretmenlerin disiplin kuralları ayrı, ceza hükümleri de ayrı idi. Enstitü çıkışlı olanlar 4274 sayılı kanuna tabi oldukları halde öğretmen okulu mezunu olanlar 4357 sayılı kanuna tabi idiler. Öğretmen okulu çıkışlılar eğitim sürelerinin bir buçuk misli mecburi hizmet yaparken, Enstitüden gelenler 20 yıl gibi çok ağır bir mecburi hizmet yükümlülüğü altında bulunuyorlardı. Diğer yandan, Enstitü mezunu öğretmenler özellikle köylerde görev yapıyor, öğretmen okulu çıkışlılar ise hem köylerde, hem de şehir ve kasabalarda çalışıyorlardı. İşte iki ayrı kaynaktan gelmiş olan öğretmenler arasındaki bu ayrılıklar Köy Enstitüsünde yetişmiş olanları zamanla büyük bir huzursuzluk içine atmış, ortaya bir de köy ve şehir ayrılığı çıkarmıştı. Enstitü mezunu olanlar aynı meslek grupları arasındaki bu farklılıkların kaldırılarak hak ve görev bakımından eşitlik oluşturulmasını

⁴⁰² Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 145

istiyorlardı. Milli Eğitim camiasına huzur ve rahatlık getirmek için bu haklı istekleri kabul edip, hak ve vazife eşitliğini kurmaya kesin bir ihtiyaç ortaya çıkmıştır⁴⁰³.

Durum böyle iken Kanun Tasarısı Mecliste müzakere edilirken, muhalefet milletvekillerinden hiçbiri Köy Enstitülerinin ilköğretmen okullarıyla birleşmesine karşı çıkmamışlar; sadece bazı hükümlerinde değişiklik istemişlerdir. 27 Ocak 1954 tarih ve 6234 sayılı kanunun birinci maddesine göre⁴⁰⁴; her iki kurumu ‘‘ilköğretmen okulları’’ adı altında birleştirmekte, ikinci maddesinde ilk öğretmen okullarının öğrenim süresinin ilkokul mezunları için en az 6, ortaokul mezunları için de en az 3 yıl olduğu⁴⁰⁵ ve bu okulla alınacak öğrenciler imtihanla seçilir⁴⁰⁶, her yıl alınacak öğrencilerin yüzde 75’inin köy ilkokulu mezunlarından olmasını şart koşturmaktadır⁴⁰⁷.

Yine bu kanunun geçici birinci maddesinde, eskiden köy enstitülerinden mezun olmuş bulunan öğretmenlerin kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte ilköğretmen okullarından mezun olan öğretmenler hakkındaki hükümlere tabi olacakları da hükme bağlanmıştır⁴⁰⁸.

a-f) Öğretmenlerin İntibak Kanunu

Rıfki Salim Burçak, ilkokul öğretmenlerinin mali durumlarını düzeltmeye yönelik de bazı çalışmalar yapmıştır⁴⁰⁹.

1938’den önce mesleğe girmiş olan öğretmenler, o tarihte maaşlarını aldıkları özel idare bütçelerinin elverişsiz olması veya diğer bir takım sebepler yüzünden zamanında terfi edememiş ve maaş bakımından hak ettikleri derecelere yükselememişlerdi. 20-25 yıl hizmeti olduğu halde 30-35 lira maaşta bekleyen, 30-35 yıllık hizmete karşılık maaşları 40-50 lirayı geçmeyen öğretmen sayısı bir hayli fazla idi ve bu hal meslek mensupları arasında haklı şikayetlere yol açıyordu. Böyle olmakla birlikte Burçak, sadece öğretmenler için bir intibak kanunu çıkarmanın kolay olmadığını çünkü maaş bakımından mağdur duruma düşüp haksızlığa uğrayanlar sadece öğretmenlerden ibaret olmadığını belirtmiştir. Kendisinin konu üzerinde görüştüğü bakan arkadaşları arasında düşüncelerini söyleyenler de olmuştur. Onlar maaş bakımından mağdur duruma düşen bütün memurların bir arada görüşülmesi gerektiğine inanmışlar ve sadece öğretmenleri kapsamına alan bir intibak kanununa bu açıdan itiraz

⁴⁰³ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 146

⁴⁰⁴ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 147; ‘‘Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun’’, **T.C. Resmi Gazete**, S. 8625, 27 Ocak 1954, s. 8094

⁴⁰⁵ Erdoğan Başar, **a.g.e.**, s. 497

⁴⁰⁶ ‘‘İlköğretmen Okulları Köy Enstitüleriyle Birleşecek, **Zafer**, 21 Ocak 1954, s. 4

⁴⁰⁷ ‘‘Köy Enstitüleriyle İlköğretmen Okulları Birleştiriliyor’’, **Cumhuriyet**, 21 Ocak 1954, s. 7

⁴⁰⁸ Erdoğan Başar, **a.g.e.**, s. 497

⁴⁰⁹ Erdoğan Başar, **a.g.e.**, s. 497

etmişlerdir. Burçak ise dünyanın en zor ve yıpratıcı mesleği olarak değerlendirdiği öğretmenliği ayrı bir kategoride görüşmek gerektiğine inanmıştır. Bu konuda Burçak, Başbakanın desteğini almış ve intibak kanununun çıkarılmasını Başbakan kabul etmiştir. Kanun tasarısını, öğretmenin kaybolan yıllarını 2 derece ve 2 yıllık kıdeme kadar uzayan maaş yükselmeleri ile telafi edilecek şekilde düzenlemişlerdir. 22 Aralık 1953 tarihinde Bakanlar Kurulunda görüşülen tasarıyı aynı gün Meclis'e göndermişlerdir⁴¹⁰.

Bu kanundan kaç kişinin ne surette yararlanacağı konusu ise; 7500 kadar ilkokul öğretmeni, daha yüksek dereceli okullar öğretmenleri, ilköğretim müfettişi ile Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve vilayetler teşkilatında vazifeli öğretmen olmak üzere 9 bin meslektaş faydalanacaktır. Bunların dışında kanunun yayınlanmasından sonra da mesleğe dönecek olan ve bu kanuna uyan öğretmenler de faydalanacaktır. Öğretmenlerin bu kanundan ne şekilde yararlanacakları ise 1938 yılında veya daha önce mesleğe girmiş olanların maaşları için ilköğretimde asgari 50 ve bir yüksek tahsil yaparak daha yüksek kademeli okullarda öğretmenlik hakkını elde etmiş olanlar için asgari miktar 60 lira kabul edilmiştir. Bundan başka 1938 yılından önce, geçen hizmet sürelerinin, üçte ikisinin her üç yılı için 50 veya 60 lira üzerine bir derece daha yükselme yapılacaktır. Ancak bütün bu yükseltmeler, halen bulunulan maaş derecesine iki üst dereceden daha fazla olamayacağı gibi, 90 liranın da üzerine çıkamayacaktır. 5242 sayılı kanundan⁴¹¹ faydalananlar, bu kanunla en çok bir derece terfi edebileceklerdir. Kıdem ve derece hesabında nazara alınan 1938 yılından önceki hizmet süresinin üçte ikisinden artan süreler bu kanunla erişilen maaş derecesinden geçmiş sayılacak ve bu suretle eklenen süreler de iki seneden fazla olmayacaktır⁴¹².

Burçak, Meclis Genel Kurulundaki konuşmasında; bu kanunun öğretmenlere sağlayacağı maddi menfaatlerin önemli olduğuna değinmiştir. Kendilerinin bu kanunda daha çok manevi cephesine önem verdiklerini, büyük bir feragat ve fedakarlıkla çalışmakta olan bu meslek grubunun haklı talepleri ve şikayetleri üzerine itina ile eğilmek ve bu kanunla kendilerine karşı borçlu bulundukları bir vazifeyi yerine getirmek istediklerini ifade ederek amaçlarının bir iyilik dağıtmak, öğretmenlere bir atıfette bulunmak olmadığını dile getirmiştir⁴¹³.

⁴¹⁰ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 148

⁴¹¹ “İlkokul Öğretmenlerinin Almakta Oldukları Aylık Dereceleri Hakkında Kanun”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 6955, 12 Temmuz 1948, s. 14372

⁴¹² “*Milli Eğitim Bakanının Beyanatı*”, **Zafer**, 19 Şubat 1954, s. 6

⁴¹³ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 149

Kanun tasarısı Meclis Komisyonlarında da Genel Kurulda da olumlu karşılanmış, hatta öğretmenler lehine bazı düzenlemeler bile yapıldıktan sonra 17 Şubat 1954 tarihinde kabul edilmiştir⁴¹⁴.

a-g) Sözlü Sorular

a-h.a) Devlet Tiyatrosunun Manevi Şahsiyeti

Mardin Milletvekili M. Kamil Boran'ın, Devlet Tiyatrosunun manevi şahsiyetini inciten gazete havadisleri hakkındaki sorusu Milli Eğitim Bakanı Rıfki Salim Burçak'a yöneltilmiştir.

Bir Ankara gazetesinde, Devlet Tiyatrosunun şöhretini ve kamunun haysiyetini düşmanlıkla karşı karşıya kalacak şekilde bir haber yayınlanmıştır. Buna verilen cevapta Devlet Tiyatrosu Umum Müdürlüğü, gerçek dışı haber yayanlar hakkında kanuni kovuşturmayla girişileceğini bildirmiştir. Bu konuyla ilgili ceza ve manevi ceza davalarının hangi mahkemelerde ve hangi tarihlerde açıldığı Rıfki Salim Burçak'a sorulmuştur⁴¹⁵.

Rıfki Salim Burçak, Devlet Tiyatrosunun manevi şahsiyetini inciten haber yayınlayan Ankara Telgraf ve Yeni İstanbul Gazeteleri hakkında, Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü adına Ankara Cumhuriyet Savcılığına 23 Ocak 1953 tarihli şikayet dilekçesinin verildiğini, Cumhuriyet Savcılığının da 1083 ve 1084 esas sayısı ile işin hazırlık araştırmasına girdiğini söylemiştir. Burçak ilave olarak, hazırlık araştırmasının uzun sürebileceğini, Cumhuriyet Savcılığının bu davaya katılamaması durumunda savcılık sonucunu beklemeden şahsi dava yoluyla tekrar sorgu hakimliğine dava açıldığını ve bu husustaki dava dilekçelerinin 21 Kasım 1953 tarihinde Ankara Sorgu Hakimliğine teslim edildiğini söylemiştir. Cumhuriyet Savcılığının kamu hizmetleri bakımından bu davaya katılmayacağını birinci ve ikinci Sorgu hakimliklerine bildirmesi üzerine adı geçen dört gazetenin sorumlu müdürleri aleyhine Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü tarafından şahsi dava açıldığını, Sorgu Hakimliğince son araştırmanın açılması kararı verildiğini, basın davalarına bakan Ankara Toplu Asliye Ceza Mahkemesince davaların duruşmasına başlandığını ifade etmiştir⁴¹⁶.

⁴¹⁴ Rıfki Salim Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, s. 150

⁴¹⁵ TBMMTD, Dönem IX, Yetmiş İkinci Birleşim, 24.4.1953, Cilt:21, s. 486

⁴¹⁶ TBMMTD, Dönem IX, Yetmiş İkinci Birleşim, 24.4.1953, Cilt:21, s. 486

a-g.b) Devlet Tiyatrosunun Islahı hakkındaki Sorulara Milli Eğitim Bakanı Rıfki Salim Burçak'ın Sözlü Cevabı

Mardin Milletvekili Mehmet Kamil Boran'ın, Devlet Tiyatrosunun kuruluşundan 7 Nisan 1953 tarihine kadar Devlet Tiyatrosuna inceleme, toplama, düzenleme ve tercüme için kaç piyesin geldiği, oynanan piyes sayısı, piyeslerin sıraya hangi esaslarla konduğu⁴¹⁷, Devlet Tiyatrosuna ait piyeslerin Devlet Tiyatrosunda oynanmasını uygun bulup bulmadığı, Devlet Tiyatrosunun ıslahı hakkında neler yapmayı düşündüğü, sorularına Milli Eğitim Bakanı Rıfki Salim Burçak cevap vermiştir⁴¹⁸.

Burçak, Devlet Tiyatrosuna 7 Nisan 1953'e kadar 176'sı toplama ve düzenleme (biri operadır), 133'ü tercüme (9'u operadır) olmak üzere toplam 289 eser verildiği, bunlardan 106'sı toplama ve düzenleme, 21'i tercüme olmak üzere 127 eseri reddedip 31'i toplama ve düzenleme, 41 tercüme piyes ve 10 opera (biri telif) olmak üzere 82 eseri kabul ettiği bilgisini vermiştir. Oynanan piyeslerin sıraya konmasında ise eserlerin dram, komedi, klasik ve modern, ağır ve hafif, toplama, düzenleme ve tercüme özellikleri, kadro ayarlaması, sahne çalışmaları ve hazırlıklarının her eserin bünyesine göre değişen süresine, dekor, aksesuar ve figürasyon özelliklerin esas alındığını ifade etmiştir. Rıfki Salim Burçak, piyeslerin Devlet Tiyatrosunda oynanmasının uygun olduğunu, 1953'e kadar 7 eser ve bir tanesinin toplama düzenleme olduğunu, 5 tane de çocuk piyeslerinin ilavesiyle 12 tane olup 82 eserden ancak 17 tanesinin Devlet Tiyatrosu mensuplarının olduğunu söylemiştir. Son olarak tiyatronun ıslahı hakkında tam olarak anlayamadığını ancak Devlet Konservatuarının öğrencisinin sayısı 1950'de 126 iken 1953'te 261'e yükseltildiğini, orta dereceli okullarda ise kabiliyetli çocukların tiyatroya teşvik edildiğini, sanatkarların kendilerini geliştirmeleri için her yıl imkan dahilinde çeşitli ülkelere gönderildiğini, sanatkarların ücretlerinin de yüksek duruma getirildiğini⁴¹⁹ ve bu kurumun işleyişiyle ilgili bulunan tüzüğü bir an önce çıkarma hazırlıkları içinde olduğunu beyan etmiştir⁴²⁰.

⁴¹⁷ TBMMTD, Dönem IX, On Beşinci Birleşim, 9.12.1953, Cilt:26, s. 87

⁴¹⁸ TBMMTD, Dönem IX, On Beşinci Birleşim, 9.12.1953, Cilt:26, s. 88

⁴¹⁹ TBMMTD, Dönem IX, On Beşinci Birleşim, 9.12.1953, Cilt:26, s. 88

⁴²⁰ TBMMTD, Dönem IX, On Beşinci Birleşim, 9.12.1953, Cilt:26, s. 89

a-h) Komisyon Raporları

a-h.a) Üniversiteler Kanunun 46. Maddesinin d Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Milli Eğitim Komisyon Raporu

4936 sayılı Üniversiteler Kanununun⁴²¹ 3. Maddesi üniversitelerin görevlerini göstermiş ve bu arada (e) bendi ile de üniversite öğretim üyelerine ‘‘ *Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici bilim verilerini sözle ve halka yaymak* ‘‘ görevini vermiştir. Üniversiteler Kanunu ayrıca, öğretim üyelerinin günlük politika ve demagojik siyasette fiilen meşgul olmamalarını da öngörmüştür. Ancak halen üniversite öğretim üyelerinden az sayıda da olsa bir kısmı, parti teşkilatlarında fiilen görev almaktaydı. Öğretim üyeleri günlük ve hatta demagojik politika ile meşgul olmakta, belli bir parti görüşünden hareketle ilmi esaslara dayanmayan siyasi yayınlarda bulunmakta veya siyasi şahıslarla uğraşmaktaydı. Bu suretle Üniversite kanununun öngördüğü ilmi muhtariyeti kendi siyasi öğretileri uğruna istismar etmekte ve bu durumları ile de kendilerinden beklenen görevleri gereği gibi yerine getiremediği gibi belirli hedeflere göre yetiştirmekle görevli oldukları gençlere iyi örnek olamamaktaydılar. Üniversiteler Kanununda bu durumu açıklıkla önleyici maddeler yoktur. Bulunan hükümler ise görüşlere dayanıklı bulunmakta ve kesin özellikte bir hareket gerçekleştirilmesine ima vermeyerek tereddüte yol açmıştır. Nitekim Ankara Üniversitesi Senatosu tarafından 3.10.1950 tarihinde 515 sayılı kararla ‘‘*Üniversite profesörlerinin siyasetle meşgul olmaları karşısında üniversite durumunun aydınlatılması hususu zorunlu görülmüş ve sonuçta üniversite öğretim üyelerinin siyasi oluşumlarda fiili görev almamaları ve Üniversite Kanununun 3. Maddesinin (e) bendi hükmünün izin vermediği siyasi yayınlarda bulunmamaları*’’ hususu ittifakla karar altına alındığı halde kanun hükümlerinin boşlukları bakımından bu karar yaptırımsız sonuçsuz incelenemez durumda kalmış bulunmaktadır⁴²².

İşte ülkenin yüksek menfaati bakımından üniversite muhtariyetine asla dokunmadan yukarıda belirtilen şekilde günlük ve demagojik politika ile uğraşan üniversite üyelerini bu hareketlerden önleyecek ve bu yolda devam edenleri yine üniversite bünyesi içinde disiplin yoluyla öğretim mesleğinden çıkarılabilecek bir kanun maddesine kesin bir lüzum ve zorunluluk görülmüş ve bu kanun tasarısı bu görüşe göre hazırlanmıştır⁴²³.

⁴²¹ ‘‘*Üniversiteler Kanunu*’’, T.C. Resmi Gazete, S. 6336, 18 Haziran 1946, s. 10779

⁴²² TBMMTD, Dönem IX, Yüz On Üçüncü Birleşim, 21.7.1953, Cilt:24, 295 Numaralı Milli Eğitim Komisyon Raporu

⁴²³ TBMMTD, Dönem IX, Yüz On Üçüncü Birleşim, 21.7.1953, Cilt:24, 295 Numaralı Milli Eğitim Komisyon Raporu

Milli Eğitim Bakanı Rıfık Salim Burçak, bu kanun raporunun, muhalefet nedeniyle yanlış anlaşılıp dramatik bir şekilde sokulduğunu, üniversite muhtariyetlerine dokunulduğu iddialarının asılsız olduğunu ifade ederek söze başlamıştır. Burçak, bu kanuna itiraz edenlerin üniversite muhtariyetinin ne olduğunu tam olarak bilmediklerinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Üniversite muhtariyeti denilince, bir taraftan üniversite mensuplarının, profesörlerinin fikir özgürlüğü, diğer taraftan üniversite organlarının kendi faaliyetlerini, kendi mesailerini diledikleri gibi düzenlemek ve idare etmek hürriyetinin anlaşıldığını söylemiştir. Buna ilaveten ilimin serbest ve hür ortamda gelişileceğini, ilim adamları üzerinde herhangi bir makamın baskısının söz konusu olmayacağını, bu nedenle üniversitelerin muhtariyetinin önemli olduğunu ve muhtariyetlerine dokunulamayacağını belirtmiştir. Yine Burçak, dünyada üniversite muhtariyetlerinin tek tip olmadığını, ülkelerin tarihi şartlarına geçmişlerine ve kanunlarına göre bunların değişik şartlarda ve şekillerde olabileceğini belirterek, bunların devletten tamamen ayrılmış olması manasına da gelmediğini söylemiştir⁴²⁴. Dahası, Demokrat Parti İktidarı zamanında, üniversite muhtariyetlerine en küçük bir ölçüde bile müdahale edilmediğini, ilim mensuplarına daima çok derin bir ilgi göstermiş olduklarını da sözlerine ilave etmiştir⁴²⁵.

Türkiye’de sadece 3 üniversitede günlük siyasete yakalarını kaptıranların olduğunu, bunların da gidişatından üniversite mensuplarının şikayetçi olduklarını ve haklarında gereken kararın alındığını belirtmiş, hazırlamış oldukları Üniversiteler Kanunu’nun raporunu da İstanbul Üniversitesi’nden istendiğini ve bizzat İstanbul Üniversitesi adına Sıddık Sami Onar’ın da bu raporu hazırladığını işaret etmiştir. Sıddık Sami Onar, raporunda özetle, üniversite hocalarının günlük politika işleriyle meşgul olmaması, ülkedeki gelişmeleri takip ederek, eleştirerek yarını hazırlamaları gerektiğini, üniversitelerin tahlil, eleştirme ve araştırma yerleri olduğuna değinmiş, bunun tersi yaklaşımların fikir hürriyeti değil, meslek ve mevkiinin suistimali demek olduğunu bildirmiştir⁴²⁶.

Son olarak Rıfık Salim Burçak, hazırlamış oldukları tasarının kısaca karakteristik özelliğine değinmiş; bu kanunun ihtiyacını bizzat üniversitenin hissettiğini, kararın yazıldığı gibi aynen kanuna geçirilip kelimelerde dahi titizlikle davranıldığını, disiplin cezaları ile ilgili üç hükmün olduğunu söylemiştir⁴²⁷.

⁴²⁴ TBMMTD, Dönem IX, Yüz On Üçüncü Birleşim, 21.7.1953, Cilt:24, s. 963

⁴²⁵ TBMMTD, Dönem IX, Yüz On Üçüncü Birleşim, 21.7.1953, Cilt:24, s. 964

⁴²⁶ TBMMTD, Dönem IX, Yüz On Üçüncü Birleşim, 21.7.1953, Cilt:24, s. 965

⁴²⁷ TBMMTD, Dönem IX, Yüz On Üçüncü Birleşim, 21.7.1953, Cilt:24, s. 966

a-h.b) Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Milli Eğitim ve Bütçe Komisyon Raporları

İlkokul öğretmeni ihtiyacını karşılamak üzere kurulan ilköğretmen okullarıyla eski köy öğretmen okulları memleket için faydalı hizmetler görmüşler ve ilköğretim davasında gelişmeler kaydedilmiştir. Sonradan farklı görüş ve anlayışla açılan köy enstitüleriyle yeni tecrübelerle girilmiş ve öğretmen okulları istikametindeki çalışmalar durdurulmuştur. Bu iki tür öğretmeni hak ve görev bakımından birleştirmek, ortak bir hizmetin ve amacın görevleri olarak çalışan öğretmenler için menşe birliğini sağlamak, şehir, kasaba ve köylerde başarı ve hizmet gerçekleştirebilecek güç ve kabiliyette öğretmenler yetiştirmek zorunluluğu görülmüştür. Bakanlık, bu önemli kanunun halledilmesi için öğretmen yetiştiren kurumların bir kısım tecrübeli idareci ve öğretmenlerin komisyon çalışmaları sonunda verdiği raporda bu kanun tasarısı hazırlanmıştır⁴²⁸.

Rıfkı Salim Burçak, Meclise sunduklarını kanun tasarısının köy enstitüleriyle öğretmen okullarını birleştirecek olan kanun tasarısı olduğunu söyleyerek bu tasarının içeriği ve gerekçesi hakkında bilgi vermiştir⁴²⁹.

Burçak, ortak bir hizmetin gerçekleştirilmesinde görevli olan öğretmenlerin arasında, kaynak olarak, tayinler, terfiler, eskime, disiplin cezaları kuralları, çalışma tarzları ve mecburi hizmetler bakımından fark olduğunu söylemiştir. Disiplin kuralları bakımından enstitü öğretmenleri 4274 sayılı kanuna⁴³⁰ tabi iken öğretmen okulları 4357 sayılı kanuna⁴³¹ tabidirler. Çalışma yerleri konusunda ise öğretmen okulları mezunları hem köyde hem şehirler ve kasabalarda hizmet görürken, enstitü mezunları köylerde görev alıyordu. Bu okullara alınan öğrenciler ise köy enstitülerine köylü çocuklarının alınması söz konusuysa öğretmen okullarına hem köylü hem şehirli öğrenciler alınıyordu. İşte bu farkların iki kurum arasında bir huzursuzluk ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle aralarındaki farkları ortadan kaldırmak amacıyla Köy Enstitüleri ile İlköğretmen okullarının birleştirilmesine karar verilmiştir⁴³².

Bu kanunla köy enstitüleri ile ilköğretmen okulları ‘‘ilköğretmen okulları’’ adı altında birleştirilmiş, İlköğretmen okullarının eğitim süresi ilkokul mezunları için 6, ortaokul mezunları için 3 yıl olmuştur. Bu maddelere, İlköğretmen okullarında gerekirse hazırlık

⁴²⁸ TBMMTD, Dönem IX, Otuz Birinci Birleşim, 20.1.1954, Cilt:27, 295 Numaralı Eğitim ve Bütçe Komisyon Raporu

⁴²⁹ TBMMTD, Dönem IX, Otuz Birinci Birleşim, 20.1.1954, Cilt:27, s. 260

⁴³⁰ “ Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilat Kanunu”, T.C. Resmi Gazete, S. 5141, 19 Haziran 1942, s. 3243-3246

⁴³¹ “ İlkokul Öğretmenlerinin Kanunları”, T.C. Resmi Gazete, S. 4291, 13 Ocak 1943, s. 4289-4291

⁴³² TBMMTD, Dönem IX, Otuz Birinci Birleşim, 20.1.1954, Cilt:27, s. 260

sınıfları da açılabilceğı ve bunun süresinin de 1 yıl olduğı eklenmiştir. Yine İlköğretmen okullarına alınacak öğrenciler sınavla seçilecek ve her yıl alınacak öğrencilerin %75'inin köy İlkokulları mezunlarından olma şartı getirilmiştir⁴³³.

İlköğretmen okullarına alınan öğrencilerden ilk tahsil yılı içinde, bulundukları okulun öğretmenler kurulunca, öğretmen olamayacaklarına karar verilenlerin okulla ilgilileri kesilecek, İlköğretmen okulu mezunları mecburi hizmetini tamamlayana kadar köy okullarında çalıştırılacaklar, bunlardan öğretmen yetiştiren yükseköğrenim kurumlarına devam edecek olanların mecburi hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığınca ertelenecektir. 5129 sayılı Kanunun⁴³⁴ 8. maddesi ile kurulmuş olan ‘‘Köy Öğretmenleri ve Köy Sağlık Memurları Sosyal yardım Sandığı’’nın adı ‘‘Köy Eğitimcileri ve Köy Sağlık Memurları Sosyal Yardım Sandığı’’na çevrilmiştir. Bu sandığın işleyişi idaresi, yapılacak yardımların şekilleri ve her türlü işleri ile ilgili hususlar tüzükle belirtilecektir⁴³⁵.

Böylece şehirli ve köylü çocukların bir arada okutulması imkanı sağlanmış, aralarındaki farklar okul konusunda giderilmiştir⁴³⁶.

a-h.c) Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce ve Erzurum Milletvekili Bahadır Dülger'in, Dilekçe Komisyonunun 27.II.1953 Tarihli Haftalık Karar Cetvelindeki 5398 Sayılı Kararın Genel Heyette Görüşülmesine Dair Takrirleri ve Dilekçe Komisyon Raporu

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ikinci sınıf öğrencilerinden Kemal Özalp ve arkadaşlarına, Şubat ayı içerisinde bir sınav hakkı daha verilmesine dair komisyonca kabul edilen 23. II. 1953 tarihli ve 5398 sayılı Kararın Genel heyette görüşülmesini Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce ve Erzurum Milletvekili Bahadır Dülger'in anlatması üzerine komisyon bu kararı yeniden inceleyerek görüşülmesine karar verilmiştir. Bu hususta Rıfki Salim Burçak, söz alarak görüşlerini beyan etmiştir⁴³⁷.

Rıfki Salim Burçak, TBMM'ye müracaat eden bu öğrencilerin, kendilerine bir kez daha sınav hakkının verilmesi teklifini, üniversitenin ilmi muhtariyeti nedeniyle doğru bulmadığını söylemiştir⁴³⁸. Eğer bu öğrenciler kanunla ilgili bir kuralın uygulanmadığından şikayetçi olsalardı konu incelenebilecekti. Fakat bu konu üniversitenin doğrudan doğruya iç

⁴³³ TBMMTD, Dönem IX, Otuz Birinci Birleşim, 20.1.1954, Cilt:27, s. 262

⁴³⁴ ‘‘Köy Enstitüsü Mezunları ile Köy, Sağlık Memurlarının Geçimlerini Düzenlemek Üzere 3803, 4274 ve 4459 Sayılı Kanunlara Ek Kanun’’, T.C. Resmi Gazete, S. 6703, 10 Ekim 1947, s. 128885-128886

⁴³⁵ TBMMTD, Dönem IX, Otuz Birinci Birleşim, 20.1.1954, Cilt:27, s. 279

⁴³⁶ TBMMTD, Dönem IX, Otuz Birinci Birleşim, 20.1.1954, Cilt:27, s. 267

⁴³⁷ TBMMTD, Dönem IX, Otuz Dokuzuncu Birleşim, 8.2.1954, Cilt:28, s. 108

⁴³⁸ TBMMTD, Dönem IX, Otuz Dokuzuncu Birleşim, 8.2.1954, Cilt:28, s. 109

düzenini ilgilendirdiği için TBMM'nin değerlendirmesi mümkün değildi. Üstelik bu öğrenciler 1953 Şubat ayı için bir hak istemişlerdi. Dilekçe encümeni 23 Şubat 1953'te karar verdiğine göre, 1953 Şubat'ından 1954'e bir yıl geçmiş olduğu için, bu öğrenciler Haziran ve Kasım dönemleri olmak üzere 2 kez sınava girmiş oluyordular. Bir önceki şubat için verilen bu hakkın bu defa 1954 Şubat'ını kapsamaması doğru olmayacaktı. Bu nedenle Burçak, Dilekçe Encümeni raporunun reddedilmesini rica etmiştir⁴³⁹.

a-h.d) Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce'nin, Dilekçe Komisyonunun 20.IV.1953 Tarihli Haftalık Karar Cetvelindeki 5751 Sayılı Kararın Genel Heyette Görüşülmesine Dair Takriri ve Dilekçe Komisyon Raporu

Kahire'de Ezher Üniversitesi'nde eğitim gören Türk öğrencinin askerliklerini ertelemeleri konusu ile ilgili olarak Dilekçe Komisyonunca itiraz üzerine hazırlanan ve bahsi geçen öğrencilerin Mısır'daki ikametlerinin devamıyla alakalı bulunan raporun gündemdeki diğer işlere tercihen sunulup görüşülmesi istenmiştir⁴⁴⁰.

Rıfki Salim Burçak, bu öğrencilerin askerliklerinin ertelenmesi hakkında verilen karara ve rapora itiraz etmiştir. Gerekçe olarak ise, öncelikle, ertelemelerini 1111 sayılı Askerlik Mükellefiyeti Kanununun 35. maddesinin 4616 sayılı Kanunla değiştirilmiş fıkrası hükümlerince⁴⁴¹, il olarak, ertelemeye hangi çocukların sorumlu tutulması gerektiği belirtilmiş; okul olarak Türkiye dahilindeki kurumları sayılmış ve ondan sonra da aynı vasıfta bulundukları Eğitim Bakanlığınca onaylı memleket ülke harici okullarda okumakta olduğu anlaşılanlar kastedilmiş ve bunlar da erteleme sorumlu tutulur, denilmiş olduğunu belirtmiştir. Yani dış ülkedeki bir eğitim kurumunun aynı özellikte ve derecede bulunduğu keyfiyeti karardan önce tespit etmek gerektiğini söylemiştir. Onları, bu kanundan yararlandırmak için bu ölçütleri Bakanlık olarak göz önünde bulundurmak gerekiyordu. İkinci olarak ise o kurumlarda okutulan dersler ve bu derslerin konularının hangi derecelerde okutulduğu konusu göz önünde bulundurulmalıydı⁴⁴².

Askerlik Mükellefiyeti Kanununu da bu anlatılan üçüncü maddenin C fıkrasını da kayıtsız şartsız kabul etmemiştir. Liselerde okumaya devam edenler ertelemekten yararlansalar dahi her lise⁴⁴³ çocuğunun bu kanundan hemen yararlanacağı anlamını taşııyordu. Kanun

⁴³⁹ TBMMTD, Dönem IX, Otuz Dokuzuncu Birleşim, 8.2.1954, Cilt:28, s. 110

⁴⁴⁰ TBMMTD, Dönem IX, Kırk İkinci Birleşim, 12.2.1954, Cilt:28, s. 270

⁴⁴¹ "Askerlik Mükellefiyeti Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun", T.C. Resmi Gazete, S. 3170, 30 Kasım 1937, s. 5815

⁴⁴² TBMMTD, Dönem IX, Kırk İkinci Birleşim, 12.2.1954, Cilt:28, s. 271

⁴⁴³ TBMMZC, Dönem IX, Kırk İkinci Birleşim, 12.2.1954, Cilt:28, s. 271

bunu da şartlara bağlamış; bu gibilerin 29 yaşına kadar erteleyebileceğini, bu yaşa kadar eğitimlerini bitirmemiş olsalar bile iki sene üst üste sınıfta kalanların, bir yüksekokulu bitirip diğer bir yüksekokula devam edenlerin bu kanundan yararlanamayacağını bildirmiştir⁴⁴⁴.

Bunlar belirtildikten sonra Camiülezher’de okuyanların ertelenip ertelenemeyeceği konusu ise; Camiülezher, bu kurumları iki kola ayırmış, birincisi yabancılara mahsus kısım, ikincisi ise Mısırlılara mahsus kısımdır. Türkiye’dekiler birinci kısma yani yabancılara ayrılan gruba girmiş olup bu bölümde değerlendirilmektedir. Yabancılara ayrılan bölümde öğretim kolunun ilk bölümü lise olarak üç sınıftan oluşmaktadır. Bu devreyi bitirenler sınavla İslam kısmı denilen kurslara geçiyorlardı. Bu devre de kendi içinde üçe ayrılıyor; birinci, ikinci ve üçüncü devre. İslam kısmının her üç devresi de dörder yıllık olup üçüncü devreyi bitirerek başarılı olanlar İslam Misyonu Yüksek Diplomasını alıyorlar. Bakanlığın üzerinde durduğu konu şuydu: Bu sınavların yönetmelikleri tespit edilememiştir, belli bir konu yapılmadan, sınav komisyonunun taktirine bırakılmaktadır. Sınav komisyonu ise bir öğrenciyi istediği dersten istediği şekilde sınav ederek istediği devrenin sınıfına geçirmek yetkisine tamamen sahiptir. Bu nedenle ilkokul eğitimi bile olmayan bir öğrencinin bir sene hazırlıktan geçtikten veya bir iki sene İslam kısmını birinci ve ikinci devrelerini okuduktan sonra külliyele geçmesi mümkündür⁴⁴⁵.

Dikkat edilirse, Askerlik Mükellefiyeti Kanununun saymış olduğu okulların mekanında genel kültür dersleri okutulurken, daha ilkokulu bitirmeden Ezher’e giden ve oraya kaydedilen çocuklar, Arapça, kıraat, imla, yazı, konversasyon, hesap, ezber, fıkıh başlangıcı ve ibadet hükümleri dersleri okuyordu. Dolayısıyla Rıfkı Salim Burçak, Ezher’in, kanunun maddelerinin hangisine hangi nispetle hangi derecede uyum sağladığının bakılmasını ve kendilerinin bu konuda uyumuna güçlük çektiklerini ifade etmiştir. Ayrıca Ezher okullarının Mısır Milli Eğitim Kurumlarındaki önemi ise şu şekildeydi: Ezher okullarında okuyan çocuklar, Mısır ve ortaokul liselerine, Mısır ortaokul liselerinde okuyanlar Ezher okullarına kabul edilmemekteydi. Fakülteler için de aynı kural geçerliydi⁴⁴⁶.

Son olarak Burçak, Ezher Mısır’ın diğer üniversitelerine benzemediğini belirtmiş ve Mısır’ın Milli Eğitim Kurumları içerisinde tamamen başka bir nitelik arz ettiğini, kendi

⁴⁴⁴ TBMMZC, Dönem IX, Kırk İkinci Birleşim, 12.2.1954, Cilt:28, s. 272

⁴⁴⁵ TBMMZC, Dönem IX, Kırk İkinci Birleşim, 12.2.1954, Cilt:28, s. 272

⁴⁴⁶ TBMMZC, Dönem IX, Kırk İkinci Birleşim, 12.2.1954, Cilt:28, s. 273

kurumları ile Ezher'in okulları ve külliyesi arasında bir irtibatının olmadığını, Mısır Hükümetinin bunu tanımadığını beyan etmiştir⁴⁴⁷.

a-h.e) Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce'nin, Dilekçe Komisyonu'nun 20. IV. 1953 Tarihli Haftalık Karar Cetvelindeki 5751 Sayılı Kararın Genel Heyette Görüşülmesine Dair Takriri ve Dilekçe Komisyon Raporu

Bu raporda, ülkede din eğitime gereken önemin verilmediğine dair görüşler ileri sürülmüş ve Rıfkı Salim Burçak, bu konuda komisyona, üzerinde önemle durarak bilgi vermiştir; Kendisi Türk vatandaşlarının din eğitimi bakımından bile herhangi bir yabancı ülkenin kurumlarına ihtiyaç duymadıklarını söyleyerek ülke bakımından bu düşüncenin önemli olduğunu belirtmiştir. Ülkede bugün dini eğitimin her türlü kademesi bulunuyordu. İktidar, din çerçevesinde milli birliğin kurulması yolunda gerçek yenilikler ve köklü değişiklikler yapmıştır. İlkokullara din dersleri konmuştu. Müslüman çocuğun öğrenmesi gereken bilgiler burada yeteri kadar verilmekteydi. Öğretmenlerin de bu dersleri başarıyla verebilmeleri için öğretmen okullarının konuları arasına din dersleri de konmuştur⁴⁴⁸.

Hükümet bununla yetinmeyerek ülkenin ihtiyaç duyduğu din elemanlarını yetiştirmek amacıyla İmam-Hatip okulları açılmıştır. Yurdun çeşitli bölgelerinde 15 İmam-hatip okulu vardır. Bu okulları geliştirmek için her türlü çabalar gösterilmiştir. Bundan başka, din ve İslami bilgiler üzerinde uzmanlık temin eden ve gittikçe gelişen İlahiyat Fakültesi açılmıştır. Bu fakültenin mezunları, İmam-Hatip okullarına öğretmen olarak atanmakta ve okullarda din derslerinin öğretimini yapmaktaydı⁴⁴⁹.

Burçak, yakın tarihlerde ise İlahiyat Fakültesinde İslam Tetkikleri Enstitüsü açılıp burada İslam dininin üzerinde incelemeler ve araştırmalar yapılacağını söylemiştir. Böylece öğrencilere yurt içerisinde din bilgilerine ulaşabilecek eğitim kademelerinin hepsi sağlanmış olacaktır. Burçak, bütün bunları, Hükümetin daha şimdiden en büyük din alimlerinin yetişmesine imkan verecek zemini hazırlamış bulunduğunu ifade etmek için açıkladığını belirtmiştir⁴⁵⁰.

a-h.f) Milli Eğitim Bakanlığı Bütçe Komisyon Raporu

Rıfkı Salim Burçak, ülkenin eğitim sorunlarıyla ilgili görüşlerini TBMM'de diğer milletvekillerinin görüşlerinden ve sorularından sonra açıklama yaparak cevap vermiştir.

⁴⁴⁷ TBMMZC, Dönem IX, Kırk İkinci Birleşim, 12.2.1954, Cilt:28, s. 273

⁴⁴⁸ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Üçüncü Birleşim, 15.II.1954, Cilt:28, s. 318

⁴⁴⁹ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Üçüncü Birleşim, 15.II.1954, Cilt:28, s. 319

⁴⁵⁰ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Üçüncü Birleşim, 15.2.1954, Cilt:28, s. 319

Ülkenin eğitim sorunlarından biri ilk olarak ilköğretim davası olarak ele alınmıştır. Burçak, Türkiye’de okur-yazar olmayan vatandaşlar büyük miktarda olduğu için Hükümetin bu konuya büyük bir önem verdiğini ve bu konuda yapılan işlerin çok olduğunu belirtmiştir. Demokrat Parti iktidara geldiği zaman, ilköğretimde okul binası bakımından 1759 okul binası inşaatı eksik kalmıştır. Bu nedenle 4 yıl içinde yapılan binaların sayısı 2331 olup 1802 ilkokul binası da tamir edilmiştir. Çünkü ülkede yıkılmış veya tehlikeli durumda olan birçok okul binası vardı. Eskiden yapılmış olanlar kadar ilkokul binası yapılmadığını eleştirmişlerdir. Ancak ilkokulu bulunmayan yerlerde yeni ilkokullar yapmaktansa her şeyden önce okulu olup da binası yıkılmış köyleri tercih ettiklerini söyleyen Burçak bu nedenle muhalefette bulunan milletvekillerinin eleştirilerini bu yönleri göz önünde bulundurarak yapmaları gerektiğini belirtmiş, istatistikte okul olan köy olduğu halde okulları Demokrat Parti iktidarının yaptırmış olduğunu ancak muhalefetin yaptırmaması olarak görüldüğünü söylemiştir⁴⁵¹.

Burçak, ilkokul davasında en önemli sorunlardan bir diğerinin öğretmen ihtiyacı olduğunu söylemiştir. İktidar zamanında okul ihtiyacını tamamlamaya çalıştıktan sonra yeni yeni kurumlar açılmış ve beş öğretmen okulu açtıklarını bildirmiştir. Bunlardan ikisi Elazığ ve Bursa’da olmak üzere açılmıştır fakat daha mezun vermemişlerdir. Bu yıl da öğretmen okulunun açılacağını, bu nedenle bu beş öğretmen okulunun yakın tarihlerde mezunlar vereceğini ve öğretmen kadrolarını takviye edeceğini belirtmiştir. Son olarak Burçak, zaten öğretmen ihtiyacını karşılamak için geçenlerde köy enstitüleri ile öğretmen okullarının birleştirildiğini, bu yıl da öğretmen okullarının büyük ölçüde öğrenci alacağını, bu suretle ilköğretim öğretmen ihtiyacını daha şimdiden ileriki yıllar için giderdiklerini bildirmiştir⁴⁵².

Ortaöğretim durumunda ise Demokrat Parti iktidara geldiği zaman Türkiye’de 276 ortaokul vardı ve bugün ülkede 402 ortaokul bulunmaktaydı. Yani iktidar zamanında 126 ortaokul açılmıştır. Bunun 23’ü 1953’te açılmıştır. Ortaokulun öğretmen ihtiyacı ise çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgilere göre; İstanbul’da Çapa, Ankara’da Gazi Eğitim Enstitüleri ortaokul öğretmen ihtiyacını karşılamak için açılmış iki enstitü bulunmaktadır. Sonra da üniversitenin ilgili fakültelerinden kendi hesaplarına okuyup mezun olan çocuklar fen-edebiyat şubesinden mezun olanlar orta eğitimde görevlendiriliyordu. Şuanda fen-edebiyat fakültesinden mezun olan bir tek kişinin bile görev almadığı iddia edilemez duruma gelmiştir⁴⁵³.

⁴⁵¹ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 852

⁴⁵² TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 852

⁴⁵³ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 853

Liselerin durumuna gelince, 1950’de 58 lise varken bugün bu sayının 68’e ulaştığını, lisesi olmayan da daha 15 ilin bulunduğunu belirtmiştir. Lise açma konusunda dikkatli davrandıklarını, özellikle atölye ve ders aletleri bakımından, öğretmen bakımından bütün ihtiyaçları karşılamadıkça yeni lise açma konusunda ağır davrandıklarını söylemiştir⁴⁵⁴.

Hükümetin teknik eğitimde takip ettiği ana politika bugün elde bulunan kurumları geliştirmek ve günün ihtiyaçlarına uygun hale getirmek, ülkenin son yıllarda gösterdiği zirai ve sınai kalkınmanın ihtiyaç hissettirdiği personeli hızlı ve bol miktarda yetiştirmek için yeni sanat şubelerinin açılması olmuştur. Yol, makineli ziraat, elektrifikasyon işlerinde çalışacak olan elemanları hızlı ve bol miktarda yetiştirmek olmuştur. İzmir’de büyük bir makine ve motor okulu açılmıştır. İkinci bir makine ve motor okulu ise 1954 Eylül’ünde Adana’da açılacak olup buralarda her türlü araç gereç tamirinde yetenekli eleman yetiştirilecektir. 1952’de beş tane açılmış olan ziraat makineleri ve motor tamir atölyeleri şubelerine 1953’te 4 tane daha eklenmiştir. 1954’te ise dört yerde daha açılacaktır. Teknik eğitim, ülke gerçeğine ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekle sokulmuştur. Köy gezici kursları çeşitlendirilmiş ve makineler artırılmış, 701 köyde gezici kurslar açılmıştır. Rıfkı Salim Burçak, Bakanlığın ilk, orta ve teknik eğitim kolundaki ana faaliyetlerinin kısaca bundan ibaret olduğunu söylemiştir⁴⁵⁵.

Burçak, halk eğitimi konusunda ordu ile iş birliği yapılması konusunda görüş bildirenlere, Milli Eğitim Kurulunda bulunan kanun tasarısı TBMM’de kabul edildiği takdirde ülkede büyük ölçüde halk eğitimine önem verileceğini söylemiştir⁴⁵⁶.

Öğrencilerin okul dışındaki hareketlerinden şikayet edildiği konusundaki sorulara ise Burçak, büyük şehirler hariç, öğretmenlerin okul dışında öğrencileri gözettikleri ve ilgilendikleri şeklinde cevap vermiş ancak büyük şehirlerde bunu yapmanın zor olduğunu, bu konudaki sorumluluğun, öğrencilerin ailelerine düştüğünü belirtmiştir. Sonrasında ise hem öğretmenler hem de öğrenciler için İzmir Karşıyaka’da bir lokal açtıklarını ve bunu diğer illere de yaymak niyetinde olduklarını söylemiştir⁴⁵⁷.

⁴⁵⁴ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 853

⁴⁵⁵ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 853

⁴⁵⁶ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 854

⁴⁵⁷ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 854

Depolardaki Bakanlık tarafından yayınlanan eserler konusunda Remzi Oğuz görüş bildirmiş, Burçak bunu doğrulamış ancak, ortaokul ve liselere bu eserlerin kaydırılacağını, bu sorunun bu yolla giderileceğini ifade etmiştir⁴⁵⁸.

Okul sağlık teşkilatı hakkında ise Burçak, okulların övünülecek durumda olmadıklarını ve sağlık teşkilatının kurulması için hazırlıklara başlandığını söylemiştir⁴⁵⁹.

Adana Milletvekili Remzi Oğuz, ödünç kitap verme konusunun ne durumda olduğunu sorusuna Burçak ise Namık Kemal ve Yenidoğan mahallelerinde olmak üzere iki tane ödünç verme kitap servislerinin olduğu, halkın bu durumdan memnun olduğu şeklinde cevap vermiştir⁴⁶⁰.

Tercüme Bürosu Kanunu konusunda, kanun hazır olduğu halde yetiştiremediklerini Bakanlığın ilk fırsatta bunu göndereceğini belirtmiştir⁴⁶¹.

Balıkesir Milletvekili Ali Fahri İşeri, din dersinin ilkokuldan yüksek eğitime kadar okutulması gereğinden bahsetmiş, Burçak ise din dersini ilkokul 4 ve 5'inci sınıflara konduğunu, kendilerine yetecek kadar din bilgisinin verildiğini söylemiş, ahlak dersinin de içinde olduğunu, hepsinin gereğini bir bütün olarak sağladıklarını belirtmiştir⁴⁶².

Kastamonu Milletvekili Ziya Termen'in öğretmenlerin nakil kurallarının değiştirilmesi gereğinden bahsetmiş, Burçak, bakanlığın bu kuralları değiştirmek üzere olduğunu söylemiştir⁴⁶³.

Kars Milletvekili Sırrı Atalay, Doğu Üniversitesi konusunda Kars'ta Veteriner Fakültesi açılması gerekirken, bunun ihmal edildiğini öne sürmüştür. Burçak ise Kars'ta Veteriner Fakültesi'nin kurulmasını kararlaştırmadıklarını belirtmiş ancak orada bir hayvancılık araştırma enstitüsünü kurmayı karar altına aldıklarını söylemiştir. Bir de Kars'ın genel milli eğitim faaliyetleri bakımından da ihmal edildiğini öne sürenler olmuştur. Ancak Rıfkı Salim Burçak bu düşüncelerin gerçeğe aykırı olduğunu, Kars'ın Ardahan, Posof ve

⁴⁵⁸ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 854

⁴⁵⁹ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 854

⁴⁶⁰ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 854

⁴⁶¹ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 854

⁴⁶² TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 854

⁴⁶³ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 855

Sarıkamış ilçelerinde okulu olanların sayısının okulsuzlara oranının %75'lere yükseldiğini belirtmiştir⁴⁶⁴.

Denizli Milletvekili Fikret Başaran, liselerin 12 değil de 11 yıl olmasının gereği üzerinde durmuştur. Burçak, bu hususta Bakanlığın anket yaptığını, anket sonuçlara göre incelemeyen sonra kararlarını vereceklerini ve kendilerinin de 11 yıl üzerinde durduklarını belirtmiştir⁴⁶⁵.

Bursa Milletvekili Hulusi Köymen, Bursa abidelerine önem vermenin gerekliliğinden bahsetmiştir. Rıfkı Salim Burçak, Bursa'da geçen yıl en eski abidelerden Yeşil Türbe, Muradiye Türbesi ve İznik Kalesi, bu üçü 69 bin lira verilmek suretiyle tamir ettirilmiş olduğunu, 1954 yılında imkanlar dahilinde Bursa'daki abideler tamir edileceğini ifade etmiştir⁴⁶⁶.

Muğla Milletvekili Natık Poyrazoğlu, Muğla'da lise açılmasını dile getirmiş, Burçak ise bunu 1954 yılı içinde açacaklarını söylemiştir⁴⁶⁷.

Trabzon Milletvekili Mahmut Goloğlu; olağanüstü Çocukların Himayesi Kanunundan, Kemal Akmanlar (Antalya); Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu Kanununun aşamasından bahsetmiş, Burçak öncelikle Çocukların Himayesi konusunda genelleştirme yaptıklarını, güzel sanatlardan değil, herhangi bir alanda olağanüstü kabiliyet gösteren çocukların okutturulması imkanının sağlanacağı şeklinde cevap vermiştir. Yüksek İktisat ve Ticaret Okuluyla ilgili, bu kanunun gerekli olduğunu ancak daha göndermemiş olduklarını ifade etmiştir⁴⁶⁸.

Burhanettin Onat (Antalya), eğitim sisteminde ortak bir anlayışın olmadığını, başka ülkelerin sistemlerini olduğu gibi almak fikrinde olmadıklarını, bu sistemleri kendi içlerinde uyacak şekle soktukten sonra onların iyi taraflarını belki aldıklarını iddia etmiştir. Rıfkı Salim Burçak ise Onat'ın söylediklerinin gerçeklere uymadığını, kendisine yanlış bilgi verildiğini belirtmiştir⁴⁶⁹.

Esat Oktay (Kars), Yusuf Karşlıoğlu (Yozgat) ve diğer bir iki milletvekili, kimsesiz ve anormal çocukların sorunların hangi aşamada olduğuna değinmiştir. Burçak, hala İstanbul,

⁴⁶⁴ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 856

⁴⁶⁵ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 856

⁴⁶⁶ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 856

⁴⁶⁷ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 856

⁴⁶⁸ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 856

⁴⁶⁹ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 856

Ankara ve İzmir’de olmak üzere 3 tane sağır ve dilsiz okulu, bir tane de Ankara’da Körler Okulu olduğunu, üçünün öğrenci mevcudu 300’e çıkarıldığı bilgisini vermiştir. Ayrıca bu sene bütçeye 100 bin lira fazla ödenek konmuş olup, bu parayla hem bu kurumlara lazım olan alet ve araçlar sağlanacak hem de fazla öğrenci alınacağını söylemiştir. 1950’de yetiştirme yurdu 5 tane iken, bugün 21 tane bulunmaktadır, üstelik öğrenci sayısı ise 485’ten 2 bine çıkarılmıştır. Sonra bu çocukların eğitimiyle meşgul olması için Gazi Eğitim Enstitüsü’nde ayrıca bir özel eğitim şubesi açılmıştır⁴⁷⁰.

Baha Akşit (Denizli), İmam-Hatip okullarının amaçlarına uygun hareket edip etmediğini sormuştur. Burçak ise bu okulların gidişatından memnun olduklarını, İlahiyat Fakültesi mezunlarının bu okullara tayin edildiğini, yurtda 15 İmam-Hatip okulunun açılmış bulunduğunu belirtmiştir⁴⁷¹.

Zeki Erataman (Tekirdağ), Tekirdağ’da Mis Vaffor⁴⁷² sisteminin uygulandığını, bunun Türkiye’nin diğer vilayetlerindeki durumunu sormuştur. Burçak, Mis Vaffor sisteminin, tek öğretmenli ve beş sınıflı okullarda uygulandığını, bu sistemin Amerikalı bir kişi, tek öğretmenli ve beş sınıflı okulların sayısını artırmak için araştırmalar yaptığı şeklinde cevap vermiştir. Örnek olarak Tekirdağ’da nadir yerlerde tecrübe yönünden uygulandığını söylemiş, yurdun her tarafına yayılmadığını ancak eğer iyi bir sonuç alınırsa diğer okullarda uygulanma şekline gidileceğini belirtmiştir⁴⁷³.

Baha Akşit birkaç soru daha sormuştur: Türkiye’de anane ve yaşayış bakımından bir müze açılmasına gerek görülüp görülmediğini, bir de tarihi hazine olan ve yer altında bulunan eserlerin kazılarla meydana çıkarılması konusunda bir planın olup olmadığını sormuştur. Burçak, kazıların ihtiyaçlara göre yapılan bir iş olduğunu, ilim adamları tarafından bir iddianın sonucunu ortaya koymak için yapılan bir araştırma olduğunu belirterek, bütçe imkanları dahilinde yapıldığına dikkat çekmiştir. Müzeler konusunda ise en önemli sorunun eleman sorunu olduğunu, bu nedenle eleman yetiştirmekle meşgul olduğunu ifade etmiştir⁴⁷⁴.

Tevfik İleri (Samsun); Topkapı müzesinin yangından korunması için kabul edilmiş olan beş yüz bin liranın durumunu sormuş ve bu konunun aydınlatılmasını istemiştir. Burçak,

⁴⁷⁰ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 857

⁴⁷¹ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 857

⁴⁷² Yrd. Doç. Dr. Asım Saldamlı ‘*İnsan Kaynakları Yönetiminde Bilişim Teknolojisinin Kullanımına Yönelik Bir Araştırma: Tekirdağ Örneği*, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:7, Sayı: 13, Bahar 2008, s. 239-263, www.itu.edu.tr/pdf

⁴⁷³ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 858

⁴⁷⁴ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 858

Topkapı müzesinde yangın tesisatı yapıldığını ve maliyetinin 161 bin lira olduğunu belirtmiştir. Müzeler ise çok yüksek bir paraya bağlı kurumlar olup eğitim faaliyeti içerisinde çok yüksek paraya ihtiyaç hissettirdiği için bu kadar yüksek parayı sağlamaya imkan olmadığını söylemiştir⁴⁷⁵.

Burhanettin Onat, yangın söndürme tesisatından bahsetmediğini, yangını haber veren tesisatın yapılması için TBMM'nin verdiği 500 bin liranın kullanılmadığına dair karşılık vermiştir. Rıfkı Salim Burçak ise, TBMM'nin 500 bin liralık ödeneği kabul ettiğini ancak sonradan yapılan incelemelere göre Topkapı müzesinde yangın söndürme tesisatından ziyade yangın ihbar tesisatının yapılmasının daha uygun olacağı uygun görüldüğünü söylemiştir. TBMM yangın söndürme tesisatının yapılmasına karar verse bile, kendilerinin bu konuya bu parayı sağlayamayacaklarını belirtmiştir⁴⁷⁶.

Arif Nihat Asya (Eskişehir) ise, bibliyografya isimli derginin durumunu sormuş, Burçak ise Milli Kütüphane tarafından çıkarılmakta olduğunu belirtmiştir⁴⁷⁷.

a-1) Katıldığı Oylamalar

a) Kamu Alacaklarının Tahsil Usulü hakkındaki Kanuna Verilen Reylerin Sonucu'na Rıfkı Salim Burçak kabul oyu vermiştir.

Üye sayısı 487, oy verenler 261, kabul edenler 259, reddedenler 0, çekimserler 0, oya katılmayanlar 208, açık milletvekillikleri 18'dir (Kanun kabul edilmiştir)⁴⁷⁸.

b) Muamele Vergisi Kanununun 9. Maddesinin 4. Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanuna Verilen Reylerin Sonucu'na Rıfkı Salim Burçak kabul oyu vermiştir.

Üye sayısı 487, oy verenler 259, kabul edenler 257, reddedenler 0, çekimserler 0, oya katılmayanlar 210, açık milletvekillikleri 18 (Kanun kabul edilmiştir)⁴⁷⁹.

Deniz, kara ve harp teçhizatından oluşan çevre tarafından kullanılması uygun bulunmayan her çeşit malzemeler Milli Savunma, İşletmeler ve Maliye Bakanlıklarının birlikte yapacakları teklif üzerine Bakanlar Kurulunca tespit edilerek önceden belirlenmiştir.

⁴⁷⁵ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 861

⁴⁷⁶ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 863

⁴⁷⁷ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 866

⁴⁷⁸ TBMMTD, Dönem IX, Yüz On Üçüncü Birleşim, 21.7.1953, Cilt:24, s. 976

⁴⁷⁹ TBMMTD, Dönem IX, Yüz On Üçüncü Birleşim, 21.7.1953, Cilt:24, s. 980

Bu kanun hükümlerini uygulamaya Adalet, Maliye, Ekonomi ve Ticaret, Gümrük ve Tekel Bakanlıkları görevlendirilmiştir⁴⁸⁰.

c) 1953 Yılı Genel Bütçe Kanununa Bağlı Olarak Değişiklik Yapılması Hakkında Kanuna Verilen Reylerin Sonucu 'na Rıfkı Salim Burçak kabul oyu vermiştir.

Üye sayısı 487, oy verenler 249, kabul edenler 249, reddedenler 0, çekimserler 0, oya katılmayanlar 217, açık milletvekillikleri 21 (Kanun kabul edilmiştir)⁴⁸¹.

d) 1953 yılı Genel Bütçe Kanununa Bağlı Olarak Değişiklik Yapılması Hakkında Kanuna Verilen Reylerin Sonucu'na Rıfkı Salim Burçak kabul oyu vermiştir.

Üye sayısı 487, oy verenler 247, kabul edenler 247, reddedenler 0, çekimserler 0, oya katılmayanlar 219, açık milletvekillikleri 21 (Kanun kabul edilmiştir)⁴⁸².

e) Karayolları Genel Müdürlüğü 1953 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Olarak İşaretli Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanuna Verilen Reylerin Sonucu'na Rıfkı Salim Burçak kabul oyu vermiştir.

Üye sayısı 487,oy verenler 250,kabul edenler 250,reddedenler 0,çekimserler 0, oya katılmayanlar 216, açık milletvekillikleri 21 (Kanun kabul edilmiştir)⁴⁸³.

f) Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1953 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Olarak Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanuna Verilen Reylerin Sonucu'na Rıfkı Salim Burçak kabul oyu vermiştir.

Üye sayısı 487, oy verenler 271, kabul edenler 271, reddedenler 0, çekimserler 0, oya katılmayanlar 195, açık milletvekillikleri 21 (Kanun kabul edilmiştir)⁴⁸⁴.

g) İstanbul Teknik Üniversitesinin 1953 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Olarak Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanuna Verilen Reylerin Sonucu'na Rıfkı Salim Burçak kabul oyu vermiştir.

Üye sayısı 487, oy verenler 249, kabul edenler 249, reddedenler 0, çekimserler 0, oya katılmayanlar 217, açık milletvekillikleri 21 (Kanun kabul edilmiştir)⁴⁸⁵.

⁴⁸⁰ ‘‘Muamele Vergisi Kanununun 9’uncu Maddesinin 4’üncü Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun’’, T.C. Resmi Gazete, S. 8469, 28 Temmuz 1953, s. 6836

⁴⁸¹ TBMMZC, Dönem IX, Kırk On Üçüncü Birleşim, 15.2.1954, Cilt:28, s. 378

⁴⁸² TBMMZC, Dönem IX, Kırk On Üçüncü Birleşim, 15.2.1954, Cilt:28, s. 382

⁴⁸³ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Üçüncü Birleşim, 15.2.1954, Cilt:28, s. 386

⁴⁸⁴ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Üçüncü Birleşim, 15.2.1954, Cilt:28, s. 390

h) Devlet Memurları Aylıklarının Birleştirilmesi ve Denk Tutulmasına Dair Olan Kanuna Bağlı Olarak Adalet Bakanlığı ve Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kısımlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanuna Verilen Reylerin Sonucu'na Rıfkı Salim Burçak kabul oyu vermiştir.

Üye sayısı 487, oy verenler 248, kabul edenler 248, reddedenler 0, çekimserler 0, oya katılmayanlar 218, açık milletvekillikleri 21 (Kanun kabul edilmiştir)⁴⁸⁶.

ı) Kan Bankası Kan Nakil Merkezlerinin Döner Sermaye İle İdaresine Dair Kanuna Verilen Reylerin Sonucu'na Rıfkı Salim Burçak kabul oyu vermiştir.

Üye sayısı 487, oy verenler 254, kabul edenler 254, reddedenler 0, çekimserler 0, oya katılmayanlar 212, açık milletvekillikleri 21 (Kanun kabul edilmiştir)⁴⁸⁷.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın gerekli gördüğü sağlık tesislerinde kan nakil merkezleri kurmak, barış ve savaş zamanlarında taze kan ve kuru plazma stokları yapmak, kan nakil işlerini görmek ve kan mahsulleri alım ve satışı yapmak üzere (2 000 000) liralık kan bankası döner sermayesi kurulmuştur⁴⁸⁸.

k) Devlet Hava Yolları Genel Müdürlüğü 1953 Mali Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Olarak Değişiklik Yapılması Hakkında Kanuna Verilen Reylerin Sonucu'na Rıfkı Salim Burçak kabul oyu vermiştir.

Üye sayısı 487, oy verenler 260, kabul edenler 260, reddedenler 0, çekimserler 0, oya katılmayanlar 206, açık milletvekillikleri 21 (Kanun kabul edilmiştir)⁴⁸⁹.

İ) İstanbul Üniversitesinin 1953 yılı Bütçe Kanununa Bağlı Olarak Aktarma Yapılması Hakkında Kanuna Verilen Reylerin Sonucuna Rıfkı Salim Burçak kabul oyu vermiştir.

Üye sayısı 487, oy verenler 245, kabul edenler 245, reddedenler 0, çekimserler 0, oya katılmayanlar 221, açık milletvekillikleri 21 (Kanun kabul edilmiştir)⁴⁹⁰.

⁴⁸⁵ TBMMZC, Dönem IX Kırk, Üçüncü Birleşim, 15.2.1954, Cilt:28, s. 394

⁴⁸⁶ TBMMZC, Dönem IX Kırk, Üçüncü Birleşim, 15.2.1954, Cilt:28, s. 398

⁴⁸⁷ TBMMZC, Dönem IX Kırk, Üçüncü Birleşim, 15.2.1954, Cilt:28, s. 402

⁴⁸⁸ "Kan Bankası ve Kan Nakil Merkezlerinin Döner Sermaye ile İdaresine Dair Kanun", T.C. Resmi Gazete, S. 8639, 20 Şubat 1954, s. 8233

⁴⁸⁹ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 871

⁴⁹⁰ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 875

m) Orman Genel Müdürlüğü 1953 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Olarak Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanuna Verilen Reylerin Sonucu'na Rıfkı Salim Burçak kabul oyu vermiştir.

Üye sayısı 487, oy verenler 245, kabul edenler 244, reddedenler 1, çekimserler 0, oya katılmayanlar 221, açık milletvekillikleri 21 (Kanun kabul edilmiştir)⁴⁹¹.

n) İstiklal Harbi Malullerine Verilecek Para Mükafatı Hakkındaki Kanuna Verilen Reylerin Sonucu'na Rıfkı Salim Burçak kabul oyu vermiştir.

Üye sayısı 487, oy verenler 252, kabul edenler 252, reddedenler 0, çekimserler 0, oya katılmayanlar 214, açık milletvekillikleri 21 (Kanun kabul edilmiştir)⁴⁹².

b) Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışındaki Faaliyetleri

b-a) İstanbul Üniversitesi Sitesi'nin Kurulması

Üniversite öğrencisinin hayat standartının yükseltilmesi için İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği, 1953 yıllık kongresinde, İstanbul'da üniversite sitesinin kurulması kararını almıştır. Bu hususta, İstanbul Üniversitesi Talebe birliği, Ankara'da bulunan site komitesi başkanı Faruk Kanbay ve birlik başkan vekili Hüsamettin Canöztürk, Başbakan Adnan Menderes, Rıfkı Salim Burçak ve İstanbul milletvekilleriyle görüşerek bu hususta temaslarda bulunmuş ve hükümetin görüşünü almıştır⁴⁹³.

b-b) Kadın-Erkek Sanat Kurslarının Açılması

Rıfkı Salim Burçak, Kadın-Erkek Sanat Kurslarının açılması ve yapılan çalışmalar hakkında birtakım bilgiler vermiştir. Nüfusun büyük bir kısmını teşkil eden köylülerin üretim alanında kullandıkları aletleri, ev ve giyim eşyalarını kendi kendilerine yapmalarını sağlamak amacıyla Milli Eğitim Bakanı tarafından açılmış olan kadın ve erkek sanat kurslarının sayıları artırılmış ve çoğaltılmıştır⁴⁹⁴.

1952-1953 öğretim yılında 16 kasabada kadınlar için sabit biçki ve dikiş kursları faaliyet göstermiştir. Bu yıl Tunceli-Pertek, Tunceli-Hozat, Trabzon-Sürmene, Rize-Of, Kars,

⁴⁹¹ TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 879

⁴⁹² TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt:28, s. 883

⁴⁹³ ‘‘İstanbul Üniversitesi Sitesi Kuruluyor’’, **Milliyet**, 11 Haziran 1953, s. 2

⁴⁹⁴ **Ayn Tarihi**, 30 Haziran 1953, s. 31

İğdır, Eskişehir-Mahmudiye, Maraş-Elbistan ve Hatay-Samandağ'da olmak üzere 8 kursun daha açılması öngörülmüştür⁴⁹⁵.

Burçak, köylülere kullandıkları aletleri yapmasını öğretmek amacıyla açılan gezici köy demirciliği ve marangozluğu kurslarından bugün 121 adetinin ülkenin çeşitli bölgelerindeki köylerde çalışmakta olduğunu belirtmiştir. Gelecek yıl 18 adet kurs açılacağı ve sayısının 139'a çıkartılacağı bilgisi ile Eskişehir-Mahmudiye, Ankara-Kalecik, Afyon-Çay, Çoruh-Borçka, Van-Erciş, Konya- Kadınhan, Bingöl-Kığı, Edirne-Uzunköprü, Maraş-Elbistan'da yeniden sabit ilçe demircilik ve marangozluk kursları açılarak bu tarz kurs sayısı 22'ye yükseltileceği bilgisini vermiştir. Ayrıca ormanlık bölgelerdeki köylülerin malzeme israf etmeden daha sağlıklı ve dayanıklı evler inşa edebilmelerini sağlamak için geçen yıl faaliyet gösteren 10 kursa ilave olarak, bu yıl Ankara, İzmit, Bursa, Kastamonu, Zonguldak ve Tokat gibi ormanlık bölgelerde yeniden 6 orman bölgesi yapı kursu daha açılarak sayıları 16'ya çıkarılması hedeflenmiştir⁴⁹⁶.

b-c) Rıfki Salim Burçak'ın Teknik Öğretmen Okulu Töreninde Bulunması

Milli Eğitim Bakanı Rıfki Salim Burçak, İstanbul'da Kız ve Erkek Teknik Öğretmen Okulları müdürleri ve kalabalık bir veli grubuyla mezuniyet töreninde bulunmuştur. Daha sonra Rıfki Salim Burçak söz almış ve teknik öğretimle öğretmenin önemini belirten bir konuşma yaparak mezunlara başarılar dilemiştir. Milli Eğitim Bakanı Burçak, mezun öğrencilere diplomalarını vermiş ve derece yapan öğrencilere hediyelerini vermiştir⁴⁹⁷.

Törene katılan Cumhurbaşkanı Celal Bayar da günün önemiyle ilgili öğrencilere, onların Atatürk'ün tavsiye ettiği iktisadi zaferi sağlayacağını söyleyerek öğrencilere başarılar dilemiştir⁴⁹⁸.

b-d) İstanbul Namık Kemal İlkokulu Sergisinin Açılması

11 Temmuz 1953 tarihinde İstanbul'un en büyük ve en güzel okulu olan ve yıllardan beri Rüştü Dik tarafından idare edilen Fındıklı Namık Kemal İlkokulu'nda ilkokullarla ilgili eşya ve ders araçlarını ve çocuk kitaplarını içeren güzel bir sergi açılmıştır. Açılış töreninde Milli Eğitim Bakanı Rıfki Salim Burçak, Vali, Komutanlar, Milli Eğitim Müdürü ve kültür kurumlarını temsil eden yüzlerce davetli ve ziyaretçi bulunmuştur⁴⁹⁹.

⁴⁹⁵ **Ayn Tarihi**, 30 Haziran 1953, s. 31

⁴⁹⁶ **Ayn Tarihi**, 30 Haziran 1953, s. 31

⁴⁹⁷ "Bayar, Teknik Öğretmen Okulunda", **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1953, s. 6

⁴⁹⁸ "Bayar, Teknik Öğretmen Okulunda", **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1953, s. 6

⁴⁹⁹ "Maarifimizin Bugünkü Halini Anlatan Güzel Bir Sergi", **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1953, s. 1

Milli Eğitim Bakanı, daha önce Ankara’da küçük bir ölçüde açılan bu serginin bu defa daha geniş olarak Hollanda, Amerika, İngiltere kültür elçiliklerinin de temin ettiği araçla, İstanbul halkının ve bilhassa tatili İstanbul’da geçiren ilgililerin görebilmeleri için burada açıldığını söylemiştir. Yüz yıllık eğitim hakkında geniş bilgi içerdiğini, bazen acı tarafları da olsa halka bildirmekte fayda görüldüğünü, buna nazaran 1.800.000 çocuğun ilkokullarda okumakta bulunduğunu, bir buçuk milyon çocuğun da okuma ve yazma sırası beklediğini, bunu en yakın zamanda halletmenin bir medeniyet borcu olduğunu sözlerine eklemiştir. Bakan Burçak, bundan sonra hükümetin bu milli davayı halletmek için hazırladığı kanun tasarısı hakkında bilgi vermiştir. Açılan serginin önemini belirtmiştir. İlgililerin burada görececeklerini çevrelerinde gerçekleştirmeye çalışacaklarını söylemiştir. Bugünkü okulların daha ziyade, cazip araç sistemlerine dayandığını anlatarak, eski pasif sistem yerine bugünkü aktif sistemin faydalarını izah etmiştir. Çocuk edebiyatının geliştirilmesi gereğini ve öğretici ürünlerden faydalanılmak üzere yapılan çalışmaları belirtmiştir⁵⁰⁰.

b-e) Milletlerarası Üçüncü Beden Eğitim Kongresi’nin Açılışı

30 millete mensup delegelerin katıldığı Dünya Üçüncü Beden Terbiyesi Kongresi 2 Ağustos 1953’te İstanbul Yıldız’daki Şale Köşkü’nde törenle açılmıştır⁵⁰¹.

Açılıшта ilk önce sözü ülkede beden terbiyesini ilk olarak yapan Öğretmen Selim Sırrı Tarcan yapmıştır. Daha sonra Milli Eğitim Bakanı Rıfkı Salim Burçak, kongre açılış nutkunu okumuştur. Burçak, Beden Terbiyesi Kongresinin ülkede toplanmış olmasından duyduğu memnuniyeti belirttikten sonra kongrenin gündemiyle ilgili konuşma yapmıştır. Burçak, kongrenin gündeminde birçok önemli meselenin yer aldığını görmekte olduğunu, çalışmanın ağırlığını, okul içinde ve dışında çeşitli yaş ve cinsiyetteki gençlerin beden terbiyesi konularının çeşitli bakımlardan incelenmesinin oluşturduğunu belirtmiştir. Bu çeşitli problemlerin uluslararası otoriteler arasında münakaşalar edilerek en faydalı sonuç ve prensiplere bağlanacağına inandığını, değerli kongrenin alacağı yeni kararlar ve tavsiye edeceği tedbirlerle her ülke gibi kendileri için de gençlik terbiyesi konusunda açılacak yeni ve verimli bir çalışma devrinin heyecanını yaşadığını ifade etmiştir. Beden terbiyesi sahasında meydana gelen gelişmelerin ülkede dikkatle takip edildiğini ve imkanlar dahilinde bu sahanın maddi ve manevi ihtiyaçlarına memleketin eğitim sorunu olarak cevap verilmeye çalışıldığını

⁵⁰⁰ “Maarifimizin Bugünkü Halini Anlatan Güzel Bir Sergi”, *Cumhuriyet*, 12 Temmuz 1953, s. 7

⁵⁰¹ “Milletlerarası Üçüncü Beden Eğitimi Kongresi Açıldı”, *Cumhuriyet*, 3 Ağustos 1953, s. 1

söylemiştir. Beden terbiyesinin okullarda bir ders konusunu olduğunu belirten Burçak, diğer taraftan devletin maddi ve manevi yardımıyla verdiği önemi ifade etmiştir⁵⁰².

b-f) İstanbul Teknik Üniversitesi'nin 1953-1954 Eğitim-Öğretim Yılı'nın Açılış Töreninde Bulunması

İstanbul Teknik Üniversitesi 1953-1954 ders yılı açılış törenine Milli Eğitim Bakanı Rıfıkı Salim Burçak, İstanbul Milletvekilleri, Vali Ord. Prof. Fahreddin Kerim Gökay, askeri kurumlar, kalabalık bir davetli topluluğu⁵⁰³ öğrenciler hazır bulunmuşlardır. Törene İstanbul Üniversitesi ve Teknik Üniversite Rektörleri, Teknik Üniversite Ord. Profesör, profesör ve doçentleri, akademik kıyafetleri ile törene katılmışlardır⁵⁰⁴.

Törende Milli Eğitim Bakanı Rıfıkı Salim Burçak, üniversitenin yeni ders yılına başlaması nedeniyle bir konuşma yapmıştır; İstanbul Teknik Üniversitesinin 1953-1954 ders yılını açarken duyduğu mutluluğu dile getirerek söze başlamıştır. Üniversitelerin, milletlerin en yüksek bilgi kaynağı olduğunu, üniversitesi olan bir milletin, bilginin üstün seviyesine ulaşmış bir millet demek olduğunu söyleyerek Türk milletinin de yaşadığı her ülkede medreseler, külliye kurarak bu medeni şartı da yerine getirdiğini ifade etmiştir. Burçak, Türk milletinin üniversite gençliğinden beklediği şeylerin, uluslararası ansiklopedileri karıştırdıkları zaman bu kitapta herkese gurur veren tarihi kahramanların ve sanatkarların yaptıklarını ve bilim ve sanat adamlarının gurur veren faaliyetlerini bulmaları olduğunu söylemiştir⁵⁰⁵. Milletlerin aynı anlayış içerisinde, medeniyet ailesine hediye ettikleri fikir ve teknik buluşlarla itibar kazandıklarını, içinde yaşadığı medeniyet servetinin sayılı bir unsuru olmak isteyen her milletin başkalarının getirdiği hazır imkanları sadece kullanmakla kalmayacaklarını, medeniyetin verimli katkılarıyla bilhassa yayılan düşünceleriyle ve faydalı buluşlarla katılacağını beyan etmiştir. İstanbul Teknik Üniversitesi'nin, Türk buluş zekasının yoğrulduğu bir kurum olarak, millet karşısında çok şerefli bir vazife ve sorumluluk taşıdığını belirtmiştir. Ancak hükümet olarak kendileri de üzerine düşeni yapmak suretiyle bu ağır görevleri gerçekleştirmede yardımcı olacaklarını ifade etmiştir⁵⁰⁶.

Rıfıkı Salim Burçak, hükümetin her gün artan bir ilgi ile çaba gösterdiğini, nitekim 1950 bütçesinde 25 milyon olan üniversiteye ayrılan paranın 16 milyon liralık bir artışla, 1953'te 41 milyona ulaştığını, devlet bütçesinin aynı yıllar arasındaki artışın yüzde % 41

⁵⁰² "Milletlerarası Üçüncü Beden Eğitimi Kongresi Açıldı", **Cumhuriyet**, 3 Ağustos 1953, s. 6

⁵⁰³ "Teknik Üniversite Dün Yeni Ders Yılına Başladı", **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1953, s. 1

⁵⁰⁴ "Teknik Üniversite Dün Yeni Ders Yılına Başladı", **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1953, s. 6

⁵⁰⁵ "Başvekil Üniversite Gençliğine Hitap Etti", **Milliyet**, 21 Ekim 1953, s. 1

⁵⁰⁶ "Teknik Üniversite Dün Yeni Ders Yılına Başladı", **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1953, s. 6

civarında olduğu halde, üniversiteler bütçesindeki artışın %63 gibi üstün bir yükseliş olduğunu söyleyerek hükümetin takviye edeceğini söylemiş sözlerini noktalamıştır⁵⁰⁷.

b-g) Milletlerarası Talebe Kongresi

Hür ve bağımsız memleket talebe federasyonlarının meydana getirdikleri ‘‘COSEC’’ in⁵⁰⁸ (Uluslararası Öğrenci Teşekkülü) senelik 4. Kongresi, Yıldız Şale Köşkü’nde, 36 ülke temsilcisinin katılımıyla başlamıştır. Kongrenin gündeminde uluslararası talebe ve gençlik davaları, talebe değişimi, talebe sağlığı, talebe turizmi ve talebe sporu bulunmaktadır. Kongrenin açılışı Milli Eğitim Bakanı Rıfki Salim Burçak tarafından yapılmıştır⁵⁰⁹.

b-h) İzmir’de Müzik Okulunun açılması

Rıfki Salim Burçak, 18 Ocak 1954 tarihinde İzmir’de kurulacağı söylenen müzik okulunun açılışında bulunmuştur. Burçak’a açılışta Milli Eğitim Bakanı Müsteşarı Osman Faruk Verimer eşlik etmiştir⁵¹⁰.

3) Milli Eğitim Bakanlığı’nın Sona Ermesi

Rıfki Salim Burçak 2 Mayıs 1954 seçimleriyle kabine dışı kaldı. Milli Eğitim Bakanlığı 17 Mayısta sona erdi. Kabineye giren 6 yeni bakandan biri olan Celal Yardımcı, Milli Eğitim Bakanı oldu⁵¹¹.

⁵⁰⁷ ‘‘Teknik Üniversite Dün Yeni Ders Yılına Başladı’’, Cumhuriyet, 21 Ekim 1953, s. 6

⁵⁰⁸ ‘‘Cosec’in Haberleri’’, Akşam, 3 Aralık 1954, s. 5

⁵⁰⁹ ‘‘Beynelminel Talebe Kongresi Bugün Başlıyor’’, Cumhuriyet, 9 Ocak 1954, s. 2

⁵¹⁰ ‘‘Yarın İzmir’de Bir Müzik Okulu Açılıyor’’, Cumhuriyet, 17 Ocak 1954, s. 3

⁵¹¹ ‘‘Yeni Kabineye 6 Yeni Bakan Girdi’’, Yeni Ulus, 18 Mayıs 1954, s. 1

III. BÖLÜM: 27 MAYIS İHTİLALİNDEN YASSIADA ve KAYSERİ CEZAEVİNE RIFKI SALİM BURÇAK

A) 27 MAYIS VE RIFKI SALİM BURÇAK

27 Mayıs'ın arifesinde Türkiye'de iktidar-muhalefet ilişkileri çok gerginleşmiş ve DP iktidarı muhalefetin ithamları karşısında savunmasız kalmıştır. Başbakan Menderes, muhalefetin kışkırtıcı faaliyetlerini etkisiz kılmak ve rejimi tehdit eden tehlikeyi önlemek için ülke gezilerine çıkmıştır. En son olarak Eskişehir gezisinde bu doğrultuda vatandaşları uyarmış ve savunma tedbirlerini hep bu doğrultuda düşünmüştür. Gerçekten Adnan Menderes, Burçak'ın anlatımıyla, gezide yaptığı konuşmalarının hepsinde demokratik rejim kurallarına büyük bir sadakatle bağlı olduğunu göstermiştir. İktidara gelmenin de iktidardan gitmenin de seçimden başka bir yolu olmadığını, yollarının seçim yolu olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, memlekette diktatörlüğün olamayacağını, ordunun desteğiyle bu durumun ortaya çıkabileceğini beyan etmiştir.

Burçak'a göre gerçek şudur ki, iktidar, partiler arası gerginlik yüzünden erken seçime gitmeye karar vermiş⁵¹² ve bu kararını en yetkili kişiden millete ilan etmiş ancak ortamın müsait olmaması sebebiyle seçimin sadece gününü belirtmemiştir. Ülkedeki gerginliği gidermek amacıyla darbenin eşiğinde alınmış olan tedbirler ne olursa olsun Demokrat Parti iktidarının gözü seçimde olmuştur⁵¹³.

Yine Burçak'ın *27 Mayıs Üzerine Görüşler* adlı kitabında belirttiğine göre, 27 Mayıs müdahalesi, seçimler yapılmayacağı için değil, aksine yakında seçime gidileceği anlaşıldıktan sonra gerçekleştirilmiştir. Ona göre meselenin dikkate değer başka bir tarafı daha vardı: İhtilalci, seçim yapmayacağına inandığı bir idareciyi değil, çok ağır suçlar işlediğini iddia ettiği bir yönetimi iş başından uzaklaştırdığını söylemişti. İhtilali seçime bağlamak, ihtilalcinin yılları dolduran gizli hazırlık ve faaliyetleriyle çeliştiği, onları sebepsiz ve anlamsız kıldığı gibi, DP iktidarına karşı öne sürdüğü çeşit çeşit iddia ve ağır suçlamalarının da asılsız olması demektir. Erken seçim Türkiye'nin gündemine girince, ardından bir meseleyi daha beraberinde getirmiştir. Hükümet, seçim kütüklerinin emniyetli bir seçime elverişli olmadığını bildiği için, seçimden önce, kütüklerin düzeltilmesi amacıyla Meclise bir kanun raporu göndermiştir. CHP muhalefeti de aynı amaçla yine Meclis başkanlığına bir kanun

⁵¹² (Adnan Menderes'in Eskişehir gezisindeki konuşması: “ Memleketi huzura götürecek tek yol, dürüst seçim yoludur”, Tekin Erer, **a.g.e**, s. 432)

⁵¹³ Rifki Salim Burçak, **27 Mayıs Üzerine Görüşler**, s. 33

teklifi vermiştir. Hükümet raporu ile muhalefetin kanun teklifi geçici bir komisyona havale edilmiş ve geçici komisyon, rapor ile teklifi birleştirerek görüşmüş ve bir tutanak hazırlamıştır⁵¹⁴.

25 Mayıs 1960 günü bu konu Mecliste görüşülmüştür. İktidar, seçimlerin yapılmasının yanı sıra, seçimin emniyet şartları içerisinde gelişmesini sağlamak için muhalefetle tam bir görüş birliğine vararak, onunla samimi işbirliği de yapmıştır. Burçak, bu işbirliğinin o günün ortamı içinde büyük bir değer ve önem taşıdığına, ülkedeki siyasi bunalımın seçimle giderileceği yolundaki umutları güçlendirdiğine değinmiştir. Fakat TBMM’de oluşan anlaşmanın üzerinden 36 saat geçmeden, 27 Mayıs sabahının ilk saatlerinde askeri müdahale gerçekleştirilmiş, seçimler yapılamamıştır⁵¹⁵.

Rıfkı Salim Burçak, 27 Mayıs müdahalesinin göze çarpan ilk karakteristik özelliğini, emir-komuta zinciri içinde, hiyerarşik bir surette yapılmamış olduğunu belirtmiştir. Müdahaleyi 38 kişilik bir cunta gizlice hazırlamış ve bir darbe şeklinde gerçekleşmiştir. Burçak’a göre 27 Mayıs o derece hiyerarşik değildi ki, genelkurmay başkanı ile hava kuvvetleri komutanı da operasyonun hedefleri arasında bulunuyordu. Orgeneral Rüştü Erdelhun ile Orgeneral Tekin Arıburun, Demokrat Parti milletvekilleriyle birlikte, hatta onlardan da önce gözaltına alınmışlardır⁵¹⁶.

Bu müdahalenin diğer bir karakteristiği, partiler arası mücadeleler sonunda memlekette baş gösteren gerginliğin durdurulması gibi bir amaçla yapıldığı ilan edilmiş olmasına rağmen, müdahalenin sadece iktidar partisini hedef almış olmasıydı. Zira Cumhurbaşkanı ve hükümet üyeleriyle DP milletvekilleri, DP teşkilatından birçok insan tutuklandı⁵¹⁷ sorguya çekildiği halde kendilerinden servet hesaplarının sorulmasının sonunda 15 idam kararı ve birçok ağır mahkumiyet verildiği halde, CHP’ye mensup milletvekillerinden ve Halk Partisi teşkilatından hiç kimseye dokunulmamıştır. Müdahale zaruretinin iki büyük partinin mücadeleleri sonunda ortaya çıktığını dünyaya ilan etmiş olan ihtilal idaresi, siyasi partilere karşı davranışını bu esasa göre ayarlayamamıştır⁵¹⁸.

Yine Burçak, Demokrat Parti iktidarının büyük hizmetlerinin ve başarılarının yanında, bir takım hataları ve yanlış değerlendirmelerinin de olduğuna değinmiştir. Demokrat

⁵¹⁴ Rıfkı Salim Burçak, **27 Mayıs Üzerine Görüşler**, s. 34

⁵¹⁵ Rıfkı Salim Burçak, **27 Mayıs Üzerine Görüşler**, s. 36

⁵¹⁶ Rıfkı Salim Burçak, **Türkiye’de Askeri Müdahalenin Düşündürdükleri**, Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası, Ankara, 1988, s. 38

⁵¹⁷ Nejat Gülen, **a.g.e.**, s. 134

⁵¹⁸ Rıfkı Salim Burçak, **Türkiye’de Askeri Müdahalenin Düşündürdükleri**, s. 39; Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 434

Parti'nin, muhalefette iken savunduğu, kendisinin rengini ve özelliğini oluşturan, daha geniş ve teminatlı hürriyetler rejimi sözleriyle ifade edilebilecek olan politik görüşlerine ters düşen davranışları görülmüştür. Bu yüzden özellikle memleket aydınlarının gittikçe artan eleştirilerine hedef olmuştur. Burçak, rejim ve hürriyet mücadeleleri içerisinde kurulduktan sonra yine bu türlü bir mücadelenin içinde büyüyüp gelişmiş olan Demokrat Parti'nin, şimdi hürriyetlerin karşısındaymış gibi ters bir duruma düşürülmüş olmasını, bu parti hesabına en büyük şanssızlık olarak değerlendirmiştir. 27 Mayıs müdahalesini, her ne pahasına olursa olsun yıkmayı amaç edinmiş olan muhalefet bakımından ise büyük bir başarı olarak yorumlamıştır⁵¹⁹.

B) TUTUKLANMA ve HARP OKULU GÜNLERİ

27 Mayıs sabahı, Rıfki Salim Burçak, saat 10: 00 civarında askeri bir araçla gelen 5 subay tarafından evinden alınmıştır. Burçak, diğer arkadaşlarının da 27 Mayıs müdahalesiyle alındığını gördükten sonra, zaten kendisinin de hazır olduğunu belirtmiştir. Ev halkıyla vedalaştıktan sonra Harbiye'ye doğru yol almıştır. Rıfki Salim Burçak, Harbiye'ye giderken araçta, Demokrat Partili Milletvekillerini hedef alan bazı yersiz ve yakışmayan suçlamalara maruz kaldığını, bazı subayların da Demokrat Partili milletvekillerinin hepsinin aynı olmadığı görüşünü savunduğunu belirtmiştir⁵²⁰.

Harbiye'nin önüne geldiğinde Burçak, kapının önünde yüzlerce subayın gürültü ve kahkahalarıyla karşılaştığına işaret etmiştir. Araçtan inerken, kimlerin getirildiğini sorduklarında ''*Rıfki Salim Burçak, Erzurum*'' cevabını vermiş, Burçak, sadece ''*yazık ki sen bir profesördün!*''⁵²¹ gibi bir cevapla karşılaşmıştır. Bazı arkadaşlarının Harbiye'den içeriye kötü şartlar altında girmiş olduklarını öğrendiği zaman⁵²² kendisinin büyük bir güvende subayların arasından geçmiş olduğunu ifade etmiştir⁵²³.

Rıfki Salim Burçak, kendisinden önce getirilmiş olan birçok arkadaşlarıyla birlikte spor salonunda toplandıklarına değinmiştir. Gözüne ilk çarpan şeyin, kendilerine Mülkiyenin son sınıfta İnkılap Tarihi hocalığı yapmış olan Yusuf Hikmet Bayur olduğunu, diğerlerinin hepsinin ise Demokrat Parti Meclis Grubu arkadaşlarından olduğunu belirtmiştir. Bayur'un,

⁵¹⁹ Rıfki Salim Burçak, **İdamların İçyüzü**, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 1997, s. 18

⁵²⁰ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 68

⁵²¹ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 69

⁵²² Muzaffer Çandır, ''Samet Ağaoğlu'nun Gözüyle 27 Mayıs ve Sonrası'', **Türkler Ansiklopedisi**, 2002, C:17, s. 70

⁵²³ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 70

Manisa'dan Bağımsız Milletvekili olduğu için orada bulunmasına Burçak anlam veremediğini, ancak salonda CHP tarafından kimsenin bulunmadığını ifade etmiştir⁵²⁴.

Spor salonunda Rıfki Salim Burçak ve arkadaşlarının üzerleri aranmış ve subaylar, her şeyin teslim edilmesini istemiştir. Burçak, kendi üzerinden çıkan şeyler arasında, sabah radyoda ilk haberi dinlerken eski harflerle tuttuğu bir not olduğunu belirtmiştir. Bunu gören üsteğmen doktor, yazının ne olduğunu sorduğunda, Burçak, radyoyu dinlerken haberin metnini not ettiğini söylemiş ancak üsteğmen, böyle bir şeye gerek olmadığı şeklinde sert bir cevap vermiştir. Burçak ise bir haber metninin ne gibi bir sakıncası olacağını ve bunun amacını anlayamadığını ifade ederken, üsteğmen ise bu notu Burçak'ın kendisinin yazdığına dair altına imza atmasını istemiş; Burçak, kağıdı imzalayarak teslim etmiştir⁵²⁵.

Nitekim Burçak ve spor salonunda bulunan diğer kişiler, on kişilik gruplar halinde dersanelere yerleştirilmek üzere götürülmüştür. Burçak, Harbiye dersanelerinde her sırada iki kişinin oturduğunu⁵²⁶, okulun esas öğrencilerinden bir asteğmenin, elinde süngülü tüfeğiyle kürsüde nöbet tuttuğunu belirtmiştir. Ayrıca, koridora çıkmak ve odada dolaşmak dahi yasaktı. Burçak, şahsi ihtiyaçlarını, nöbetçi subaylar eşliğinde giderdiklerini ifade etmiştir. Rıfki Salim Burçak, 23 numaralı odada Başbakan Menderesle birlikte Eskişehir'e giden milletvekilleri ve Mustafa Zeren ile aynı odada kaldığını belirtmiştir. Ancak bu odalara birtakım subayların ara sıra girip çıktıklarını ve öfkeli bakışlarla kendilerine hoş olmayan sözler ifade ettiklerini, bazı subayların ise dostça yaklaşarak onlara ihtiyaçlarının olup olmadığını sorduğunu, zaman zaman iyi veya kötü davranışlara maruz kaldıklarını ifade etmiştir⁵²⁷.

Burçak, bir süre sonra, Harbiye'de dersanelerde, serbest kalacaklarına dair haberlerin yayılmaya başladığına işaret etmiştir. Bu haberin General Cemal Madanoğlu'ndan duyulduğunu, Madanoğlu'nun kendilerinden özür dilediğini, yanlışlık olup, hükümet üyelerinin, Meclis Divanının ve Tahkikat Encümeni ile Samet Ağaoğlu'nu içeri alacaklarını, şimdi ise serbest kalıp evlerine dönebileceklerini söylediğini belirtmiştir. Hatta Madanoğlu'nun, kendilerinin ordunun misafiri olduğunu ve aleyhte bir harekete karşı emniyet tedbiri olarak Harbiye'ye getirildiklerini söylediğini de eklemiştir⁵²⁸.

⁵²⁴ Rıfki Salim Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s. 70

⁵²⁵ Rıfki Salim Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s. 71-72

⁵²⁶ Hulusi Turgut, **a.g.e.**, s. 33

⁵²⁷ Rıfki Salim Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s. 74-75

⁵²⁸ Rıfki Salim Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s. 78

Rıfkı Salim Burçak ve bazı milletvekili arkadaşları, isimleri okunup yoklama yapıldıktan sonra⁵²⁹ çeşitli semtlere ayrılmış belediye araçlarıyla subay gözetiminde herkes evlerine bırakılmıştır. Burçak, o gece serbest bırakılanların tahmini 95 kişi kadar olduğunu ve General Madanoğlu'nun dediği gibi tahliyenin geniş bir ölçüde yapılmayıp 150 kadar arkadaşının içerde kaldığı bilgisine değinmiştir⁵³⁰.

Harbiye'den serbest kaldıktan sonra Rıfkı Salim Burçak'ın 27 Mayıs ile ilgili izlenimlerini ve Harbiye'ye getiriliş nedenlerini şu şekilde belirtmiştir: Hükümet darbesini Harp Okulu öğrencileri gerçekleştirmiş ve milletvekillerini de yine onlar toplamışlardır. Burçak gerek darbeyi yapan bu kuvvetin, gerekse Harbiye'de kendileri ile temasta bulunduğu diğer subaylarla konuşmalarına göre, onları ayaklanmaya sevk etmiş olan etkenlerin neler olduğunu bizzat kendilerinin konuşmalarında aramanın doğru olduğuna işaret etmektedir. Burçak'ın kendileri ile temasta bulunduğu ordu mensuplarının ortak görüş ve inanışları, devrilen iktidarın büyük suçlar işlemiş olması ve vatana hıyanet yoluna sapmış olmalarıydı. Milletvekillerinin devlet nüfuzunu kötüye kullanarak servet sahibi oldukları yolundaki iddia, birçok subayın dilinde keskin bir suçlama haline gelmişti. Ayrıca Harbiye'deki subayların genel olarak maaş düşüklüğünden şikayet etmeleri de hükümeti suçlayan diğer bir konu olmuştur. Subaylar, düşük maaşla gezdiklerini ve milletvekillerinin çok rahat bir hayat içerisinde bulunduğuna işaret etmişlerdir⁵³¹.

27 Mayıs günü akşamı Harbiye'den evlere dönüş yapıldıktan kısa bir süre kaldıktan sonra birer ikişer kişi toplanılarak yeniden harp okuluna götürülmüşlerdir⁵³².

Rıfkı Salim Burçak, kurban bayramının ilk iki gününü evinde geçirmiş, bayramın üçüncü günü 7 Haziran 1960 Salı günü Mehmet Tarcan isimli bir yarbay tarafından telefonla aranarak inzibat karakoluna çağırılmıştır. Oradan bir binbaşının gözetiminde Meclis binasına götürülmüş, işlemler tamamlandıktan sonra ise Harbiye'ye götürülmüştür⁵³³.

Rıfkı Salim Burçak ve arkadaşlarının isimleri tespit edildikten sonra, genç bir subay Burçak'ın Erzurumlu olduğunu öğrenince Erzurum Şeker Fabrikasıyla ilgili pancarın hangi ilden getirildiğine dair soru sormuştur. Burçak ise Erzurum'un pancar yetiştirmeye uygun bir yer olduğunu ve pancarın Erzurum'dan sağlandığını söylemiştir. Burçak, genç subayın,

⁵²⁹ Tekin Erer, **Yassıada ve Sonrası**, Yeni Matbaa, İstanbul, 1965, c:2, s. 323

⁵³⁰ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 78

⁵³¹ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 79

⁵³² Sinan Demirbilek, **Demokrat Partililerin Anılarında Yassıada**, AKY Yayınları, İstanbul, 2012, s. 32, 33

⁵³³ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 94-95

fabrikanın oy toplamak endişesi ile yaptırılmış olduğu yolundaki iddialara inandığını belirtmiştir. Yani Burçak, subayın bu sorusunu Erzurum’a bir şeker fabrikası yaptırmış olmasını Yassıada’da karşılarına bir suç olarak çıktığı bilgisine değinmiştir⁵³⁴.

Burçak, Harbiye’de kaldığı süre içerisinde kendisi Harp Akademisinde hocalık görevini yaparken, ders verdiği bir öğrencisi, yarbay olarak karşısına çıkmıştır. Bu yarbayın Burçak’a, onun anlatımıyla, kızgın tavırlarla sorular yöneltmesi de dikkat çeken diğer bir konu olmuştur⁵³⁵.

Rıfkı Salim Burçak, Harbiye’de kaldığı on gün boyunca, bütün zamanını gazinoda tahta sandalyeler üzerinde geçirdiğini ifade etmiştir. Her türlü kitap, gazete ve dergi okumanın serbest olduğu bu ortamda saatlerce kahve ve çay içerek, onar kişilik masalarda yemek yiyerek günlerini geçirmişlerdir⁵³⁶.

Harbiye iken Burçak, aileleri de dahil olmak üzere, dışarıdan hiç kimseyle görüşemediklerini fakat evleriyle subaylar aracılığıyla her gün temas halinde olduklarını belirtmiştir. Hatta aileler mektup, kitap ve çamaşırlarını Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nin 1960’lardaki binasının kapıcı kulübesine kadar getirip subaylara teslim etmiş, paketler ve mektuplar kontrolden sonra kendilerine verilmiştir⁵³⁷.

Yine Burçak, Harbiye koridorlarında eli silahlı nöbet bekleyen öğrencilerin, aradan günler, haftalar geçmiş olmasına rağmen kendilerine kötü gözle baktıklarını ve bu öğrencilerin birtakım yalanların ve yıkıcı propagandaların etkisi altına düşerek iktidara karşı düşman kesildiklerini açıkça gördüklerini ifade etmiştir⁵³⁸.

Burçak, Harbiye’de geçirdiği iki önemli günün “*hürriyet şehitleri*”nin Anıtkabir’e defnedildikleri gün ve Cemal Gürsel’in Kara Kuvvetleri Komutanlığında bulunduğu sırada Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes’e gönderdiği mektubun 13 Haziranda okunmasıyla tansiyonun yeniden yükselmesi olduğunu belirtmiştir⁵³⁹.

Hürriyet şehitleri için harp okulu öğrencileri okulun bahçesinde toplanmıştır. Ancak buradaki önemli nokta Burçak ve arkadaşlarının, Harbiye’yi içindeki öğrencilerle birlikte ortadan kaldırmayı kararlaştırmış oldukları yolundaki iddiadan sonra, burada gerginliğin son

⁵³⁴ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 95-96

⁵³⁵ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 98

⁵³⁶ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 99

⁵³⁷ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 100-101

⁵³⁸ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 102

⁵³⁹ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 104-105

haddine varmasıdır. İşte bu şartlar altında Burçak ve arkadaşları töreni baştan sona kadar radyodan dinlemiş, devrilen iktidara karşı hakaret dolu sözleri duymuşlardır⁵⁴⁰.

Cemal Gürsel'in Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'e gönderdiği mektupta ise, ülkede, Kayseri olaylarından başlayıp son karar ve kötü olaylara karşı derhal tedbirlerin alınması yolundaki haberin radyodan dinlendiği yer almış⁵⁴¹, bu durum karşısında Harbiye gazinosunda Ethem Menderes'e karşı olumsuz bir hava esmiştir. Çünkü Ethem Menderes'in, Cemal Gürsel'in bu mektubundan Başbakan'ı haberdar etmemesi şaşkınlık yaratmıştır. Burçak, bu mektupla ilgili üzerinde önemle durulması gereken noktanın, mektubun Milli Savunma Bakanına yazıldığı şekilde yayınlanmamış olduğunu, ihtilalden sonra açıklanırken metinde değişiklik yapıldığını dile getirmiştir⁵⁴².

Burçak, Harbiye'deki günlerinde, kendilerini Hakim Albay Rıza Tunç ve Milli Birlik Komitesi üyesi Fazıl Akkoyunlu'nun ziyaret ettiğini belirtmiştir. Hakim Rıza Tunç ve Fazıl Akkoyunlu ziyaretlerinde kimi zaman, suçlamalarda bulunmuşlar, kimi zaman da⁵⁴³ olumlu tavırlarıyla konferans şeklinde konuşma yapmışlardır⁵⁴⁴.

17 Haziran 1960 Cuma günü, gazino ekibiyle birlikte Alay Komutanı o akşam, Harbiye'de tutuklu bulunanların başka bir yere nakledileceklerini haber vermiştir. Burçak ve arkadaşları eşyalarını hazırlamış, on ikişer gruplar halinde Yassıada yolculuğuna hazırlanmışlardır⁵⁴⁵.

Rıfki Salim Burçak, hareket emrinden sonra, kabilelerinin aşağılama, hakaret ve kötü söz sağanağı altında⁵⁴⁶ hareket ettiğine değinmiştir. Konvoy, Harp okulundan Etimesgut Hava Alanına⁵⁴⁷ yönelmiştir. Hava alanında ise otobüsten yine kabileler halinde inmişler, Burçak'ın nitelendirmesiyle kötü davranışlara maruz kalarak uçağa binmişlerdir⁵⁴⁸.

Harbiye'den ayrılanlar, bu şartlar altında Yeşilköy askeri hava alanına inmiştir⁵⁴⁹. Uçaktan inerken yoklamalar yapılmıştır. Burçak, kendi ismi okunduğu zaman, bir yüzbaşının,

⁵⁴⁰ Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 140

⁵⁴¹ Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 137, 140

⁵⁴² Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 108

⁵⁴³ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 109

⁵⁴⁴ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 108-110

⁵⁴⁵ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 114; Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 35, 47

⁵⁴⁶ Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 25, 38

⁵⁴⁷ Hulusi Turgut, **a.g.e**, s. 33

⁵⁴⁸ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 117

⁵⁴⁹ Hulusi Turgut, **a.g.e**, s. 33

suçlayıcı söylemlerine maruz kaldığını, uçaktan inişte dahi ‘‘Türk’ün Türk’e yapacağı bir iş olamayacağı’’ şeklinde ifade ettiği kötü ve sert davranışlarla karşılaştıklarını belirtmiştir⁵⁵⁰.

Yassıada’ya Harbiye’den, birincisi 29 Mayıs’ta, ikincisi 5 Haziranda ve üçüncüsü de 17 Haziranda olmak üzere üç büyük kabile sevk edilmiş ve bu suretle harp okulu binası boşaltılmıştır. Bu tarihten sonra tutuklanan milletvekilleri Mamak’taki askeri garnizonda birkaç gün bırakıldıktan sonra Yassıada’ya gönderilmişlerdir. Ankara’dan gelen üç büyük kabileden en büyük hakaret ve saldırıya ikinci ve üçüncü kabileler uğramış⁵⁵¹ ilk gelen kabile bu yolculuğu hemen hemen tehlikesiz atlatmıştır. İstanbul’da ise, ilk günden itibaren tutuklananların bir kısmı eski Harbiye binasına alınmışlar, sonra Davut Paşa kışlasında⁵⁵² birkaç gün geçirdikten sonra beş on kişilik veya daha kalabalık gruplar halinde adaya gönderilmişlerdir⁵⁵³.

1) Yassıada’da Günlük Hayat

Rıfki Salim Burçak’ın Harbiye’den tahliye edildikten sonra Yassıada’da günlük hayatını; tutuklularla ilişkisi ve yaşantısı, askeri yönetimle ilişkisi, ailesiyle olan görüşmeleri ve avukat görüşmeleri oluşturmuştur. Bu bölümde kendisinin Yassıada’da tutuklu arkadaşlarıyla ilişkilerinde koğuş hayatı, yeme içme hayatı, havalandırma, zindan hayatı ve yapılan 50 kelimelik mektuplaşma burada ayrıntılı bir şekilde verilen konu olmuştur. Askeri yönetimle ilişkileri ise askeri yönetimin Ada’da bulunanlara sert tavırlarıyla geçmiştir. Ayrıca zaman zaman koğuşlara yapılan baskın şeklindeki aramalarda Burçak ve arkadaşları zor durumda kalmışlardır. Bir de burada üzerinde durulan önemli bir konu, Burçak’ın sorgulanmasında sorguya gitmeden önce askeri yönetimin baskısı altında bulunması olmuştur. Burçak’ın ailesiyle ilişkilerinde ise nadir sayılabilecek aile ziyaretleri yer almıştır. Son olarak avukatla yapılan görüşmelerde ise avukat görüşmelerinin pek rahat geçmediği, zaman zaman görüşmelerde şekil değişikliği yapıldığı yer almıştır.

Harbiye’den tahliyeler sonrası Rıfki Salim Burçak⁵⁵⁴ ve arkadaşları, vapur ile Yassıada rıhtımına yanaşmışlardır. İsimleri okunanlar birer birer vapuru terk etmişlerdir⁵⁵⁵.

⁵⁵⁰ Sinan Demirebilek, **a.g.e**, s. 26; Nejat Gülen, **a.g.e**, s. 138; Mithat Perin, **a.g.e**, s. 59

⁵⁵¹ Sinan Demirebilek, **a.g.e**, s. 41; Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 119

⁵⁵² Mithat Perin, **a.g.e**, s. 59

⁵⁵³ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 119-120

⁵⁵⁴ ‘‘Yassıada’da Olanların Resmi Listesi Açıklandı’’, **Milliyet**, 29.09.1960, s. 5

⁵⁵⁵ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 122

Kafilenin vapurdan inişi tamamlandıktan sonra⁵⁵⁶ Ada'da sanıklar bölükler halinde koğuşlara yerleştirilmişlerdir; altı koğuş⁵⁵⁷ ve üç bölük bulunmaktaydı⁵⁵⁸. Her koğuşun ayrı bir numarası vardı⁵⁵⁹.

a) Rıfkı Salim Burçak'ın Diğer Tutuklularla İlişkileri ve Yaşantısı

Ada'da kafileler koğuşlara taksim edilmiş ve Burçak; Hadi Hüsman (İstanbul), Atıf Benderlioğlu (Yozgat), Fikri Karanis (Trabzon) ile birlikte altıncı koğuşun üst katındaki dört kişilik odaya verilmiştir. Her oda iki katlı demir ranzalarla donatılmıştı ve odalarda bu demir ranzalardan başka eşya adına hemen hemen hiçbir şey bulunmamıştır. Sadece Rıfkı Salim Burçak'ın bulunduğu odada küçük demir bir gardrop ile koridorda bir küçük masa ve birkaç sandalye bulunmuştur. Bu nedenle Burçak, gündüzleri arkadaşlarıyla yatakların üzerinde oturduğunu belirtmiştir. İlk zamanlarda Harbiye'de bırakılan bavullar ancak iki üç gün sonra geldiği için bu süre içerisinde yatarken dahi giyecek kıyafetleri olmamış, üstelik ceplerindeki mendilleri de havlu yerine kullanmışlardır⁵⁶⁰.

Rıfkı Salim Burçak, Ada'da geçirdiği ilk geceden sonra, kendi koğuşlarına daha önceden sevk edilmiş arkadaşlarından Ada hakkında bilgi edinmek imkanı bulduğunu ifade etmiştir. Burçak, kendisinden önce gelen arkadaşlarının bazılarının hastaneye kaldırıldığını, Kayseri temsilcisi Hakkı Kurmel'in ve kendi abisinin bedenlerindeki zararları duyduğundaki üzüntüyü dile getirmiştir⁵⁶¹.

Burçak, Yassıada'ya kendilerinden önce gelen arkadaşlarına gazete okumanın ve radyo dinlemenin bir süre izin verildiğini, haberleri yemekhanede yemek zamanları dinlediklerine işaret etmiştir. Fakat 10 Haziran 1960 tarihinden itibaren radyo dinlemek ve gazete okumak yasaklanmıştır. Burçak ve kafilesi Yassıada'ya geldiği zaman haberleşme bakımından durum bu aşamaya varmıştı⁵⁶².

Yassıada'da ilk birkaç hafta içerisinde diledikleri kadar mektup yazmalarına izin verilmiştir. Fakat 3 Temmuzdan itibaren adına kendi aralarında ‘‘mapushane kağıdı’’ dedikleri özel bir kağıt dağıtılmaya başlanmış ve bundan sonra mektupların bu kağıttan başkasına yazmaları yasak edilmiştir. Mapushane kağıdı ayrıca bir zarfa koyulmuyor; özel

⁵⁵⁶ Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 47

⁵⁵⁷ Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 49; Mithat Perin, **a.g.e**, s. 60

⁵⁵⁸ Hulusi Turgut, **a.g.e**, s. 23

⁵⁵⁹ Samet Ağaoğlu, **Marmara'da Bir Ada**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 15

⁵⁶⁰ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 123-125

⁵⁶¹ Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 57

⁵⁶² Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 128; Mithat Perin, **a.g.e**, s. 73

surette yaptırılmış olan bu kağıt katlandığı zaman zamkla yapıştırılıyor ve bir zarf şeklini alıyordu. Bu kağıt, normal mektup kağıdı büyüklüğünde olup üzerinde on satırlık yeri vardı. Onuncu satırın hemen altında imza yeri konulmuş ve kağıdın alt kısmına, satırlar dışındaki boşluklara yazı yazılamayacağı hakkında bir not eklenmişti. İlk zamanlarda bir kişiye haftada 3-4 adet verildiği halde, sonradan herkesin ihtiyacına yetecek kadar artırılmıştır. Burçak, kağıdın az verildiği dönemde, her gün mektup yazan arkadaşlarının yanında mapushane kağıdı kadar değerli bir hediye olamayacağını belirtmiştir. Yine Burçak, hemşehrisi Münip Özer ile Osman Alihocagil'in kağıtları kendisine fazlaca verdiklerini ifade etmiştir. Ada'da, Burçak, haftada bir kez ve çok kısa mektup yazan arkadaşlarının da olduğuna işaret etmekle birlikte bu rekorun tahmini olarak Tahsin Yazıcı Paşa'da (İstanbul) olduğunu, hatta sansür nedeniyle mektuptaki kelimeleri ikiye indirdiğini belirtmiştir. Resmi bir makama gönderecekleri yazıları ise normal kağıda yazıp zarfın üzerine içinde ne olduğunu gösteren bir kağıt koyarak, yine zarfı kapatmaksızın idare teslim ederlerdi. Burçak, yatakta dizlerinin üzerinde mektup yazmanın oldukça zor olduğundan ve bu işin yetenek isteyen bir iş olduğundan bahsetmiştir⁵⁶³.

Rıfkı Salim Burçak, altıncı koğuşta Dr. Samih İnal (Gaziantep) ile Yaşar Gümüşel'in (Artvin) haber alma bakımından önemli kaynaklara sahip arkadaşlar arasında sayıldığına işaret etmiştir. Özellikle Dr. Samih İnal'ın haber kaynağı olan Suzan adlı kişinin doktorların tanıdıkları arasında kulağı delik bir hanım olarak tanınıyor, aralarında ise Suzan artık haber anlamına gelmiştir. Burçak, Samih İnal'ın yanına giden herkesin Suzan'dan haber olup olmadığını sorduklarını, ailelerden haberi onun sayesinde aldıklarını belirtmiştir. Rumuzla mektuplaşmaya ilk başlayanlardan biri, Dr. Sedat Baran ile eşi Dr. Melahat Baran olmuştur. Sedat Baran, bir mektubunda kendisinin kullanılmayan ikinci adı olan Ali'yi kullanmıştır⁵⁶⁴.

Yassıada'ya kafileler halinde sevk edilen ve sonradan gelenlerden birisi de Tekirdağ Milletvekili Ali Çakır olmuştur. Burçak, Ada'da Ali Çakır'ın büyük bir heyecan ve kötümserlik havasını uyandırdığından bahsetmiştir. Ali Çakır, Yassıada'ya 12 Temmuz 1960 Salı günü gelmiş ve Rıfkı Salim Burçak'ın kaldığı altıncı koğuşunun üst katına gönderilmiştir. Kendisi koğuşa gelir gelmez Burçak ve arkadaşları hemen onu sorguya çekmişler, Ada'da arkadaşlarının durumunu bilmediği için o günkü gazetelerde okuduğu bir haberi arkadaşlarına anlatmıştır. Bu haber ise Milli Birlik Komitesinin, Türk Ceza Kanunu'nun 146. Maddesine bir fıkra ekleyerek, Anayasayı ihlal edenler için beş yıldan on yıla kadar ağır hapis cezasını

⁵⁶³ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 129

⁵⁶⁴ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 130-131

öngören bir kanunu kabul etmesiydi. Burçak, Ali Çakır'ın getirdiği bu haberin Yassıada'da bir bomba tesiri uyandırdığını ifade etmiştir. Hukukçu arkadaşlarının bazıları bu haberin doğru olamayacağını, böyle bir kanun çıkmış olsa bile Anayasanın 17. maddesinin güvencesi altında bulunan kendileriyle bu kanun arasında bir ilgi kurulamayacağını, Ceza Hukukunun bütün dünyaca kabul edilen bir kuralına göre, bir kanunun yayını tarihinden önceki olaylara uygulanamayacağını iddia etmişlerdir. Ali Çakır ise ortadaki bu tepkiyi görünce, tepkiyi azaltmak için uçakta gazeteye bir göz attığını fazlaca bir şey bilmediğini, durumun belkide başka türlü olabileceğini söylemiştir. Milletvekillerinin oy ve görüşlerinden dolayı sorumlu tutulacaklarını anlatan ve cezaların en hafifinin 5 yıl olacağını gösteren bu haber altıncı koğuşun bütün odalarına bir anda yayılmış ve herkesi etkilemiştir. Burçak, her zaman iyimser olan arkadaşlarının bile Ali Çakır'ın ilkokul tahsili ile bu konuları aslında kavrayamayacağını ve böyle bir kanunun çıkabileceğine asla ihtimal vermediklerini düşünmüştür⁵⁶⁵.

Rıfkı Salim Burçak, Yassıada'ya en son gelen arkadaşlarının İstanbul Milletvekili İzak Altabev'in olduğunu belirtmiştir. Altabev, Yahudi azınlığın beş Avrupa diline sahip olan bir temsilciydi. Kendisi, Ada'ya geldiğinde doğrudan koğuşa gönderilmemiş, ilk önce komutanlık dairesinin yanındaki odalardan birinde birkaç hafta kadar misafir edilmiş, sonradan yarbayın önüne çıkarılmıştır. Yarbay ise kendisine, koğuşa gönderileceğini ancak konuşmaması gerektiğini aksi taktirde zindana gönderileceğini söylemiştir. Burçak, gerçekten de Altabev'in koğuşa geldiğinde kendilerine hiçbir şeyi söylemediğine şahit olduğunu, soruları gelişigüzel cevaplarla kestirip attığını, bunun gerekçesini sonradan kendilerine anlattığını ifade etmiştir⁵⁶⁶.

Burçak, kendisi altıncı koğuşta iken bir Esat Budakoğlu'nun (Balıkesir) diğeri de Reyhan Gökmenoğlu'nun (Konya) verdiği iki gazete küpürünü okuduğunu belirtmiştir. Bunlardan biri İsmet İnönü'nün kısa bir demeciydi ve İnönü erken seçimde memleket için büyük faydalar olduğunu söyleyerek ihtilalcileri bir an önce seçime götürmek istediği haberi yer almıştır. Rıfkı Salim Burçak, bu haberi gizli yollara başvurarak okuduğunu, çok tehlikeli olup bu nedenden dolayı bazı arkadaşlarının zindanlara atıldığına işaret etmiştir⁵⁶⁷.

Yemekhanede ise Burçak, beşinci ve altıncı koğuşlardan her birinin ayrı ayrı yemekhaneleri olduğu halde ikinci, üçüncü ve dördüncü koğuşların yemekhanelerin ortak olduğunu, bu üç koğuşun halkı ikinci koğuşun alt katında 170 kişiyi alacak büyüklükte dar ve

⁵⁶⁵ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 132-137

⁵⁶⁶ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 138

⁵⁶⁷ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 139-140

uzun bir salonda toplandıklarını belirtmiştir. Yemekhanedeki eşyalar kendilerinden toplanan paralarla alınmıştır⁵⁶⁸.

Burçak, kendilerine verilen yemeklerin lezzetle ilgisi olmayıp Anadolu'nun küçük kasaba lokantalarında bile daha lezzetli yemeklerin bulunabileceğinden bahsetmiştir⁵⁶⁹. Bu şartlar altında 1960 yazında hemen herkes kilo vermiş; arkadaşları arasında otuz kiloya kadar düşenler olmuştur. Kiloların kaybedilmesiyle birlikte gözlük camlarında da problemler görülmeye başlamış, okuma için kullandıkları gözlükler değiştirilmiş, daha yüksek dereceli cam kullanma ihtiyacı duymuşlardır. Burçak, o zamana kadar gözlük kullanmadığı halde 1960 sonbaharında kullanmaya başladığını ifade etmiştir⁵⁷⁰.

Yassıada'da Burçak, en acı hatıralardan birinin ilaç dağıtma işi olduğundan bahsetmiştir. Hasta olanlara sabah vizitesinde yazılmış olan ilaçlarını öğlen vakti yemekhanede bir astsubay gözetiminde veriliyordu. Adı okunan kimse, elinde bir bardak su ile nöbetçi astsubayın denetiminde içiyordu. Akşam yemeklerinde yine aynı kural ile saat 19.00'da uyku ilaçları dağıtılıp içilmiştir. Burçak, uyku ilacının o saatte verilip erken yatmanın zor bir durum olduğuna işaret etmiştir⁵⁷¹.

Yemeklerden sonra, koğuşlarda temizlik yapıldığı için Burçak, kısa bir süre arkadaşlarıyla sohbet imkanının olduğundan ve o günün olaylarını veya haberlerini konuştuklarını belirtmiştir. Özellikle koğuştan kimlerin ne gibi sebeplerle sorguya çağırılmış olduklarını, gelen mektuplardan hangi yorum tarzı ile ne gibi haberlerin elde edilmiş olduğunu öğrenirlerdi. Bu bakımdan Burçak, yemek saatlerini, özellikle birkaç hafta havalandırmaya çıkarılmadıkları zaman ipe çektiklerini ifade etmiştir. Rıfkı Salim Burçak, yeme içme ve aldıkları her türlü ilacın bedelini kendilerinin ödediği bilgisine değinmiştir. Yemek masraflarının büyük bir kısmını ise tutuklular henüz Ada'da iken istemişler, geri kalanının büyük bir kısmını ise Kayseri Cezaevi'nden çıktıktan sonra icra yolu ile tahsil edilmiştir. Sadece yatak ücreti alınmamıştır⁵⁷².

Kantin konusu Yassıada'daki günlük hayatın en önemli yönlerden birini teşkil etmiştir. Çünkü ilk günlerde Yassıada'ya dışarıdan bazı yiyeceklerin gönderilmesine izin verilmiştir. Birkaç kişiye posta ile şeker ve pasta gibi şeyler gelmiş, sonrasında

⁵⁶⁸ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 142; Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 214, 215

⁵⁶⁹ Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 52

⁵⁷⁰ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 143

⁵⁷¹ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 145; Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 55

⁵⁷² Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 147

yasaklanmıştır. Yemeklerin kalitesi de düşük olduğu için kantinden de yemek ihtiyaçlarını sağlamışlardır. Ancak bu kantin herkesin serbestçe girip satın alabileceği bir yer olmamıştır. Havalandırma saatinde bile tel örgülerin ötesine geçemedikleri için Burçak, Yassıada'da bir buçuk yıl bulunduğu süre içerisinde bir kez ve görevli olarak kantine gidebildiğini ifade etmiştir. Pazar günleri hariç haftanın her günü kantin açık olup idare tarafından da koşullar arasında sıraya konmuştur⁵⁷³. Her koğuş kantine zamanında gidiyor, geç kalanların eli boş çevriliyordu. Burçak, kendisinin bulunduğu altıncı koğuşun Ada'nın yüksek ve kantine uzak bir yerde olduğunu, bu yüzden kantin işini arkadaşlarından eski Urfa Valisi Şerafettin Atak'ın üzerine aldığını belirtmiştir⁵⁷⁴.

Burçak'ın arkadaşlarıyla günlük yaşantısını oluşturan konulardan bir de çamaşır, banyo ve havalandırma olmuştur. Kendisi altınca koğuşta bulunduğu süre içinde çamaşırlarını lavaboda soğuk suda yıkadığını belirtmiştir. Sonraları ise Yassıada'da çamaşırı makineye vermek usulü uygulanmıştır. Haftada bir gün ise banyo günü olarak belirlenmiştir. Koğuş çavuşu Osman Kavrakoglu banyo listesinden ve sırasından sorumlu olmuştur. Tabi banyoya gidip gelme ise nöbetçi subaylar gözetiminde ve eşliğinde yapılmıştır⁵⁷⁵.

Burçak, Yassıada'nın dışarıdan gelebilecek her çeşit baskına karşı kuvvetli bir güvenlik önleminin alındığına⁵⁷⁶, Ada'nın etrafında iki geminin gece-gündüz durmadan dolaştığına⁵⁷⁷ işaret etmiştir. Bu şekilde olduğu halde Burçak, koğuşların kapılarını kilitli olup eski politika ve devlet adamlarının diledikleri zaman temiz havaya çıkarılmasını yasaklamalarına anlam vermediğini belirtmiştir⁵⁷⁸.

İlk zamanlarda hemen her gün havalandırmaya çıkmışlardır. Havalandırma süresi yarım saat ile bir saat arasında olmuştur. Ada'nın yüksek yerindeki genişçe bir alan teneffüs yeri olarak kullanılmış, buraya iki sıra halinde silahlı askerle eşliğinde gidilmiştir. Burçak, diğer koğuşlardan gelen arkadaşlarıyla ve aynı İl'in milletvekilleriyle burada buluştuklarını, ortak konuları konuştuklarını ve sorguya gidenlerin hikayelerini dinlediklerini belirtmiştir⁵⁷⁹.

Havalandırma yeri, yargılamalar başladıktan sonra, hakimleri getirip götürün helikopter alanı olarak kullanılmıştır. Yargılamalardan sonra bayram günleri hariç büyük

⁵⁷³ Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 53

⁵⁷⁴ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 147-149

⁵⁷⁵ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 152-153; Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 54

⁵⁷⁶ Hulusi Turgut, **a.g.e**, s. 39

⁵⁷⁷ Nejat Gülen, **a.g.e**, s. 135; Hulusi Turgut, **a.g.e**, s. 39

⁵⁷⁸ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 154; Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 49

⁵⁷⁹ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 154-155; Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 63, 64

meydanda artık toplanmamışlardır. 14 Ekimden itibaren üç ay kadar havalandırmaya çıkarılmamışlardır. Sadece koğuş temsilcilerinin ricaları üzerine kendi koğuşlarının önünde hava almalarına izin verilmiştir⁵⁸⁰.

Rıfkı Salim Burçak, koğuşta yapılan aramalar sonrası yasak madde bulundurması sebebiyle, altıncı koğuştan üçüncü koğuşa gönderilmiştir. Üçüncü koğuş, Yassıada'nın altı koğuşu içerisinde küçük olanlarından birisidir. Burçak, burada da diğer koğuşta olduğu gibi aynı yaşantısını devam ettirdiğini, arkadaşlarının ve kendisinin İngilizce çalıştıklarını da belirtmiştir⁵⁸¹.

Burçak, koğuşta herkesin ilgisini çeken olaylardan birinin de sorguya çağırılma olduğuna işaret etmiştir çünkü sorguya çağırılıp ve sorgudan dönen kişinin etrafına koğuş halkı toplanıp haberin ne olduğu öğrenilirdi. Koğuşta sadece Rıfkı Salim Burçak'ın yargılandığı Vatan Cephesi davası ve Haksız İktisaplar Meselesi davası haricinde de yargılanan arkadaşlarının konularında da bir araya gelinerek, dosyalar üzerinde çalışılır, gereken cevaplar ve savunmalar hazırlanırdı⁵⁸².

Yassıada'da gece nöbeti ise ilk zamanlarda olmayıp bir arkadaşlarının 14 Temmuz 1960 tarihinde intiharı üzerine konulmuştur. Burçak, üçüncü koğuşa geçtikten sonra, yeni bir nöbet kuralı bulunduğunu ifade etmiştir. Bu kural, gece nöbetinin saat 22.00'da başlayıp her iki saatte bir değişen nöbetçilerle saat 06.00'a kadar sürmesidir. Böylece üçüncü koğuşta bir gecede dört kişi nöbet tutmuş oluyor, bir kişiye ancak on günde bir sıra geliyordu⁵⁸³.

Burçak, Yassıada'da birkaç intihar olayına değinmiştir; bunlardan ilki Konya Valisi Cemil Keleşoğlu, Celal Bayar⁵⁸⁴ ve Demokrat Parti Fatih ilçe başkanlığını yapmış olan Faruk Sargut'tur. Rıfkı Salim Burçak, intihar teşebbüslerini şaşkınlıkla ve üzüntüyle karşıladıklarını ancak nedeni ne olursa olsun özellikle Bayar'ın bu teşebbüsüne anlam vermediğini belirtmiştir. Burçak'ın, kendisinin izlediği ve gözünün önünde olan intihar teşebbüsünde bulunan kişi koğuş arkadaşı Faruk Sargut olmuştur. Faruk Sargut, Yassıada'ya Topkapı olaylarından dolayı sanık olarak getirilmiştir. Sargut, gayrimeşru yollardan servet edinmiş

⁵⁸⁰ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 156; Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 119

⁵⁸¹ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 200-201

⁵⁸² Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 201-202

⁵⁸³ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 202-203

⁵⁸⁴ Hulusi Turgut, **a.g.e**, s. 37; Mithat Perin, **a.g.e**, s. 64

olduğu yolundaki haberlerle sarsılmış ve intihar teşebbüsünde bulunmuştur. Ancak arkadaşları tarafından bu intihar engellenmiş yani Sargut kurtulmuştur⁵⁸⁵.

Rıfkı Salim Burçak'ın kaldığı üçüncü koğuşun devamlı kadrosunda şu kişiler yer almıştır: Osman Kavrakoğlu (Rize), Hakkı Kurmel (Kayseri), Hulusi Timur (Hulusi Timur), Reyhan Gökmenoğlu (Konya), Sezai Akdağ (Manisa), Sabri Dilek (Trabzon), Mahmut Pınar (Sinop), Recep Kırım (Bursa), Sadettin Karacabey (Bursa), Muharrem Tuncay (Balıkesir), Faruk Nafiz Çamlıbel (İstanbul), Ali Latifaoğlu (Isparta), Fahrettin Köşkeroğlu (Kayseri), Tevfik Tıgılı (Isparta), Samih İnal (Gaziantep), Sadettin Yalım (Kocaeli), Cemal Tüzün (Kocaeli), Ekrem Cenani (Gaziantep), Selahattin Akçiçek (İzmir), Hamdi Bozbağ (Giresun), Sebati Acun (İzmir), Tahir Öktem (Zonguldak), Hamza Osman Erkan (Sakarya), Fethi Batur (Aydın), Turgut Topaloğlu (Muğla), Mahmut Yüksel (İstanbul), Muzaffer Önal (Rize), Keramettin Gençler (Tokat), Rüknettin Nasuhioğlu (Edirne), İbrahim Germiyanoglu (Kütahya), Hüseyin Ülkü (Diyarbakır), Nazım Tanıl (Yozgat), Şefik Bakay (Kırklareli), Fuat Onat (Balıkesir), İrfan Haznedar (Kütahya). Ancak davaların görülmesi sırasında uzun veya kısa sürelerle misafir edilen ve ilgili davanın sona ermesiyle birlikte Ada'dan alınıp götürülenler de olmuştur⁵⁸⁶.

Ülkede halk oylaması hazırlıkları yapılırken, Yassıada'da Anayasa Halk oylamasına tutukluların da katılma kararı alınmıştır. Koğuşlara birkaç gün önceden seçmen kartları dağıtılmıştır. Rıfkı Salim Burçak'ın sandık bölgesi olarak 6 numaralı koğuşun önü gösterilmiş, seçmen numarası ise 394 olmuştur. Seçmen kartlarının dağıtılmasıyla birlikte Burçak, Yassıada'da kendilerinin ne çeşit bir oy kullanacağına dair önemli bir sorunun ortaya çıktığına değinmiştir. Ortada iki görüş olup bazı arkadaşları, kendilerini açıktan suçladığı, bölücü ve dağıtıcı bir nitelik taşıdığı gerekçesiyle "Evet" oyu verilmemesi görüşünü savunmuştur. Burçak da aynı görüşte olmuştur. Bazıları ise İhtilal İdaresinin sivil yönetime geçişini hızlandırmak düşüncesiyle halk oylamasında "Hayır" oyu kullanılmasını görüşünü savunmuşlardır. Rıfkı Salim Burçak, Yassıada'da Halk oylaması hazırlıkları yapıldığı halde ve seçmen kartları dağıtıldığı halde, kendilerini 9 Temmuz 1961 tarihindeki oylamaya katmadıklarını ifade etmiştir⁵⁸⁷.

Yassıada'da günlük hayatın önemli bir parçası zindan hayatı olmuştur. Yassıada'da yasaklara uymayanlar, istenilen yönde ifade elde etmek amacıyla sorgudan önce ve adalet

⁵⁸⁵ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 205; Sinan Demirbilek, **a.g.e.**, s. 94

⁵⁸⁶ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 212

⁵⁸⁷ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 213-215

divanı karşısındaki sözleri can sıkıcı görüldüğü için zindana atılırdı⁵⁸⁸. Rıfki Salim Burçak, zindan cezası almadığını belirtmiştir. Zindan cezası alan arkadaşları Sıtkı Yırcalı (Balıkesir)⁵⁸⁹, Vacit Asena (Balıkesir), Zonguldak Milletvekili Ali Kaya⁵⁹⁰, Bolu Milletvekili Nezih Tütüncüoğlu, Kemal Demiralay, Balıkesir Milletvekili Haluk Timurtaş, Konya Milletvekili ve Parti Genel Kurul üyesi Remzi Briant⁵⁹¹, Tahsin Çinemre, Halil Akkurt (Eskişehir) olmuştur⁵⁹².

Yassıada'da yol hazırlığı yapılmıştır. Eşyalar evlerine gönderileceği için herkes eşyalarından sınırlı sayıda almıştır⁵⁹³. 14 Eylül 1961 Perşembe günü mahkum olarak Rıfki Salim Burçak için Yassıada'da son gece olmuştur. Duruşmalar sonrası ise beraat edenler, serbest bırakılacak, mahkum edilenler çeşitli cezaevlerine gönderilecekti⁵⁹⁴.

b) Rıfki Salim Burçak'ın Ada'daki Askeri Yönetimle İlişkileri

Rıfki Salim Burçak, Yassıada'ya geldiğinde ilk zamanlarda erlerin kendileriyle konuşmalarının yasak olduğunu ifade etmiştir. Burçak ve arkadaşlarının ne kadar ağır suçlar işlediği ve hazineyi soymuş oldukları gibi gerekçelerle erlere geceleri konferans verilmiş, böylece erler Ada'daki tutuklularla ilgili bilgiye sahip olmuştur⁵⁹⁵.

Burçak, Ada idaresinin, dışarı ile temaslarını kesmek için sıkı tedbirler aldığını belirtmiştir. Koğuş içindeki eşyaların tamiri için gelen erler ve ustaların yanında silahlı onbaşı ve çavuş bulunuyor, sabahları ziyarete gelen doktorlara da nöbetçi subaylar eşlik ediyordu⁵⁹⁶.

Kahvaltı ve yemek saatlerine on beş dakika kala nöbetçi çavuşun komutuyla yemek saati beklenirdi. Yemekhaneye gidiş gelişler de yine nöbetçi çavuşlar eşliğinde yapılırdı. Burçak, nöbetçi çavuşların tavrının, kendilerine karşı beslediği hislere bağlı olarak değiştiğini belirtmiştir. Rıfki Salim Burçak, erlerin kendileriyle en küçük bir temas ve yakınlıkta bulunmalarını önlemek için harcanan çabalara rağmen, hemşehrilerinin sempatilerini çeşitli şekillerle gösterdiğine işaret etmiş, nöbet bekleyen erler kendilerini açıkça selamlamaya cesaret edemeyince selam verme isteğini, önlerinden geçtikleri sırada hafif göz temasıyla

⁵⁸⁸ Sinan Demirbilek, **a.g.e.**, s. 50-98

⁵⁸⁹ Mithat Perin, **a.g.e.**, s. 74

⁵⁹⁰ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 229; Sinan Demirbilek, **a.g.e.**, s. 99

⁵⁹¹ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 230-231

⁵⁹² Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 232

⁵⁹³ Samet Ağaoğlu, **Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 158

⁵⁹⁴ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s.274-275; Samet Ağaoğlu, **Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri**, s. 158

⁵⁹⁵ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 128

⁵⁹⁶ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 139

yerine getirdiklerini belirtmiştir. Burçak, yemekhanede kendilerine hizmet eden erlere birkaç kuruş harçlık vermelerinin yasak olduğunu ifade etmiştir. Hatta önceleri yemekhanede çalışan erlerden biri vapurla iskele arasında sıkışıp ölmüş ve üzerinde bir miktar para bulunduğundan dolayı erler arasında araştırma yapılmıştır. Üzerinde para bulunanlar dayağa çekildikten sonra yemekhaneye getirilip kendilerine kimlerin para verildiği sorulmuştur. Ada komutanı, bu askerlere para vermek suretiyle tutukluları suçlamış ve yemekhanede bahşiş vermeyi yasak ederek çay ve kahve satışını fiş usulüne bağlamıştır. Yemek zamanı salonda genelde bir bazen de birkaç subay nöbet tutardı. Nöbetçi subaylar yemeğin dağıtılmasına nezaret ederlerdi. Burçak, yemekhaneye sık sık komutanın da geldiğini belirtmiştir. Komutan, salonu uzun uzadıya dolaşıp teftişte bulunmuştur. Yine nöbetçi subaylar, tutukluların koğuş pencerelerini açmalarını da teftiş ederlerdi. Burçak, istedikleri zaman koğuş pencerelerini açamadıklarını, nöbetçi subayın izni ile mümkün olabildiğini, havasız kaldıkları zaman pencereyi izinsiz açtıklarında sert bir ifade ile karşılaştıklarını ifade etmiştir. Yani nöbetçi subay pencerenin açılmasına, açık kalma süresini sınırlayarak izin verirdi⁵⁹⁷.

Ada komutanı veya diğer subaylar herhangi bir şüphe veya ihbar üzerine koğuşlara baskın yapıp bir veya birkaç kişinin üzerinde arama yaparlardı. Hatıra yazmak, bıçak, jilet, makas vs. kesici bir şey bulundurmamak veya aspirin, uyku hapi gibi herhangi bir ilacı biriktirmek de yasaktı⁵⁹⁸. Ancak Burçak, yarbayın asıl önemle ve büyük bir dikkatle izlediği konunun, kendilerinin dışarıyla temas halinde bulunup bulunmadıkları meselesi olduğunu ifade etmiştir. Burçak, bu aramaların diğer bir amacının da, kendilerinin mahkeme için hazırladıkları yazılı savunmaları almak istemeleri olduğunu belirtmiştir. Rıfki Salim Burçak, yapılan büyük aramalardan bir tanesinin Yüksek Soruşturma kurulu tarafından Anayasa davası ile ilgili olarak hazırlanan kararnamenin kendilerine bildirilmesinden iki hafta kadar önce yapıldığına işaret etmiştir⁵⁹⁹.

1960 Eylülün sonlarına doğru altıncı koğuşta yapılan aramada Burçak, kendisi için tehlikeli olabilecek iki şeyden bahsetmiştir: bunlardan biri eski harflerle yazdığı hatıra notları, biri de ‘‘Molla’’ adı verdikleri bir nevi bıçaktı. Burçak’a göre hatıra notlarının ele geçmesi demek ileride değerlendirmeyi düşündüğü çok önemli bilgilerden mahrum kalması demekti. Molla dedikleri bıçak türü alet ise meyve yiyebilmek için bir tür ihtiyaçtı. Bu bıçağı, koğuş ranzalarının tamirinden çıkan parçalarla elde edip yapmışlardı. Doktor binbaşının emriyle

⁵⁹⁷ Rıfki Salim Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s. 141- 156

⁵⁹⁸ Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 75-76

⁵⁹⁹ Rıfki Salim Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s. 169-172

odalar terk edilmiş, tutuklular yemekhanede toplanmıştır. Yapılan aramalar sonucunda Burçak'ın bulundurduğu bıçak bulunmuş ve kağıda suçuyla birlikte not edilmiştir. Böylece arama her koğuştta yapılmış olduğu için her odada birtakım yasak eşya bulunmuş ve suçluların da kimler olduğu ortaya çıkarılmıştır⁶⁰⁰.

Burçak, hatıra notlarının ele geçirilmemiş olmasına sevinmiş, onları bundan sonra koruyamayacağı düşüncesiyle uygun bir saatte yakmıştır. Suçlular tespit edildikten sonra ceza olarak Burçak ve arkadaşları altıncı koğuştan alınmış üçüncü koğuşa verilmişlerdir. Burçak, yarbayın zafer kazanmış bir komutan gururu ve davranışıyla kendisine suçunun ne olduğu sorusunu yönelttiğini ve ‘‘bıçak’’ cevabını verdikten sonra ‘‘üçüncü koğuşa’’ sözüyle kendisini bir subaya bildirdiğini belirtmiştir⁶⁰¹.

Rıfkı Salim Burçak, altıncı koğuştta bulunduğu süre içerisinde nöbet tutarken koridorlarda iki süngülü erlerin görev yaptığını, bu erlerin de bir çavuş tarafından sık sık kontrol edildiğine işaret etmiştir. Subaylar koridorları dolaşır ve bütün bunların üstünde Ada Komutanı, ara sıra, gece teftişlerine çıkardı. Sonraları, merdivenlere demir parmaklık konmuş ve nöbetçi erlerle kendilerinin teması önlenmiştir⁶⁰².

1960 yılının yaz ve sonbahar aylarında Burçak, kendilerinden dört ayrı bildiri istendiğini belirtmiştir. ‘‘Yassıada’da Silahlı Kuvvetler himayesinde bulunanlara ait beyan fişi’’ başlıklı bir bildiri dağıtılmıştır. İstenen bilgiler doldurulmuş, ada komutanlığına teslim edilmiştir. Burçak; gelir, varlık ve masraf bildirisinden oluşan bu bilgilerin, Ada’daki subaylar tarafından merak ve ilgi ile izlendiğini, subayların kendi aralarında, yüksek sesle konuşup, milyonluk servetlerin çıkacağı hususunda bahis konusu olduğunu belirtmiştir. Ancak bildirilerin idareye tesliminden sonra, hemen herkesin hiç umulmadık derecelerle borçlu olduğu görüldükten sonra subayların davranışlarında değişiklikler olmuştur. Yine Burçak, Subayların bu kez tutukluların beyanlarını şüphe ve tereddütle karşıladıklarını, işin sonunu beklemeyi doğru bulduklarının anlaşıldığını ifade etmiştir⁶⁰³.

Rıfkı Salim Burçak, Ada komutanının duruşma salonlarındaki savunmalarda ve ifadelerde kendilerini yönlendirmeye yönelik davranışlarda bulunduğunu belirtmiştir. Komutan, savunmaların kısa tutulmasını yolunda uyarılar yapmış, bunların daha ziyade yazılı verilmesinin mahkemece tercih edildiğini söylemiştir. Burçak, duruşmaların mahkeme

⁶⁰⁰ Rıfkı Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 173-175; Sinan Demirbilek, *a.g.e*, s. 77-78

⁶⁰¹ Rıfkı Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 177-181

⁶⁰² Rıfkı Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 202-203

⁶⁰³ Rıfkı Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 243; Sinan Demirbilek, *a.g.e*, s. 112- 113

salonunda yapıldığını ancak yargılama bittikten sonra yarbayın, o günkü duruşmalarla ilgili olarak bir veya birkaç kişiye, tutum ve davranışlarına göre bazı tembihlerde bulunduğunu veya açıktan tehdit ve baskı yaptığını, böylece duruşma salonundaki havanın koşulların içine yansıdığını ifade etmiştir. Burçak'ın Anayasayı ihlal davasında avukatının ve kendisinin yaptığı savunmadan sonra, konu koşullarda konuşulmuştur⁶⁰⁴.

Burçak, ertesi gün duruşmaya gitmek üzere hazırlandığı sırada tomsonlu bir er aracılığıyla komutanın yanına davet edilmiştir. Komutan, Burçak'a kendisinin ve avukatının duruşmada fena sözler söylediklerini ve bu durumun hakimler ve savcılar üzerinde kötü tesir bıraktığını söylemiştir. Hatta komutan, Burçak'tan bundan sonraki yapılacak duruşmada avukatının görüşüne katılmadığını söylemesini istemiştir. Burçak ise böyle bir şeyi yapmayacağı şeklinde cevap vermiştir⁶⁰⁵.

c) Rıfkı Salim Burçak'ın Yassıada'da Ailesiyle İlişkileri

Yassıada'da tutukluların dış dünyayla ilişkileri kesilmiş ve aile ve dostlarının ziyaretlerine izin verilmemiştir. Bir süre aile ile haberleşme mektup yoluyla sağlanmıştır⁶⁰⁶.

Rıfkı Salim Burçak, pazar günleri hariç ailesine her gün mektup gönderdiğini, bazı günler birkaç mektup birden yazdığını belirtmiştir. Kural olarak mektup elli kelimeyi geçmeyeceği için⁶⁰⁷ Burçak, bu kez birincinin devamı olmak üzere ikinci bir mektubu yazdığını ifade etmiştir⁶⁰⁸. Samet Ağaoğlu, Hayrettin Erkmen'in kendisine, Rıfkı Salim Burçak'ın evinden gelen mektupları mendil cebine koyduğunu, ikinci mektup gelinceye kadar onu sık sık çıkarıp bazen yüksek sesle bazen içinden okuduğunu anlattığını belirtmiştir. Bir başka mektup gelince bu kez cebine en son gelen mektubun girdiğini, önceki mektubu ise dikkatlice bavuluna yerleştirdiğini günlüklerinde dile getirmiştir⁶⁰⁹.

Mektuplarında gerek kendilerinin, gerekse memleketin içinde bulunduğu şartlarla ilgili herhangi bir şey yazmak, bir haber verip bir haber istemek yasaktı. Mektuplarda genelde sağlık haberleri yer alıyordu. En çok kullanılan mektup şifreleri hastalık, ameliyat ve imtihan kelimeleriydi. Burçak, böylece aileleriyle aralarında zamanla çok değişik bir anlaşma usulünün bulunduğunu ve bir şifre kurulduğunu ifade etmiştir. Burçak'a eşi; 1960 Temmuzunda yolladığı bir mektupta, bahçelerine ektikleri domatesleri birlikte

⁶⁰⁴ Rıfkı Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 259-261

⁶⁰⁵ Rıfkı Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 262

⁶⁰⁶ Rıfkı Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 128-129

⁶⁰⁷ Sinan Demirebilek, *a.g.e.*, s. 57

⁶⁰⁸ Rıfkı Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 129

⁶⁰⁹ Samet Ağaoğlu, *Yassıada, Kayseri ve Töptaşı Cezaevi Günlükleri*, s. 84

toplayacaklarını yazmış, Burçak ise bu mektuptan, Ankara’da domateslerin olgunlaştığı günlerde evlerinde olacağı anlamını çıkardığını belirtmiştir. Hatta mektubun geldiği gün Burçak, günün adamı olduğunu, mektup yorumcularının, Ankara’da domateslerin olgunlaşma günlerinin hesabını yaptıklarını ifade etmiştir. Yine Burçak, mektuplarda türlü anlamlara gelen ve ailelerinin başına dert açabilecek sözler yazmamaya dikkat ettiklerinden bahsetmiştir. Yassıada’da yapılan aramalardan sonra, evlerinin de arandığını dahi soramadıklarını ancak bütün bunlara rağmen ne türlü şartlar içinde yaşadıklarını mektuplarda dolaylı bir şekilde anlatmanın yollarını yine de bulduklarını belirtmiştir. Sansür, gelen ve giden mektupların elli kelimelik olmasına müsaade etmiş, gerek gelen ve gerek giden her mektubun üzerine “*cevabınız elli kelimeyi geçmeyecektir*” damgasını vurmuştur. Kelime fazlası olursa fazlası makasla bazen kesilip bazen karalanmıştır. Burçak, bazı mektuplarının fotokopilerinin alındığını ve bir sürü işleme tabi tuttuklarını bildiklerine işaret etmiştir⁶¹⁰.

Burçak, sansürün elinde mektuplarının arızaya uğramasının sık sık rastlanan olaylar olduğunu ve bazı gülünç sonuçlar da ortaya çıkardığını belirtmiştir. Burçak’ın ilkokul ikinci sınıfta okuyan kızı Zehra, Kimav adında bir kedinin hayatını anlatan bir hikaye kitabı okumaya başladığını ve daha sonraki mektubunda ise bu hikayeyi bitirdiğini babasına yazmıştır. Ancak sansür Kimav sözünden şüphelenmiş ve üzerini karalayarak onu okunmaz hale getirmiştir. Burçak, kızı Zehra’nın neden bahsettiğini bildiği için karalanan yerde Kimav kelimesinin bulunduğunu kolayca keşfettiğini belirtmiştir. Rıfkı Salim Burçak, işin üzücü tarafının, mektubun başına gelenleri ailelerine bildirme imkanları olmadığını dile getirmiştir. Bu hususu Burçak, eşine “*düinkü mektubunun ortadan veya sondan iki satırını okuyamadım ve anlayamadım*” veya “*dün aldığım mektubun yarısı islanmıştı; okuyamadım, acaba ne yazmıştın?*” sözleriyle anlatmaya çalıştığını belirtmiştir⁶¹¹.

Yassıada’ya aileler genel olarak iyimserlikle ilgili mektuplar yazmışlardır. Burçak, birçok akraba ve dostlarının ise iki satırlık bir mektupla hatırlarını sormaya cesaret edemediklerinden bahsetmiştir. Sadece Erzurum’un Horasan ilçesinde maliye memuru olan İhsan Erkmen adında eski bir okul arkadaşı bütün yasaklara rağmen mektubunda Burçak’ın bütün olumsuzluklara rağmen temiz bir insan olduğunu açıkça yazmış, kötü günlerin yakında sona ereceğini belirtmiştir⁶¹².

⁶¹⁰ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 129-132

⁶¹¹ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 133

⁶¹² Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 135

Yassıada'da aileler ve yakınlarla görüşmeler, 27 Mayıs'tan tam sekiz ay sonra olmuştur⁶¹³. İkinci görüşme ise altı ay sonraya, mahkemeler biterek karar için verilmiş bir aylık araya sıkıştırılmıştır⁶¹⁴. İlk görüşme izini çıkınca aileler, Dolmabahçe İrtibat Bürosu tarafından hazırlanan bir düzen ve sıra halinde Ada'ya gelmişlerdir⁶¹⁵. Görüşme yeri, mahkemeler sırasında lokanta ve büfe diye kullanılan barakalar olmuştur. Her sanık için masa ve iskemleler konuşmuştur. Her masada bir de subay bulunacak ve konuşma kırk beş dakika sürecekti⁶¹⁶.

Rıfkı Salim Burçak, eşinin ve oğlunun Ada'ya gelecekleri günü herkes gibi çok önceden öğrendiğini ifade etmiştir. Burçak'ın görüşme izni çıkmış ve işlemleri tamamlanmıştır. Ailesi, 29 Mart 1961 Çarşamba günü gelmiştir⁶¹⁷.

Gelen aileleri hep birlikte görüşme masalarına götürmüşler ve her birini ayrı ayrı masalara oturtmuşlardır. Buluşma gerçekleştiği zaman Burçak, eşinin kendisine, dayanması gerektiğini ve bütün milletin arkalarında olduğunu fısıldadığını ifade etmiştir. Burçak, yan masada abisinin ailesiyle de görüşmüştür. Burçak, ailesiyle olan görüşmede, eşinin kendisine hep güzel haberler anlattığını, her işlerinin yolunda gittiğinden bahsettiğini belirtmiştir. On aylık bir zaman içerisinde Burçak büyük değişiklik olarak oğlunun büyüdüğünü, eşinin saçlarına aklar düştüğünü ve bu manzaranın kendisine her şeyi yeteri kadar anlattığını ve hüzünlendiğini belirtmiştir⁶¹⁸.

d) Rıfkı Salim Burçak'ın Yassıada'da Avukat Görüşmeleri

Rıfkı Salim Burçak, avukatlarla görüşmenin kendisi için Yassıada'nın oldukça hareketli günlerinden biri olduğuna işaret etmiştir. Avukatlarla 1960 yılından itibaren görüşmeye başlamışlardır⁶¹⁹. Mahkemeler başladıktan sonra haftada bir, bazen de iki veya üç haftada bir, avukatlar yarımşar saat için müvekkilleri ile görüşebiliyordu⁶²⁰.

Burçak, avukat tutma işini ilk başta ağırdan aldığını belirtmiştir. Bir ihtilal mahkemesi önünde kuvvetli bir savunma ile zayıf bir savunma arasında bir fark olabileceğine inanmadığını, diğer yandan ailesini maddi yönden sıkıntıya soktuğunu düşündüğü için avukatın ağır yükünü onlara yüklemeyi doğru bulmadığını ifade etmiştir. Daha sonra

⁶¹³ Samet Ağaoğlu, *Marmara'da Bir Ada*, s. 19; Hulusi Turgut, *a.g.e.*, s. 40

⁶¹⁴ Samet Ağaoğlu, *Marmara'da Bir Ada*, s. 21; Sinan Demirbilek, *a.g.e.*, s. 67

⁶¹⁵ Rıfkı Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 226; Mithat Perin, *a.g.e.*, s. 79

⁶¹⁶ Samet Ağaoğlu, *Marmara'da Bir Ada*, s.19; Sinan Demirbilek, *a.g.e.*, s. 165

⁶¹⁷ Rıfkı Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 226

⁶¹⁸ Rıfkı Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 227

⁶¹⁹ Rıfkı Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 218

⁶²⁰ Samet Ağaoğlu, *Marmara'da Bir Ada*, s. 15; Sinan Demirbilek, *a.g.e.*, s. 157

Burçak'ın ailesi Yassıada'da savunmasız kalmasına razı olmamış, mektupta bu konu üzerinde durmuşlardır. Başlangıçta, Burçak'ın çok hayırsever ve vefalı olarak nitelendirdiği yakın dostu Asım Emrem, Mülkiye sıralarında kendilerine hocalık etmiş olan Abdülhak Kemal Yörük'e vekaletname vermesini istemiştir. Diğer avukat Bekir Berk ise yine yakınlarının tavsiyesi ile önerilmişti. Abdülhak Kemal Yörük, her duruşmaya katılamayacağı için Bekir Berk'i tutmayı uygun bulmuşlardır⁶²¹.

Vekaletname çıkarıldıktan birkaç gün sonra, Bekir Berk ziyarete gelmiştir. Avukatlarıyla görüşecek olanlar, süngülü erlerin refakatında havalanma yerinin yanında yukarı taraftaki barakaya götürülmüşlerdir⁶²². Herkesin yanı başında birer genç subay, görüşmelere nezaret etmiştir⁶²³.

Rıfkı Salim Burçak, kardeşiyle birlikte avukatıyla ilk görüşmesinde, avukatının, kendilerinin morallerini kuvvetlendirici sözler söylediğini ve aşırı iyimserlik havasında olduğunu belirtmiştir. Burçak, avukatlarla yapılan ilk görüşmenin beğenilmemiş olmasından dolayı, kasım ayının sonlarına doğru avukatlarla yapılan ikinci görüşmede, birtakım değişikliklerin yapıldığını ifade etmiştir⁶²⁴. İkinci görüşme, Yassıada'nın talim meydanında, yeni yapılan bir barakada, yan yana konulmuş masaların bir tarafına avukatlar, öbür tarafına sanıklar dizilerek yapılmıştır. Bu görüşme de yarım saat sürmüştür. İçerde avukat ve sanık sayısı kadar da subay ve sivil memur bulunmuştur⁶²⁵. Avukatların iki yanında subaylar yer almıştır⁶²⁶.

Avukatlarla yapılan bu ikinci görüşmeyi Burçak, Yassıada'da en fazla üzüntü duyduğu bir zaman olarak nitelendirmiştir. O günlerde Yüksek Soruşturma Kurulunun haksız iktisaplarla ilgili kararları gazetelerde yayınlanmaya başlamıştır. Bu görüşmede avukatla sadece bu konu üzerinde görüşülmüştür⁶²⁷.

Avukatlarla görüşme şekil ve usulleri sık sık değişikliklere uğradıktan sonra beşinci ve sonuncu usulde karar kılınmıştır. Burçak, bu görüşmelerdeki değişikliklerin, konuşmaların daha sıkı bir kontrole tabi tutulmasını sağlamak amacıyla yapıldığını belirtmiştir. Yapılan üçüncü şekil ise, havalanma yerinin alt tarafında yapılan bir barakanın içinde, demir bir telin

⁶²¹ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 218-219; Mithat Perin, **Zindana Tıkılan İktidar**, Doğan Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 260

⁶²² Samet Ağaoğlu, **Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri**, s. 89

⁶²³ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 219

⁶²⁴ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 220

⁶²⁵ Samet Ağaoğlu, **Marmara'da Bir Ada**, s. 18

⁶²⁶ Nejat Gülen, **a.g.e.**, s. 143

⁶²⁷ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 221

arkasında sanıklar bulunmuş, avukatlar ise telden 60-70 santimetre kadar geriye konulmuş, seyyar parmaklıkların arkasında bulunarak ayakta görüşme yapılmıştır. Görüşmede başvuru dördüncü şekilde ise, yine aynı kulübede telin arka tarafına tahta sıralar konmuştur. Telin arkasında sanıklar, ön tarafında ise avukatlar, bu sıralarda karşılıklı oturarak konuşulmuştur. Daha sonra bu usulde de sakınca görülüş, tele çok yaklaşıldığı için yanı başlarında duran subaylar konuşmaları kolay kolay kontrol edemedikleri için beğenilmemiş ve beşinci şekle başvurulmuştur ve sonuna kadar bu şekilde görüşmeler yapılmıştır. Avukatlarla sanıklar arasında yine bir demir tel bulunmuştur. Onlar dış tarafta tele iyice yaklaştıkları halde bu defa tele sanıkların yaklaşmasına imkan bırakılmamıştır. Göğüs hizasından geçen 40-50 santimetre genişliğinde bir raf, sanıkları telden uzak tutmuştur⁶²⁸. Yine birçok subay ve sivil memurun göz ve kulak kontrolü altında yarım saatlik görüşmeler düzenlenmiştir. Görüşmelerde gürültü çok olduğu için ses duyurabilmek ve bir şey anlatabilmek zor olmuştur⁶²⁹.

Burçak, görüşmelerde avukatlarıyla el sıkışmanın, herhangi bir surette temas etmenin ve gizli bir şey görüşmenin imkansız olduğunu ifade etmiştir⁶³⁰. Rasim Ekşi, sanıkların kendi dosyalarını incelemesi için dahi engeller çıkarıldığını, lehlerine olan belgeleri, dava dosyalarına koyma imkanını bulamadıklarını belirtmiştir⁶³¹.

Rıfkı Salim Burçak, subayların görüşmelere nezaret etmelerinde türlü sebepler olduğuna değinmiştir: Ada'da kendilerine uygulanan davranışlar ve kendilerinin içinde yaşadığı şartlar hakkında dışarıya bilgi sızdırmayı önlemek düşüncesi başta gelmiştir. Burçak, avukatlarla olan görüşmelerde bu konular hakkında herhangi bir şey söylemek imkanına sahip olmadıklarını, onların da dışarının gerçek şartlarından kendilerini haber etme imkanlarından yoksun olduklarını belirtmiştir. Burçak, arkadaşlarından bazılarının avukatlarla görüşme usulleri hakkında Yassıada Divanına şikayete başvurdıklarını ancak usullerin değişmediğine işaret etmiştir. Burçak'a göre Ada idaresi için önemli olan hukuka saygılı görünmekti ve Yassıada'da sanıkların, avukatları ile bol bol görüştürüldüklerini dünyaya ilan edince meseleyi her yönü ile çözmüş, görevini yerine getirmiş sayılacaktı. Onun gözünde önemli olan, meselenin özü ve içeriği değil, sadece şekli ve görüntüsü olmuştur⁶³².

⁶²⁸ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 222

⁶²⁹ Samet Ağaoğlu, **Marmara'da Bir Ada**, s. 18; Nejat Gülen, **a.g.e**, s. 143; Mithat Perin, **a.g.e**, s. 85

⁶³⁰ Samet Ağaoğlu, **Marmara'da Bir Ada**, s. 18

⁶³¹ Rasim Ekşi, **Yassıada Çığlığı**, s. 91

⁶³² Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 224-225

Son olarak Burçak, avukatların Ada'ya gelip gitmelerinin masraflı olduğunu ifade etmiştir. Avukatların Ada'ya gelirken ödediği para, Büyük Ada'ya gelen bir yolcunun ödediği paradan çok olmuştur. Burçak'a göre askeri idare, Adanın etrafında birkaç gemiyi geceli gündüzlü hiç durmadan dolaştırmış ancak avukatların gelip gitmeleri için herhangi bir araç sağlamayı düşünmeyerek dışarı ile temaslarını zorlaştırmak için elinden gelen her şeyi yapmıştır⁶³³.

2) Yargılanma

Bu bölümde Rıfkı Salim Burçak'ın Yassıada'da yargılanması ele alınmıştır. Burçak, aşağıda belirtileceği üzere; Anayasayı ihlal etmek, Uşak, Topkapı, İstanbul ve Ankara Olayları'nda hükümete destek vermek ve bu olaylarda hükümeti telkin etmek, Başbakanın parti teşkilatına gönderdiği bir bildiri hakkında genel idare kurulu üyesi olarak sorguya çekilmesi, Vatan Cephesi'nin kurulmasında rol oynaması ve Vatan Cephesi'ne destek vermesi, Genel İdare Kurulu Üyeliğinde bir evraktan sorumlu tutulması, Et ve Balık Kurumu, Haksız kazanç elde ettiği iddiaları nedeniyle sorguya çekilmiştir. Sorguların ardından Burçak savunmasını yapmış ve onunla ilgili kararlar sonuca bağlanmıştır.

1960 Temmuzunun sonlarına doğru soruşturmalar başlamıştır. Ada'ya gelen ilk soruşturma heyeti Altay Ömer Egesel⁶³⁴in başkanlığında yapılmıştır. Bu heyet⁶³⁵ Bakanlar Kurulu üyeleri ile çeşitli suçların faili sayılarak adaya getirilmiş kimseleri sorguya çekmiştir⁶³⁶. 14 Ekim 1960 tarihinde başlayan Yassıada duruşmaları⁶³⁷ 14 Ağustos 1961 tarihinde bitmiştir⁶³⁸. Yassıada'da 19 davaya bakılmıştır. Bunlardan "Değirmen Davası" zaman aşımı bakımından düşmüş, 17'si de en önemli dava olan "Anayasayı İhlal" davası ile birleştirilmiştir⁶³⁹. Yassıada davaları 11 ay sürmüş, bu süre içinde 203 gün davalara bakılmış ve 872 oturum yapılmıştır⁶⁴⁰.

⁶³³ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 226

⁶³⁴ Hulusi Turgut, **a.g.e.**, s. 49

⁶³⁵ Hulusi Turgut, **a.g.e.**, s. 47

⁶³⁶ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 157

⁶³⁷ Mehmet Arif Demirel, **a.g.e.**, s. 51

⁶³⁸ Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 559; Sinan Demirbilek, **a.g.e.**, s. 121; Yasemin Doğaner, **a.g.e.**, s. 331; Hulusi Turgut, **a.g.e.**, s. 53

⁶³⁹ Sinan Demirbilek, **a.g.e.**, s. 155, 156; Nejat Gülen, **a.g.e.**, s. 146, 176

⁶⁴⁰ Samet Ağaoğlu, **Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri**, s. 11; Rasim Ekşi, **Yassıada Çığılığı**, s.70; Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 566

a) İlk Sorgusu: Anayasayı İhlal Davası

Rıfkı Salim Burçak, “Cumhuriyet esaslarından ayrılmak, dikta gidişini desteklemek ve Anayasaya aykırı kanun çıkarmış olmaktan” sanık olarak Ada’da sorguya çekilmiştir⁶⁴¹.

Anayasa sorgusunu Yargıtay üyelerinden Fazlı Öztan’ın Başkanlığında Danıştay Üyesi Vecihi Tönük ve Hakim Binbaşı Süleyman Taşer’den kurulu üç kişilik bir heyet yürütmüştür⁶⁴².

5 Eylül 1960 Pazartesi günü Fazlı Öztan Heyeti, Rıfkı Salim Burçak’a Anayasaya aykırı kanun çıkardığını ve dikta idaresinin kurulmasına yardım etmiş olmaktan sorguya çekildiğini söylemiş ve sözü Burçak’ın savunmasına bırakmıştır⁶⁴³.

Rıfkı Salim Burçak, savunmasında, Türkiye’de demokratik rejimi tahrip edip onun yerine bir diktatoryanın kurulabileceğine, böyle bir imkanın olabileceğine inanmadığını söylemiştir⁶⁴⁴. Yine Burçak savunmasına devam ederek memlekette aşağı yukarı bir buçuk asıra yaklaşan hürriyet ve rejim mücadelesinin Türk milletini çok yüksek ve olgun bir seviyeye getirdiğini, böyle bir seviyede olan milletin bilhassa son 15 seneye ait partili demokratik rejim içerisinde durmadan demokratik görüşler istikametinde telkin ve tesirler altında bulunan Türk milletinin bir diktatoryaya müsaade etmeyeceğini ifade etmiştir. Burçak, diktatörlüğün her şeyden önce serbest seçimi ortadan kaldırdığını da sözlerine ekleyerek Demokrat Parti’nin bu bakımdan 1950 yılındaki seçim emniyetini 1954 tarihinde kanunda yaptığı bir değişiklikle çok daha kuvvetli bir güvenceye bağladığını ifade etmiştir. Son zamanlarda hem muhalefet partisinin hem de iktidar partisinin seçim emniyeti bakımından aynı görüşe vardıklarını belirtmiştir. Burçak bu açıklamalarıyla seçim emniyetini durdukları noktadan çok daha ileri bir seviyeye getirmiş bulunduklarını dile getirmeye çalıştığını belirtmiştir. İkinci olarak Burçak, diktatorya rejiminin siyasi partilerin varlığına müsaade etmeyeceği görüşünü savunmuştur⁶⁴⁵.

Burçak, kendilerinin parti içindeki durumu için ise bir yıl süre içerisinde memleketin her köşesinde yapılan DP kongrelerinde üyelerin hemen hepsinin demokratik görüşleri çok

⁶⁴¹ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 158; Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 122; Hulusi Turgut, **a.g.e**, s. 58

⁶⁴² Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s.158; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 5.9.1960:960/1, 2, s. 718; Nejat Gülen, **a.g.e**, s. 133

⁶⁴³ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 160

⁶⁴⁴ “Yassıada’da 3,5 Saatte 27 Sanık Savunma Yaptı”, **Milliyet**, 06.08.1961, s. 5

⁶⁴⁵ BCA, 5.09.1960:960/1, 2, s. 718; “Yassıada’da 3,5 saatte 27 sanık savunma yaptı”, **Milliyet**, 06.08.1960, s.

ileri bir dereceden benimsemiş olduklarını, her kongrede hükümeti ve onun⁶⁴⁶ faaliyetini çeşitli bakımdan çok ağır bir dille eleştirenlerin olduğunu söylemiştir Bütün bunlara rağmen DP Meclis grubunun kendi bünyesi içerisinde mücadele ruhunun eksilmediğini ifadesine eklemiştir. 1951 yılında ikinci kabine kurulduğu zaman 61 kişinin kırmızı oy kullandığını, 1955 yılında kurulan kabinede yine kırmızı oy verenlerin bulunduğunu belirtmiştir. Böylece grup içerisindeki hareket ve kaynaşmaların oldukça yüksek bir seviyeye vardığını da bu konuda son olarak sözlerine eklemiştir⁶⁴⁷.

Tahkikat komisyonlarının kurulması konusunda ise Burçak, komisyonun kurulması kararın görüşmesinde bulunduğunu fakat oy kullanmadığını söylemiştir. Bunun sebebini ise bir anayasa sebebi olmaktan ziyade partiler arası ilişkilerdeki siyasi gerginliğin böyle bir tahkikat komisyonu kurulmakla işin esenliğe gideceğine inanmadığına bağlamıştır⁶⁴⁸.

Burçak, Yetki Kanununun da görüşmelerinde bulunduğunu ancak yine oy kullanmadığını belirtmiştir⁶⁴⁹. Yine sebep olarak siyasi tansiyonun bu Yetki Kanunu ile işleyecek bir tahkikat komisyonu ile rahata ereceğine inanmadığı şeklinde fikrini beyan etmiştir⁶⁵⁰. Soruşturma heyeti başkanının ‘‘Tahkikat Komisyonunun kararlarını ve icraatını takip edip etmediği’’ sorusuna ise Burçak, Komisyonun kararlarını ve icraatlarını takip ettiğini, komisyon raporunun genel heyete verilmesini beklediği şeklinde cevap vermiştir. Burçak, aynı zamanda kendisinin parti genel kurul üyesi olduğunu ifade ederek, bu sıfatla da bazı arkadaşlarıyla birlikte birtakım girişimleri ve faaliyetleri olduğunu belirtmiştir. Genel kurulun Başbakanıdan politikada değişiklik yapmasını istediğini, Başbakanın ise bu teklifi reddetmediğini ancak müsait zamanda olabileceğini söylediğini dile getirmiştir. Heyet başkanının, hükümetin sorumluluğu gereği yasayla ilgili denetleme mekanizmasının işletilememiş olmasının sebebini sorması üzerine Burçak, buna cevap verebilmek için yine Demokrat Parti’nin faaliyetlerinden ve bu faaliyetlerdeki genel başkanın etken olduğunu belirtmek zorunda olduğunu söylemiştir. Burçak, Demokrat Parti’nin asırlardan beri ihmal edilmiş ve nüfusunun yüzde sekseni köylerde oturan bir memlekette başarılı bir politika izlediğini, geniş kitlelere el uzatarak onlara yeni yeni hizmet sahaları açtığını ve bu surette memlekette büyük bir sevgi kazandığını ifade etmiştir⁶⁵¹. Halk kitlelerinin içine bu türlü bir

⁶⁴⁶ BCA, 5.09.1960:960/1, 2, s. 718; Rıfıkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 161

⁶⁴⁷ BCA, 5.09.1960:960/1, 2, s. 719

⁶⁴⁸ BCA, 5.09.1960/1,2, s. 719

⁶⁴⁹ BCA, 4.8.1961:960/1, 139, s. 16; ‘‘Yassıada’da 3,5 Saatte 27 Sanık Savunma Yaptı’’, **Milliyet**, 06.08.1961, s. 5

⁶⁵⁰ BCA, 4.8.1961:960/1, 2, s. 20; Rıfıkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 162

⁶⁵¹ BCA, 5.09.1960:960/1, 2, s. 719; Rıfıkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 162

sevgi ile girmiş olan bir lideri, halkın genel olarak hoş karşılamadığı birtakım sebeplerle sorumlu tutup değiştirmenin de kolay bir iş olmadığını belirtmiştir⁶⁵².

Anayasayı İhlal davasında Burçak'ın avukatı Berk, 4 Ağustos 1961 Cuma günü savunmasını yapmış⁶⁵³ ve arkasından Burçak, daha önceden hazırladığını belirttiği 17 sayfalık savunmasını okumuştur. Bu savunmada Burçak, özetle, meslek hayatında olduğu gibi siyasi hayatında da hakka ve düzene bağlı kaldığını ifade etmiştir. Tabiatı, mizacı ve formasyonu itibarıyla daima liberal ve demokratik fikirler taşıdığını söylemiştir. Ait olduğu partiyi şiddete ve sertliğe götürmek şöyle dursun, onu her zaman liberal ve demokratik istikamete yöneltmeye çalıştığını belirtmiştir⁶⁵⁴.

Burçak savunmasında sözlerine devam ederek, fikir ve kanaatlerinden dolayı hiçbir zaman fedakarlık yapmadığını, görüşüne uygun olmadığını için Kırşehir Kanunu ile Emekli Sandığı Kanununun 39. maddesinde değişiklik yapan kanuna da oy vermediğini söylemiştir. Burçak, dikta idaresinin kurulması yolundaki aşamalar olarak gösterilmiş olan ve kendisi bu siyasetin yönlendiricisi ve destekleyicisi olarak kabul edildiğini belirterek, iddiada böyle bir gerçeklik olsaydı bu kanunların hepsine oy vermesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Burçak, iddianamenin, kendisinin söz, yazı ve davranışlarından ölçüyü kaçırma ve şiddet yolunda olduğunu gösteren kuvvetli veya zayıf, önemli veya önemsiz bir tek delil bile gösteremediğini sözlerine ilave etmiştir⁶⁵⁵.

Rıfkı Salim Burçak, savunmasını bitirirken, anlattığı şeylerin hepsinin gerçeklere bağlı kalınarak ifade edilmiş olduğunu söylemiştir. Bilhassa, buraya kadar söyledikleriyle yüksek hakim huzurunda ve tarihin huzurunda Başsavcı tarafından bir vatan haini olarak ebedi damgalanmamak tehlikesine düşmüş, şeref ve haysiyeti haksızca ve merhametsizce tehdit edilmiş bir insan sıfatıyla haklarını savunduğunu belirtmiştir⁶⁵⁶.

Savunmalar 14 Ağustos 1961 günü sona ermiştir⁶⁵⁷. Yüksek Adalet Divanı 15 Eylül 1961 Cuma günü kararlarını vermiştir⁶⁵⁸. Rıfkı Salim Burçak, Anayasayı İhlal suçundan

⁶⁵² BCA, 5.09.1960:960/1, 2, s. 720

⁶⁵³ Samet Ağaoğlu, **Marmara'da Bir Ada**, s. 133; BCA, 4.8.1961:960/1, 139, s. 15; ‘*Sanıkların Yüzde 40’ı Savunma Yaptı*’, **Milliyet**, 05.08.1961, s. 1

⁶⁵⁴ BCA, 4.8.1961:960/1, 139, s. 15

⁶⁵⁵ BCA, 4.8.1961:960/1, 139, s. 16

⁶⁵⁶ BCA, 4.8.1961:960/1, 139, s. 17; ‘*Yassıada’da 3,5 Saatte 27 Sanık Savunma Yaptı*’, **Milliyet**, 06.08.1961, s. 5

⁶⁵⁷ Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 157

⁶⁵⁸ Füzûzan Husrev Tökin, **Türkiye’de Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi (1839-1965)**, Elif Yayınları, İstanbul, 1965, s. 110; Tekin Erer, **a.g.e**, s. 559; Samet Ağaoğlu, **Marmara’da Bir Ada**, s. 201; Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 171; ‘*Karar Günü*’, **Milliyet**, 15.09.1961, s. 1

146/3, 59. ve 173. maddeler hükmünce 4 yıl 2 ay hapse mahkum edilmiş⁶⁵⁹, kamu hizmetlerinden yasaklanmış, 1 yıl 4 ay 20 gün Ankara’da genel emniyet gözetiminde bulundurulmasına, 152 lira harç kesintisinin alınmasına oy çokluğu ile karar verilmiştir (Hıfzı Tüz, Abdullah Üner ve Selman Yörük beraat oy’unda olmuşlardır)⁶⁶⁰.

b) İkinci Sorgusu: Uşak, Topkapı, İstanbul ve Ankara Olayları

Rıfki Salim Burçak’ın ikinci sorgusu, davanın görülmekte olduğu mahkeme göndermek suretiyle yapılmıştır. Demokrat Parti Genel Kurul üyeleri Uşak, Topkapı, İstanbul ve Ankara olaylarından dolayı 2 Eylül 1960 günü sorguya çekilmiştir⁶⁶¹. Bu olaylarda Burçak’a Genel Kurul olarak hükümete bir karar bildirme, hükümetten bir talepte bulunma veya hükümete bir telkin ve işarete bulunma gibi hususların mevcut olup olmadığı sorulmuştur. Cevap olarak ise Burçak, bu türlü bir kararın, talebin ve telkinlerinin bulunmadığı şeklinde cevap verdiğini ifade etmiştir. Hakimin, büyük kongrenin neden zamanında yapılmamış olduğu sorusuna ise Burçak, kongrenin yapılacağı tarihte yani 1957 Ekiminde büyük seçimlerin yapıldığı, bu nedenle kongrenin geriye kaldığı şeklinde cevap vermiştir⁶⁶².

c) Üçüncü Sorgusu: Başbakan’ın Parti Teşkilatına Gönderdiği Bildiri

Rıfki Salim Burçak, 12 Eylül 1960 Pazartesi günü Genel Kurul üyesi sıfatıyla sorgulanmıştır. Sorguda, Başbakanın kendi imzası ile parti teşkilatına göndermiş olduğu bildirinin genel kurulda görüşülüp görüşülmediği sorulmuştur. Burçak ise bu bildirinin parti genel başkanı tarafından bizzat kaleme alınmış olduğuna dair cevap vermiştir. Hakim, bildirinin gönderilmesi sebebi hakkında Burçak’ın fikrini sormuş ve Burçak, o tarihlerde Halk Partililerin yurdun her tarafında çok zehirli propagandalar yaptığını, bu duruma karşı gerek parti teşkilatlarını gerekse halkı uyanık tutmak amacıyla ileri gelmiş olduğunu söylemiştir⁶⁶³.

⁶⁵⁹ Tekin Erer, **a.g.e.**, s. 596, 619, 624; **Yassıada Yargılamaları, Müsterek Müdafaa Kararlar Kararların Eleştirisi**, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 1995, s. 200; Mithat Perin, **a.g.e.**, s. 98

⁶⁶⁰ **Yüksek Adalet Divanı Kararları, İstanbul-Yassıada**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 369; Yasemin Doğaner, **a.g.e.**, s. 329

⁶⁶¹ Sinan Demirebilek, **a.g.e.**, s. 140

⁶⁶² Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 164-165

⁶⁶³ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 165

d) Dördüncü Sorgusu: Vatan Cephesi Davası

Rıfki Salim Burçak, 4 Kasım 1960 günü Genel Kurul üyesi olarak “Vatan Cephesi” konusunda sorguya çekilmiştir⁶⁶⁴. Hakim, Vatan Cephesi ocaklarına girenlere ne gibi menfaatlerin gösterildiğini, bir menfaat söz konusu olmadan bu ocaklara girmenin zor olduğunu ve bunu anlayamadığını ifade etmiştir⁶⁶⁵. Burçak ise sorgusunda Vatan Cephesinin ayrı bir teşkilat olmayıp Demokrat Parti’nin bir ocağı demek olduğunu, sadece bazı ocaklara bu türlü bir isim verilmiş bulunduğunu⁶⁶⁶, Vatan Cephesi tabirinin Adnan Menderes’in buluşu olduğunu söylemiştir⁶⁶⁷. Yine sorgusunda Burçak, bu türlü menfaatlerin söz konusu olmadığını ve olamayacağını söylemiştir. Vatan Cephesi adı altındaki ocaklara bir milyona yakın üyenin kaydedilmiş olduğunu, bu kadar insanı menfaatle bağlamanın esasen imkansız olacağını anlatmıştır⁶⁶⁸. Bu menfaatlerin Vatan Cephesine geçenlere iş verildiği, geçmeyenlere iş verilmediği söz konusu olup olmadığını ise duymadığını söylemiştir⁶⁶⁹.

Rıfki Salim Burçak’ın Avukatı Bekir Berk’in 7 Haziran 1961 tarihli savunma dilekçesinde Burçak, Vatan Cephesi ocaklarının DP tüzüğüne uygun olmadığı gibi bir meselenin bulunmadığını ifade etmiş, bunların kurulmasının, faaliyetlerinin parti genel kurulunda konuşulmadığını ve buna gerek görülmediğini belirtmiştir. Burçak ifadesinde, Vatan Cephesi ocağının açılmasının, partinin alışılan ocak kurma usul ve yetkileri dahilinde yapıldığını söylemiştir. Ayrıca Burçak, bu şekilde ocak açılmasını suç olarak görmediğini, bu davanın açıldığını öğrenene kadar da suç sayılabileceğini düşünmediğini ifade etmiştir⁶⁷⁰. Burçak ifadesinin devamında, bu ocakların Vatan Cephesi ocağı adıyla değil, Demokrat Parti Vatan Cephesi ocağı adıyla açıldığını işaret etmiştir⁶⁷¹.

Avukat Berk, müvekkili Rıfki Salim Burçak’ın Cumhuriyetçiliğe aykırı bir hareketi olmadığını ve diktatörlüğe kesinlikle taraftar olmadığını, demokrasi ilkelerine kuvvetle bağlı olup siyasi hayatının demokrasinin zaferini sağlama yolunda geçtiğini savunmuştur. Yine Berk, Vatan Cephesi ocaklarının kurulması için Burçak’ın faaliyette bulunmadığı gibi, hiç kimseyi de teşvik etmediğini ifade etmiştir. Vatan Cephesine katılmaları için maddi veya manevi hiçbir zorlama yapmadığını söylemiştir. Berk, aleyhlerinde delil olarak tekrarlanan

⁶⁶⁴ Yasemin Doğaner, **a.g.e**, s. 139, 171; Hulusi Turgut, **a.g.e**, s. 92

⁶⁶⁵ BCA, 4.8.1961:960/1, 139, s. 16; Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 165; **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, a.g.e, s. 861, 862; Hulusi Turgut, **a.g.e**, s. 92

⁶⁶⁶ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 165

⁶⁶⁷ BCA, 7.6.1961:961/7, 688, s. 1; **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, a.g.e, s. 851; Hulusi Turgut, **a.g.e**, s. 93

⁶⁶⁸ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 165

⁶⁶⁹ BCA, 7.6.1961:961/7, 688, s. 2

⁶⁷⁰ BCA, 7.6.1961:961/7, 688, s. 1; Yasemin Doğaner, **a.g.e**, s. 219, 304

⁶⁷¹ BCA, 7.6.1961:961/7, 688, s. 2; **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, a.g.e, s. 863

genelgeler konusunda ise, bunların iki grup olduğuna işaret etmiştir: Bunların bir kısmı Parti Genel Başkanının yetkisi dahilinde teşkilata doğrudan doğruya yazılardan ibarettir. Bu genelgelerde TCK'nın 141. maddesiyle 146. maddesinde yasaklanan faaliyetlerle ilgili bir konu yoktur. Avukat Berk, yazıların hepsinde partiye olan katılımlardan memnuniyet, muhalefetin tutumundan şikayetle teşkilatı daha fazla gayret göstermeye davet olduğunu söylemiştir⁶⁷².

Medeni Berk, doğrudan doğruya aleyhte anlamlandırılmak istenen genelgenin 7. 9. 1959 tarihli olduğunu ve sonuç itibarıyla şu beyanı içerdiğini belirtmiştir:

“Vatan Cephesi, vatan menfaatlerini adi politika tutkularına ve küçük parti oyunlarına feda edilmesinin adeta bir alışkanlık haline getirilmesi karşısında vatandaşlık aklı seliminin samimi vatanseverlik duygularının doğal bir karşılığı olarak, Türk Milletinin ve Türk Vatanının layık olduğu medeni hayat ve imkanlar seviyesine, demokratik düzen içinde biran önce düzelmesi için idealinin politika tutkularına kurban edilmemesi isteğinin ifadesidir. Bunun içindir ki Vatan Cephesi ismi ile kurulmuş ve kurulacak ocaklarla, demokrat parti ocakları arasında ne amaç ne istek ne de parti tüzüğü bakımından hiçbir fark bulunmamaktadır. Bütün Vatan Cephesi ocakları, Demokrat Parti ocakları olduğu gibi, bütün Demokrat Parti ocakları da Vatan Cephesi ocaklarıdır”. Berk, bu genelgenin iddiayı doğrulamadığını ve onayladığını ifade etmiş, genelgeden anlaşıldığı kısma göre Vatan Cephesi ocaklarının Demokrat Parti dışında olmadığını belirtmiştir⁶⁷³.

e) Beşinci Sorgusu: Genel Kurul Üyeliği

Burçak'ın beşinci sorgusunda Genel Kurulla ilgili bir işin iç yüzü öğrenilmek istenmiştir⁶⁷⁴.

Rıfkı Salim Burçak, 18 Kasım 1961 günü, Kani Vrana, Bülent Erten ve bir gençten kurulu bir heyetin huzuruna çıkmıştır. Kani Vrana, Genel Kurul binasındaki masanın üzerinde bulunduğunu söylediği bir dosya hakkında bilgi edinmek istediklerini anlatmıştır. Başkan, kağıdın bir yanı üzerine elini kapayarak diğer yanını Burçak'a göstermiştir. Burçak, gördüğü kısımda alt alta yazılarak toplanmış birtakım rakamlar olduğuna değinmiş, para meselesi ile ilgili bir sorgu karşısında bulunduğu izlenimini edindiğini belirtmiştir. Bu nedenle Burçak, bu türlü bir dosyanın kendi masasının üzerinde bulunamayacağını ve bu işte

⁶⁷² BCA, 7.6.1961:961/7, 688, s. 3; http://www.historystudies.net/Makaleler/1385440317_ZehraArslann.pdf

⁶⁷³ BCA, 7.6.1961:961/7, 688, s. 3

⁶⁷⁴ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 166

bir yanlışlık olduğunu söylediğini ifade etmiştir. Burçak, zira 1951 yılından beri Genel Kurul üyesi olduğu halde para işleri ile bir gün bile ilgilenmediğini, bu dosya üzerinde de herhangi bir bilgiye sahip olmadığını söylemiştir. Burçak, ayrıca dosyanın kendi masasında değil fakat başka yerde bulunmuş olacağını kesin bir dille ifade ettiğini belirtmiştir⁶⁷⁵.

f) Altıncı ve Yedinci Sorgusu: Et ve Balık Kurumu

Rıfkı Salim Burçak'ın bu sorgusu Atik Palandöken adındaki (Erzurum DP İl Genel Meclis Üyesi) kişiye Et ve Balık Kurumunda bir görev bulmuş olmasıyla ilgiliydi⁶⁷⁶.

22 Kasım 1960 günü Bülent Erken heyeti Burçak'a, Atik Palandöken'le birlikte daha iki kişinin isimlerini sorarak bu kişileri tanıyıp tanımadıklarını sormuştur. Burçak cevabında Atik Palandöken'i tanıdığını söylemiş ve diğer ikisini de tanımadığını söylemiştir. Heyet başkanı Burçak'tan bu konuyla ilgili geniş izahat istemiştir. Burçak, Palandöken'in, Erzurum milletvekilleri topluluğuna başvurarak kendisine bir iş sağlanmasını istediğini ifade etmiştir. Yine Burçak izahatına devam ederek, bu konuyu topluluklarında görüştüklerini ve kendisine bir iş bulmalarının uygun olacağına karar verdiklerini, arkadaşlarının bu kararı yerine getirme görevini de kendilerine verdiklerini belirtmiştir. Burçak, Et ve Balık Kurumu Genel Müdürü Ekrem Barlas'la görüşerek Erzurum Et Kombinasında Palandöken'e yevmiyeli bir iş bulunduğunu söylemiştir. Ancak kombinadaki bu görevin uzun bir süre devam ettiğini sanmadığını da sözlerine eklemiştir⁶⁷⁷.

Burçak'ın yedinci sorgusu da Et ve Balık Kurumu ile ilgili olmuştur. Rıfkı Salim Burçak, Erzurumlulardan ve Demokrat Partinin Merkez İlçe Başkanı Cihat Güngör Et Balık Kurumuna bir miktar koyun teslim etmeyi taahhüt ederek kurumdan avans para almış olduğu halde bu taahhüdünü süresi içinde yerine getirememiş olduğunu ve konunun buraya kadar olan kısmıyla kendisinin bir ilgisi olmadığını söylemiştir. Devamında Burçak, Cihat Güngör'ün taahhüdünü zamanında yerine getiremeyince, Erzurum milletvekillerinin topluluğuna başvurup piyasanın birtakım zorlayıcı şartları nedeniyle koyunları teslim edemediğini anlatarak kurumdan kendisine bir vade almalarını kendilerinden rica ettiğini ifade etmiştir. Dilediklerini topluluk adına yeni Genel Müdür Nafiz Ergeneli'ye ilettiklerini ve kanunen izin ve imkan varsa Güngör'e bir vade tanınmasını kendisinden rica ettiklerini belirtmiştir. Yedinci sorguda Burçak'a bu işin hesabı sorulmuş ve kendisi bildiklerini olduğu

⁶⁷⁵ Rıfkı Salim Burçak, *Yassıda ve Öncesi*, s. 166

⁶⁷⁶ Rıfkı Salim Burçak, *Yassıda ve Öncesi*, s. 166

⁶⁷⁷ Rıfkı Salim Burçak, *Yassıda ve Öncesi*, s. 166

gibi anlattığını ifade etmiş, kurum üzerinde bir tesir ve baskı anlamına gelebilecek bir hareketinin de olmadığını son olarak sözlerine eklemiştir⁶⁷⁸.

Rıfki Salim Burçak'a Anayasa sorgusu dışında yapılan bu altı sorgudan hakkında üç ayrı dava açılmıştır: Vatan Cephesi ile halkı silahlandırma davaları Yüksek Adalet Divanı nezdinde, Cihat Güngör meselesinden dolayı da Ankara Toplu İkinci Asliye Mahkemesinde, Sorgusu yapılan diğer üç mesele hakkında dava açılmamıştır. 961/8 esas numarada kayıt olan Vatan Cephesi davası sonradan 960/1 sayılı Anayasayı İhlal davasına bağlanmıştır⁶⁷⁹. Burçak, halkı silahlandırma davasının boşluğu anlaşılınca duruşmasının yapılmadığını belirtmiştir⁶⁸⁰.

Ankara Toplu İkinci Asliye Mahkemesinde görülen Et Balık Kurumu ile ilgili davadan 14 Kasım 1962 Çarşamba günü Rıfki Salim Burçak, beş arkadaşıyla birlikte, mahkemenin oy birliğiyle verdiği kararla beraat etmiştir⁶⁸¹.

g) Haksız İktisaplar Davası

1960 yılının yaz ve sonbahar aylarında Yassıada'da Rıfki Salim Burçak ve diğer sanıklardan dört ayrı bildiri istenmiştir⁶⁸².

İlk bildiri, Yassıada'da Silahlı Kuvvetler himayesinde bulunanlara ait beyan fişi olmuştur. Burçak, bu bildirinin, varlıklarını kabataslak halinde ifade etmelerine yarayan basit bir bildiri olduğunu belirtmiştir⁶⁸³.

İkinci bildiri, gelir bildirisi olmuştur. 14 Mayıs 1950 tarihinden 27 Mayıs 1960 tarihine kadar geçen on yıl içerisinde maaş, ücret, zirai, ticari gelir ve gayrimenkul geliri⁶⁸⁴ çeşitli kaynaklardan elde edilen gelirler sorulmuştur⁶⁸⁵.

Üçüncü bildiri, ayrıntılı bir biçimde istenmiş olan varlık bildirisi⁶⁸⁶. Sahip olunan gayrimenkul, para, tahvil, hisse senetlerinin veya altın, platin, gümüş, kıymetli taş, inci, kürk, halı ve müzik dolabı gibi şeylerin, bir de alacaklarla borçların beyanı malların alındığı tarihteki fiyatları değil, istenen tarihteki değerleri istenmiştir⁶⁸⁷.

⁶⁷⁸ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 167

⁶⁷⁹ **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, ag.e, s. 873

⁶⁸⁰ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 167

⁶⁸¹ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 168

⁶⁸² Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 112, 113

⁶⁸³ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 239

⁶⁸⁴ BCA, 13.08.1960:820, s. 35

⁶⁸⁵ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 239

⁶⁸⁶ BCA, 13.08.1960:820, s. 7

⁶⁸⁷ Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 240

İstenen son bildiri masraf bildirisi olmuştur. 14 kalemde toplanan bu masraflara yıllara göre ayrı ayrı gösterilmiştir. Masraf kalemleri şunlardan ibarettir: İkametgah ve yazlık ev için ödenen kiralar, aydınlatma ve ısıtma masrafları, mutfak masrafları, hizmetçi masrafları, giyim masrafları, nakil araç masrafları (şahsi otomobil, kara ve deniz nakil araçları), yurt içi ve yurt dışındaki öğrenim masrafları, kitap ve dergi masrafları, yurt içinde ve yurt dışında yapılan tedavi masrafları, dış seyahat masrafları, eğlence merkezlerinde yapılan masraflar, milletvekili sıfatıyla yapılan masraflar, bağış-hediye ve yardımlar, nişan, nikah, doğum ölüm ve benzeri olaylar dolayısıyla yapılan masraflardır⁶⁸⁸.

Milli Birlik Komitesi Başkanlığı Ankara Komutanlığının 3 Haziran 1960 tarihli, DP Genel Merkezinde görevli Erzurum Milletvekili Rıfkı Salim Burçak'ın 14 Mayıs Mahallesindeki evinde ve eklentilerinde arama yapılmasına ve bu aramanın Hakim Yüzbaşı Şaduman Can, Hakim Yüzbaşı Turgut Armay ve Hakim Üsteğmen Hasan Çelikkale tarafından yapılmasına karar verilmiştir⁶⁸⁹. Bizzat Rıfkı Salim Burçak ve eşi Burçak'ın huzurlarıyla evin her tarafında yapılan aramada, belirlenen eşya ve silah bulunmadığı görülmüş, bütün eşyaların normal bir evde bulunması gereken eşyalardan olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Rıfkı Salim Burçak ve eşi Dilşat Burçak'tan arama sırasında herhangi bir zarar ziyan olup olmadığı konusu sorulmuştur. Kendileri hiçbir zarar ziyanları bulunmadığını bildirmiş, arama tutanağında düzenlenmiş ve imzalanmıştır⁶⁹⁰.

Nitekim 1 Nisan 1961 tarihinde haksız iktisaplar davası sona ermiştir. Yüksek soruşturma Kurulu 11 Ocak 1961 tarihli ve 83 numaralı kararını Rıfkı Salim Burçak'a bildirmiştir. Fazlı Öztan'ın Başkanlığı altında toplanan 23 kişilik kurul, Burçak hakkında şu kararı vermiştir:

“Varlık, gelir ve masraf bildirilerini içeren dosyanın ve bu dosyada bulunan istihbarat belgelerinin bilir kişi tarafından incelenmesi sonucunda gayrimeşru servet iktisabının bulunduğunu ifade edecek ve buna kılavuz edecek bir durum görülmediğinden incelemenin derinleştirilmesine gerek bulunmadığı kanaatine varıldığı anlaşılmakla, dosyanın 1 sayılı kanunun 24. Maddesinin uygulanması bakımından mal beyanına ilişkin unsurların taktir edilmek üzere Yüksek Adalet Divanına gönderilmesine ve kurulca malları üzerine konulmuş bulunan ölçülü tedbirlerin kaldırılmasına oy birliği ile karar verilmiştir⁶⁹¹”.

⁶⁸⁸ BCA, 11.09.1960:820, s. 6

⁶⁸⁹ BCA, 3.6.1960:820, s. 17

⁶⁹⁰ BCA, 3.6.1960:820, s. 18

⁶⁹¹ Rıfkı Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 250

3) Kayseri Cezaevi ve Tahliye

Yassıada kararlarının açıklanmasından dört gün sonra Yassıada'dan sivil cezaevlerine nakiller başlamıştır. Rıfık Salim Burçak, Kayseri Cezaevine götürülmüştür⁶⁹².

Cezaevlerine nakillerde Kara, Hava ve Deniz Kuvvetlerine mensup subay ve erler ortak görevlendirilmişlerdir. Mahkumlar Yassıada'dan liman savunma ve avcı botları ile alınıp Yeşilyurt'taki askeri iskeleyle çıkarılmışlardır. Oradan otobüslerle Yeşilköy askeri hava alanına getirilmişler ve oradan askeri nakliye uçaklarıyla Kayseri'ye nakledilmişlerdir⁶⁹³.

Mahkumların Kayseri Cezaevi'ne nakillerinden bir müddet sonra yakınları tarafından ziyaretlerine de izin verilmiştir⁶⁹⁴.

Rıfık Salim Burçak, bir buçuk yıl Yassıada'da, bir yıl da Kayseri Cezaevi'nde kaldıktan sonra, Kayseri Cumhuriyet Başsavcısı Hikmet Gündüz, Burçak'ın 26 Eylül 1962'de tutuklu yazılarının geri alınmasına ve başka bir sebepten hükümlü ve tutuklu olmadığı takdirde hemen serbest bırakılmasına 25 Eylül 1962 tarihinde Anayasa Mahkemesince karar verildiğinden, bu nedenle gereğinin yapılmasını talep etmiştir⁶⁹⁵.

Böylece Yassıada davalarında mahkum edilen DP mensupları, idare ve devlet adamları Bakanlar Kurulu'nun hazırladığı af kanunu tasarısının önce 12 Ekim 1962 tarihinde Meclis'te kabul edilmesi, ardından 16 Ekim 1962 tarihinde Cumhuriyet Senatosunca da onaylanması ile affedilmiştir⁶⁹⁶.

⁶⁹² Tekin Erer, **a.g.e**, s. 632

⁶⁹³ Tekin Erer, **a.g.e**, s. 633; Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 175, 209

⁶⁹⁴ Tekin Erer, **a.g.e**, s. 636

⁶⁹⁵ BCA, 26.9.1962:1263, s. 9; Sinan Demirbilek, **a.g.e**, s. 228

⁶⁹⁶ Yasemin Doğaner, **a.g.e**, s. 332; Mithat Perin, **a.g.e**, s. 238

SONUÇ

Rıfıkı Salim Burçak, 1950 ile 1961 yılları arasında siyasi hayatta görev almıştır. Bu süre içerisinde hem DP milletvekili hem de bakanlık görevlerinde bulunmuştur.

Rıfıkı Salim Burçak'ın DP'ye girişı 14 Mayıs 1950 seçimleriyle başlamıştır. DP bu seçimlerde % 55.22 oranında oy almıştır. Burçak, 1950 seçimlerinde Erzurum'dan DP milletvekili seçilerek I. Adnan Menderes kabinesinde görev almıştır.

Burçak, bu görevdeyken Demokrat Parti Dönemi'nde aşırı sağcıların faaliyetlerinin sonucu olarak kurulduğu bilinen Milliyetçiler Derneği'nin Kapatılışı konusu gündeme gelmiştir. Derneğin kurulma amacı, Milliyetçi Dernekleri birleştirmek, Milliyetçilerin aralarındaki bağları güçlendirmek olarak bilinmesine rağmen bu dernek, ülkede tüzük dışı hareket etmek ve amacından sapmış olarak nitelendirilmiştir. Nitekim Burçak da Adnan Menderes ile tam anlamıyla aynı görüşte olmasa da derneğin aykırı hareketlerini kabul edip kanunun derinlemesine incelenmesinden sonra karar verilmesini savunmuştur. Sonuç olarak Demokrat Parti Dönemi'nde Milliyetçiler Derneği'nin birçok şubesi kapatılmış ve derneğin başkanı ve genel kurul üyesi Haysiyet Divanına verilmiştir. Bu dönemde iktidar – muhalefet arasında gerginliği artıran olayların başlangıcı, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün 1952'deki İzmir nutku olmuştur. İnönü İzmir'de, Demokrat Parti'nin Halkevlerinin kapatılmasına tepki göstermiş, iktidarı kanun dışı hareket etmekle suçlamış, halkı iktidara karşı ayaklanmaya sevk etmiştir. Rıfıkı Salim Burçak da bu nedenle TBMM'ye gensoru önermiştir. İsmet İnönü'nün İzmir'deki nutku ileriki seçimde Demokrat Parti'nin oylarını aksine azaltmamış, yükseltmiştir.

Burçak, 1951 ile 1954 yılları arasında iki kez kabinede yer almıştır. 1951'de Tekel ve Gümrük Bakanlığı görevindeyken öne çıkan önemli gelişmelerden biri, Demokrat Parti'nin Üçüncü Büyük Kongresi'nde Demokrat Parti Genel Kurul Üyesi seçilmiş olmasıdır. Bu üyeliğin Rıfıkı Salim Burçak için önemi farklıydı. Burçak, Doğu Anadolu'yu, Erzurum'u temsilen DP Genel Kurul Üyesi seçilmiştir. Kendisiyle birlikte Erzurum'dan birkaç arkadaşı daha bu üyeliğe aday olmuştur. Ancak Genel Kurul Üyeliği öncesinde de sonrasında DP içinde Adnan Menderes açısından ufak da olsa sorun çıkmıştır. Adnan Menderes'e göre aynı anda hem Bakanlık görevi hem de DP Genel Kurul Üyeliği olmamalıydı. Genel Kuruldaki Bakan sayısının çoğalması parti içinde yaygınlaşmaya başlamıştı. Burçak, bu üyeliğe Erzurumlular'ın teşvikiyle girmiş olmasına rağmen, bir süre sonra Tekel ve Gümrük

Bakanlığı görevinden ayrılmış, DP Genel Kurul Üyesi olarak DP’de siyasi görevine devam etmiştir. 1953 yılına gelindiğinde hükümet üyelerinden bazılarının kabineden çekilmesiyle Rıfık Salim Burçak’ın Milli Eğitim Bakanlığı gündeme gelmiştir. Başbakan Adnan Menderes, Burçak’ın Tekel ve Gümrük Bakanlığı görevinden takdir edilecek şekilde ayrıldığını, dolayısıyla DP için, örnek olabilecek davranış sergilediğini söylemiştir. Burçak’a Milli Eğitim Bakanlığı teklifinin yapılmasında, onun DP’ye karşı cephe almamasının önemi büyüktü. Nitekim Burçak Milli Eğitim Bakanlığı teklifini kabul ederek göreve başlamıştır. Bu dönemde üniversitelerin siyaset yasağı gündeme gelmiş ve kesin olarak bu sorun, Burçak ile birlikte çözülmüştür. Demokrat Parti adına önemli bir gelişme kaydedilmiştir. Çünkü üniversitelerin siyasetle uğraşması CHP iktidarı döneminde tartışmalara yol açmıştı ve sorun çözülsede uygulanmasında kargaşa yaşanmıştır. Sonrasında Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okulları arasında da yıllardır devam eden maaş, görev yeri ve süresi gibi farklılıklar giderilmiştir. Burçak’ın Milli Eğitim Bakanlığı döneminde öne çıkan diğer önemli bir gelişme, daha önce Atatürk döneminde gündeme gelip de tamamlanamayan bir faaliyet olan Atatürk Üniversitesi’nin kurulmasıdır. Bu üniversitenin merkezinin Erzurum olması, Burçak’ın bu faaliyette katkısını ortaya koymuştur.

Rıfık Salim Burçak, 1954 Seçimleriyle DP Milletvekili ve DP Genel Kurul Üyesi olarak görevini devam ettirmiştir. Bu dönemde DP, oylarını % 55.22’den % 58.42’ye çıkarmıştır. 1954 - 1957 yılları arasındaki olaylar iktidar – muhalefet ilişkilerini gittikçe gerginleştirmiştir. Bu döneme 6- 7 Eylül olayları damgasını vurmuştur. 6 -7 Eylül olayları, Türkiye ile Yunanistan’ın Kıbrıs Meselesi arasındaki gerginliğin yansıması sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu olaylar Demokrat Parti Hükümeti’nin kısıtlayıcı, kimlikleri kısıtlayan bir hükümet olarak algılanmasına neden olmuştur. 1954 yılında DP, İspat Hakkı Kanununu kabul etmiştir. Bu kanunla DP, kendileri hakkında olumsuz haber olabilecek, halkı olumsuz etkileyecek haberlere karşı kendisini güvence altına almıştır. Muhalefete göre de bu kanun, DP’nin kendi açıklarını kapatmak, kendi çıkarlarını korumak amacıyla çıkarılmıştır. 1956 yılında İspat Hakkı Kanunu Adalet Komisyonu’nda reddedilmiştir. Burçak, iktidarın muhalefet karşısında kendini savunma gücünü çekişmesini düşünmüştür.

1957-1960 milletvekilliğinde ise Burçak, DP’nin zor ve önemli bir sürecinde yer almıştır. Çünkü bu dönemde DP, 1957 seçimleriyle oy kaybına uğramıştır. DP % 47.3, CHP % 40 oranında oy almıştır. Cumhuriyet Halk Partisi oylarını bu seçimlerde yükseltmiştir. Bu durum da partiler arasındaki mücadeleyi şiddetlendirmiştir. Bu dönemde öne çıkan olaylar; Üniversite olayları, Vatan Cephesinin Kurulması, 18 Nisan 1960 tarihli Tahkikat

Komisyonu'nun kurulması ve Harp Okulu öğrencilerinin üyüşü olmuştur. Üniversite olayları, Üniversiteleri Siyasetin Dışında Tutma Kanunuyla başlamıştır. Üniversiteler bu kanunu üniversitenin kendi organlarına vermesinden dolayı uygulayamamıştır. Bu önemli kanun, DP Hükümeti'nin üniversiteleri kısıtlaması olarak anlaşılmıştır. Vatan Cephesi ise muhalefeti etkisiz kılmak amacıyla kurulmuştur. Ancak Burçak'ın da belirttiği üzere bu örgütün radyoda yayınlar yapması DP'nin aleyhine olmuştur. Bu örgütün kurulması, sonraları 27 Mayıs İhtilali sonrasında Rıfki Salim Burçak'ın ve DP'li Milletvekillerinin Yassıada'da yargılanmak üzere karşılarına çıkmıştır. Tahkikat Komisyonu'nun kurulması ile CHP'nin tasfiyesi yoluna gidilmiştir. Burçak, bu komisyonun kurulmasına oy vermemiş ancak oy birliği ile ilan edilmiştir. Tahkikat Komisyonu DP için, partilerini koruma ve bir tedbir olarak düşünülmüştür; ancak DP'nin aleyhinde sonuç vermiştir. İktidar-muhalefet ilişkilerini gerginleştiren bir diğer olay Harp Okulu öğrencileri yürüyüşüdür. Bu olay muhalefetin yıkıcı ve tahrikçi politikasının sonucuydu. Burçak'a göre de art arda gelen olumsuz olayların temelinde DP'nin oylarının azalmasına bağlı olarak, DP'nin kendi içinde birtakım eksiklerinin olmasıydı.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesiyle DP iktidardan düşmüş, Türk tarihinde kara leke olarak adlandırılan bir dönem başlamıştır. Rıfki Salim Burçak'ın da dahil olduğu, DP'li Milletvekilleriyle DP Hükümet Üyeleri tutuklanmış, sorgulanmış ve 15 idam kararı çıkmıştır. Ağır mahkumiyetler verilmiştir. Ancak CHP'ye mensup hiç kimseye dokunulmamıştır. Bu müdahaleyle DP, sanki kendi eksiklerinin, yanlışlarının ve hatalarının tarafıymış gibi gösterilmiştir. Muhalefet ise bu müdahaleyi DP yönetiminin zorunlu sonucu olarak görmüş, kendileri adına başarı olarak yorumlamıştır.

KAYNAKLAR

A) ARŞİV KAYNAKLARI

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 5.9.1960:960/1, 2, s. 718

BCA, 5.09.1960:960/1, 2, s. 719

BCA, 4.8.1961:960/1, 139, s. 16

BCA, 4.8.1961:960/1, 2, s. 20

BCA, 5.09.1960:960/1, 2, s. 720

BCA, 4.8.1961:960/1, 139, s. 15

BCA, 4.8.1961:960/1, 139, s. 17

BCA, 7.6.1961:961/7, 688, s. 1

BCA, 7.6.1961:961/7, 688, s. 2

BCA, 7.6.1961:961/7, 688, s. 3

BCA, 13.08.1960:820, s.35

BCA, 13.08.1960:820, s.7

BCA, 11.09.1960:820, s. 6

BCA, 3.6.1960:820, s. 17

BCA, 3.6.1960:820, s. 18

BCA, 26.9.1962:1263, s. 9

B) TBMM TUTANAKLARI

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Yüz Beşinci Birleşim, 15.12.1950, Cilt: 9, 243 Numaralı Bütçe Komisyon Raporu

TBMMTD, Dönem IX, Yüz Beşinci Birleşim, 27.07.1951, Cilt: 9

TBMMTD, Dönem IX, Seksen Altıncı Birleşim, 6.06.1951, Cilt: 8

TBMMTD, Dönem IX, Doksan altıncı Birleşim, 25.6.1951, Cilt: 8, 219 Sayılı Kanun Raporu

TBMMTD, Dönem IX, Doksan Altıncı Birleşim, 29.06.1951, Cilt: 8

TBMMTD, Dönem IX, On Yedinci Birleşim, 15.12.1952, Cilt: 18, O:2, 264 Sayılı Gensoru Önergesi

TBMMTD, Dönem IX, On Yedinci Birleşim, 15.12.1952, Cilt: 18, O:2, 265 Sayılı Gensoru Önergesi

TBMMTD, Dönem IX, Altıncı Birleşim, 17.11.1952, Cilt: 17

TBMMTD, Dönem IX, Ellinci Birleşim, 24.2.1952, Cilt: 5

TBMMTD, Dönem IX, Kırk Birinci Birleşim, 18.2.1952, Cilt: 18, O:1, 110 Sayılı Kanun Tasarısı

TBMMTD, Dönem IX, Kırk Birinci Birleşim, 18.2.1952, Cilt: 13

TBMMTD, Dönem IX, Beşinci Birleşim, 17.11.1952, Cilt: 17

TBMMTD, Dönem IX, Otuz İkinci Birleşim, 26.1.1953, Cilt: 19

TBMMTD, Dönem IX, Yetmiş İkinci Birleşim, 24.4.1953, Cilt: 21

TBMMTD, Dönem IX, On Beşinci Birleşim, 9.12.1953, Cilt: 26

TBMMTD, Dönem IX, Yüz On Üçüncü Birleşim, 21.7.1953, Cilt: 24, 295 Numaralı

Milli Eğitim Komisyon Raporu

TBMMTD, Dönem IX, Yüz On Üçüncü Birleşim, 21.7.1953, Cilt: 24

TBMMTD, Dönem IX, Otuz Birinci Birleşim, 20.1.1954, Cilt: 27, 295 Numaralı Eğitim ve Bütçe Komisyon Raporu

TBMMTD, Dönem IX, Otuz Birinci Birleşim, 20.1.1954, Cilt: 27

TBMMTD, Dönem IX, Otuz Dokuzuncu Birleşim, 8.2.1954, Cilt: 28

TBMMTD, Dönem IX, Kırk İkinci Birleşim, 12.2.1954, Cilt: 28

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, Kırk Üçüncü Birleşim, 15.2.1954, Cilt: 28

TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt: 28

TBMMZC, Dönem IX, Kırk Üçüncü Birleşim, 15.2.1954, Cilt: 28

TBMMZC, Dönem IX, Kırk Dokuzuncu Birleşim, 24.2.1954, Cilt: 28

TBMMZC, Dönem X, Ellinci Birleşim, 26.2.1955, Cilt: 5

TBMMZC, Altmış Yedinci Birleşim, 25.04.1955, Cilt: 6

C) KİTAPLAR

AĞAOĞLU, Samet **Marmara'da Bir Ada**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011.

AĞAOĞLU, Samet **Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013.

AHMED, Feroz **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Hil Yayını, İstanbul, 2010.

ALBAYRAK, Mustafa **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004.

ANADOL, Cemal **Türk Siyaset Tarihinde Demokrat Parti**, Yeni Kuvayi Milliye Yayınları, İstanbul, 2004.

AYDEMİR, Şevket Süreyya **İhtilalin Mantığı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.

AYDEMİR, Şevket Süreyya **İkinci Adam**, Remzi Kitabevi, Cilt:3, İstanbul, 1968.

BAŞAR, Erdoğan **Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2004.

BİBERLİOĞLU, M. Kemal **Yassıada Kararları ve Tahkikat Komisyonunun Bilinmeyen Gerçekleri**, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 1996.

BURÇAK, Rıfki Salim **On Yılın Anıları (1950-1960)**, Nurol Matbaacılık, Ankara, 1998.

BURÇAK, Rıfki Salim **Yassıada ve Öncesi**, Çam Matbaası, Ankara, 1973.

BURÇAK, Rıfki Salim **27 Mayıs Üzerine Görüşler**, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 1991.

BURÇAK, Rıfki Salim **Türkiye’de Milli İrade’nin Zaferi**, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 1994.

BURÇAK, Rıfki Salim **Türkiye’de Askeri Müdahalelerin Düşündürdükleri**, Gazi Üniversitesi Basın- Yayın Yüksekokulu Matbaası, Ankara, 1998.

BURÇAK, Rıfki Salim **İdamların İçyüzü**, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 1997.

BİRAND, Mehmet Ali, DÜNDAR Can, ÇAPLI Bülent **Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1991.

ÇOŞKUN, Süleyman **Türkiye’de Politika (1920-1995)**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.

Darbeler, ‘ Demirkırat ‘lar ve 27 Mayıs, Hazırlayan GÖKSU Sadık, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, s. 36-37

DEMİRAL, Cafer **Türkiye’nin 42 Hükümeti (25 Nisan 1920-15 Nisan 1973)**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973.

DEMİRBİLEK, Sinan **Demokrat Partililerin Anılarında Yassıada**, AKY Yayınları, İstanbul, 2012.

DEMİRER, Mehmet Arif **Demokrat Parti İktidarının Günlüğü (1950-1960)**, Demokrat Parti Yayınları, Ankara, 1995.

DOĞANER, Yasemin **Türk Demokrasi Tarihinde Vatan Cephesi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2013.

EKŞİ, Rasim **Yassıada Çığığı**, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2005.

ERER, Tekin **On Yılım Mücadelesi**, Cilt:2, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul, 1965.

ERER, Tekin **Yassıada ve Sonrası**, Cilt:2, Yeni Matbaa, İstanbul, 1965.

EROĞLU, Cem **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Kitabevi, Ankara, 1998.

GÜLEN, Nejat **Anılarımda 27 Mayıs ve Yassıada**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2005.

İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları 1920-1973, TBMM Kültür ve Yayın Kurulu Yayın Sanatları, No:57, Cilt:2, Ankara, 1993.

NEBİOĞLU, Osman **Kim Kimdir**, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1961-1962.

NUTKU, Emrullah **Siyasi Anılarım, Demokrat Parti Neden Çöktü ve Politikada Yitirdiğim Yıllar, (1946- 1958)**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1979.

PERİN, Nihat **Zindana Tıklan İktidar**, Doğan Kitabevi, İstanbul, 2011.

TANYELİ, Halit- TOPSAKALOĞLU, Adnan **İzahlı Demokrat Parti Kronolojisi, 1950-1958**, Cilt:2, İstanbul, 1959.

TÖKİN, Firuzan Hüsrev **Türkiye'de Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi (1839-1965)**, Elif Yayınları, İstanbul, 1965.

TURGUT, Hulusi **Yassıada'da Yaptırılmayan Savunmalar**, Doğan Kitabevi, İstanbul, 2007.

ÖZTÜRK, Kazım **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX. Dönem (1950- 1954)**, TBMM Vakfı Yayınları

ÖZTÜRK, Kazım **Türkiye Hükümetleri ve Programları**, AK Yayınları, İstanbul, 1968.

SEFERCİOĞLU, Necmettin **Türk Milliyetçiler Derneği ve Kapatılışı Davası**, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2012.

UÇAROL, Rıfat **Siyasi Tarih (1789-1999)**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000.

YAZICI, Mustafa **Tanzimat'tan Bu yana Milli Eğitim Bakanları, Başbakanlar ve Atatürk (1838- 1973)**, Emel Matbaacılık, İstanbul, 1973.

Yassıada Yargılamaları, Müşterek Müdafaa Kararlar ve Kararların Eleştirisi, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 1995.

Yüksek Adalet Divanı Kararları, İstanbul- Yassıada, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006.

D) MAKALELER

Muzaffer Çandır, “*Samet Ağaoğlu’nun Gözüyle 27 Mayıs İhtilali ve Sonrası*”, **Türkler Ansiklopedisi**, 2002, C. 17, s. 70

E) GAZETE VE DERGİLER

1) Akşam

“*El Çabukluğu İle Hazineden Alınmak İstenen Yılda 2 Milyon Lira*”, **Akşam**, 13 Haziran 1951, s. 1

“*El Çabukluğu İle Hazineden Alınmak İstenen Yılda 2 Milyon Lira*”, **Akşam**, 13 Haziran 1951, s. 2

“*Hazine Zararı Bahsi Mevzuu Değilmiş*”, **Akşam**, 17 Haziran 1951, s. 1

“*Hazine Zararı Bahsi Mevzuu Değilmiş*”, **Akşam**, 17 Haziran 1951, s. 2

“*Tekel Bakanının Asit ve Karbonik Hakkındaki İzahatı Hayretle Karşılandı*”, **Akşam**, 19 Haziran 1951, s. 2

“*Tekel Bakanının Dünkü Basın Toplantısı*”, **Akşam**, 16 Ağustos 1951, s. 2

2) Cumhuriyet

“*Yeni Gümrük ve Tekel Bakanı Dün Vazifesine Başladı*”, **Cumhuriyet**, 17 Mart 1951, s.

1

“*DP Büyük Kongresi Dün Akşam Kapandı*”, **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1951, s. 5

“*Tekel İşlerine Dair Bakanın Beyanatı*”, **Cumhuriyet**, 16 Ağustos 1951, s. 1

“*Tekel Bakanının tetkikleri*”, **Cumhuriyet**, 29 Ağustos 1951, s. 2

“*Tekel Bakanının Dünkü Tetkikleri*”, **Cumhuriyet**, 2 Eylül 1951, s. 2

“*Tekel Bakanının Tetkikleri*”, **Cumhuriyet**, 5 Eylül 1951, s. 2

“*Gümrük ve Tekel Bakanının Karşılara Hitabesi*”, **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1951, s. 4

“*Bakanlar Kurulunda Dün Bir Değişiklik Daha Oldu*”, **Cumhuriyet**, 23 Ekim 1951, s. 3

“*Türk-Fransız Dostluk Cemiyeti Meclis Grubu İdare Heyeti*”, **Cumhuriyet**, 30 Mayıs 1952, s. 1

“Milli Selamet Kanunu Tasarısı Bugün Görüşülüyor”, **Cumhuriyet**, 20 Temmuz 1953, s. 6

“Politika ve Profesörler”, **Cumhuriyet**, 5 Ağustos 1953, s. 1

“Bayar, Teknik Öğretmen Okulunda”, **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1953, s. 6

“Maarifimizin Bugünkü Halini Anlatan Güzel Bir Sergi”, **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1953, s. 1

“Maarifimizin Bugünkü Halini Anlatan Güzel Bir Sergi”, **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1953, s. 7

“Milletlerarası Üçüncü Beden Eğitimi Kongresi Açıldı”, **Cumhuriyet**, 3 Ağustos 1953, s. 1

“Milletlerarası Üçüncü Beden Eğitimi Kongresi Açıldı”, **Cumhuriyet**, 3 Ağustos 1953, s. 6

“Teknik Üniversite Dün Yeni Ders Yılına Başladı”, **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1953, s. 1

“Teknik Üniversite Dün Yeni Ders Yılına Başladı”, **Cumhuriyet**, 21 Ekim 1953, s. 6

“Meclis’te Din Mevzusuna Dair Görüşmeler”, **Cumhuriyet**, 13 Şubat 1954, s. 1

“Meclis’te Din Mevzusuna Dair Görüşmeler”, **Cumhuriyet**, 13 Şubat 1954, s. 5

“Köy Enstitüleriyle İlköğretmen Okulları Birleştiriliyor”, **Cumhuriyet**, 21 Ocak 1954, s. 7

“Beynelminel Talebe Kongresi Bugün Başlıyor”, **Cumhuriyet**, 9 Ocak 1954, s. 2

“Fransa’da Bir Dostluk Cemiyeti Kuruldu”, **Cumhuriyet**, 14 Ocak 1934, s. 3

“Yarın İzmir’de Bir Müzik Okulu Açılıyor”, **Cumhuriyet**, 17 Ocak 1954, s. 3

“DP Büyük Kongresinde Dilekler, Tenkitler”, **Cumhuriyet**, 18 Ekim 1955, s. 1 ve 5

3) Milliyet

“Erzurum’un Kurtuluş Şenlikleri”, **Milliyet**, 13 Mart 1951, s. 4 ve 5

“Ankara’da Toplanan Sanayi Kongresi”, **Milliyet**, 10 Nisan 1951, s. 1

“Ankara’da Toplanan Sanayi Kongresi”, **Milliyet**, 10 Nisan 1951, s. 5

“Tekel Bakanının Tetkikleri”, **Milliyet**, 4 Eylül 1951, s. 2

Burçak, Rıfkı Salim *“YanlıŞ Görüşler”*, **Milliyet**, 6 Ocak 1952, s. 7

“Tevfik İleri İsnatlara Karşı Müdafaaasını Yaptı”, **Milliyet**, 27.01.1953, s. 1

“Sait Bilgiç İle Tahsin Tola DP’den İhraç Edildiler”, **Milliyet**, 01.02.1953, s. 1

“Kabinenin Durumu Bugün Belli Oluyor”, **Milliyet**, 8 Nisan 1953, s. 1

“Maarif Teşkilatında Değişiklik Yapılmıyor”, **Milliyet**, 26 Nisan 1953, s. 2

“İstanbul Üniversitesi Sitesi Kuruluyor”, **Milliyet**, 11 Haziran 1953, s. 2

“Başvekil Üniversite Gençliğine Hitap Etti”, **Milliyet**, 21 Ekim 1953, s. 1
“DP’nin Aday Listesinin İlan edilmesi”, **Milliyet**, 23 Nisan 1954, s. 7
“Seçimleri Kazananlar”, **Milliyet**, 3 Mayıs 1954, s. 7
“DP Büyük Kongresi Toplanıyor”, **Milliyet**, 15.10.1955, s. 1
“Başvekil Umumi Seçimlerin Yenilenmesini Teklif Etti”, **Milliyet**, 17.10.1955, s. 1
“Yeni Genel İdare Kurulu”, **Milliyet**, 17.10.1955, s. 1
“İspat Hakkı Tasarısı Yine Görüşülecek”, **Milliyet**, 27.04.1956, s. 1
“DP Grubu Kıbrıs Meselesini Görüştü”, **Milliyet**, 06.07.1956, s. 1
“Kıbrıs Hakkında İzahat”, **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1956, s. 1 ve 5; **Milliyet**, s. 1
“İki Şeker Fabrikası Açıldı”, **Milliyet**, 5 Ekim 1956, s. 1
“DP Yoklamaları Sürprizli Geçti”, **Milliyet**, 3 Ekim 1957, s. 3
“Atatürk Üniversitesi Pazartesi Günü Açılıyor”, **Milliyet**, 12.11.1958, s. 1
“Yırcalı’yı Destekleyen Mebus Sayısı 226’ya Çıktı”, **Milliyet**, 27 Ekim 1959, s. 6
“Yassıada’da Olanların Resmi Listesi Açıklandı”, **Milliyet**, 29.09.1960, s. 5
“DP Meclis Grubu Zabıtları Okundu”, **Milliyet**, 16.05.1961, s. 5
“Sanıkların Yüzde 40’ı Savunma Yaptı”, **Milliyet**, 05.08.1961, s. 1
“Yassıada’da 3,5 Saatte 27 Sanık Savunma Yaptı”, **Milliyet**, 06.08.1961, s. 5
“27 Mayıs’tan Önce DP-CHP Koalisyonu Teklif Edilmişti”, **Milliyet**, 17.01.1970, s. 11

4) Yeni Ulus

“DP Meclis Grubunda Adaylar Tespit Edildi”, **Yeni Ulus**, 13 Mayıs 1954, s. 1
“Yeni Kabineye 6 Yeni Bakan Girdi”, **Yeni Ulus**, 18 Mayıs 1954, s. 1

5) Ulus

“Tekel Bakanı Da Dün İstifa Etti”, **Ulus**, 23 Ekim 1951, s. 5
“Kabinede Boşalan Bakanlıklara Yeni Tayinler Yapıldı”, **Ulus**, 9 Nisan 1953, s. 1

6) Zafer

“Erzurum’un Kurtuluş Şenlikleri”, **Zafer**, 13 Mart 1951, s. 4
“Erzurum’un Kurtuluş Şenlikleri”, **Zafer**, 13 Mart 1951, s. 5
“İşçilerin Hafta Tatili Konusunda Kabul Edilen Ziyaret”, **Zafer**, 22 Mart 1951, s. 1
“İşçilerin Hafta Tatili Konusunda Kabul Edilen Ziyaret”, **Zafer**, 22 Mart 1951, s. 4
“Kaçakçılarla Mücadele, Gümrük Tarifesi Kanunu, Ege ve Karadeniz Tütün Piyasası”, **Zafer**, 23 Mart 1951, s. 3
“Tütün Mahsullerinin Islah Edilmesi”, **Zafer**, 27 Mart 1951, s. 2

“Tütün Piyasası Tabii Haldedir”, **Zafer**, 31 Mart 1951, s. 1
“Tütün Piyasası Tabii Haldedir”, **Zafer**, 31 Mart 1951, s. 4
“Karadeniz Bölgesinde Tütün Satışları Durumu”, **Zafer**, 25 Nisan 1951, s. 1
“Karadeniz Bölgesinde Tütün Satışları Durumu”, **Zafer**, 25 Nisan 1951, s. 4
“Tekel Bakanının Beyanâtı”, **Zafer**, 6 Mayıs 1951, s. 3
“Kabinede Boşalan Bakanlıklara Yeni Tayinler Yapıldı”, **Zafer**, 9 Nisan 1953, s. 1
“Milli Eğitim Komisyonu Tasarıyı Dün Kabul Etti”, **Zafer**, 19 Temmuz 1953, s. 1
“Camiülezhher’de Okuyan Talebeler Meselesi”, **Zafer**, 16 Şubat 1954, s. 6
“İlköğretmen Okulları Köy Enstitüleriyle Birleşecek”, **Zafer**, 21 Ocak 1954, s. 4
“Milli Eğitim Bakanının Beyanâtı”, **Zafer**, 19 Şubat 1954, s. 6

7) **Ayn Tarihi Dergisi**

Ayn Tarihi, Başbakanlık Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 22 Eylül 1954.

8) **Resmi Gazete**

“Tütün ve Müskirattan Alınacak Müdafaa Vergisi Hakkında Kanun”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 2714, 30 Mayıs 1934, s. 3874
“Askerlik Mükellefiyeti Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 3170, 30 Kasım 1937, s. 5815
“Tütün ve Tütün İhisarı Kanunu”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 3943, 25 Haziran 1938, s. 10083
“Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilat Kanunu”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 5141, 19 Haziran 1942, s. 3243-3246
“İlkokul Öğretmenlerinin Kanunları”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 4291, 13 Ocak 1943, s. 4289-4291
“Şark Halı ve Kilimleri ile Benzerleri ve Hayvan Postları için Kurulacak Serbest Yer Kanunu”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 6315, 24 Mayıs 1946, s. 10626
“Üniversiteler Kanunu”, **T.C. Resmi Gazete**, S.6336, 18 Haziran 1946, s. 10779
“Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenlerle Köy, Sağlık Memurlarının Geçimlerini Düzenlemek Üzere 3803, 4274, 4459 Sayılı Kanunlara Ek Kanun”, **T.C Resmi Gazete**, S. 6703, 10 Eylül 1947, s. 128885-128886
“İlkokul Öğretmenlerinin Almakta Oldukları Aylık Dereceleri Hakkında Kanun”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 6955, 12 Temmuz 1948, s. 14372
“Siyasal Bilgiler Okulunun Siyasal Bilgiler Adıyla Ankara Üniversitesi’ne Katılması Hakkında Kanun”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 7473, 3 Nisan 1950, s. 18241-18242

“ *Türk Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı, Birleşmiş Milletler ve Milletlerarası İmar ve Kalkınma Arasında Akdeniz Mıntıkası Hükümetlerine Bazı Teknik Yardımlar Sağlanmasına Dair Antlaşmanın Onaylanması*”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 7851, 4 Temmuz 1951, s. 1561-1562

“*Resmi Daire ve Müesseselerin Siyasi Partilere Bedelsiz Mal Devredemeyeceklerine ve Bu Daire ve Müesseselerle Münfesi Derneklere Ait Olup Siyasi Partilere Terk Edilmiş Olan Gayrimenkul Mallarla Bu Partiler Tarafından Genel Menfaat İçin Yaptırılmış Olan Binaların Sahiplerine ve Hazineye İadesine Dair Kanun*”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 7882, 11 Ağustos 1951, s. 1781-1782

“*Rıfık Salim Burçak’ın İstifasının Kabulü ve Nuri Özsan’ın Bu Göreve Vekillik Etmesinin Uygun Olduğu Hakkında Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi*”, **T.C. Resmi Gazete**, S.7944, 31 Ekim 1951, s. 2161

“*Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun*”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 8625, 27 Ocak 1954, s. 8094

“*Kan Bankası ve Kan Nakil Merkezlerinin Döner Sermaye ile İdaresine Dair Kanun*”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 8639, 20 Şubat 1954, s. 8233

“*Neşr yoluyla veya Radyo Yoluyla İşlenecek Bazı Suçlar Hakkında Kanun*”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 8660, 9 Mart 1954, s. 8653

“*Doğu Vilayetlerimizde Kurulacak (Atatürk Üniversitesi) İnşaatı İçin Gelecek Yıllara Dair Taahhütlere Girişilmesi Hakkında Kanun*”, **T.C. Resmi Gazete**, S. 8663, 20 Mart 1954, s. 8725

“*TBMM Tahkikat Encümenlerinin Vazife ve Salahiyetleri Hakkında Kanun*, **T.C. Resmi Gazete**, S. 10491, 28 Nisan 1960, s. 1242

F) PDF DOSYALARI

Yrd. Doç. Dr. Asım Saldamlı, “*İnsan Kaynakları Yönetiminde Bilişim Teknolojisinin Kullanımına Yönelik Bir Araştırma: Tekirdağ Örneği*”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:7, Sayı:13, Bahar 2008, S. 239-263, www.itucu.edu.tr/pdf

Doç. Dr. Erdal Aydoğan, “*Üçüncü Umum Müfettişliğinin Kurulması ve Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer’in Bazı Faaliyetleri*”, **Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 33-34, Mayıs-Kasım 2004, s. 1-14.pdf

Firdevs Temizgüney, “*Erzurum Şeker Fabrikasının Açılışı*”, **Ankara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Erzurum, 2010, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/793/10156.pdf>

Gürcan Bozkır, ‘‘Cumhuriyet Dönemi Türk İdare Hukukçuları’’,
www.kisi.deu.edu.tr/gurcan.bozkır/Prof.Dr.TurhanFeyzioğlu’nun Siyasi
Kişiliğicit2_sayı6-7_gurcan.bozkır.pdf
Zehra Arslan, ‘‘ Vatan Cephesi Davası (Kararname, Savunmalar ve Karar)’’, 2012,
http://www.historystudies.net/Makaleler/1385440317_ZehraArslann.pdf

G) RESMİ İNTERNET SİTELERİ

http://www.siyasaliletisim.org/index.php/sie-modul/128-sie-modul/304-seçim-
sistemleri.html **Erişim Tarihi:** 19. 03. 2014

http://journals.istanbul.edu.tr/iuihid/article/dowland/1023001626/1023001458 **Erişim
Tarihi:** 19. 03. 2014

www.gazetebayrak.com/milli-eğitim-bakanlarımız-20.htm **Erişim Tarihi :** 20.09.2014

http://tr.wikipedia.org/wiki/Hüseyin_Nail_Kübalı **Erişim Tarihi:** 29.11.2014

http://tr.wikipedia.org/wiki/Nihat_Erim **Erişim Tarihi:** 25.06.2013

‘‘Siyasi Tarih Kürsüsünün Tarihçesi’’, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı,
Siyasitarih.politics.ankara.edu.tr/yeni-sayfa-8.htm **Erişim Tarihi:** 25.06.2013

www.filozof.net/Turkce/edebiyet/edebi-sahsiyetler-kisilikler-biyografileri/41498-sukru-
baban-kimdir-hayat-eserleri-hakkında-bilgi.htm **Erişim Tarihi:** 25.06.2014

Dr. S. Yılmaz Kuşay ‘‘Atatürk Üniversitesinin Kuruluşu ve Rıfka Salim Burçak’’,
www.gazeteguncel.net **Erişim Tarihi:** 25.11.2014

EKLER

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

718

Yasasında

5/9/1960

Başkan : Fali Öztan
Üye : Vâcîhi Tömük
Üye : Süleyman Taşar
Kâtip : Kaya Dınç

SANIK : Rıfka SALİM BURÇAK, Salim oğlu, 1913 doğumlu, Saniyeden doğma, aslen Erzurumlu olup sakat Erzurum Milletvekilleri'nden, evli, 3 çocuklu, sabıkasız, Siyasal Bilgiler okulu mezunu, sabık Gümrük Tekel ve Maarif vekillerinden bulunduğu söyleni.

1950 yılındanberi milletvekili idim. 27 mayısta nezarete alınıp bırakıldım 7 Haziranda tekrar nezarete alındım dedi.

İsnaad EDİLEN SUÇ ANLATILARAK SORULDUKTA CEVABEN:

Türkiyede demokratik rejimin tahrip edip onun yerine bir diktatorya tesis edilebileceğine, böyle bir imkânın mevcut olabileceğine kani değilim. Memleketimizde aşağı yukarı bir buçuk asra yaklaşan hürriyet ve rejim mücadelesi bu gün Türk Milletini çok yüksek ve olgun bir seviyeye getirmiş bulunuyor. Böyle bir seviyede olan milletimizin bilhassa son 15 senedenberi müteaddir partili demokratik rejim içerisinde durmadan demokratik telâkiler istikametinde telkin ve tesirler altında bulunan Türk Milletinin bir diktatoryaya müsaade etmesine imkân yoktur. Diktatorya rejimi baş her şeyden evvel serbest seçimi ortadan kaldırır. D.P. bu bakımdan 1950 senesindeki seçim emniyetini 1954 tarihinde kanunda yaptığı bir tadille çok daha kuvvetli bir teminata bağlamıştır. Mebus tutanaklarının yüksek seçim kurulunda karara bağlanması usulühi ihdas etmiştir. Son zamanlarda da önümüzde yapılacak olan yeni seçimler için muhalefet partisi ile iktidar partisi seçim emniyeti bakımından aynı görüşe varmışlar ve seçim kanununda bu yolda yapılacak olan tadilat üzerinde mutabak- mutabık kalmışlardır. Hatta muhalefeti müsoûllerinden biri E.M.M. kürsüsünde iktidar partisinin bu bakımdan göstermiş olduğu anlayıştan dolayı mecliste teşekkürlerini bildirmiştir. Demek istiyorum ki seçim emniyetini durduğumuz noktadan çok daha ileri bir seviyeye getirmiş bulunuyoruz. Diktatorya rejimi ikinci olarak siyasi partilerin mevcudiyetine müsaade etmez. Maasır Avrupa devletlerinin başlarında bunun çeşitli misallerini görmüşüzdür.

Bizim parti içerisindeki duruma gelince: bir sene zarfında memleketin her köşesinde yapılan D.P. kongrelerinde mensuplarımızın hemen hepsinde demokratik telâkileri çok ileri bir deraceden benimsemiş olduklarını her kongrede hükümeti ve onun

010	09			1	2	2
-----	----	--	--	---	---	---

Am. Hm

EK 1: Rıfka Salim Burçak'ın Anayasayı İhlal Davası Sorgusunda Verdiği İfade

icraatını çeşitli bakımlardan çok ağır bir lisanla tenkid edenler daima görülmüştür. Tagrı teşkilatının bünyesi bu itibarla daima demokratik nizamın geleneklerine uygun bir tarzda gelişmiştir.

D.P. Meclis gurubu ise 1950 tarihinden itibaren çeşitli fikir cereyanlarını sahne teşkil etmiştir. Bu cereyanlar vakit vakit şiddetlenmiş bir mücadele halini almıştır. Zaman zaman şiddetini kaybetmiş ve fakat son günlere kadar D.P. meclis gurubunun bünyesi içinde mücadele ruhu eksilip kaybolmamıştır. 1951 senesinde ikinci kabine teşekkül ettiği zaman 61 kişi kırmızı oy kullanmışlar ,955 de kurulan kabine- de gene gurupta kırmızı oy berealer bulunmuştur. Bilhassa son zamanlarda gurup içe- risindeki hareket ve kaynaşma oldukça yüksek bir seviyeye çıkmıştır.

Tahkikat komisyonlarının kurulmasına gelince: Komisyonun kurulmasına âit kararın müzakeresinde bulundum fakat rey kullanmadım. Sebebi bir anayasa meselesi olmaktan ziyade partiler arası münasebetteki siyasi gerginliğin böyle bir tahkikat ko- misyonu kurulmakla işin selamete gideceğine kani olmadığından ileri geliyordu.

Selahiyet kanununun müzakerelerinde bulundum yine rey kullanmadım. Yine siyasi tansiyonun bu selahiyet kanunu ile işleyecek bir tahkikat komisyonu ile şükû na ereceğine kani olmadığından ileri geldi. Tahkikat Komisyonunun kafer ve icraatını takibediyordum. asıl münakaşayı heyeti umumiye verecek raporun gelmesine inti- zar ettiriyorduk. Bu aynı zamanda parti genel kurulunda azayım. Genel kurul hükûmeti itidale sevkeden talimlerde bulundu ve bundan bazan müsbet netice de alındı. mesela 3 aylık müddetini doldurmadantahkikat komisyonunun faaliyetini tatil etmesi yolunda belki hadiselerin de tesiri olmakla beraber genel kurul hükûmete bir an evvel faaliye- tini tatil etmesi istemiş ve bundan netice alınmıştı. Yine bunun gibi genel kurul Başbakanın kabinede islahat yapmasını istemişti. O da bu teklifi hemen reddetmedi, zamanın pek müsait olmadığına o günler için ileri sürdü. İleride tadilat yapacağı var- di ile tatmin etti. Hükûmetin mesuliyetini gereği gibi teşrii mürakabe mekanizmasını işletecek hal ve şartlar mevcutken bunda muvffak olunmadığından bahsedildi. Buna ce- vap verebilmek için yine D.P. nin icraatından ve bu icraattaki genel başkanın başlıca mil olmasından bahsetmek zaruretiindeyim. D.P. Asırlardanberi ihmal edilmiş halkın ekseriyetinin : 80 i köylü olan bir memlekette köylüye elini uzatmış onun iş sahasını hayat sahasını ırfan seviyesini kısa bir zamanda yükseltmiş bu şekilde memlekette bü- yük kitleler üzerinde bir otorite olarak muhabbet toplamış ve hakikaten iktisadi

010	09			4	2	2
-----	----	--	--	---	---	---

Un. Un

84

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

720
3

sahada büyük muvaffakiyet kazanmış alın bir lideri halk kitleleri üzerinde ekseriyetçe tasvibolunmayan sebeblerle atıvermek ,sorumlu tutmak kolay bir iş değildir. dedi baş) ka diyeceği olmadığından alınan ifadesi okunup imza edildi. 5/9/960

Başkan
[Signature]

Üye
[Signature]

Üye
[Signature]

Katip
[Signature]

Sanık
Rıfki Salim Burçak
[Signature]

010	09			1	2	2
-----	----	--	--	---	---	---

EK 3: Rıfki Salim Burçak'ın Anayasayı İhlal Davası Sorgusunda Verdiği İfade

Muhterem Başkan,

Esas hakkındaki mutalaa nameye göre D.P. Genel idare Kurulunda serhedici ve Diktaya gidişin tam bir destekleyicisi olarak kabul edildiğinin için diğer mebus arkadaşlardan tefrik edilerek 146 nci maddenin birinci fıkrası gereğince ölüme karşıtılmam talep edilmiştir.

Aynı kurul içerisinde bir arkadaşın 146 nci maddenin 3. fıkrasında beahulması benim mücerret Genel Kurul üyesi olarak değil ve fakat, iddianamede de denildiği üzere, grupta ve Mecliste ve ya genel kurulda her hangi bir mümanaatte bulunmayan bir üye olarak farz ve kabul edildiğinin cihetle cezam ağırlasturulmak isteniyor.

o halde Genel Kuruldaki tutum ve davranışlarımı anlatmak ve bir Dikta iddiasına destek olup olmadığımı göstermek mecburiyeti karşısında bulunuyorum demektir.

Mebus arkadaşlarım kendi savunmalarını umumiyetle ve hakek olarak Meclis Grubunda yaptıkları tenkit, ihaz ve murakabeye istinat ettiriyorlar. Bir az sonra kısaca göstereceğim üzere Genel Kurul üyeleri bu vazifelerini grupta değil, Genel idare kurulunda yapmışlardır.

Genel Kurulda ise müzakere zaptı mevcut olmadığından uzun yıllara dağılmış faaliyetlerimizin bir bilançosunu Yüksek Mahkemeye arz etmeye bu bakımdan da imkân yoktur. Bu itibarla ben sadece Genel Kurulda cereyan etmiş olupta şu veya bu suretle vesikalara açıklanmış veya burada muhtelif arkadaşların ifadeleri ile salih olmuş olan hâdiselere istinat etmekle yetineceğim. Bunlar son zamanlara ait, sayın müdafinin ibraz ettikleri ile birlikte 10-12 hadlar vakıa olmakla beraber politik hüviyet ve şahsiyetimin anlaşılması bakımından kâfi geleceği kanaatindeyim.

Şimdi, her şeyden önce, Genel Kurulum bünyesi

X

010	09			47	139	3
-----	----	--	--	----	-----	---

2

EK 4: Rıfki Salim Burçak'ın Anayasayı İhlal Davası Sorgusunda Verdiği İfade

ve fonksiyonu, hükümet ve Meclis grubu ile münasebetleri hakkında, bir
iki cümle içinde, malumat arz etmeyi zarurî buluyorum.

D.P. genel kurulu, diğer bazı memleketlerde, hatta bir zamanlar bizim
de tarihimize rastlanan bir Merkezi Umumî Rolünü oynamaya hiç bir za-
man kalkışmamış, tüzüğünün kendisine çizdiği vazife ve sahâliyet hudut-
larını asla zorlamadan, daha ziyade teşkilat işleri ile meşgul bir hey'et
halinde çalışmıştır. Zira genel kurul üyelerinin mebuslar arasından seçil-
mek mecburiyeti mevcut olmadıgından, bir partinin genel kurulu gibi gayri
mesul siyasi bir hey'etin, ancak parlamento ve Meclis grubu karşısında mes'ul
durumda olan icra organı üzerinde bir nüfuz ve tahakküm tesis etmesi bu
suretle önlenmek istenmiştir. Bunun neticesi olarak bizzat, aynı zamanda
parti lideri olduğu halde kabineelerini teşkil ederken kabine listesini kuruldan
geçirmek şöyle dursun, bu hususta genel kurulda istisnâler dahi yapmamıştır.

D.P. meclis grubu ise, parti tüzüğünde teşkilatın bir kademesi olarak
gösterildiği halde hakikatte genel kurulun meclis grubu ile münasebetleri
bir kademe münasebeti olmamış, genel kurul meclis grubunu tesrii faa-
liyetlerinde ve murakabe vazifelerini ifa işfa da tamamen serbest bırak-
mıştır. Parlamenter sistemin tabii ve zarurî olan bu icabına genel kurulca
daima riayet edilmıştır. Bunun neticesi olarak ta grubun faaliyetlerine
genel kurulca müdahalelerde bulunulmamış, gruba direktifler verilmemiş,
genel kurul, kendi teşkilatına dahil idare hey'etlerini teftiş ve murakabe
ettiği halde grup idare hey'eti gerek intihabında ve gerek faaliyet ve icra-
atında, tabiatile, bu şerait bir teftiş ve murakabemin tamamen dışında
bulunmuştur.

Bizzat genel kurul üyelerine gelince; grupta ve meclisteki tesrii
faaliyetlerinde tamamen serbesttirler. Nitekim bir Dihta tesisi maksadıyla

010	09			47	139	3
-----	----	--	--	----	-----	---

3

Çıkarıldığı iddia edilen kanunlara bile, yüksek mahkemenizce tesbit edildiği üzere, genel kurul üyelerinden rey verenler ve vermeyenler olmuş, Meclis Başkanlığı için aynı kurulun iki üyesi grupta adaylıklarını koyarak birbirleriyle mücadele etmişlerdir.

Yalnız İcra ve murakabe bakımından genel kurul üyelerinin grupta veya mecliste bir faaliyet ve gayretlerine rastlanamayacağına tabii karşılama lazım. Kurul üyelerinin bu yoldaki vazifelerini bizzat kurulun içinde yapmaları lüzumu prensip olarak kabul edilmiş ve teamül halinde yerleşmiştir.

Bununla beraber genel kurul reisinin aynı zamanda başrekil olması, Kurulun üyeleri arasında vekillerin bulunması, genel kurulun zaman zaman vekiller hey'eti ile müsterek toplantılar akdetmesi keyfiyetleri göz önünde tutulacak olursa genel kurul üyeleri tarafından yapılan denetlemenin doğrudan doğruya İcra ile temas halinde yapıldığı kolayca kabul edilir.

Bu kısa maruzatımla iddianamede genel kurulun ayrı bir kategori halinde tesbit edilmesinin yersizliğine işaret ettikten sonra şimdi şahsî durumuma geliyorum.

X

X X

1950 senesinden beri üç derece, her defasında seçim ceremin beni minnet ve şükran duygularına sevkedecek kadar büyük iltifat ve teveccüh ile, Erzurum mebusluğuna yaptım. 1954 seçimlerinden önce Gümrük Tekel ve Maarif vekâletlerinde bulundum. Her iki vekâlette de demokratik düzemin icaplarına tamamiyle uygun, memleket hıymetini her şeyin üstünde tutan bir zihniyetle çalıştım. Bir yıldanberi Yassıadada on senelik hayatımızın her türlü hesabını verdığımız halde vekâletlerde bulduğum zamana ait icraat ve kasarretlerim hakkında bana, ne iddia mahame

010	09			47	139	3
-----	----	--	--	----	-----	---

4

tarafından ne ne de başka suretle bir tek sual bile sorulmamıştır.

1951 yılında D.P. nin üçüncü büyük kongresinde genel kurul üyeliğine seçildim.

Muhterem Başbakan, bütün siyasi hayatımda iddianamedeki isnatlara hakele gösterecek bir tek fiil ve hareket benden صادر olmamıştır. Rejim bohrsinde değizmez kanaatım şudur: Türk milleti hürriyet ve rejim davalarında en az yüz elli yıllık bir mücadeleden sonra bugün eriştiği demokratik nizamu tamamen benimsemiş, bunu kendisine bir ülkü, bir mefhuire haline getirmiştir. Bilhassa müteaddit partili rejimin başladığı 1945 senesinden beri bütün siyasi teşekküllerimiz Türk milletine mütemadilen demokratik itikamette kesir, telkin ve vaatlerde bulunduğukları cihetle memleketimizde rejim meseleleri üzerinde, denelibilirki, hatta aşırı derecede bir hassasiyet meydana olmuştur. Bu itibarla, iktidarda olsun muhalefette olsun, bütün siyasi partiler demokratik hak ve hürriyetlere büyük bir titizlikle riayet etmelidirler.

İşte bu fikirleri samimiyetle benimsemiş bir insan olarak Menderes hükümetlerinin iç siyasette, bilhassa partiler arası münasebetler mevzuu etrafında toplanan meselelerdeki tutum ve davranışlarına beğenmiyordum. D.P. nin daha muhalefet yıllarından kalma ve kendisinin karakteristiğini teşkil eden çok liberal ve demokratik bir doktrin ve tatbiki, günün şartları ne olursa olsun, muhafaza etmesinin kendisi için bir kuvvet teşkil edeceğine, kısır ve kayıtlayıcı tedbirlerin ise halk efkârı üzerinde menfi tesirler bırakacağına inanıyordum. Bazen ısrat ve davranışlarımıza karşı amme efkârının zaman zaman gösterdiği şiddetli reaksiyonlardan sonra nihayet 1957 seçimlerinde elde edilen neticelerin bizim için bilhassa uyarıcı bir vasf taşıdığına şüphe

010	09			47	139	3
-----	----	--	--	----	-----	---

5

yaktı.

Filhalika bu seçimlerde parti eski kuvvetini muhafaza edememiş, memleketin hemen her tarafında oldukça büyük rey kayıplarına uğramıştı. Türk seçiminin D.P. nin tutumuna beğenmediği bazı tarafların mevcut olduğu anlaşıyor ve bu cihetlerin ıslah ve tadil edilmesi lüzumu kendisini aşikâr bir surette hissettiriyordu.

Parti lideri bu noktada daha ziyade iktisadî faktörlerin hakim rolüne inandığı halde, benim kanaatimce, rey kayıplarımız üzerinde « Sert zidis » diye isimlendirilen olumsuzlar birinci derecede amil olmuştur. Gerek mevzuat ve icraat bakımından ve gerekse muhalefetle münasebetlerimizi yönünden daha mutedil ve demokratik bir hatti hareket takip etmemiz lâzımgeliyor, parti olarak uğranılan kayıplara da gene bu istikamette tamir ve telâfi etmemiz icap ediyordu.

İşte bu kanaatle, bilhassa 1957 seçimlerinden sonra umumî politika da bir yumuşama temin etmek için her fursatta gayret sarfettim. Kayıtlayıcı ve tahdit edici mahiyette yeni tedbirler alınması bahis konusu oldukça bunlara önlemeğe çalıştım. Yüksek hey'etime bu yolda yaptığım her şeyi değil ve fakat kısmen yazılı vesikalarla ve kısmen de sorgular sırasındaki ifadelerle doğruluğu sabit olan hadiselerden bazı misaller arzedeceğim.

— Vokaller —

① 7 aralık 1958 tarihinde genel kurulun hey'eti rehile ile yaptığım müsterek toplantıda alınacak yeni tedbirler üzerinde görüşmeler cereyan ederken, o toplantıda hazır bulunan Ethem Menderes konuşmasını hatıralarına şu sözlerle kaydetmiştir : « Rifki Salim Burçak grup hâleti ruhîye

010	09			47	139	3
-----	----	--	--	----	-----	---

6

EK 8: Rifki Salim Burçak'ın Anayasayı İhlal Davası Sorgusunda Verdiği İfade

sinin müsait olmadığından bahsetti. Kamunun adilâne tatbik edilmediğini, radyonun muhalefete küfrederek bizim aleyhimize çalıştığını, seçimler için meclis tahkikati açılması kararının tatbik edilmediğini, iktisadi vaziyetin bünyemizi sarstığını izah etti. Başbekil bunlara hiddetli ve ferî bir tavırla cevaplar verdi. » [Ekrem Menderes'in hatıralarının 7 aralık 1958 tarihli yaprağında yer alan bu yazılar 11 ekim 1960 tarihli Cumhuriyet gazetesinde intizar etmiştir.]

Muhterem Başkan, uzun bir konuşmanın hatıra sahibi tarafından husaca tesbit edilen şu özetinden de anlaşılacağı üzere ben yüksek mahkemenizin, durumaların başından beri Anayasa nizamını ilgilendiren meseleler olıye üzerinde önemle ve ısrarla durduğu hususlar hakkında daha 1958 yılında hükümeti ciddî bir surette muraaka ederek onu hatalı yollar dan ayırmağa gayret etmişim. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kamununun adilâne tatbik edilmesi, radyonun tarafsız nesriyat yapması, Meclis tahkikat önergilerinin geciktirilmemesi gerektiğini anlatmış ve grubu teşkil eden orkadayların umumiyetle müteahhil bir politikaya taraftar oldukları tezini savunarak hükümeti itidale doğru götürmeğe çalışmış bulunuyorum.

X

X X

② Muhterem Başkan, partilerarası münasebetler 1959 yılında çok bozulmuş ve iş politika hadiseleri bir kat daha önem kazanmıştı. iş politika buhranı, denelimizki, hemen daima gösteri-yürüyüşleri kamunun etrafında düğümlenmeğe başlamıştı.

Filhakika memleketin muhtelif yerlerinde bu kamunun tatbikinden ololay zaman zaman hadiseler zuhur ediyor ve bu hal iktidarla muhalefetin münasebetlerini gerginleştiriyordu. Bu itibarla mezkûr

010	09			47	39	3
-----	----	--	--	----	----	---

7

kanunun her kese eşit partlar içerisinde adilâne tatbikini temin etmek günün en önemli bir meselesi haline gelmişti. Nitekim 1959 senesi mayısın başlarında C.H. Partisi lideri İnönü Uzakton geçmiş ve orada bir tahkim müessif hadiseler ortaya çıkmıştı.

İşte bu partlar içinde genel kurul hey'eti vekile ve grup idare hey'eti ile birlikte 30 Mayıs 1959 tarihinde bir karma toplantı yaptı. Uzakta vukubulan hadiselerin doğrundan doğruya Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun tatbikinde eşit partlara riayet edilmemiş olmasından ileri geldiğini söylüyerek hükümeti ziddetli bir dille tenkit ettim. Amme nizamının teminle mükellef bulunan Devlet kuvvetlerinin mezkûr kanunu bir gün bir turlu, ertesi gün başka turlu tatbik etmelerinden ortaya çıkacak mahzur ve tehlikeleri belirttim. Bu kanunu tatbik edenler onu zamana ve muhatabına göre seçitli suretlerde tatbik edecek olurlarsa günün birinde bu kanunu uygulama kudretini artık videdan laında bulamayacaklarını ve binnetice, Uzakta görüldüğü üzere, kanunun askıda, boşlukta kalması gibi bir netice ile karşılaşacağımıza ifade ettim. Bir kanun mer'iyette bulunduğu müddetçe muhatabı kim olursa olsun eşit partlara riayet ederek uygulanmak zarureti üzerinde münakaşa dahi edilemeyeceğini uzun uzadıya anlattım.

Başvekil ve merhum dahi'liğe vekili ise bu hadiselerde muhalefetin tahrikçi durumunda bulunduğunu ve kanunun saygıyana tatbik edilememesinin mes'uliyetinin de muhalefetin üzerinde olduğunu iddia ediyorlardı. Bu mevzu üzerinde başvekil ile aramızda ziddetli bir tartışma geçti ve başvekil, Ethem Menderesin hatıralarında yazıldığı gibi, salome hiddetle terkedip gitti.

E. Menderesin hatıralarının 3 Mayıs 1959 tarihli yaprağında yazılı olup 2 Ocak 1960 tarihli Ulus gazetesinde intisar etmiş bulunan bu hadise Yüksek

010	09			47	139	3
-----	----	--	--	----	-----	---

8.

mahkememizin çok önem verdiği bir mevzu üzerinde ne kadar titizlik ne hassasiyetle murakabe vazifemi iffa ettiğimi kâfi bir vusukla anlatır kanaatındayım.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun eşitlikle tatbikini sağlamak yolundaki bu tutumum yüksek Soruşturma Kurulunun Uzak hadiseleri hakekonda hazırlamış olduğu Kararnamemizin 20'inci sahifesinde de gösterilmiştir.

X

X X

3- Muhterem Başkan, D.P. Meclis grubunda ötedenberi mutedil bir politikaya taraf-tar kurmuştu bir cereyan vardı. Bu cereyan, Kayseri hadiselerinden sonra iç politikada bay gösteren tansiyonla birlikte 1960 yılının baharında daha da kuvvetlenmiş, hükümeti daha tesirli bir tarzda murakabe altında tutarak iç siyasete yeni bir istikamet vermek ihtiyacını hissedenler çöğalmişti. Bu cereyan bir hayli yaygın olmakla beraber dağınıktı, organize değildi; bu sebeple de grup kemdi temayül ve temennileri istikametinde kendisini kolay kolay hissettiremiyorlardı.

Bugün Millet Meclisinde 18 nisan 1960 tarihinde malûm tahkikat komisyonu kurulmuştur. o günün şartları içerisinde evvelâ siyasi sahada itimat teessüs etmedikçe alınacak olan her yeni tedbirin bizim aleyhimize neticeler doğuracağına ve partiler arasında mevcut tansiyonu daha da arttıracığına inandığım için böyle bir komisyonun kurulmasını faydalı bulmadım ve bu düşüncelerle rey vermedim.

Sahihîyet kanununa gelince, 25 nisan günü karma komisyonda kanun teklifi müzakereye başlandığı gün Sıtkı Yırcalı ve Mustafa Zerenle birlikte komisyona gitmiştim. Muhalefet mebuslarından Atalay Akın müzakereye başlanmamasına ve teklifi tetkik edebilmeleri için mehil verilmesini talep edince ben de söz alarak görüşülecek kanunun öneminden bahsedip muhalefetin mehil talebini destekledim. Bu talebimiz komisyonda kabul edilerek müzakere ertesi güne bırakıldı. Bu

010	09			47	139	3
-----	----	--	--	----	-----	---

9

Ciheti mezkûr komisyon üyesi Yakup Karabulut 18 mayıs perşembe günü yüksek huzurumuzda ifade etmiştir. Ertesi günü rahatsızlandığım cihetle komisyona gidip müzakereye katılamadım ve muhalefeti mi beyan edemedim.

X

X X

(4) muhterem başkan, komisyonun teşkili ile birlikte iç politikadaki huzursuzluk ortadan kalkmak şöyle dursun, tersine olarak, daha da artıyordu. Artık bir cihaza doğru gidildiği görülmüyordu. Mercut gerginliği bertaraf etmek günün başlıca ihtiyacı haline gelmişti. İste bu maksatla umumî politikada bir değişiklik temin etmek ve iç siyaset hadiselerini, alınan yeni tedbirleri müzakere konusu yapmak üzere Sıtkı Kırcah, Muzaffer Kurbanoğlu ve Mustafa Zenginle birlikte 22 nisan 1960 tarihinde başkente gönderdiğimiz bir yazı ile, bir zamandanberi toplanmayan genel kurulun olagan üstü ıstımaa davet ettik. Mezkûr mektup, bir dilekçe ile yüksek mahkemeye sunulmuştur.

Dokuz senelik genel kurul üyeliğim zarfında genel kurulun yazılı olarak ilk defa ıstımaa çağırıyordum. Müdafaa-ı bakımdan gayetle ehemmiyetli kelahki ettiğim bu mektupta « gerek memleketin huzur, sükûn ve emniyeti ve gerek demokratik nizamın istikbali bakımından son zamanlarda ferkalade ehemmiyetli bir derveye gir miş bulunduğumuzda şüphe yoktur » dedikten sonra bu buhrandan Demokrasi rejimini koruyarak çıkacağımıza güvenimizin tam olduğunu belirtiyor ve bir müddetdenberi genel kurulun iç politikada gelişen olaylar üstüne eğilmek fırsatını bulamadığımız, halbuki son haftalar içinde ortaya çıkan hadiseler ve onların inkısafe karşısında alınması lüzumlu görülen tedbirlerin partimizin genel politikasına ve bir netice ana prensiplerini doğrudan doğruya ilgilendirecek bir önem taşıdığını söylüyerek bu meselelerin genel kurulda müzakere mevzuu yapılmasını talep ediyorduk.

010	09			47	139	3
-----	----	--	--	----	-----	---

10

EK 12: Rıfki Salim Burçak'ın Anayasayı İhlal Davası Sorgusunda Verdiği İfade

Yüksek mahkemenin dikkatine arz etmek istediğim ilk nokta şudurki; bu yazı tahkikat komisyonu kurulduğu tarihten dört ve grupta hususi mahkemeler kurulması müzakere edildiği tarihten bir gün sonra kaleme alınmış olduğuna cihetle memlekette baş gösteren buhranın mevcut tedbirlerle giderileceğine inanmadığımı, ket ve inkârı kabil olmayacak bir surette gösteriyor. Şayet mezkûr tedbirleri isabetli telahki ederek bu hususta başvekil ile mutabık bulunmuş olsaydık toki tahkikat komisyonunun kurulmasından dört gün sonra genel kurulun aynı meseleler hakkında görüşmeler yapmak maksadı ile ictimaa çağırılacağını tahmin edilebilir.

X

X X

(5) Görülüyorki iç politikada baş gösteren buhranla paralel olarak hükümet üzerindeki murakabeyi arttırmış ve gerginliği bertaraf edecek çare ve yolları ciddi bir surette araştırmaya başlamıştım. Diğer yandan gene hadiselerle muvazi olarak mayıs ayı içinde grupta kaynaşma ve huzursuzluk artmış ve bu çıkmazdan kurtulmak için gayret sarfedenler çoğalmıştı. Ben bu tarihe kadar hükümet üzerindeki murakabe vazifemi daima genel kurulun içinde ifa etmiş, iktidarımızın umumî tutumunu hakkındaki görüş ve düşüncelerimi mensubun bulunduğum kurulda açıklamıştım. Fakat son aylar zarfında memlekette huzursuzluk artıp grupta bir politika değişikliğini isteyenler çoğalınca daha geniş temas ve tesellüslerde bulunmak ihtiyacını hissettim.

Bu cümleden olmak üzere, sorgularımızda alibakalı bütün arkadaşların ifade ettikleri gibi, 23 Mayıs 1960 günü Anadolu kulübünde bir toplantı yaptık. İsimleri sorguda açıklanan arkadaşların hepsi hükümetin bu çıkmazın içinde olduğunu kabul edip bundan ancak müstacel tedbirlerle kurtulabileceğimizi kanaatinde bulunduklarını ifade ettiler.

Toplantıda hazır bulunan biz dört genel kurul üyesi (Sıtkı Yüceli, Mustafa

010	09			47	139	3
-----	----	--	--	----	-----	---

11

Zeren, Kâmil Gündez, Rifki Salim Burçak) genel kurulu hemen o gün iştirakı çağırarak kurulda müstacel tedbirlerin alınmasını temine çalışmamız kararlaştırıldı. Bu cihetleri Kemal Demiralay ile Kâmil Gündez 22 Mayıs 1961 günü, Esat Budakoğlu 2 Haziran günü, Sıtkı Yucak 18 Mayıs, 1 Haziran ve 5 Haziran tarihlerinde yüksek huzurumuzda ifade etmişlerdir.

Filhakika o gün başvekilin genel kurulu « derhal » iştirakı davet etmesini rica ettik. Kurul saat 17 sıralarında toplandı; iç politika durumunu gözden geçirdik ve mevcut buhranı bertaraf etmek için mütedil bir siyasete sınırlı dönmek lüzumunu belirttik. Sonunda başvekil şu tedbirler üzerinde kurula teminat verdi :

- A - Tahkikat komisyonu derhal kaldırılacak.
- B - Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun eğitim partileri ile tatbikine titizlikle riayet edilecek.
- C - Buhranı bertaraf olmaz halinde bir tadilat yapılacaktır.
- D - Daha önce ferahlatıcı tedbirlerin alınmasını müteakip yeni seçimlere gidilecektir.

X

X X

(6) Muhterem Başkan, bu toplantının ertesi günü, 24 Mayıs 1960 Salı günü saat 11 de genel kurul bir iştirakı daha yaptı. Bu, kurulun son toplantısı idi. Bu toplantıya Adnan Menderes, R. Koraltan, S. Azaoğlu, Tefik İleri, Atıf Benderli-oğlu, Mustafa Zeren, Kâmil Gündez ve ben de iştirak etmiştik.

Ben başvekil, sınırlı bir politika değişikliğinin grupta bir iftihar, bir sissiyon hareketini tevhit edip etmeyeceği noktası üzerinde endişeli ve tereddütlü görüyordum. Bu sebeple onun bu nokta hakkındaki tereddüt ve emelçelerini gidermek lüzumunu duydum ve mütedil bir politika taktikinin bizim için artık bir zaruret haline geldiğini ve grubum çok sınırlı bir politika değişikli-

010	09			47	139	3
-----	----	--	--	----	-----	---

12

gini beklemekte olduğumu, şiddet ve buhran tevlit eden hareketleri kimsenin tasvip etmeyeceğini ve bu itibarla grupta bir iftirak hareketinden kat'ıyyen endişe edilmemek gerektiğini anlattım. Fikrimi vazih bir hale getirmek için ve grupta mutedil bir politika takibini şiddetle tavsiye edenlerin ne gibi fikirler taşımakta ve neler istemekte olduklarını bir misalle açıklamak için Kayseri hadisesini ele aldım ve şunlara söyledim : « mutedil bir gidişe taraftar bir insan olarak ben ve benim düşünümde olan arkadaşlarım bu hadise karşısında ne düşünüyor, neler istiyoruz ? Diyoruz ki İnönü'nün treninin Himmetdede istasyonunda durdurulması evvela kanunsuz bir harekettir, sanığın parti bakımından da bizim aleyhimize dir. İnönü'nün seyahatine ne gibi bir sebep ve zaruretle mani olunmuştur ? memlekette şiddetli bir buhran tevlit eden bu kanunsuz müdahale de acaba memleketin yüksek menfaatleri göz önünde tutularak idare bakımından olsun bir zaruretmi merbut idi ? Ama böyle bir zaruretin mevcut olmadığı anlaşılmış, zira bu cihet İnönü'nün, halkın heyecana düşürülüp tahrik edilmiş olmasına rağmen Kayseriye gene de hadisesiz girmesiyle sabit olmuştur . Şimdi Kayseri hadisesi bu vasfı ile ele alındığı takdirde grubumuz da bunu tasvip eden ve bu gibi işlerin devamını isteyen bir kimsenin bulunabileceğine ihtimal veremem. Umumiyetle hadiseleri heyecan unsurundan tecrit ederek diğhatli bir tahlile tabi tuttuğumuz zaman sest veya mutedil bir siyaset takibini tavsiye edenler arasında birçok meselelerle haddi zatında bir görüş farkının mevcut olmadığı ortaya çıkacaktır. »

Sest bir hava içinde cereyan eden bu münakaşa, esaslarını kısaca gösterdiğim şekilde devam ederken başvekil benim fikirlerime zaten vakıf bulunduğunu söyleyerek salondan hiddetle çıkıp gitti . Bunun üzerine ben de salonu terkettim .

Genel Kuruldan istifa etmek kararı ile eve geldim ; arkamdan Atif

010	09			47	39	3
-----	----	--	--	----	----	---

13

Benderlioğlu, Mustafa Zeren ve Kâmil Gündüz bizim eve geldiler ve istifa teşebbüsümü, birlikte çalışmaya devam etmemizin daha muvafık olacağına söyleyerek önlediler. Bu hadiseyi A. Benderlioğlu 25 Mayıs 1961 tarihinde Yüksek Huzurumuzdaki sorgusunda, Kâmil Gündüz ise Yüksek Soruşturma Kuruluna verdiği ifade ile izah etmişlerdir.

İşte ben Genel Kurulun bu toplantısında iken o iktimada bulunmayan Sıtkı Yücel ve diğer arkadaşlar 90'lık tahriri tanzim ettikleri cihetle mezkûr tahriri imzalamamış bulunuyorum.

x
x x

(7) Muhterem Başkan, D.P. meclis grubu bilhassa son günlerinde hükümet tarafından takip edilen siyasete sarahatle karşı koymaya ve iş politikaya yeni bir istikamete serhetmeğe çok azimli ve kararlı idi. Kaynaşma umumileşiyor ve harekete inkilaf etmek üzere artık organize bir hale geliyorlardı. Fakat 25 Mayıs günü Meclisin tatile girmesi bütün ümitleri ortadan kaldırmış ve grup üzerinde pek fena bir tesir hasıl etmiştir.

Grubun mâlum şartlar içerisinde tatile girmesi bir çok arkadaşlarda teessür ve hatta isyan duyguları uyandırdı. Bu şiddetli reaksiyon arasında Sıtkı Yücele'ye hemen Genel Kuruldan istifa etmeliğini tehlif ettim ve bu şartlar içinde ikinizin birinden Genel Kuruldan ayrılmanızı pek müsbet in'ikâslara olacağını söyledimse de Yücele bir başka noktayı nazır savundu ve Zeminin bizim görüşlerimiz bakımından şimdi daha müsait bir hale gelmiş olduğunu söyledi.

Filhakika o gün Sıtkı Yücele ve Esat Budakoğlu ile birlikte, Budakoğlunun 2 Haziran 1961 tarihli sorgusu arasında Huzurumuzda ifade ettiği üzere, artık bunları böyle neler yapılması lâzım geldiğini görüşüp

010	09			47	139	3	14
-----	----	--	--	----	-----	---	----

tesbit etmek üzere ve grubun bu fikir etrafında toplamak maksadıyla
erzela kendisi aramızda üçlü bir toplantı tertibine karar verdik.

X

X X

Muhterem Başkan, vakit darlığına göz önünde tutarak sadece kendi müda-
faamla pek sıkı bir surette alakalı olan hususları da bir çerçeve içerisinde
arz etmiş bulunuyorum. Ama bu kadarı dahi siyasi hayatımın mütebarız
tarafıdır, zızzak yapmadan, tezat ve telarrün arz etmeden son güne kadar hep
aynı fikir ve kanaatler istikametine yürümüş bir insan olduğumu sizlere gös-
termiş olacağım. Filhakika D.P. içindeki hüviyet ve şahsiyetimi, tutum ve
davranışlarımı şu suretle tesbit edeceğim :

A- Meslek hayatımda olduğu gibi siyaset hayatımda da hakka ve
nizamla üstün bir saygı ile bağlandım ; talimatım, mizacım ve formasyonum
itibarile de daima liberal ve demokratik fikirler taşıdım. mensubun bulundu-
ğum partiyi şiddete ve sertliğe doğru götürmek şöyle dursun, üstelik onu her
zaman liberal ve demokratik bu istikamete sevk etmeğe çalıştım. Bu yoldaki
gayretlerimin sadece son yıllara ve bilhassa son aylara ait kısmen yazılı
vesikallara dayanmam ve kısmen de ifadelerle burada sabit olan hadiselerini
zikrettim. Genel Kurul üyesi olduğum cihetle benim siyasi faaliyet ve gayretlerim,
namushakane bir vazife talahkisi ile , son zamanlara kadar, daha ziyade
üyesi bulunduğum kurulun içerisinde cereyan etmiştir . Vaziyetimin bu bakı-
dan arzettiği hususiyete yüksek mahkemenin dikkat buyuracağına eminim .

B - Şimolige kadar verdiğim izahatla Başsavcılığın, murakabeji ihtimal
ettiğim yolundaki iddialarım vakıalsıla tekzip etmiş bulunuyorum. Başsavcı bana :
« her hangi bir husus hakkında faaliyet ve mümanaatte bulunmamak suretile
iktidar icraatının her yönden tam bir destekleyicisi » diyor . Halbuki hâdiselerin

010	09			47	39	3
-----	----	--	--	----	----	---

15

kesafet پیدا ettiği son ay zarfında Genel Kurul'u iki defa olağanüstü toplantıya çağırarak suretile iç siyasette bir değişiklik teminine çalışmış, bu yolda hatta bazı fiili neticeler bile elde etmiş ve bu gün kendisiyle birlikte bir Diktatö idaresi kurmakla suçlandırılmışız parti liderlerinden, 27 mayıstan iki gün önce, siyasî görüş ve kanaatlerimiz sebebiyle münakaşa ve mücadele içerisinde ayrılmışım. Hakikat bu iken ben, mücerret Genel Kurul üyesi olduğum eikle, Bassaveci'nin tasvir ettiği şekilde bir destekleyici ve sevk edici olabilirdim mi?

C - Fikir ve kanaatlerimden hiç bir zaman fedakârlık yapmadım. içtihadema uygun bulmadığım için Kürşat hanım ile, Emekli Sandığı kanununun 39 nci maddesinle değişiklik yapan kanuna, Tahkikat komisyonunu kuran 2247 sayılı karara ve salâhiyet kanununa rey vermedim. Halbuki bu kanunlar Diktatö idaresinin kurulması yolundaki merhaleler diye gösterilmiş ve ben bu siyasetin sevk edicisi ve destekleyicisi diye kabul edilmişim. İddiada bir hakikat hissi ~~olay~~ mevcut olsaydı bunların hepsine rey vermeliğimin icap edirdi.

Ç - İddianame benim söz, yazı veya davranışlarım ile ifrat ve şiddet yolunda olduğumnu gösteren kuvvetli veya zayıf, önemli veya önemsiz bir tek delil gösterememiş, Mecliste yaptığım konuşmalardan veya 1950-54 yılları arasında neşrettiğim yazılardan mahaleden aleyhime yorumlanabilecek bir tek satır ortaya koyamamıştır.

D - İddianamenin, hiç bir mesnede dayanmadan hakkında ileri sürdüğü son ismada da cevap arzedeyim. Bassaveci : « Vatani cephesi darırası sırasında tesbit edilen hatti hareketi de memlekette Diktatörün kurulması ve Anayasa dışı bir rejimin yerleşmesi yolunda Demokrat Parti genel idare kurulu çevresinde sevk edici bir durumda olduğumnu göstermişti »

010	09			47	139	3
-----	----	--	--	----	-----	---

16

diyor.

Halbuki Vatan Cephesi davası görüldüğü sırada benim taziyik ve başka ile, yahut menfaat temin veya vadederek partiye iltihahlar sağladığım veya bu ocak faaliyetleriyle uzaktan veya yakından her hangi bir şekilde meşgul olduğum hiç bir kimse, hatta bizzat iddia mahkumu tarafından dahi ileri sürülmemiş iken şimdi burada, herhalde ithamedici başka bir şey bulunamadığı için, bu ismada maruz bulabiliyorum. Yüksek mahkemece zaten malum olan bu nokta hakkında fazla bir şey söylemeyi zait addederim.

E - Muhterem Başkan, siyasi hayatım heyecan ve ihtiras dalgalanları arasında geçen on sene içinde, şüphe yokki, benim de kusurlarım ve hatalarım olmuştur. Fakat kararname ve iddianamenin bana ifafe etmek istediği suçlardan hiç birini aklımdan bile geçirmedi. Siyasi hayatta menfaat düşünmedim, on yıl zarfında mebusluk tahsisatımdan başka hiç bir suretle bir menfaat teminine teneggül etmedim. Gayri meşru servetimin de bulunmadığı Yüksek soruşturma kurulu tarafından karara bağlanmıştır.

Müdafaamı bitirirken, anlattığım şeylerin hepsinin hakikatlara harfiyyen sadık kalınarak ifade edilmiş olduğunu bilhassa belirtmek isterim. Buraya kadar söylediklerimle yüksek huzurunuzda ve tarihin huzurunda Başsavcı tarafından bir vatan haini diye ilelebet damgalanmak tehlikesine düşmüş, şeref ve haysiyeti haksızca ve merhametsizce tehdit edilmiş bir insan sıfatıyla haklara me sarandım. Bu, benim sade hakhem değil, aynı zamanda eedadima ve çocuklarıma karşı bir vazifemdi; bu vazifemi ifa ettim.

Şimdi vicdanımdan yükselen bir sesle bir hak ve bir hakikate daha ifade etmeğe kendimi mecbur hissediyorum:

010	09			47	139	3
-----	----	--	--	----	-----	---

17

D. partinin benim de itirafettiğim bir takım hatalara ve yanlış işleri olmuştur. Ama bu gün artık tarihe karışmış olan bu partide milli hakimiyet prensiplerini bir kenara itip bir Diktatö idaresi tesisi yolunda ne bir niyet, ne bir istidat mevcuttu. D. partinin simdi sizcede molum olan bünyesi ve Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlar böyle bir idarenin kurulmasına esasen müsait değildi. Düñ bu memleketi on sene idare etmiş olan bir partinin üzerine çeşitli sebeplerle bu kaabus gibi çökmüş ve onu türlü şekillerde göstermiş olan kesif bir propaganda perdesini yüksek hey'etiniz Yassıadada yırtmış, ortadan kaldırmış bulunuyor. Düñkü görüşlere göre değil, bu gün ortaya çıkan hakikatlara göre hüküm vereceğinize şüphe yoktur.

Muhterem hakimler, muhadderat yüksek hey'etinizi pek müstesna bir vazifenin ifasına davet etmiş bulunuyor. Türk demokrasisinin ileride sağlam temeller üzerinde yükseliş yükselmemesi Türk siyaset adamlarının hüsnü niyet ve gayretlerinden ziyade şerefli Türk hakimlerinin burada verecekleri karara bağlı kalmıştır. Her memleketin politik evolüsyonunda o memleketin siyasi şahsiyetlerinin damgalara olduğu halde memleketimizde demokratik rejimin her türlü gelişmeleri üzerinde yüksek hey'etinizin vereceği kararın şu veya bu istikamette, ama mutlaka tesirleri müşahade edilecektir. Tarihin sigler için hazırlamış olduğu bu pek şerefli, şerefli olduğu kadar da meballi ve mes'uliyetli vazifenin ehemmiyetini kemalile idrak etmiş bulunduğunuza yüreğten inanarak huzurunuzdan ayrılıyorum.

4-8-1961

Rıfki Salim Burçak
Erzurum

X
h. 8. 46'

010 09 47 393

18

[illegible]

Zeugname abhändig:

Adı ve Soyadı : RİFİKİ SALİM BURÇAK
Mesleği : ESKİ EBZURKUN MEBUSU
İş adresi :
İkametgâhı adresi : 14 MAYIS EYLERİ BOĞAZ
SOKAK NO 50 ANKARA.

VARLIK BEYANNAMESİ

Se bezeichnen $2, \bar{1}$

1- Gayrimenkul Mallar ve bu hükümde olanlarla Haklar

[illegible]

EK 21: Rıfkı Salim Burçak'tan Gayri Meşru Servet İktisapla İlgili Yassıada'da İstenilen Varlık Beyannamesi

Not: Aslı Atif Benderlioğlu'nun dosyasındadır.

Rıfki Salim Burçak (Cezvenin)

Atif Benderlioğlu	Denet Askeri Genel Müdürlüğü
Behzat Bilgin	Cumhuriyet Askeri
Bahadır Bulgar	
Ethem Menderes	
Saim Kalafat	
İbrahim Kıranoğlu	
Mukerrem Sarol	
Nedim Ökmen	
Rafik Koralıtan	
Rıfki Salim Burçak	
Emet Ağaoğlu	
Tevfik İleri	

Yukarıda adları geçenlerin T.C. Ziraat Bankası'na Güneş Batıncı-
lık T.A.O.'sına açılan (500.000)
liralık kredi ile alımları vardır

22

EK 22: Rıfki Salim Burçak ve DP Milletvekili Arkadaşlarının Banka Hesaplarıyla İlgili Belge

7. - C -
Erzurum Vilayeti
Tapu sicil muhafızlığı
Sıra
7807
Acele ve
Sade mahsubur.
Erzurum
1378/960
Devlet Arşivi Genel Müdürlüğü
Cumhuriyet Arşivi
Uzun: Rıfka Salim Burçak'a
ait gayrimenkul kay-
dıdır.
Numaralı soruşturma kurulu
Başkanlığına
Ankara

2/8/960 gün ve 132 sayılı yasa gereğidir.
Erzurum Millet vekili Rıfka Salim Burçak'a ait gayrimenkullarını
gösterir acelelik boyutları tapu siciline göre işlem edilecek asline -
uygun olduğu.
Kurumlarca ait bir ev kaydı olup buda 5/7/960 gün ve 1367 sayılı-
yasa ile Tapu Kadastro genel müdürlüğüne gönderilmiştir.
Adres belli olduğundan Ankara'ya gönderildi.
Bilgi edinilmesini rica ederim.

Vali
Kamran Cuhur
R. S. 1/2
mu. 452
010 98 268 82 3

EK 23: Rıfka Salim Burçak'a Ait Gayrimenkul Kaydı

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

D.P. Meclis Grubu Gündemi
11.11.1952 salı saat:15 de

1. Geçen oturum tutanak özetinin okunması.
2. Başkanlık Divanının sunuşları.
3. Erzurum Milletvekili Rifkî Salim Burçak'ın,C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü'nün İzmir nutku ve onu takip eden Manisa ve Balıkesir hadiseleri hakkında Başbakan'dan Gensorusu.
4. Türkiye Büyük Millet Meclisini temsilen on Milletvekili'nin 19.11.1952 tarihinde Londra'ya çağırılmaları dolayısıyla seçim yapılması.
5. Grup Haysiyet Divanı Gyelerinin seçimi.

Bütün Bakanlara 8.11.1952 de birer örneği
gönderilmektedir.
8.11.1952
Ömer Faruk Köktürk

030 01 64 264 2

EK 23: Rifkî Salim Burçak'ın 11 Kasım 1952 Tarihli DP Meclis Grubu Toplantı Gündemi

Sorular	Cevaplar
A —	
1 — Suçlunun adı ve soyadı	1 — Rıfka salim Burçak
2 — Babasının adı	2 — Salim
3 — Anasının adı	3 — Rukiye salim
1 — Doğum tarihi	1 — 1329 Erzurum
2 — Doğum yeri (İli, İlçesi, bucağı, köyü)	2 — Ali paşa mah: 14 mayıs evleri Bogaz sokak No: 50
3 — İkametgâhı, meskeni	3 — ankara
4 — Tâbiyeti	4 — T.U.
5 — Dini	5 — İslam Hanifi
6 — Medeni hali, evli, bekâr, dul	6 — Evli
7 — Çocuklarının adedi	7 — İki adet
8 — Türkçeden başka ne dil bilir.	8 — İngilizce fransızca
B —	
1 — Tahsil derecesi (okuyup yazmaz, okur, yazar, ilk, orta, lise, yüksek)	1 — Yüksek
2 — Askerî hizmetini yapmış mıdır, yapmışsa onbaşılık, çavuşluk ve sair askerî rütbesi varmıdır?	2 — Yoktur Subay
3 — Cezaevine girmeden evvel ne gibi işle iştigal ederdi? Meslek veya sanatı nedir?	3 — Erzurum Millet vekili
4 — Cezaevinde meşgul olduğu iş nedir?	4 — Yoktur
C —	
1 — Suçu nedir?	1 — Anayasayı ihlal
2 — Nerede işlemiştir?	2 — Şehirde
3 — Kaç tarihinde işlemiştir?	3 — 27/5/1960
4 — Cürüm âleti nedir?	4 —
5 — Suçta esas saik nedir? (Sarhoşluk, kadın, para, hudut kavgası ilâh)	5 —
6 — Suç arkadaşı var mıdır, kaç kişidir?	6 — Vardır 400 kişi
7 — Mahkûmiyet müddeti nedir?	7 — 4 sene 2 ay ağır hapis
8 — Tatbik olunan kanunun adı ve maddesi	8 — T.C.K. 146/1/59

EK 24: Rıfka Salim Burçak'ın Cezaevi İle İlgili Belgeleri

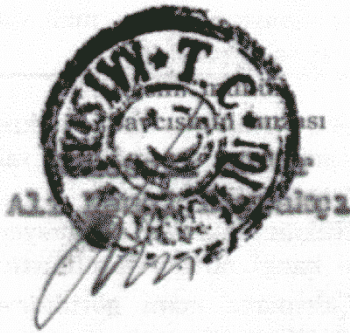
Sorular	Cevaplar
D — 1 — Naklen gelmişse nereden ve hangi tarihte gelmiştir nakil sebebi nedir?	1 — Yassı adadan 19/9/961 tarihinde Naklen
2 — Evvelce bulunduğu cezaevlerinde inzibatî ceza almışsa tarihi ve cezaevlerindeki durumu nedir? Bu husus, ilgili müddeiumumiliklerden hükümlünün durumu sorulmak ve infaz dosyası tetkik edilmek suretiyle,	2 — Almamıştır
3 — Hükümlü hücre usulüne tâbi ise bu müddeti ikmâl etmiş olup olmadığı?	3 — Tabi Değildir
E — 1 — İnzibatî ceza görmüş müdür, görmüşse mezkûr cezanın nevi, sebebi ve tatbik edildiği tarih,	1 — Görmemiştir
2 — İnzibatî ceza kaldırılmışsa, sebebi ve kaldırıldığı tarih	2 — Sebebi
3 — Cezaevindeki hal ve hareketi nasıldır? (Fena, iyi, çok iyi)	3 — Çok İyi
F — 1 — Evvelce mahkûmiyeti var mıdır, varsa o zamanki suçu ve mahkûmiyeti nedir?	1 — Yoktur
2 — Hükümlünün; cezaevindeki yaşayışına, gelip gidenine, kendisine gönderilen para, erzak ve eşyaya nazaran, malî vaziyeti nasıl görünür?	2 — Vardır İyi
G — 1 — Fişin tanzim tarihinde hükümlünün geri kalan cezası miktarı nedir?	1 — 2 sene 1 ay
2 — Hükümlünün sıhhi muayenesi hangi tarihte yapılmıştır?	2 — 1/7/962
3 — Çalışmaya mâni görülmeyen arızaları var mıdır, varsa nelerdir?	3 — Sıhhi bakımından mahsur? rlu rapor ekli'dir

010	09			421	1262	2
-----	----	--	--	-----	------	---

3

EK 25: Rıfki Salim Burçak'ın Cezaevi İle İlgili Belgeleri

Sorular	Cevaplar
H— 1 — Evvelce iş esası üzerine kurulu cezaevine seçilmiş midir? 2 — İş esası üzerine kurulu cezaevinden eski cezaevine iade edilmişse sebebi nedir? (Sihhi sebep, uygunsuz hareket, firar) 3 — Uygunsuz hareket veya firar sebebiyle iade edilmişse iade tarihinde geri kalan cezası miktarı nedir?	1 — Seçilmiştir 2 — Yoktur 3 — Yoktur
J— 1 — Evvelce meşruten tahliye edilmiş midir? 2 — Meşruten tahliye müddeti içinde ikinci bir suç işlemiş midir? 3 — Bu suretle bir suç işlenmişse nevi ve verilen ceza miktarı nedir?	1 — İşlenmiştir 2 — İşlenmiştir 3 — Yoktur

EK 26: Rıfki Salim Burçak'ın Cezaevi İle İlgili Belgeleri

T. C.
Kayseri Bölge Ceza Evi
Komisyon Kararı No.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ceza Evi Komisyon Kararı

Hakkında Karar Verilen Hükümlünün

Adı : Rıfki Salim
Soyadı : Salim Burçak
Baba Adı : Salim
Doğum Yeri ve Tarihi : Erzurum 329
Suçu : anayasayı ihlal
Hükümünün Nev'i ve Mik. : ağır hapis 4 sene 2 ay

Yukarda Kimliği yasılı Hükümlünün Ceza Evindeki Durumu
Komisyonumuzca Tetkik ve Tahkik edilerek Yeni Ceza Evine Seçim
Şartlarını gösterir Talimatname ve Buna Bağlı Cedvelde Yazılı Şart-
ları Haiz ve iyi Ahlaka sahip olduğu Anlaşıldığından Hakkında fiş
Tazimine ittifakla Karar verildi 1 / 7/ 962

Komisyon Başkanı
C. M. U.

Ceza Evi Müd.

Ceza Evi Tabibi

Ceza Evi Öğretmeni

Ceza Evi J. K.

010	09			42	1263	2
-----	----	--	--	----	------	---

6

EK 27: Rıfki Salim Burçak'ın Cezaevi İle İlgili Belgeleri

4292/1358

Esas No.960/1

Yüksek Adalet Divanı Başsavcılığına

Aşağıda künyesi yazılı **RIFKI SALİM BURÇAK**haklın-
daki**Ağır hapis** mahkumiyetin (1) Numaralı Geçici
Kanunun 6 ncı maddesi hükmünce kesin olduğundan infazı için
hüküm fıkrası birlikte tevdi olunur. 8/10/1960

S. Başol

Salim Başol

Yüksek Adalet Divanı Başkanı

Adı ve soyadı : **RIFKI SALİM BURÇAK**
Baba adı : **Salim**
Ana adı : **Rukiye Saniye**
Doğum tarihi : **1913**
İkametgâhi : **Ankara GAZİOSMANPAŞA Mahallesi Beğas sokak NO:50**
İskat zeminindeki ve zıfesi : **Ersurum Milletvekili**
Nezaret Tarihi : **27 / 5 / 1960** (28/5/1960 serbest bırakıldı, 1/6/1960 da tekrar nezarete alındı)
Tevkif müzekkeresi Ts. : **10 / 9 / 1960**
Tevkif tarihi : **... / ... / 196**
Tahliye tarihi : **... / ... / 196**

010	09			142	126	2
-----	----	--	--	-----	-----	---

6

EK 28: Rıfki Salim Burçak'ın Cezaevi İle İlgili Belgeleri

EK 30: Tekel ve Gümrük Bakanı Rıfki Salim Burçak

EK 32: Milli Eğitim Bakanı Rıfık Salim Burçak